

rerasd

JAVNA USTANOVA ZA KOORDINACIJU I
RAZVOJ SPLITSKO-DALMATINSKE ŽUPANIJE

TERITORIJALNA STRATEGIJA RAZVOJA OTOKA SPLITSKO-DALMATINSKE ŽUPANIJE

DOPUNA PLANU RAZVOJA SPLITSKO-DALMATINSKE ŽUPANIJE

2022. - 2027.

rerasd
JAVNA USTANOVA ZA KOORDINACIJU I
RAZVOJ SPLITSKO-DALMATINSKE ŽUPANIJE

TERITORIJALNA STRATEGIJA RAZVOJA OTOKA SPLITSKO-DALMATINSKE ŽUPANIJE

DOPUNA PLANU RAZVOJA SPLITSKO-DALMATINSKE ŽUPANIJE

2022. - 2027.

NOSITELJ IZRADE:

Splitsko-dalmatinska županija

KOORDINATOR IZRADE:

Javna ustanova RERA S.D. za koordinaciju i razvoj Splitsko-dalmatinske županije

TEHNIČKE I METODOLOŠKE SMJERNICE ZA IZRADU:

Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije.

SAVJETODAVNO TIJELO:

Otočno partnerstvo Splitsko-dalmatinske županije

LEKTURA:

Prevoditeljska agencija GNOSIS

DIZAJN I GRAFIČKO OBLIKOVANJE:

POVEZNICA, vl. Maja Erić

Projekt Tehnička pomoć JU RERA S.D. – "Savjetom do fondova" financiran je sredstvima Europske unije iz Operativnog programa "Konkurentnosti i kohezija", Europskog fonda za regionalni razvoj.

Split, studeni 2023.

Sadržaj

1. UVOD	7
1.1. Općenito o teritorijalnoj strategiji	8
1.2. Smjernice za izradu teritorijalne strategije	8
1.3. Pripremne radnje za izradu teritorijalne strategije	9
2. ZEMLJOPISNO PODRUČJE KOJE TS OBUHVAĆA	9
2.1. Teritorijalni obuhvat	11
2.2. Demografske značajke područja	17
3. ANALIZA RAZVOJNIH POTREBA I POTENCIJALA OTOČNOG PODRUČJA	21
3.1. Društvo	23
3.1.1. Komunalna infrastruktura	23
3.1.2. Društvena infrastruktura	25
3.1.3. Sportsko-rekreativna infrastruktura	28
3.1.4. Socijalna skrb	28
3.1.5. Organizacije civilnog društva	30
3.1.6. Razvojne potrebe i potencijali – Društvo	31
3.2. Gospodarstvo	32
3.2.1. Kvalitativni i kvantitativni prikaz ekonomske strukture	32
3.2.2. Dostupnost i stanje poslovne infrastrukture	45
3.2.3. Uvjeti za osnivanje i rad tvrtki na otocima	47
3.2.4. Konkurentnost tvrtki	47
3.2.5. Stupanj digitalizacije	50
3.2.6. Potencijal za razvoj inovacija i inovativnih proizvoda	52
3.2.7. Upotreba novih tehnologija i međusobno povezivanje	53
3.2.8. Razvojne potrebe i potencijali – Gospodarstvo	55
3.3. Kulturna baština i usluge	56
3.3.1. Stanje materijalnih i nematerijalnih kulturnih dobara	56
3.3.1. Turistička valorizacija kulturne baštine otoka SDŽ-a	60
3.3.2. Razvojne potrebe i potencijali – Kulturna baština	61
3.4. Zaštita prirode i okoliša	62
3.4.1. Zaštićene prirodne vrijednosti	62
3.4.2. Prilagodba klimatskim promjenama kroz operativne kapacitete civilne zaštite i vatrogastva	66
3.4.3. Ostvarena i potrebna ulaganja u zelenu i plavu infrastrukturu i sl. s naglaskom na potrebe i potencijale područja	71
3.4.4. Razvojne potrebe i potencijali – Zaštita prirode i okoliša	72
3.5. Čista energija, energetika, obnovljivi izvori energije	73
3.5.1. Glavni izazovi u opskrbi električne energije	74
3.5.2. Energetski obnovljena javna infrastruktura i ona koja zahtijeva energetske obnovu	78
3.5.3. Doprinosi niskougljičnom gospodarstvu	80
3.5.4. Razvojne potrebe i potencijali – Čista energija, energetika, OIE	82
3.6. Ostala područja izvan obuhvata ITP-a važna za razvoj otoka	83
3.6.1. Zdravstvo	83
3.6.2. Odgoj i obrazovanje	86
3.6.3. Gospodarenje otpadom	88
3.6.4. Pritisak na otočnu infrastrukturu i okoliš	90
4. PODRUČJA ULAGANJA TS-a	99
4.1. Održivo upravljanje, očuvanje i korištenje otočnog prostora	100
4.2. Unaprjeđenje poslovne i javne infrastrukture na otocima	106
4.3. Valorizacija kulturne baštine i razvoj kulturnih usluga na otocima	109
4.4. Promicanje energetske učinkovitosti na otocima	111
5. OPIS INTEGRIRANOG PRISTUPA RJEŠAVANJU UTVRĐENIH RAZVOJNIH POTREBA I POTENCIJALA	115
5.1. Zaključci utvrđenih razvojnih potreba i potencijala područja TS-a	116
5.2. Modeli integriranog pristupa	120
6. OPIS SUDJELOVANJA PARTNERA U PRIPREMI TS-a	123
6.1. Uspostava Radne skupine / otočnog partnerstva	124
6.2. Rad i zadaće Radne skupine / otočnog partnerstva	126
7. FINANCIJSKI OKVIR	129
8. OKVIR ZA PRAĆENJE TS-a	135
POPIS SLIKA	138
POPIS TABLICA	138
POPIS GRAFIKONA	139
Prilog 1. TABLIČNI PREDLOŽAK ZA IZRADU TERITORIJALNE STRATEGIJE	
Prilog 2. IZVJEŠĆE O PROVEDENOM SAVJETOVANJU SA ZAINTERESIRANOM JAVNOŠĆU	

1.

UVOD

1.1. Općenito o teritorijalnoj strategiji

Integrirani teritorijalni program 2021. – 2027. (dalje u tekstu: ITP) jedan je od usvojenih programa Republike Hrvatske u okviru kohezijske politike Europske unije. Usmjeren je prema jačanju regionalnog gospodarstva putem procesa industrijske tranzicije regija, ulaganja u razvoj pametnih i održivih gradova te razvoja pametnih i održivih otoka. Otočnom razvoju se u ITP-u pristupa na multitematski i multisektorski način čime se odgovara na specifičnosti otoka identificiranjem ključnih područja djelovanja te otvaranjem mogućnosti za provedbu ciljanih intervencija i rješavanje lokalnih potreba na otocima.

Teritorijalna strategija, kao strateški i operativni dokument, jedan je od glavnih preduvjeta za provedbu ITP-a na otocima. Obveza izrade teritorijalne strategije proizlazi iz članka 28. Uredbe o zajedničkim odredbama (*Common Provisions Regulation*; dalje u tekstu: CPR), a člankom 29. CPR-a definirani su obvezni elementi koje teritorijalna strategija mora sadržavati.

U pogledu područja ulaganja koja se u teritorijalnoj strategiji definiraju, ista je u skladu s Nacionalnim planom razvoja otoka za razdoblje od 2021. do 2027. te doprinosi operacijama predviđenima kroz posebni cilj ITP-a 5(ii) „Poticanje integriranog i uključivo lokalnog društvenog i gospodarskog razvoja, lokalnog razvoja u području okoliša, kulture, prirodne baštine, održivog turizma i sigurnosti u područjima koja nisu urbana“.

Teritorijalna strategija izrađena je na temelju znanja, kapaciteta i iskustva Županije te regionalnog koordinatora, u suradnji s otočnim partnerstvom kao radnom skupinom koja uključuje otočne dionike. Participativnim pristupom u izradi teritorijalne strategije te pristupom odozdo prema gore, predstavnici otočne zajednice izravno su utjecali na odabir područja ulaganja i kreiranje smjerova razvoja za svoje otoke.

1.2. Smjernice za izradu teritorijalne strategije

Nadležno Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova EU-a (dalje u tekstu: MMRFEU) u listopadu 2022. godine izdalo je *Smjernice za izradu teritorijalne strategije kao dodatka Plana razvoja obalno-otočne županije u svrhu provedbe Integriranog programa za otoke 2021. – 2027.* (dalje u tekstu: Smjernice). Iste Smjernice obvezale su nositelje izrade, obalno-otočne županije u Republici Hrvatskoj, da pristupe izradi dodatka postojećim planovima razvoja. Županijska skupština Splitsko-dalmatinske županije na 16. sjednici održanoj 19. prosinca 2022. godine donijela je **Odluku o pokretanju postupka dopune Planu razvoja Splitsko-dalmatinske županije 2022. – 2027. – Teritorijalna strategija razvoja otoka Splitsko-dalmatinske županije** (Klasa: 024-01/22-0002/0247; Urbroj: 2181/1-01-22-0001).

Istom je Odlukom Javna ustanova RERA S.D. za koordinaciju i razvoj Splitsko-dalmatinske županije (dalje u tekstu: JU RERA S.D.) kao regionalni koordinator zadužena za koordinaciju izrade teritorijalne strategije, kao i za kasnije praćenje i izvještavanje iste.

JU RERA S.D. odmah je po donošenju Odluke o pokretanju, u ime nositelja izrade Splitsko-dalmatinske županije, podnijela Zahtjev za izdavanjem mišljenja o potrebi provedbe postupka strateške procjene utjecaja na okoliš dopune Plana razvoja Splitsko-dalmatinske županije 2022. – 2027. (teritorijalna strategija). Nadležno tijelo Ministarstva gospodarstva i održivog razvoja, Uprava za procjenu utjecaja na okoliš i održivo gospodarenje otpadom, izdalo je 19. siječnja 2023. godine Mišljenje (Klasa: 351-03/23-01/90; Urbroj: 517-05-1-1-23-2) da za dopunu Planu razvoja nije potrebno provesti postupak strateške procjene utjecaja na okoliš sukladno članku 69. Zakona o zaštiti okoliša („Narodne novine“ br. 80/13, 153/13, 78/15, 12/18, 118/18).

Po donošenju gore navedenog Mišljenja, JU RERA S.D. uspostavila je interni tim za izradu teritorijalne strategije (TS), te se pristupilo prikupljanju podataka analize stanja za područje otoka Splitsko-dalmatinske županije. Sukladno Smjernicama uspostavljen je sadržaj dokumenta teritorijalne strategije koji čine sljedeća poglavlja:

- Uvod
- Zemljopisno područje koje TS obuhvaća
- Analiza razvojnih potreba i potencijala područja
- Područja ulaganja TS-a
- Opis integriranog pristupa rješavanju utvrđenih razvojnih potreba i potencijala područja
- Opis sudjelovanja partnera u pripremi i provedbi TS-a
- Financijski okvir
- Okvir za praćenje provedbe.

1.3. Pripremne radnje za izradu teritorijalne strategije

U sklopu pripremnih radnji za izradu teritorijalne strategije od strane JU RERA S.D., provedeno je anketno istraživanje pod nazivom *“Razvojne mogućnosti za otoke na području Splitsko-dalmatinske županije u okviru Integriranog teritorijalnog programa 2021. – 2027.”* (studeni 2022. godine). Ispitanici su bili imenovani lokalni koordinatori otočnih jedinica lokalne samouprave na području Splitsko-dalmatinske županije (ukupno 18 ispitanika). Sukladno zakonskoj definiciji¹ lokalni koordinator je pravna ili fizička osoba koju je odredio općinski načelnik ili gradonačelnik kao predstavnik JLS-a za obavljanje i koordinaciju poslova strateškog planiranja. Primarni cilj istraživanja bio je ispitati razinu informacija kojom raspolaže lokalna razina u kontekstu provedbe ITP-a, te projektnu pripremljenost otočnih jedinica lokalne samouprave. Sekundarni cilj istraživanja bio je pak ispitati mogućnost korištenja provedbenih programa otočnih JLS-ova kao potencijalnih izvora za analizu stanja odnosno razvojne potrebe i potencijale.

U kontekstu primarnog cilja predmetnog anketnog istraživanja izrađivača teritorijalne strategije JU RERA S.D., a u kontekstu zaprimljenih podataka, doneseni su sljedeći zaključci:

1. **Zadovoljavajuća razina informacija** s jasnom potrebom za jačanjem informacijskih kanala u svrhu učinkovitije diseminacije o mogućnostima financiranja na lokalnoj razini.

Od ukupno 18 ispitanika, 13 ispitanika bilo je upoznato s perspektivom ciljne financijske omotnice namijenjene razvoju hrvatskih otoka (ITP za otoke).

• **Prosječna ocjena** samoprocjene otočnih JLS-ova u dijelu **operativnog kapaciteta provedbe** EU projekata na osnovi protekle financijske omotnice EU 2014. – 2020.

Na skali od 1 do 5, ocjena ispitanika pokazala je prosječan rezultat od 3,21.

• **Prosječna ocjena** samoprocjene otočnih JLS-ova u dijelu **financijskog kapaciteta** provedbe EU projekata na osnovi protekle financijske omotnice EU 2014. – 2020.

Na skali od 1 do 5, ocjena ispitanika pokazala je prosječan rezultat od 3,32.

• **Srednja razina** samoprocjene **spremnosti projekata** otočnih JLS-ova za novo programsko razdoblje 2021. – 2027.

Od ukupno 18 ispitanika, 4 ispitanika označilo je nisku razinu spremnosti, 8 ispitanika označilo je srednju razinu spremnosti te 6 ispitanika visoku razinu spremnosti.

2. **Visoki potencijal za suradnju među otočnim JLS-ovima i integriranost projektnih prijedloga**

Od ukupno 18 ispitanika, 12 ispitanika smatra da u okviru svojih planiranih projektnih prijedloga postoji potencijal suradnje s drugim otočnim dionicima ili jedinicama lokalne samouprave na drugim otocima.

¹ Zakon o sustavu strateškog planiranja i upravljanja razvojem Republike Hrvatske („Narodne novine“, br. 123/17 i 151/22).

U kontekstu sekundarnog cilja provedbe predmetnog anketnog istraživanja izrađivača teritorijalne strategije JU RERA S.D., a u kontekstu zaprimljenih podataka, doneseni su sljedeći zaključci:

1. Visoka ocjena relevantnosti provedbenih programa otočnih JLS-ova.

Prosječna ocjena relevantnosti akta kao kratkoročnog strateškog (lokalnog) akta iznosila je 4,11 (skala ocjene 1 – 5)

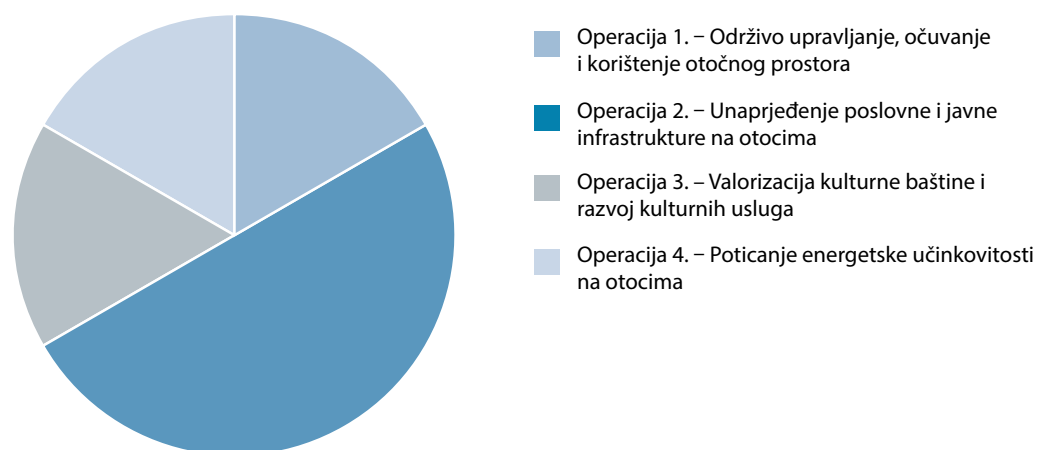
2. Dobiven jasan pregled ključnih mjera unutar pojedinog provedbenog programa otočnog JLS-a u pogledu doprinosa razvoju otočne politike (vidi Tablicu 1.)

Tablica 1: Pregled zaprimljenih odgovora otočnih JLS-ova

Unaprjeđenje javne infrastrukture i poticanje razvoja obrtništva, malog i srednjeg poduzetništva	Odgaj i obrazovanje
Jačanje poduzetničke infrastrukture uspostavljanjem poslovnih zona	Projektiranje, rekonstrukcija i izgradnja prometnica
Socijalna skrb	Zaštita, razvoj i promicanje kulturne baštine i kulturnih usluga; Zaštita, razvoj i promicanje prirodne baštine, biološke raznolikosti i ekoturizma
Komunalno gospodarstvo i infrastruktura	Izgradnja i opremanje poslovne infrastrukture; Održiv sustav vodoopskrbe i odvodnje; Pametno upravljanje prirodnim resursima
Poboljšanje kvalitete života i dostupnosti javnih usluga kroz ulaganja u društvenu i komunalnu infrastrukturu i usluge	Odgaj i obrazovanje
Razvoj i modernizacija komunalne i prometne infrastrukture	Izgradnja sustava za održivi razvoj gospodarstva kojeg karakterizira otpornost i strukturno uravnoteženje gospodarske aktivnosti
Poticanje održivog razvoja turizma	Razvoj i uspostavljanje održivog sustava vodoopskrbe i odvodnje
Briga o djeci	Jačanje sustava zaštite i spašavanja

Izvor: Anketno istraživanje, obrada autora (2022.)

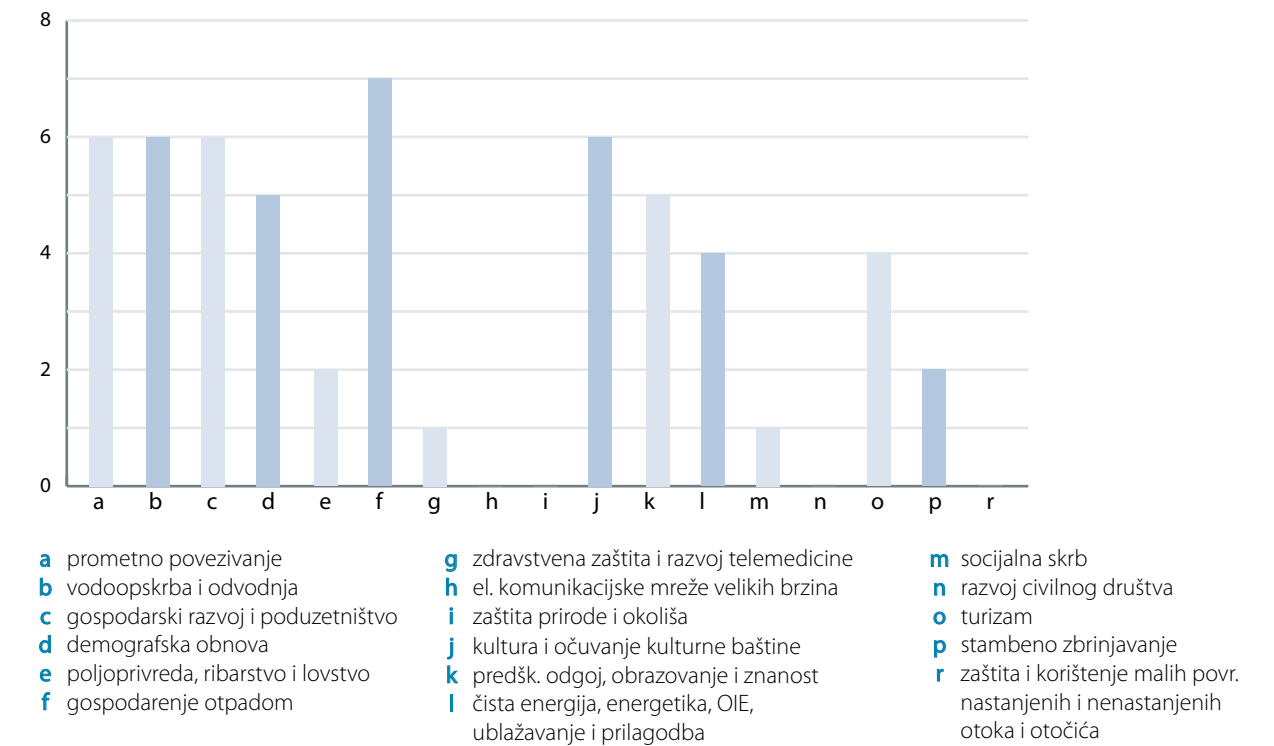
3. Određen početni pregled projektnih aktivnosti unutar provedbenih programa u skladu s pripadajućim operacijama / područjima ulaganja ITP-a za otoke (vidi Grafikon 1.)

Grafikon 1: Pregled zastupljenosti projektnih aktivnosti provedbenih programa prema operacijama/područjima ulaganjima ITP-a za otoke

Izvor: Anketno istraživanje, obrada autora (2022.)

4. Određen doprinos mjera provedbenih programa otočnih JLS-ova programskim područjima Nacionalnog plana razvoja otoka 2021. – 2027. (mjereno financijskim okvirom ili sinergijskim učinkom definiranih aktivnosti/projekata); vidi Grafikon 2.

Grafikon 2: Pregled programskih područja NPRO 2021. – 2027. u odnosu na provedbene programe otočnih JLS-ova

Izvor: Anketno istraživanje, obrada autora (2022.)

Provedenim je anketnim istraživanjem JU RERA S.D. kao koordinator izrade teritorijalne strategije dobila izuzetno kvalitetne podatke za potrebe oblikovanja sadržaja iste, poglavito u vidu potencijala korištenja provedbenih programa kao izvora podataka. Naime, sama struktura provedbenih programa, kao ujednačena metodologija lokalnog strateškog planiranja, nudi metodološki osnovane statističke podatke i mogućnost poredbe između pojedine otočne jedinice samouprave na razini pojedine teme otočnog razvoja ili pak tipskih projekata u okviru sličnih mjera. Pokazatelji rezultata putem kojih se prati uspješnost provedbe pojedinog provedbenog programa pružaju temelj i za sustav praćenja samog TS-a, a sve u okviru praćenja nadležnog akta, županijskog Plana razvoja. U okviru izrade TS-a korišten je materijal specijalističkog rada otočnog koordinатора SDŽ, pod nazivom: „Razvojne mogućnosti za otoke na području Splitsko-dalmatinske županije u okviru Integriranog teritorijalnog programa 2021. – 2027.“.

2.

ZEMLJOPISNO
PODRUČJE KOJE
TS OBUHVAĆA

U ovom dijelu Teritorijalne strategije prikazan je teritorijalni obuhvat otočnog područja Splitsko-dalmatinske županije s podacima o cjelokupnoj površini (kopnenoj i morskoj) županije, zatim površini i broju otoka, otočića i hridi s popisom istih, uz kartografski prikaz područja Splitsko-dalmatinske županije s uključenim otočnim područjem. Dodatno, dan je i pregled administrativne podjele na jedinice lokalne samouprave s pripadajućim naseljima na razini devet naseljenih otoka, koji ulaze u sastav otočnog područja Splitsko-dalmatinske županije.

U nastavku ovog dijela obrađene su glavne značajke otočnog područja s podacima o otocima i otočićima sa specifičnim položajem i nadležnim jedinicama lokalne samouprave te osnovnom analizom podataka o otočnom stanovništvu prema posljednjem Popisu stanovništva iz 2021. godine. Naredno poglavlje, kao i kasnija analiza stanja, koristi primarno podatke nacionalnog *Registra otoka* kao odrednice stalno naseljenih otoka, te su moguća odstupanja u odnosu na rezultate Popisa stanovništva iz 2021. godine, kada je riječ o manjim otocima za koje je ranije zabilježena povremena nastanjenost.

Slika 1: Područje Splitsko-dalmatinske županije

Izvor: Javna ustanova "Zavod za prostorno uređenje Splitsko-dalmatinske županije"

2.1. Teritorijalni obuhvat

- ✓ SDŽ ima 171 otok, otočić i hrid prema Registru otoka
- ✓ 7 gradova i 11 općina na SDŽ otocima
- ✓ 87 naselja s registriranim stanovništvom, 4 naselja bez stanovnika
- ✓ 8 otoka/otočića sa specifičnim položajem
- ✓ Prema Popisu stanovništva iz 2021. na otocima u SDŽ živi 35.336 stanovnika
- ✓ Svaki dvanaesti stanovnik Splitsko-dalmatinske županije je otočanin

Splitsko-dalmatinska županija zemljopisno je smještena na središnjem dijelu jadranske obale i dijeli se u tri geografske podcjeline: zaobalje, priobalje i otoke. Proteže se od Vrlike na sjeveru do najudaljenijeg hrvatskog otoka Palagruže na jugu, od Marine na zapadu do Vrgorca na istoku. Splitsko-dalmatinska županija graniči: na sjeveru s Republikom Bosnom i Hercegovinom, na istoku s Dubrovačko-neretvanskom županijom, a na jugu se prostire do vanjske granice teritorijalnog mora Republike Hrvatske. Promatrajući otočno područje, najsjeverniji otočić nalazi se u Divuljama (Otočić 2), a od nastanjenih otoka to je otok Čiovo. Najistočniji otok jest otok Hvar, najjužniji otočić jest Mala Palagruža (odnosno hrid Galijula, koja je ujedno i najjužnija točka RH), a najzapadnije je pozicioniran otočić Jabuka, a od nastanjenih otoka Svetac /Sv. Andrija.

Cjelokupna površina Splitsko-dalmatinske županije iznosi 14.106 km², što je čini prostorno najvećom županijom u Republici Hrvatskoj. Površina kopnenog dijela s površinom otoka je 4540 km² (8 % površine Republike Hrvatske), što je druga najveća kopnena površina, odmah iza Ličko-senjske županije. Morski dio zauzima površinu od 9576 km² (oko 31 % morske površine RH). Najveći dio površine županije zauzima zaobalje (oko 60 %), dok manji udio površine otpada na otoke, otočiće i hridi, odnosno 913,74 km², što je oko 19 % površine županije. U Splitsko-dalmatinskoj županiji nalazi se 171 otok, otočić i hrid, od toga je 11 otoka (površina veća od 1 km²), 51 otočić i 109 hridi. Ukupno je devet otoka nastanjeno, to su Biševo, Brač, Čiovo, Drvenik Mali, Drvenik Veli, Hvar, Svetac/Sv. Andrija, Šolta i Vis.

U kontekstu Zakona o otocima, otoci se prema udaljenosti od kopna dijele na:

- pučinske otoke – skupina otoka najudaljenijih od kopna
- kanalske otoke – skupina otoka srednje udaljenosti od kopna
- priobalne otoke – skupina otoka najbližih kopnu
- premoštene otoke – skupina otoka mostom povezanih s kopnom.

U Splitsko-dalmatinskoj županiji podjela otoka prema udaljenosti od kopna daje se u nastavku:

- pučinski otoci – Vis, Biševo i Svetac/Sveti Andrija
- kanalski otok – Hvar
- priobalni otoci – Brač, Šolta, Drvenik Veli i Drvenik Mali
- premošteni otok – Čiovo.

U nastavku ispod teksta u tablici slijedi popis otoka, otočića i hridi u Splitsko-dalmatinskoj županiji prema podacima iz Registra otoka² koji su razvrstani prema kategoriji veličine/površine (otok, otočić i hrid) s podacima o površini, prema udaljenosti od kopna te statusu nastanjenosti.

Tablica 2: **Popis otoka, otočića i hridi u Splitsko-dalmatinskoj županiji**

R. br.	Naziv otoka/otočića/hridi	Kategorija	Površina (m ²)	Razvrstavanje otoka/otočića/hridi prema udaljenosti od kopna	Nastanjen
1	ARKANDEL	Otočić	474.010	Priobalni	Ne
2	BALKUN	Otočić	233.738	Priobalni	Ne
3	BALKUN (SPLITSKI KANAL)	Hrid	1.917	Kanalski	Ne
4	BARBARINAC	Hrid	6.482	Priobalni	Ne
5	BARJAK VELI	Otočić	18.116	Pučinski	Ne
6	BIŠEVO	Otok	5.915.335	Pučinski	Da
7	BOROVAC (ISTOČNI PAKL. O.)	Otočić	167.533	Kanalski	Ne
8	BOROVAC (ZAPADNI PAKL. O.)	Otočić	21.666	Kanalski	Ne
9	BRAČ	Otok	395.438.030	Priobalni	Da
10	BRUSNIK	Otočić	49.455	Pučinski	Ne
11	BUDI KOVAC MALI	Otočić	25.565	Pučinski	Ne
12	BUDI KOVAC VELI	Otočić	316.748	Pučinski	Ne
13	ČIOVO	Otok	28.127.899	Premošteni	Da
14	DOBRI	Otočić	297.313	Kanalski	Ne
15	DRVENIK MALI	Otok	3.427.341	Priobalni	Da
16	DRVENIK VELI	Otok	11.696.248	Priobalni	Da
17	DUGA	Otočić	17.076	Kanalski	Ne
18	GALERA (FERAL)	Hrid	2.130	Kanalski	Ne
19	GALIJULA	Hrid	3.278	Pučinski	Ne
20	GALIŠNIK	Otočić	14.612	Kanalski	Povremeno
21	GOJCA	Otočić	21.471	Kanalski	Ne
22	GREBEN	Otočić	51.690	Pučinski	Ne
23	GRMEJ	Otočić	38.916	Priobalni	Ne
24	HOST	Otočić	41.375	Pučinski	Povremeno
25	HR. M. SIKA (KLUDA)	Hrid	8.00	Priobalni	Ne
26	HR. SIČICA 1 (KLUDA)	Hrid	11.00	Priobalni	Ne
27	HR. SIČICA 2 (KLUDA)	Hrid	14.00	Priobalni	Ne
28	HRID (KAMIK OD TREMUNTANE)	Hrid	353.00	Pučinski	Ne
29	HRID (ISPOD JAGODNE. HVAR)	Hrid	31.00	Kanalski	Ne
30	HRID (L. RUKAVAC. VIS)	Hrid	125.00	Pučinski	Ne
31	HRID (RT BORČE. MILNA. HVAR)	Hrid	32.00	Kanalski	Ne
32	HRID (RT SV. NEDILJA. HVAR)	Hrid	79.00	Kanalski	Ne
33	HRID (SPLITSKI KANAL)	Hrid	534.00	Kanalski	Ne
34	HRID (TROGIRSKI ZALJEV. ČELICE M.)	Hrid	377.00	Priobalni	Ne
35	HRID (U. POVLEBOK)	Hrid	880.00	Pučinski	Ne
36	HRID (UVALA JEŽINAC). SPLIT	Hrid	1.008	Priobalni	Ne
37	HRID (UVALA STINICE)	Hrid	189.00	Priobalni	Ne
38	HRID (V.ZARAČE. HVAR)	Hrid	57.00	Kanalski	Ne
39	HRID (ZLATNA GL.)	Hrid	89.00	Pučinski	Ne
40	HRID 1 (BARBARINAC)	Hrid	521.00	Priobalni	Ne

² Podaci u Registru otoka prema popisu stanovništva iz 2011. godine.

R. br.	Naziv otoka/otočića/hridi	Kategorija	Površina (m ²)	Razvrstavanje otoka/otočića/hridi prema udaljenosti od kopna	Nastanjen
41	HRID 1 (BIŠEVO)	Hrid	99.00	Pučinski	Ne
42	HRID 1 (BRUSNIK)	Hrid	81.00	Pučinski	Ne
43	HRID 1 (KOMIŽA)	Hrid	331.00	Pučinski	Ne
44	HRID 1 (M. PALAGRUŽA)	Hrid	166.00	Pučinski	Ne
45	HRID 1 (M.ZARAČE. HVAR)	Hrid	20.00	Kanalski	Ne
46	HRID 1 (MEDVID BAD. HVAR)	Hrid	31.00	Kanalski	Ne
47	HRID 1 (U. KOZJE STN.)	Hrid	52.00	Pučinski	Ne
48	HRID 1 (U. POTOK)	Hrid	76.00	Pučinski	Ne
49	HRID 1 (UVALA TATINJA)	Hrid	1.962	Priobalni	Ne
50	HRID 1 (ZLATNI KAMIK)	Hrid	60.00	Pučinski	Ne
51	HRID 2 (BARBARINAC)	Hrid	214.00	Priobalni	Ne
52	HRID 2 (BIŠEVO)	Hrid	282.00	Pučinski	Ne
53	HRID 2 (BRUSNIK)	Hrid	106.00	Pučinski	Ne
54	HRID 2 (KOMIŽA)	Hrid	155.00	Pučinski	Ne
55	HRID 2 (M. PALAGRUŽA)	Hrid	408.00	Pučinski	Ne
56	HRID 2 (MEDVID BAD. HVAR)	Hrid	109.00	Kanalski	Ne
57	HRID 2 (U. KOZJE STN.)	Hrid	68.00	Pučinski	Ne
58	HRID 2 (U. POTOK)	Hrid	99.00	Pučinski	Ne
59	HRID 2 (U. TATINJA. ŠOLTA)	Hrid	289.00	Priobalni	Ne
60	HRID 2 (ZLATNI KAMIK)	Hrid	113.00	Pučinski	Ne
61	HRID 3 (BARBARINAC)	Hrid	209.00	Priobalni	Ne
62	HRID 3 (BIŠEVO)	Hrid	438.00	Pučinski	Ne
63	HRID 3 (KOMIŽA)	Hrid	120.00	Pučinski	Ne
64	HRID 3 (M. PALAGRUŽA)	Hrid	80.00	Pučinski	Ne
65	HRID 3 (M. ZARAČE. HVAR)	Hrid	9.00	Kanalski	Ne
66	HRID 3 (U. KOZJE STN.)	Hrid	176.00	Pučinski	Ne
67	HRID 4 (BARBARINAC)	Hrid	400.00	Priobalni	Ne
68	HRID 4 (BIŠEVO)	Hrid	162.00	Pučinski	Ne
69	HRID 4 (M. PALAGRUŽA)	Hrid	1.220	Pučinski	Ne
70	HRID 5 (BARBARINAC)	Hrid	136.00	Priobalni	Ne
71	HRID 5 (BIŠEVO)	Hrid	74.00	Pučinski	Ne
72	HRID 5 (M.ZARAČE. HVAR)	Hrid	18.00	Kanalski	Ne
73	HRID 6 (BARBARINAC)	Hrid	139.00	Priobalni	Ne
74	HRID 7 (BARBARINAC)	Hrid	207.00	Priobalni	Ne
75	HRID BABA (HVAR)	Hrid	1.075	Kanalski	Ne
76	HRID BABA (PALAGRUŽA)	Hrid	356.00	Pučinski	Ne
77	HRID ČELICE (TROGIRSKI ZALJEV)	Hrid	1.899	Priobalni	Ne
78	HRID GAČE	Hrid	399.00	Pučinski	Ne
79	HRID GALIJA (KAŠTELANSKI ZALJEV)	Hrid	483.00	Priobalni	Ne
80	HRID GAMBUR	Hrid	280.00	Pučinski	Ne
81	HRID KALUDRICA	Hrid	126.00	Pučinski	Ne
82	HRID KAMIK (BIŠEVO)	Hrid	1.748	Pučinski	Ne
83	HRID KAMIK (SVETAC)	Hrid	7.739	Pučinski	Ne
84	HRID KAMIK 1 (VIS)	Hrid	4.038	Pučinski	Ne

R. br.	Naziv otoka/otočića/hridi	Kategorija	Površina (m ²)	Razvrstavanje otoka/otočića/hridi prema udaljenosti od kopna	Nastanjen
85	HRID KAMIK 2 (VIS)	Hrid	2.073	Pučinski	Ne
86	HRID KARBUN	Hrid	1.191	Kanalski	Ne
87	HRID KRAVA	Hrid	1.006	Pučinski	Ne
88	HRID LENGVA	Hrid	1.708	Kanalski	Ne
89	HRID M.VOLIĆ	Hrid	627.00	Pučinski	Ne
90	HRID MULJICA	Hrid	1.231	Priobalni	Ne
91	HRID NAPLOVAC	Hrid	394.00	Priobalni	Ne
92	HRID PERNIKOZA	Hrid	393.00	Pučinski	Ne
93	HRID PLOČICA (VIS)	Hrid	2.573	Pučinski	Ne
94	HRID PLOČICA1 (VIS)	Hrid	2.759	Pučinski	Ne
95	HRID PUPAK (PALAGRUŽA)	Hrid	150.00	Pučinski	Ne
96	HRID PUPAK (VIS)	Hrid	522.00	Pučinski	Ne
97	HRID ROGAČIĆ	Hrid	3.935	Pučinski	Ne
98	HRID SANAK	Hrid	1.694	Pučinski	Ne
99	HRID ŠILO (KAŠTELANSKI ZALIV)	Hrid	150.00	Priobalni	Ne
100	HRID ŠILO 2 (KAŠTELANSKI ZALIV)	Hrid	258.00	Priobalni	Ne
101	HRID TOTAC	Hrid	4.590	Pučinski	Ne
102	HRID V. SIKA	Hrid	463.00	Priobalni	Ne
103	HRID V. VOLIĆ	Hrid	1.806	Pučinski	Ne
104	HRID VOLIĆI 1	Hrid	228.00	Pučinski	Ne
105	HRID VOLIĆI 2	Hrid	260.00	Pučinski	Ne
106	HRID VOLIĆI 3	Hrid	514.00	Pučinski	Ne
107	HRID ZUBERKA	Hrid	223.00	Pučinski	Ne
108	HVAR	Otok	297.376.802	Kanalski	Da
109	JABUKA	Otočić	22.585	Pučinski	Ne
110	JEROLIM	Otočić	207.144	Kanalski	Povremeno
111	KAMIČIĆ (ŠOLTA)	Hrid	3.022	Priobalni	Ne
112	KAMIK OD TREMUNTANE	Hrid	5.898	Pučinski	Ne
113	KLUDA	Otočić	78.407	Priobalni	Ne
114	KOSMAČ M.	Hrid	8.566	Priobalni	Ne
115	KOSMAČ VELI	Otočić	44.724	Priobalni	Ne
116	KRALJEVAC	Otočić	52.851	Kanalski	Ne
117	KRKNJAŠ MALI	Otočić	33.281	Kanalski	Ne
118	KRKNJAŠ VELI	Otočić	96.961	Kanalski	Ne
119	LUKAVCI (MALI)	Otočić	17.441	Kanalski	Ne
120	LUKAVCI (VELI)	Otočić	27.387	Kanalski	Ne
121	M. BARJAK	Hrid	6.232	Pučinski	Ne
122	M.GATULA	Hrid	2.239	Pučinski	Ne
123	MAČAKNAR	Otočić	27.720	Pučinski	Ne
124	MALA PALAGRUŽA	Otočić	26.510	Pučinski	Ne
125	MALTA	Hrid	4.005	Kanalski	Ne
126	MARINKOVAC	Otočić	680.662	Kanalski	Povremeno
127	MERARA	Otočić	22.478	Priobalni	Ne
128	MLIN (PAKLENI OTOCI)	Otočić	11.591	Kanalski	Ne

R. br.	Naziv otoka/otočića/hridi	Kategorija	Površina (m ²)	Razvrstavanje otoka/otočića/hridi prema udaljenosti od kopna	Nastanjen
129	MRDUJA	Otočić	13.116	Priobalni	Ne
130	MULJICA VELA	Otočić	15.508	Priobalni	Ne
131	MURVICA	Hrid	7.600	Priobalni	Povremeno
132	ORUD	Otočić	389.820	Pučinski	Ne
133	OTOČIĆ (U. POTOK)	Hrid	571.00	Pučinski	Ne
134	OTOČIĆ 1 (DIVULJE)	Otočić	16.356	Priobalni	Ne
135	OTOČIĆ 2 (DIVULJE)	Hrid	7.982	Priobalni	Ne
136	PALAGRUŽA	Otočić	285.539	Pučinski	Povremeno
137	PARŽAN MALI	Otočić	13.403	Pučinski	Ne
138	PARŽAN VELI	Otočić	68.276	Pučinski	Ne
139	PARŽANJ	Otočić	39.529	Kanalski	Ne
140	PIJAVICA	Otočić	11.037	Kanalski	Ne
141	PIŠĆENA M.	Hrid	9.981	Priobalni	Ne
142	PIŠĆENA VELA	Otočić	26.093	Priobalni	Ne
143	PLANIKOVAC	Otočić	100.836	Kanalski	Ne
144	PLOČICE 1 (HVAR)	Hrid	2.112	Kanalski	Ne
145	PLOČICE 2 (HVAR)	Hrid	1.126	Kanalski	Ne
146	POKONJI DOL	Otočić	16.697	Kanalski	Povremeno
147	POLEBRNJAK	Otočić	61.788	Priobalni	Ne
148	RADULA	Otočić	62.859	Priobalni	Ne
149	RAVNIK	Otočić	266.605	Pučinski	Ne
150	RUDINICA (U. JEZERO. SUMARTIN)	Hrid	22.00	Priobalni	Ne
151	SASKINJA	Otočić	16.161	Priobalni	Ne
152	ŠĆEDRO	Otok	8.367.461	Kanalski	Povremeno
153	ŠKOLJIĆ (SPLIT)	Hrid	978.00	Priobalni	Ne
154	ŠKOLJIĆ (UVALA MILINE)	Hrid	1.671	Priobalni	Ne
155	ŠOLTA	Otok	58.176.475	Priobalni	Da
156	STAMBEDAR	Otočić	29.945	Kanalski	Ne
157	STIPANSKA	Otočić	618.785	Priobalni	Ne
158	SV. FUMIJA	Otočić	276.183	Kanalski	Ne
159	SV. KLEMENT	Otok	5.275.844	Kanalski	Povremeno
160	SVETAC / SV. ANDRIJA	Otok	4.193.858	Pučinski	Da ³
161	TRAVNA	Hrid	9.661	Kanalski	Ne
162	TRAŽET 1	Hrid	1.684	Priobalni	Ne
163	TRAŽET 2	Hrid	608.00	Priobalni	Ne
164	VINIŠĆE HRID	Hrid	5.553	Priobalni	Ne
165	VIS	Otok	89.721.921	Pučinski	Da
166	VLAKA	Otočić	21.316	Kanalski	Ne
167	VODNJAK M.	Hrid	8.198	Kanalski	Ne
168	VODNJAK VELI	Otočić	252.666	Kanalski	Ne
169	ZAPORINOVAC	Hrid	2.273	Kanalski	Ne
170	ZEČEVO (HVAR)	Otočić	113.289	Kanalski	Ne
171	ZLATNI KAMIK	Hrid	1.132	Pučinski	Ne

Izvor: Registar otoka <https://registar-otoka.gov.hr> (2023.)

³ Otok Svetac / Sv. Andrija nastanjen prema Popisu stanovništva iz 2021. godine

U administrativno-teritorijalnom smislu Splitsko-dalmatinska županija organizirana je u 55 jedinica lokalne samouprave, od čega je njih 18 otočnih odnosno 7 gradova (Hvar, Komiža, Split, Stari Grad, Supetar, Trogir i Vis) i 11 općina (Bol, Jelsa, Milna, Nerežišća, Okrug, Postira, Pučišća, Selca, Sućuraj, Sutivan i Šolta), koji broje ukupno 87 naselja s registriranim stanovništvom (4 naselja bez stanovnika: Podhume – Milna, Humac – Jelsa, Oključna – Komiža i Palagruža – Komiža).

Tablica 3: **Popis otočnih JLS-ova s pripadajućim naseljima u SDŽ-u**

Grad/Općina	Naselje
Bol	Bol, Murvica
Hvar	Brusje, Hvar, Jagodna, Malo Grablje, Milna, Sveta Nedjelja, Velo Grablje, Zračće
Jelsa	Gdinj, Gromin Dolac, Humac, Ivan Dolac, Jelsa, Pitve, Poljica, Svirče, Vrboska, Vrisnik, Zastrazišće, Zavala
Komiža	Biševo, Borovik, Duboka, Komiža, Oključna, Palagruža, Podhumlje, Podšpilje, Sveti Andrija, Žena Glava
Milna	Bobovišća, Bobovišća na moru, Ložišća, Milna, Podhume
Nerežišća	Donji Humac, Dračevica, Nerežišća
Okrug	Okrug Donji, Okrug Gornji
Postira	Dol, Postira
Pučišća	Gornji Humac, Praznica, Pučišća
Selca	Novo Selo, Povlja, Selca, Sumartin
Split	Slatine
Stari Grad	Dol, Rudina, Selca kod Starog Grada, Stari Grad, Vrbanj
Sućuraj	Bogomolje, Selca kod Bogomolja, Sućuraj
Supetar	Mirca, Splitska, Supetar, Škrip
Sutivan	Sutivan
Šolta	Donje Selo, Gornje Selo, Grohote, Maslinica, Nečujam, Rogač, Srednje Selo, Stomorska
Trogir ⁴	Arbanija, Drvenik Mali, Drvenik Veliki, Mastrinka, Žedno
Vis	Dračevo Polje, Marinje Zemlje, Milna, Plisko Polje, Podselje, Podstražje, Rogačić, Rukavac, Vis

Izvor podataka: Popis stanovništva 2021.

Zakon o otocima (NN 116/18, 73/20, 70/21) definira otoke sa specifičnim položajem, kao otoke i dijelove otoka kojima se sjedište jedinice lokalne samouprave nalazi na kopnu ili na drugom otoku. U tom smislu, u Splitsko-dalmatinskoj županiji ima nekoliko otoka sa specifičnim položajem, a kako je prikazano u donjoj tablici.

Tablica 4: **Popis otoka/otočića sa specifičnim položajem i nadležnim JLS-om**

Otoci/otočići sa specifičnim položajem	Nadležni JLS
Biševo	Komiža
Budikovac Veli	Vis
Čiovo	Okrug, Split, Trogir
Drvenik Mali	Trogir
Drvenik Veli	Trogir
Pakleni otoci ⁵	Hvar
Šćedro	Jelsa
Svetac / Sv. Andrija	Komiža

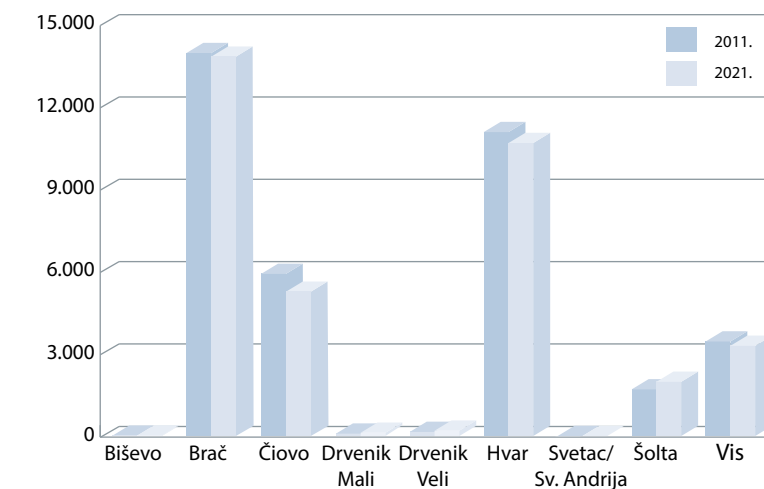
Izvor: Registar otoka <https://registar-otoka.gov.hr> (2023.)

⁴ Zakon o otocima (NN 116/18, 73/20, 70/21), Nacionalni plan razvoja otoka 2021. – 2027. te Registar otoka ne bilježe naselje Trogir (kao dio jedinice lokalne samouprave) kao otočno naselje, iako se dio naselja Trogir neosporno rasprostire na području otoka Čiova.

⁵ U Registru otoka ne navode se Pakleni otoci kao otok sa specifičnim položajem, dok ih Zakon o otocima navodi kao takve.

2.2. Demografske značajke područja

Prema Popisu stanovništva iz 2021. godine, vidljivo je da je došlo do blagog pada broja stanovnika na splitsko-dalmatinskim otocima koji broje 35.336 stanovnika, što predstavlja 8,3 % ukupnog stanovništva Županije. U desetogodišnjem razdoblju zabilježen je pad od 2,8 %, odnosno otoci broje 1002 stanovnika manje. To je značajno manji pad u usporedbi s podacima Županije koja je 2021. godini brojila 423.407 stanovnika, što je pad stanovništva od 6,9 %, odnosno 31.391 stanovnika manje u odnosu na prethodni popis stanovništva. Stopa promjene odnosno pada broja stanovnika u Republici Hrvatskoj u promatranom razdoblju iznosi 9,6 %. Zanimljiva je usporedba broja stanovnika otoka Županije s podacima iz 1921., kada je zabilježeno 51.417 stanovnika, odnosno 18,7 % ukupnih stanovnika Splitsko-dalmatinske županije, koja je tada brojila 274.522 stanovnika.

Grafikon 3: **Broj stanovnika na otocima u SDŽ-u**

Izvor: Popis stanovništva 2021. (obrada autora)

Zanimljiva je činjenica da je na većim otocima (s više od 3 tis. stanovnika) došlo do pada broja stanovnika (Brač, Čiovo, Hvar i Vis), dok je na manjim otocima (s manje od 3 tis. stanovnika) došlo do porasta broja stanovnika (Biševo, Drvenik Mali, Drvenik Veli, Svetac / Sv. Andrija i Šolta). Gotovo je svaki dvanaesti stanovnik Splitsko-dalmatinske županije otočanin. Više od dvije trećine splitsko-dalmatinskog otočnog stanovništva živi na Braču i Hvaru, čak njih 69,3 %. Uspoređujući podatke o gustoći naseljenosti, uočava se značajna razlika u podacima na razini Republike Hrvatske, Županije i otoka SDŽ-a (9 naseljenih otoka). Broj stanovnika po km² u RH iznosi 68,7/km², u Splitsko-dalmatinskoj županiji je 93,3/km², dok je na otocima 39,5/km².

U ukupnoj strukturi stanovništva, muškarci čine 49,6 %, a žene 50,4 % na otocima SDŽ-a, što znači da je stopa maskuliniteta od 98,5 % nešto viša nego u SDŽ-u, gdje iznosi 94,1 % (broj muškaraca na 1000 žena). Općenito su u patrijarhalnim zajednicama i slabije razvijenim područjima brojniji muškarci, a u razvijenim suvremenim zajednicama žene.

Vidljiva su odstupanja od prosjeka u udjelu spola na Biševu, Drveniku Malom, Drveniku Velom i Svecu / Sv. Andriji, gdje podaci pokazuju značajno veći udio muškog spola u populaciji, no takve oscilacije nisu neuobičajene za manje uzorke, što je svakako slučaj s navedenim otocima, imajući u vidu manji broj stanovnika u ukupnom uzorku podataka za otoke u Splitsko-dalmatinskoj županiji. Promatrajući starosnu strukturu stanovništva na otocima, vidljivo je da je broj stanovnika starijih dobnih skupina značajan u ukupnoj strukturi. Dvije dobne skupine, ona od 65 od 69 te od 69 od 74 godina, prednjače s udjelima te čine gotovo 18 % otočnog stanovništva u SDŽ-u.

Tablica 5: Broj stanovnika prema spolu i ukupno na otocima u SDŽ-u

Otok	Muški spol	Udio m. s.	Ženski spol	Udio ž. s.	Ukupno
Biševo	17	73,91 %	6	26,09 %	23
Brač	6.874	49,72 %	6.951	50,28 %	13.825
Čiovo	2.578	49,04 %	2.679	50,96 %	5.257
Drvenik Mali	68	57,14 %	51	42,86 %	119
Drvenik Veli	99	58,24 %	71	41,76 %	170
Hvar i Pakleni otoci	5.239	49,06 %	5.439	50,94 %	10.678
Svetac / Sv. Andrija	2	100,00 %	/	/	2
Šolta	1.022	51,75 %	953	48,25 %	1.975
Vis	1.636	49,80 %	1.651	50,20 %	3.289
Ukupno otoci SDŽ-a	17.535	49,62 %	17.801	50,38 %	35.336
Splitsko-dalmatinska županija	205.299	48,49 %	218.108	51,51 %	423.407

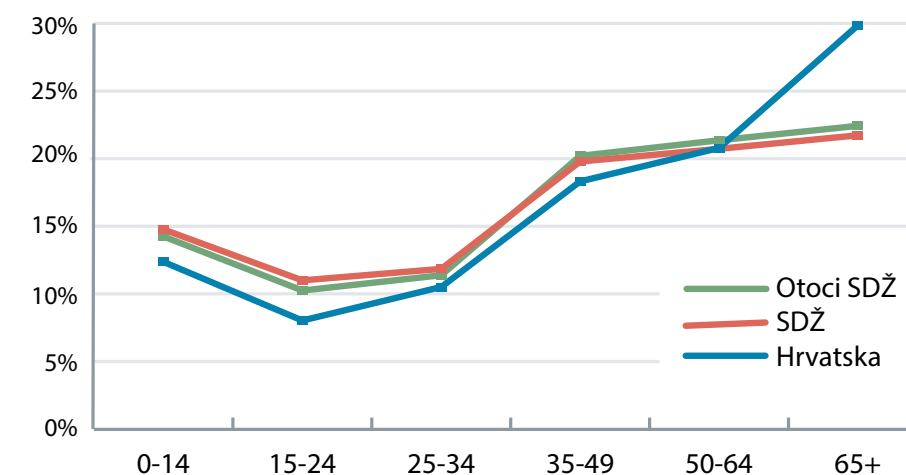
Izvor: Popis stanovništva 2021. (obrada autora)

Grafikon 4: Dobne skupine na otocima SDŽ-a

Izvor: Popis stanovništva 2021. (obrada autora)

Dodatno, može se uočiti da u sumiranom prikazu u skupinama 0 – 14, 15 – 24, 25 – 34 te 35 – 49 godina, otoci imaju manji udio tog stanovništva (49,32 %) u usporedbi s podacima Splitsko-dalmatinske županije (57,49 %). Podaci za skupine 60 – 64 godina te 65 i više godina također pokazuju lošiju demografsku sliku na otocima u odnosu na Županiju jer su ove dobne skupine zastupljene većim postotkom u odnosu na županijske. Najveća se odstupanja vide u dobnoj skupini 15 – 24 godine, čiji udio na otocima iznosi 8,1 %, u SDŽ-u 11,0 % te u RH 10,3 %, i za skupinu 65+, čiji udio u stanovništvu na otocima iznosi visokih 29,9 %, u SDŽ-u 21,8 % te u RH 22,5 %. Podaci za dobne skupine na razini Republike Hrvatske identičnih su raspona kao podaci na razini Splitsko-dalmatinske županije. Grafički pregled dobni skupina na razini otoka SDŽ-a, Splitsko-dalmatinske županije i Republike Hrvatske vidljiv je na grafičkom prikazu ispod teksta.

Grafikon 5: Usporedba dobni skupina na otocima SDŽ-a, u SDŽ-u i u RH

Izvor: Popis stanovništva 2021. (obrada autora)

3.

**ANALIZA RAZVOJNIH
POTREBA I POTENCIJALA
OTOČNOG PODRUČJA**

Teritorijalna strategija treba biti usklađena s ciljevima utvrđenim Nacionalnim planom razvoja otoka 2021. – 2027. (dalje u tekstu: NPRO) i to prvenstveno za područja ulaganja koja su identificirana za financiranje putem ITP-a za otoke. Prilikom izrade analize moguće je koristiti analitiku iz postojećih strateških dokumenata koji obuhvaćaju otoke, što se primarno odnosi na kratkoročne strateške akte otočnih jedinica lokalne samouprave – provedbene programe. Analiza razvojnih potreba i potencijala područja (dalje u tekstu: Analiza područja) preduvjet je za formuliranje relevantnih i učinkovitih područja ulaganja. Analiza područja provedena je na način da pruži pouzdane, provjerljive i usporedive statističke podatke, odnosno daje podatkovnu podlogu za definiranje okvira integriranog pristupa TS-a.

Područja analize definirana su kroz ukupno pet cjelina/domena kako slijedi:

PODRUČJE 1. DRUŠTVO koje sadrži kvalitativni i kvantitativni prikaz dostupnosti odnosno generalno stanje javne infrastrukture, dostupnost društvenih sadržaja, pokrivenost socijalnim uslugama, broj i djelokrug organizacija civilnog društva i sl., s naglaskom na potrebe i potencijale područja.

PODRUČJE 2. GOSPODARSTVO koje sadrži kvalitativni i kvantitativni prikaz ekonomske strukture, dostupnosti i stanja poslovne infrastrukture, uvjete za osnivanje i rad tvrtki na otocima, konkurentnost tvrtki, stupanj digitalizacije, potencijal za razvoj inovacija i inovativnih proizvoda, upotrebu novih tehnologija, međusobno povezivanje i sl., s naglaskom na potrebe i potencijale područja.

PODRUČJE 3. KULTURNA BAŠTINA I USLUGE koje sadrži kvalitativni i kvantitativni prikaz stanja materijalnih i nematerijalnih kulturnih dobara te potencijal valorizacije kulturne baštine u ekonomskom i turističkom smislu.

PODRUČJE 4. ZAŠTITA PRIRODE I OKOLIŠA koje sadrži kvalitativni i kvantitativni prikaz obuhvata zaštićenih dijelova prirode, pritiske na otočnu infrastrukturu i okoliš, prilagodbu klimatskim promjenama kroz operativne kapacitete civilne zaštite i vatrogastva, dosad poduzete i planirane mjere nadzora, ostvarena i potrebna ulaganja u zelenu i plavu infrastrukturu i sl., s naglaskom na potrebe i potencijale područja.

PODRUČJE 5. ČISTA ENERGIJA, ENERGETIKA, OBNOVLJIVI IZVORI ENERGIJE koje sadrži prikaz glavnih izazova u opskrbi električnom energijom, te ima za cilj kvalitativno i kvantitativno prikazati energetske obnovljenu javnu infrastrukturu i onu koja zahtijeva energetske obnovu, iskazati doprinos niskougličnom gospodarstvu i sl., s naglaskom na potrebe i potencijale područja.

Analiza područja osvrnut će se i na ostala područja otočnog razvoja koja su vitalna za održivost otočnog prostora, a nisu obuhvaćena kao ITP tema što uključuje: zdravstvo, odgoj i obrazovanje i gospodarenje otpadom (prikazani kroz potpoglavlje Ostala područja). Pojedina cjelina kao ITP tema je zasebno obrađena i potkrijepljena statističkim pokazateljima, te sadrži zasebni prikaz razvojnih potreba i potencijala nastalih kao rezultat istraživanja.

3.1. Društvo

- ✓ **Od naseljenih otoka SDŽ, otoci Drvenik Veli, Drvenik Mali, Biševo nisu spojeni na sustav javne vodoopskrbe, dok su ostali otoci priključeni na sustav (preko 90 %; primjerice Brač 96,8 %)**
- ✓ **Na otocima RH gustoća cestovne mreže iznosi 482 m/km², dok na razini otoka SDŽ iznosi 582 m/km²**
- ✓ **Uk. smještajni kapacitet domova za starije i nemoćne u SDŽ je 2.170, od čega je 336 kapaciteta na otocima SDŽ**
- ✓ **Na otocima SDŽ je 598 registriranih udruga, što je 1 % od RH, odnosno 12 % od SDŽ-a**

3.1.1. Komunalna infrastruktura

Komunalnu infrastrukturu čine: nerazvrstane ceste, javne prometne površine na kojima nije dopušten promet motornih vozila, javna parkirališta, javne garaže, javne zelene površine, građevine i uređaji javne namjene, javna rasvjeta, groblja i krematoriji na grobljima, građevine namijenjene obavljanju javnog prijevoza. Građenje i održavanje komunalne infrastrukture obveza je jedinica lokalne samouprave odnosno osoba na koje je ta obveza prenesena u skladu sa Zakonom o komunalnom gospodarstvu („Narodne novine“ br. 68/18, 110/18, 32/20) ili posebnim zakonom.

Na otocima Splitsko-dalmatinske županije aktivnost građenja i održavanja komunalne infrastrukture usmjerena je na veće zahvate i ulaganja u infrastrukturu u već izgrađenim, te nedovoljno opremljenim dijelovima naselja s ciljem poboljšanja kvalitete života stanovnika. Također, usmjerena je i na izgradnju javnih objekata kao što su tržnice, ribarnice, javni sanitarni čvorovi, društveni domovi, groblja i mrtvačnice te javnih prostora kao što su trgovi, parkovi, šetnice itd. Pregledom Provedbenih programa otočnih JLS-ova istaknuta je mjera izgradnje objekata i uređaja komunalne infrastrukture, čija su svrha nova moderna infrastrukturna rješenja i zadovoljavajući stupanj izgrađenosti komunalne infrastrukture.

Nerazvrstane ceste

Pregledom dostupnih podataka razvidna je relativno visoka gustoća mreže nerazvrstanih prometnica koje su u nadležnosti JLS-ova. Nerazvrstane ceste, uključujući poljske i šumske putove na otocima, predstavljaju značajni potencijal koji je, osim s prometnog aspekta, nužno aktivirati i radi gospodarskog razvoja, jer je uočeno kako prolazak ovakvih putova aktivira poljoprivredna gospodarstva te površine poljoprivrednog zemljišta u njihovoj blizini. Također, županijskim prostornim planom određeni su prometni cestovni prioriteti, čija je realizacija ključna s aspekta prometnog i gospodarskog otočnog razvitka. Razvidna je potreba za rekonstrukcijom nerazvrstanih cesta, uključujući poljske i šumske putove koji nisu pogodni za sigurno odvijanje prometa zbog neadekvatne širine i bez suvremenog kolnika. Podatci o kvaliteti postojeće mreže nerazvrstanih cesta razlikuju se na razini pojedinog JLS-a, ali se primjećuje da se izdvajaju značajna ulaganja iz proračuna. Na primjeru otoka Šolte, kao jedinog otoka u Splitsko-dalmatinskoj županiji koji je administrativno pokriven jednom jedinicom lokalne samouprave, prema Popisu nerazvrstanih cesta

na području Općine Šolta iz 2021. godine na otoku postoje 173 takve ceste (13 iz prve kategorije, 36 pripada drugoj kategoriji, 41 trećoj, 75 četvrtoj, a 8 nerazvrstanih cesta pripada kategoriji tzv. „lungo mare“). Provedbeni program Općine Šolta 2022. – 2025. unutar mjere Unaprjeđenje javne infrastrukture definira pokazatelj rezultata „godišnji broj m² moderniziranih nerazvrstanih cesta“ koji se kreće od ciljne vrijednosti 10.000 m² za 2023. godinu do 14.000 m² za 2025. godinu. Podatak upućuje na potrebu za održavanjem i moderniziranjem postojeće mreže nerazvrstanih cesta kao alata poboljšanja kvalitete života otočnog stanovništva, ali i u kontekstu smanjivanja vremena za hitne intervencije odnosno razvoj poljoprivrede.

Širi segment prometa obrađen je unutar poglavlja Zaštite prirode i okoliša, potpoglavlje Pritisak na otočnu infrastrukturu i okoliš.

Javne prometne površine na kojima nije dopušten promet motornih vozila

Javne prometne površine na kojima nije dopušten promet motornim vozilima su trgovi, pločnici, javni prolazi, javne stube, prečaci, šetališta, uređene plaže, biciklističke i pješačke staze, pothodnici, podvožnjaci, nadvožnjaci, mostovi i tuneli, ako nisu sastavni dio nerazvrstane ili druge ceste. Pregledom dostupnih podataka provedbenih programa otočnih JLS-ova utvrđen je visok udio javnih površina u smislu postojećih programa održavanja javnih površina, i zasigurno predstavlja visok operativni i financijski ulog. Primjerice, Grad Supetar na otoku Braču u 2021. godini održava preko 300.000 m² javnih površina, dok za 2025. godinu očekuje povećanje za približno 14.000 m². Veliki izazov predstavlja održavanje kulturno-povijesnih cjelina naselja na otocima gdje nije moguć pristup vozilima, te komunalna društva pristupaju nabavci specijaliziranih vozila za čišćenje (primjerice Komunalno Stari Grad d.o.o. trenutno čeka isporuku dvaju specijaliziranih vozila). Pojedini JLS-ovi su oblikovali zasebne zelene mjere u okviru komunalnih aktivnosti, kao što primjerice Grad Trogir do 2025. godine planira uređenje dužobalne šetnice, parkirališta i javnog parka na otoku Čiovu (u sklopu mjere pod nazivom Zelen, čist i otporan grad).

U kontekstu biciklističkih staza, otoci predstavljaju veliki potencijal u oblikovanju ciklo-turističkih ruta, dok prepreku čini neprilagođena prometna infrastruktura. Od svih srednjodalmatinskih otoka, otok Brač posjeduje najveći broj biciklističkih staza (25) koje zajedno čine 1026 kilometara. Na otoku Hvaru postoji pak 13 uređenih biciklističkih staza koje zajedno čine 454 kilometra. Ostali srednjodalmatinski otoci nemaju veći broj uređenih biciklističkih staza. Sustavi javnih bicikla na srednjodalmatinskim otocima postoje samo na otoku Hvaru, na dvije lokacije na području Grada Stari Grad. Prepreka široj implementaciji sustava javnih bicikla jest neujednačeno korištenje tijekom godine, potreba šire disperzivnosti stanica, ali i sama održivost u kontekstu visokih troškova održavanja.

Javna parkirališta i javne garaže

Javna parkirališta su uređene javne površine koje se koriste za parkiranje motornih vozila i/ili drugih cestovnih vozila s pripadajućom opremom na zemljištu u vlasništvu jedinice lokalne samouprave. U kontekstu prometne infrastrukture, jedinice lokalne samouprave suočavaju se sa, za otočni kontekst uobičajenim, problemom manjka parkirališnih mjesta na području otoka (u ljetnim mjesecima). Na primjer, uređena parkirališna mjesta jedva zadovoljavaju ukupne potrebe gravitacijskog prostora grada Hvara i izvan sezone, dok je u sezoni problem parkirališta iznimno izražen. Dodatni problem tijekom sezone je i nedostatak parkirnih mjesta u sklopu hotela. Naime, neki hoteli uopće ne raspolazu parkirališnim prostorom uz sami hotel, a vlasnici privatnog smještaja nemaju riješeno parkiranje gostiju na vlastitim česticama. Uz to, parkiranje uz plaže u ljetnim mjesecima također nije sustavno riješeno te se rješenja svode na privatne inicijative na česticama u blizini plaža ili na improvizirano parkiranje vozila duž postojećih prometnica čime se ugrožava prometna sigurnost i stanovnika i gostiju. Stoga bi se ovom problemu trebalo pristupiti planiranjem i izgradnjom javnih parkirališta i javnih garaža po uzoru na neke druge mediteranske gradove.

Kao jedan od ključnih problema implementacije izgradnje javnih parkirališta ističe se vlasništvo, odnosno činjenica da je veliki dio potencijalnih prostora za izgradnju parkirališta privatno ili

državno vlasništvo (visoki troškovi otkupa zemljišta). Primjetno je da nekolicina jedinica lokalne samouprave u narednom periodu planira uređenje parkirališta od kojih se ističe Općina Šolta (Grohote, Rogač, Stomorska, Maslinica i Nečujam), Grad Split (izgradnja parkinga Slatine kao kapitalni projekt), Općina Milna (Ložišća i Bobovišće) i Općina Nerežišća (izgradnja parkinga za potrebe groblja u Nerežišćima). Ni jedna jedinica lokalne samouprave na otocima SDŽ-a ne posjeduje javnu garažu.

Javne zelene površine

Javne zelene površine su parkovi, drvoredi, živice, cvjetnjaci, travnjaci, skupine ili pojedinačna stabla, dječja igrališta s pripadajućom opremom, javni športski i rekreacijski prostori, zelene površine uz ceste i ulice, ako nisu sastavni dio nerazvrstane ili druge ceste odnosno ulice i sl.

U kontekstu javnih zelenih površina primjećuje se sličan trend kao i kod pregleda javnih prometnih površina na kojima nije dopušten promet motornih vozila, odnosno izražena je potreba za povećanjem novih zelenih površina. Primjerice, površina uređenih javnih površina u Gradu Supetru 2022. godine iznosila je 57.000 m², a sukladno Provedbenom programu cilj je dostići 60.000 m² uređenih zelenih javnih površina do 2025. godine. Grad Stari Grad je tijekom 2022. godine izradio i donio Strategiju zelene urbane obnove čija je svrha poticanje integriranog održivog i regenerativnog razvoja Staroga Grada i njegovog gravitirajućeg urbanog područja na načelima globalnih, europskih, nacionalnih i regionalnih zelenih politika, s naglaskom na razvoj zelene infrastrukture i integraciju rješenja zasnovanih na prirodi, integraciju modela kružnog gospodarenja resursima, prostorom, zgradama i zelenim površinama te jačanje prilagodbe i otpornosti na rizike i klimatske promjene. Navedeni akt primjer je strateškog planiranja zelene infrastrukture kao poveznice s prostornim planiranjem, i posljedičnim povećanjem javnih zelenih površina. U Programu razvoja zelene infrastrukture u urbanim područjima za razdoblje 2021. – 2030. navedeno je da za sada nije uspostavljen sustavan način praćenja stanja zelenih površina te njihova jedinstvena klasifikacija na području JLS-ova. Premda su pojedini JLS-ovi ostvarili djelomično unaprjeđenje metoda identifikacije i valorizacije zelenih površina zahvaljujući sudjelovanju u različitim EU projektima (Horizon 2020, Interreg V-A, IPA i dr.), u većini su slučajeva postojeći načini evidentiranja zelenih površina tehnološki zastarjeli (analogne baze podataka), nepregledni, neažurni te bez uspostavljenih jasnih kriterija i standarda praćenja i vrednovanja. Uspostavom kvalitetnih sustava „zelenih registara“ u budućnosti moći će se pratiti napredak pojedinog JLS-a u smislu ulaganja u zelenu infrastrukturu.

Javna rasvjeta

U kontekstu javne rasvjete, prisutan je veći broj implementiranih projekata koji za cilj imaju povećavanje i modernizaciju energetske učinkovitosti javne rasvjete. U posljednjih desetak godina modernizirano je približno 60 % postojeće infrastrukture javne rasvjete. Udio naseljenih dijelova pokrivenih javnom rasvjetom je u prosjeku 88 % (primjerice u Općini Postira iznosi 95 %, dok je u Općini Milna 85 %). Sukladno provedbenim programima gotovo svih JLS-ova, cilj je do 2025. godine postići potpunu pokrivenost rasvjetom, te opće povećanje broja energetski učinkovitih rasvjetnih tijela (u Općini Pučišća je 2022. postavljeno 81 rasvjetno tijelo, a prema Provedbenom programu do 2025. godine cilj je dostići ukupno 200 rasvjetnih tijela).

Groblja i krematoriji na grobljima

Pregledom izvršenja proračuna za 2021. godinu odnosno provedbenih programa otočnih JLS-ova zamjetna su znatna sredstva i aktivnosti ulaganja u održavanje i rekonstrukciju, ali i gradnju novih groblja i pratećih građevina. Svi JLS-ovi planiraju izgradnju novih grobnica, dok se u Općini Bol i Gradu Hvaru planira gradnja novog groblja tijekom 2023. godine.

3.1.2. Društvena infrastruktura

Društvena infrastruktura predstavlja mrežu objekata i kapitala koji doprinose javnom životu u gradovima i općinama te ista obuhvaća objekte koji se stavljaju u funkciju općeg, javnog dobra iz po-

dručja kulture, sporta, znanosti, istraživanja i razvoja. Unutar pregleda društvene infrastrukture sagledani su potencijali „društvenih“ prostora.

Potencijal ljetnih kina:

Gotovo svako veće mjesto na otocima SDŽ-a posjeduje prostor ljetnih kina, širih otvorenih prostora pretežito smještenih unutar zaštićenih kulturno-povijesnih cjelina. Zahvaljujući projektu *Kino Mediteran* koji ima za cilj oživjeti kinodvorane i dovesti filmske programe u manje sredine diljem Dalmacije gdje su kina bila dugo zatvorena, dio ljetnih kina je revitaliziran (Bol, Supetar, Hvar, Jelsa i Komiža). Isti su prostori multifunkcionalni i u njima se održavaju različite društvene manifestacije i programi. Dio kina postigao je dobre rezultate i snažan razvoj publike te su ostvarene potpore od strane Ministarstva kulture za digitalno opremanje (primjerice kino u Komiži na otoku Visu). Otok Brač ima četiri kina, a osim suradnje ljetnog kina u Supetru i Bolu s Kinom Mediteran, provodi i tri međunarodna filmska festivala. Ljetna kina postoje i na području Grada Stari Grad i Grada Visa. Prisutna je i namjera daljnjeg ulaganja, pa primjerice Grad Stari Grad namjerava urediti zatvorenu kinodvoranu koji bi bila funkcionalna i tijekom zimskih mjeseci.

Potencijal kulturnih centara, domova kulture i društvenih domova:

Cijelo područje otoka karakterizira velik broj napuštenih starih škola i objekata mjesnih odbora, posebice u unutrašnjosti otoka, od kojih je dio u vlasništvu JLS-a, a koji postaju izuzetan društveni potencijal. Dio prostora već je revitaliziran i stavljen u funkciju, dok veći dio još čeka na projekte revitalizacije. Na otoku Visu ističu se četiri visokofunkcionalna prostora kako slijedi:

- *Prostor Hrvatskog doma u Gradu Visu* je središnji kulturni prostor koji okuplja razne kazališne, glazbene i zbarske družine kao i klape i ansambla, te je tradicionalno sjedište kulturnog, društvenog i političkog života Grada Visa. Dvorana ima oko 200 sjedećih mjesta, te se u njoj odvijaju manifestacije koje upotpunjuju kulturnu scenu Grada.
- *Viški kulturni centar* mjesto je koje daje prostor brojnim institucijama, udrugama i sadržajima. U njemu je smještena gradska knjižnica i čitaonica, razne zbirke iz područja književnosti, škola stranih jezika i drugo. Osim institucija i udruga, kulturni centar udomljava i omogućuje djelovanje glazbenih sastava poput klapa, ženskih sastava te glazbenih instrumentalnih skupina. U sklopu centra nalazi se i gradska vijećnica, a prostor je u nadležnosti gradske lokalne uprave.
- *Spomen-dom u Komiži* je obnovljen čime su prostori kinodvorane, knjižnice, galerije i gradske uprave dobili na kvaliteti te se otvorio novi prostor za održavanje manifestacija, kinoprojekcija, izložbi, ali i za razvijanje kongresnog turizma.
- *Kulturni centar Ivan Vitić u Komiži* nastao je kao programska dopuna vojarnje, smješten u širi prostor Komiže tako da na specifičan način povezuje vojarnu s ribarskim mjestom. Zgrada je danas uspješan primjer revitalizacije i prenamjene prostora, pa je tako u funkciji kulturnog centra i mjesto održavanja raznih radionica tijekom cijele godine (naročito ljeti). U njemu su smješteni uredi GeoParka, Flaga i LAG-a Škoji i Nautic radio.

Otok Hvar karakterizira veliki broj društvenih domova u nadležnosti mjesnih odbora, a ističu se:

- *Društveni dom Bogomolje u Općini Sućuraj* kao uspješni primjer EU projekta, gdje se u zapuštenom prostoru uredio prostor za vatrogasni dom, udruge, ali i za potrebe održavanja osnovnoškolske nastave.
- *Dom Matije Ivanića u naselju Vrbanj*, Grad Stari Grad, također uspješan primjer EU projekta, kompilira javno-društveni sadržaj s prostorom dječjeg vrtića i multifunkcionalnom dvoranom.
- *Zgrada Hrvatskog doma u Starom Gradu* koja je od svog začetka do danas sačuvala izvornu javnu i kulturnu namjenu kao i izvornu organizaciju prostora, te u velikoj mjeri njegovu izvornu opremu.
- Općinsko vijeće Općine Jelsa je 2021. godine donijelo Odluku o proglašenju Društvenog doma u Jelsi, čime je zgrada proglašena kao *Društveni dom Jelsa*, dok Knjižnica u Jelsi obavlja funkciju multimedijalnog kulturnog doma (društvenog doma).

I Brač i Šolta posjeduju niz prostora koji su više ili manje formalizirani kao društveni prostor, dok otoci Čiovo te Drvenik Veli i Mali ne posjeduju takve prostore. Primjerice, u Općini Okrug ne postoje drugi oblici društvene infrastrukture koji bi doprinijeli bogatijem društvenom životu Općine, odnosno prostori u kojima bi se održavala različita društvena događanja, kao i djelatnosti kulturno-umjetničkih udruga te postoji velika potreba za izgradnjom društvenog doma. Dio bračkih JLS-ova je u razvoju takvih prostora kao Općina Postira (*Kuća Hrapočuš*e u naselju Dol), Grad Supetar (društveni dom u naselju Mirca), Općina Milna (revitalizacija Centra za kulturu) ili Općina Nerežišća (Društveni dom Retond u Donjem Humcu). Na otocima se pojavljuju inicijative za formiranje javno-civilnih partnerstava s ciljem uspostave sudioničkih modela upravljanja infrastrukturom. Mreža društveno-kulturnih centara (DKC-HR) osnovana je 2020. godine i zagovara javnu politiku za održivu infrastrukturu društveno-kulturnih djelatnosti temeljenu na sudioničkom upravljanju i civilno-javnom partnerstvu. Dvije članice ove mreže su s područja Splitsko-dalmatinske županije, od kojih je jedna Udruga Savez Platforma Hvar.

Dobar primjer uvezivanja različitih područja djelovanja na lokalnoj razini je i *Kulturno-informativni centar Otoka Šolte* koji je s radom počeo 2014. godine, a bavi se zaštitom i promocijom povijesne i kulturne baštine, upravljanjem nekretninama i lokalitetima od povijesno-kulturnog značaja, promocijom izvornog, lokalnog, tradicionalnog i suvremenog umjetničkog stvaralaštva, te uspostavljanjem kulturne suradnje na međunarodnoj razini u svrhu promocije Općine Šolta u inozemstvu.

Potencijal ostalih društvenih prostora:

Glazbena škola Josipa Hatzea izvodi glazbeni program za predškolski, osnovnoškolski i srednjoškolski uzrast, a osim u Splitu, djeluje u čak devet dislociranih odjela, od kojih je osam na otocima SDŽ-a: u Postirama, Supetru i Bolu na otoku Braču, u Hvaru, Jelsi i Starome Gradu na Hvaru, i na otoku Visu.

Otoci Splitsko-dalmatinske županije dobro su pokriveni mrežom knjižnica, iako je pojedine potrebno daljnje opremiti i urediti. Najbrojnije su na Braču, na kojem, prema statistikama, u odnosu na jednog stanovnika prosječno otpada čak pet knjiga, što ga čini jednim od knjigom najbolje pokrivenih područja. Na Braču djeluju Općinska knjižnica “Hrvatski sastanak 1888.” (Selca), Općinska knjižnica “Hrvatska čitaonica” (Bol), dok u Gradu Supetru djeluje Narodna Knjižnica Supetar te u općini Sutivan knjižnica HNK Antonio Rendić Ivanović. Gradska knjižnica i čitaonica Vis organizira i kulturno-umjetničke programe, promocije, likovne i druge izložbe i stručna predavanja. Gradska knjižnica “Ranko Marinković” u Gradu Komiži kulturno je i informacijsko, multimedijalno središte Grada Komiže, koja građanima, a i gostima Grada Komiže osigurava pristup informacijama i kulturnim sadržajima za potrebe obrazovanja, stručnog i znanstvenog rada, cjeloživotnog učenja i informiranja. Na otoku Šolti je registrirana knjižnica pri Osnovnoj školi Grohote i jedna knjižnica u Grohotama – podružnica splitske Gradske knjižnice Marka Marulića. Knjižnica u Jelsi obavlja i funkciju multimedijalnog kulturnog doma. Gradska knjižnica i čitaonica Hvar osnovana je 1996. godine, a Provedbenim programom 2022. – 2025. do 2024. godine planirana je izgradnja nove gradske knjižnice i čitaonice u Gradu Hvaru. U Starom Gradu djeluje Gradska knjižnica i čitaonica Stari Grad. Otok Čiovo ne posjeduje knjižnicu.

Na otocima je prisutan je niz muzeja i galerija, koji također ispunjavaju društvenu ulogu. Na otoku Braču se posebice ističe veći broj galerija (galerija „Branislav Dešković“ i „Botteri“ u Bolu, galerija „Ivan Rendić“ u Supetru, galerija „Jakšić“ u Donjem Humcu, galerija u Povljima te galerija Blue Lavander u Sutivanu). Posebno je zanimljiv koncept Ekomuzeja u Gradu Komiži koncipiran 2010. godine kao dinamičan proces kroz koji komiška zajednica čuva, interpretira i upravlja svojom ukupnom baštinom za održivi razvoj. Usredotočen je na identitet grada Komiže i povezanih naselja. Cilj i smisao projekta je očuvanje i vrednovanje lokalne društveno-kulturne tradicije i promicanje održivog gospodarskog i turističkog razvoja. Zbog nedostatka financiranja, do sada nije u potpunosti zaživio, već se zadržao kao koncept.

3.1.3. Sportsko-rekreativna infrastruktura

Javnim sportskim građevinama smatraju se građevine koje su u vlasništvu grada ili općine, te se trajno koriste u izvođenju programa javnih potreba u sportu. To su uređene i opremljene površine i građevine u kojima se provode sportske aktivnosti, a koje osim općih uvjeta propisanih posebnim propisima za te građevine zadovoljavaju i posebne uvjete u skladu s odredbama Zakona o sportu.

Pregledom dostupnih podataka razvidna je zastupljenost sportske infrastrukture u vidu različitih vrsta objekata, primjerice Sportski centar u Postirama, Sportski centar "Bunta" i sportska dvorana u Sutivanu, Polivalentna dvorana „Hrvatski dom“ u Nerežišćima, teniski tereni u Bolu, vaterpolska igrališta u Supetru, Pučišćima i Postiri, sportska dvorana u Općini Okrug, sportski tereni u Starom Gradu, Visu, te igrališta i boćališta u velikom broju otočnih naselja. Zasebno se ističe veliki projekt sportske infrastrukture Grada Visa koji se trenutno financira iz proračuna Grada. Iako u većim naseljima postoji minimalna sportska i rekreacijska infrastruktura, stanje je još uvijek nezadovoljavajuće, a postoji potreba i za sportskim dvoranama koje bi omogućile aktivnije bavljenje sportom za sve generacije stanovnika, posebice tijekom zimskih mjeseci.

Uvidom u provedbene programe otočnih JLS-ova primjećuje se da nekolicina jedinica lokalne samouprave u narednom periodu planira izgraditi nove ili obnoviti već postojeće objekte sportske infrastrukture. Primjerice, Grad Vis planira unaprijediti dostupnost sportsko-rekreacijskih sadržaja povećanjem broja novih javnih sportskih terena / igrališta (s postojeća dva, na pet do 2025. godine) i broja rekonstruiranih sportskih objekata (pet do 2025. godine), dok Grad Hvar do 2025. godine planira izgraditi ili obnoviti 17 objekata sportske infrastrukture. Nadalje, Grad Supetar obnovio je dva sportska igrališta u Mircima i Škripu, dok je u planu realizacija novog sportskog igrališta u Splitskoj na lokaciji Punta. U Nerežišćima je evidentiran projekt „Izgradnja sportske dvorane u Nerežišćima“ (inicijativa sportskih udruga i svih jedinica lokalne samouprave s otoka Brača).

3.1.4. Socijalna skrb

Socijalna skrb je organizirana djelatnost od javnog interesa čiji je cilj pružanje pomoći socijalno ugroženim osobama kao i osobama u nepovoljnim osobnim i/ili obiteljskim okolnostima, koja uključuje prevenciju, promicanje promjena, pomoć u zadovoljavanju osnovnih životnih potreba i podršku pojedincu, obitelji i skupinama, u svrhu unapređenja kvalitete života i osnaživanja korisnika u samostalnom zadovoljavanju osnovnih životnih potreba te njihovog aktivnog uključivanja u društvo.

Sustav socijalne skrbi na području SDŽ-a obuhvaća sedam centara za socijalnu skrb sa šest područnica. Socijalna skrb na otocima SDŽ-a provodi se putem ispostava Centra za socijalnu skrb Split (u Hvaru i Visu), Centra za socijalnu skrb Trogir (nadležan za otoke Drvenik Veli, Drvenik Mali i Čiovo) i Centra za socijalnu skrb Brač u Supetru (nadležan za područje Grada Supetra te općina Milna, Sutivan, Postira, Pučišća, Selca, Bol i Nerežišća s pripadajućim naseljima).

Briga za starije i nemoćne

Nacionalna razvojna strategija Republike Hrvatske do 2030. godine ističe kako je "osiguravanje uvjeta za dostojanstvenu starost i aktivan život u skladu s izazovima i ograničenjima treće životne dobi iskaz društvene solidarnosti prema starijima građanima, ali i stvarna potreba društva".

U Splitsko-dalmatinskoj županiji četiri su doma za starije i nemoćne čiji je osnivač Županija (od čega dva djeluju na otocima), 17 domova za starije i nemoćne osobe u privatnom vlasništvu i devet ustanova za pružanje ostalih oblika socijalne skrbi. Glavni problem na otocima SDŽ-a, baš kao i u županijskom sustavu socijalne skrbi, su nedovoljni smještajni kapaciteti u domovima.

Podaci MRRFEU-a za 2021. godinu pokazuju da pokrivenost starijeg stanovništva formalnim uslugama smještaja za starije i nemoćne osobe u SDŽ-u iznosi 2,42 % (na Braču 4,14 %, Hvaru 2,74 % i na Visu 8,06 %). Ukupni smještajni kapacitet domova u SDŽ-u je 2170, od čega je 336 kapaciteta

na otocima SDŽ-a što je u odnosu na otoke ostalih županija visok broj. Ispred otoka SDŽ-a po broju smještajnih kapaciteta jedino su otoci Primorsko-goranske županije (341), dok svi ostali bilježe znatno niži kapacitet: otoci Dubrovačko-neretvanske županije 162, Zadarske 41, te otoci Šibensko-kninske 19.

Od 336 smještajnih kapaciteta domova za starije i nemoćne na otocima SDŽ-a, na Braču je 153 (102 u Supetru, 32 u Bolu, 8 u Selcima, 6 u Pučišćima i 5 u Postirama), 83 na Hvaru (u Starom Gradu), 80 na Visu (u Visu), te 20 na Čiovu (Trogir).

Na otoku Braču djeluju četiri privatna doma za starije i nemoćne osobe, Javna ustanova Dom za starije i nemoćne „Split“ vrši svoju djelatnost i u dislociranom objektu u Starom Gradu na Hvaru, a Splitsko-dalmatinska županija osnivač je i Doma za stare i nemoćne osobe „Vis“, koji ima kapacitet za 80 korisnika.

Sukladno provedbenim programima Grad Hvar, te općine Postira, Milna i Šolta planiraju izgradnju domova za starije i nemoćne.

Programi pomoći osobama treće dobi provode se i u organizaciji različitih udruga i ustanova na većem području, primjerice u Komiži, Starom Gradu, Šolti, Visu. Grad Komiža je osnivač Centra za pomoć u kući, čije su osnovne usluge savjetovanje i pomaganje, pomoć u kući te psihosocijalna pomoć. Centar ima 25 – 30 korisnika pomoći u kući, koji su uglavnom starije osobe ili mlade s psihičkim bolestima ili teškoćama u kretanju, te trideset korisnika organiziranih dnevnih aktivnosti. Caritas Hvarsko-bračko-viške biskupije sa sjedištem u Hvaru pomaže potrebite na ova tri otoka sukladno svojim mogućnostima i ovlastima. Na otocima pomoć u kući starijima i nemoćnim te ostalim osobama pružaju i udruge, primjerice Katolička udruga „Lovret“ na Šolti i udruga „Ruka“ u Općini Selca. Uz pružanje izvaninstitucionalne podrške u domovima korisnika kao izazov ostaje nedostatak adekvatne infrastrukture gdje će se moći pružiti adekvatna institucionalna socijalna skrb.

Palijativna skrb je pristup kojim se bolesnicima suočenim s teškom i neizlječivom bolesti i njihovim obiteljima poboljšava kvaliteta života. Na otocima SDŽ-a nema organizirane palijativne skrbi. Od pet palijativnih stacionara Doma zdravlja SDŽ-a jedan se nalazi u Supetru na Braču.

Domovi i centri za osobe s invaliditetom

Iako na području SDŽ-a postoje domovi i centri koji obavljaju djelatnost socijalne skrbi za djecu i mladež bez odgovarajuće roditeljske skrbi, djecu i mladež s poremećajima u ponašanju, djecu s teškoćama u razvoju i odrasle osobe s invaliditetom, ovisnike o alkoholu i drogama i za psihički bolesne odrasle osobe, uočen je njihov manjak na otocima. Na Čiovu se nalazi Dom za odrasle osobe Trogir koji pruža socijalne usluge odraslim osobama s mentalnim oštećenjima kojima nije potrebno bolničko liječenje, a skrb im se ne može pružiti u vlastitoj obitelji.

Žrtve nasilja

Na otocima SDŽ-a ne postoji sigurna ženska kuća za žrtve obiteljskog nasilja. Nevladina organizacija Domine u 2022. godini bilježi ukupno 194 korisnika (178 žena i 6 muškaraca), od čega je 20 % žena s otoka SDŽ-a. U suradnji s CZSS-om predstavnice udruge su u protekloj godini ostvarile četiri terenska posjeta ženama s otoka, od čega dva na Visu, a po jedan na Hvaru i Braču. U vlasništvu Koordinacije ženskih grupa je kuća u Supetru koja danas služi za edukaciju i terapijski rad sa ženama i djecom iz autonomnog skloništa. U tijeku je projekt koji financira Grad Supetar, a odnosi se na otvaranje Centra za savjetovanje i širenje mreže usluga na otocima.

Programi socijalne skrbi

Jedinice lokalne samouprave, u okviru svog samoupravnog djelokruga, proračunima osiguravaju potrebna sredstva i određuju korisnike i prava po osnovi socijalne skrbi. Cilj Programa socijalne zaštite (npr. Općine Bol) je sagledavanje potreba, te vrsta i oblika pomoći osobama u stanju socijalne potrebe na području općina i gradova. Programi socijalne skrbi jedinica lokalne samouprave na otocima sastoje se od niza aktivnosti, kao što je isplaćivanje financijske pomoći socijalno ugroženim obiteljima, umirovljenicima, nezaposlenima te podmirivanje troškova stanovanja najugroženijima. Djelovanje iz područja socijalne skrbi na otocima SDŽ-a upotpunjuju i udruge, kao

što su gradska društva nacionalnog Crvenog križa, te udruga „Brački pupoljci“ koja skrbi o djeci s posebnim potrebama i nudi kontinuirane terapije i uključuje djecu u sustav obrazovanja. Na cijelom području otoka SDŽ-a bilježi se manjak kvalificiranog kadra iz područja socijalne skrbi – logopeda, defektologa, psihologa i dječjih psihologa.

3.1.5. Organizacije civilnog društva

Rad civilnog društva ogleda se kroz udruge građana, koje su na području općina orijentirane na udruge iz domene kulturnog života, njegovanja zaštite baštine te tradicijskog pjevanja i izražavanja, kao i one koje se bave sportskim aktivnostima i promicanjem zdravog načina života. Organizacije civilnog društva imaju veliku ulogu u formiranju javnih i privatnih odnosa te integritnosti inicijativa društvenih inovacija i tranzicija održivosti u različitim socioekonomskim i društveno-političkim kontekstima u sektorskim domenama od interesa za zajednicu.

Na otocima djeluju brojne organizacije civilnoga društva, od kojih su najbrojnije udruge, a njihova je najvažnija uloga informiranje, povezivanje i edukacija stanovništva kroz provedbu projekata i programa koji utječu na poboljšanje kvalitete života lokalne otočne zajednice. Aktivnost organizacija civilnog društva važna je na lokalnim razinama jer udruge predstavljaju aktere demokratskog društva, te često doprinose u pronalaženju najboljih rješenja budući da poznaju i uzimaju u obzir lokalne potrebe i interese, rade na izgradnji povjerenja, jačanju sudjelovanja građana, društvenih mreža i podrška su u izgradnji dobrih odnosa u zajednici. Prema podacima iz Registra udruga (travanj 2023.) na otocima Splitsko-dalmatinske županije registrirano je 598 aktivnih udruga ili 12 % od registriranih udruga na razini županije, odnosno 1 % od aktivnih udruga na razini Republike Hrvatske.

Brojne udruge primaju potporu iz lokalnog proračuna te je koriste za provedbu širokog spektra kulturnih, sportskih i općenito društveno korisnih aktivnosti, unaprjeđujući tako kvalitetu života u općini tijekom cijele godine.

Tablica 6: Ukupan broj aktivnih udruga na otocima SDŽ-a⁶

Naziv otoka	Broj aktivnih udruga
Brač	239
Čiovo	46
Drvenik Mali	2
Drvenik Veli	4
Hvar	200
Šolta	36
Vis	71

Izvor: Ministarstvo pravosuđa, obrada autora (2023.)

Prema području djelovanja, udruge na otocima su u najvećem broju registrirane za sport i nomenklaturu sportova, kulturu i umjetnost, održivi razvoj, gospodarstvo, obrazovanje, znanost i istraživanje, socijalnu djelatnost te demokratsku političku kulturu. Uključenost udruga u razvoj lokalne zajednice ovisi o samim otocima i njihovoj spremnosti na uključivanje udruga u provedbu aktivnosti koje mogu upozoriti na probleme na lokalnoj razini, ali i ponuditi rješenja za njihovo otklanjanje.

Sukladno Nacionalnom planu razvoja otoka 2021. – 2027., razvojne potrebe civilnog društva na otocima proizlaze iz niske razine participacije stanovništva u programima lokalne zajednice i nedovoljne sinergije civilnog sektora s ostalim lokalnim dionicima (javnim i privatnim), dok se razvojni potencijali uočavaju u umrežavanju udruga na europskoj, nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini.

⁶ Tablica 6: Ukupan broj aktivnih udruga na otocima SDŽ-a (str. 29.) popisuje ukupan broj udruga po otocima, dok Tablica 7: Broj udruga prema području djelovanja na otocima SDŽ-a (str. 30.) popisuje udruge prema području djelovanja. Kako udruga može djelovati u više područja djelovanja, izvjesna su neslaganja u podacima, odnosno Tablica 7 očekivano bilježi veći broj udruga (apsolutni broj)

Tablica 7: Broj udruga prema području djelovanja na otocima SDŽ-a

Područje djelovanja	Brač	Čiovo	Drvenik Mali	Drvenik Veli	Hvar	Šolta	Vis
Branitelji i stradalnici	8	0	0	0	3	0	2
Demokratska politička kultura	15	4	0	0	21	1	14
Duhovnost	4	0	0	0	4	5	3
Gospodarstvo	17	4	1	0	25	3	14
Hobistička djelatnost	0	0	0	1	5	1	3
Kultura i umjetnost	47	11	0	2	67	9	29
Ljudska prava	6	1	0	0	14	0	3
Međunarodna suradnja	9	1	0	0	17	2	11
Nomenklatura sportova	32	10	0	0	36	6	15
Obrazovanje, znanost i istraživanje	23	3	0	0	18	3	14
Održivi razvoj	21	4	0	0	21	3	15
Socijalna djelatnost	18	1	0	0	15	3	4
Sport	62	18	1	1	52	9	21
Tehnička kultura	7	2	0	0	9	0	4
Zaštita i spašavanje	8	3	0	0	6	1	3
Zaštita okoliša i prirode	18	8	0	0	27	7	17
Zaštita zdravlja	6	0	0	0	9	0	2
Ostala područja djelovanja	1	0	0	0	1	0	0

Izvor: Ministarstvo pravosuđa, obrada autora (2023.)

3.1.6. Razvojne potrebe i potencijali – Društvo

RAZVOJNE POTREBE	RAZVOJNI POTENCIJALI
<ul style="list-style-type: none"> Nužnost daljnjeg ulaganja u komunalnu infrastrukturu u svrhu povećanja kvalitete života otočnog stanovništva Daljnji razvoj prometne infrastrukture i mobilnosti uz modernizaciju sredstava i načina prijevoza (uključujući i javni prijevoz) Revitalizacija javno-društvene infrastrukture uz prenamjenu postojećih objekata koji nisu privedeni svrsi Potreba za ulaganjem u sportsko-rekreacijsku infrastrukturu, sadržaje i programe na otocima Potreba za ostvarenjem potencijala djelovanja udruga civilnog društva na polju društvenih promjena i inovacija Povećanje dostupnosti socijalnih usluga na otocima SDŽ-a, s naglaskom na deinstitucionalizaciju Uređenje i obnova drugih javnih prostora na kojima se građani okupljaju, zadržavaju i borave 	<ul style="list-style-type: none"> Spremnost otočnih JLS-ova za ulaganje u razvoj komunalne infrastrukture (veliki broj projekata u pripremi; dostupni različiti izvori financiranja) Potencijal postojećih i budućih tranzicijskih planova prema čistoj energiji i dijelu održive mobilnosti; dostupna sredstva iz VFO-a i NPOO-a Značajan broj neiskorištenih objekata koji se mogu prenamijeniti u društvenu infrastrukturu Zainteresiranost lokalnog stanovništva za većom dostupnosti društvenih i sportskih sadržaja (kvalitativno i kvantitativno) Aktivne udruge civilnog društva koje svojim djelovanjem doprinose kvaliteti života otočnog stanovništva Mogućnosti financiranja projekata udruga civilnog društva u novom VFO-u Socijalna kohezija izraženija na otocima nego u urbanim sredinama

3.2. Gospodarstvo

- ✓ Po visini prihoda prva otočna tvrtka tek 45. u Županiji, a po broju zaposlenih prva otočna tvrtka 15. u SDŽ
- ✓ Prema broju/udjelu zaposlenih 3 najzastupljenije djelatnosti: Pružanje smještaja te pripreme i usluživanja hrane (31,5 %), Prerađivačka industrija (19,3 %) i Građevinarstvo (10,8 %)
- ✓ Broj noćenja na otocima čini 24 % svih ostvarenih noćenja na godišnjoj razini u SDŽ-u (2022.)
- ✓ Ostvorena gotovo potpuna pokrivenost 3G/4G signalom, dok 5G signal točkasto pokriva dijelove grada Hvara, općine Jelsa i općine Sućuraj te točkasto na Drveniku Velom i na području otoka Čiovo

U okviru dijela gospodarstvo prikazuju se najvažniji podaci analize za sljedeća područja: ekonomska struktura, dostupnost i stanje poslovne infrastrukture, uvjeti za osnivanje i rad tvrtki na otocima, konkurentnost tvrtki, stupanj digitalizacije, potencijal za razvoj inovacija i inovativnih proizvoda, upotreba novih tehnologija i međusobno povezivanje s analizom razvojnih potreba i potencijala.

3.2.1. Kvalitativni i kvantitativni prikaz ekonomske strukture

Poduzetništvo

Prema analizi podataka iz godišnjih financijskih izvještaja⁷ poduzetnika s otočnih područja Splitsko-dalmatinske županije u razdoblju od 2017. do 2021. godine, koja je obuhvatila gradove/općine/naselja s područja sedam splitsko-dalmatinskih otoka⁸, poslovalo je 1639 poduzetnika u 2021. godini, što je u odnosu na prethodnu godinu povećanje od 4,3 %, dok je u odnosu na 2017. godinu to povećanje od 19,1 % (1376 poduzetnika). U 2021. poduzetnici splitsko-dalmatinskih otoka ukupno su zapošljavali 5426 radnika, što je u odnosu na prethodno poslovno razdoblje povećanje broja zaposlenih za 14,1 % (4756 zaposlenih), a u odnosu na podatke iz 2017. godine to je povećanje od 4 % (5217 zaposlenih).

Prema podacima iz financijskih izvještaja za 2021. godinu, poduzetnici otočnih područja Splitsko-dalmatinske županije iskazali su pozitivan konsolidirani financijski rezultat u iznosu od 68,77 milijuna kuna, što nije bio slučaj prethodnu godinu kada je konsolidirani financijski rezultat zabilježen kao gubitak u iznosu od 144,5 milijuna kuna. Najveća konsolidirana dobit u promatranom razdoblju ostvorena je u 2019. godini, a iznosila je 218,9 mil. kuna. Najveći doprinos rezultatu u

⁷ Podaci su obrađeni prema podacima Financijske agencije i Hrvatske gospodarske komore.

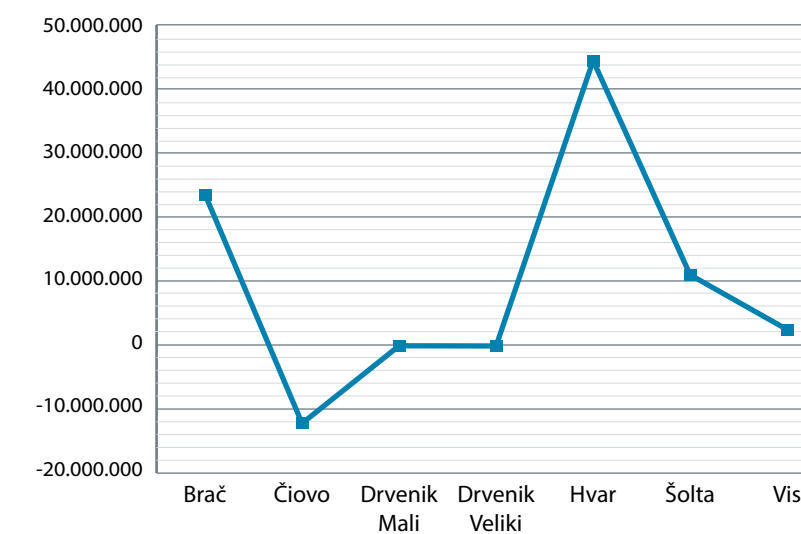
⁸ U razdoblju od 2017. do 2021. nije bilo poduzetnika koji su predali godišnje financijske izvještaje u naselju / otoku Biševu te Sv. Andriji / Svecu.

Tablica 8: Osnovni financijski podaci poslovanja poduzetnika otočnih područja i svih poduzetnika u SDŽ-u u 2021.

Opis	Otoci SDŽ-a			SDŽ		
	2020.	2021.	Indeks	2020.	2021.	Indeks
Broj poduzetnika	1.572	1.639	104,26	15.308	15.908	103,92
Broj zaposlenih	4.756	5.426	114,09	79.085	81.050	102,48
Ukupni prihodi	1.926.700.666	2.608.551.998	135,39	48.523.493.400	56.201.819.808	115,82
Ukupni rashodi	2.054.657.960	2.522.760.361	122,78	47.517.854.499	53.069.014.163	111,68
Kons. fin. rezultat – dobit (+) ili gubitak (-) razdoblja	-144.504.475	68.773.914	-	571.296.108	2.562.015.299	448,46
Prihodi od prodaje u inozemstvu	221.713.604	364.207.726	164,27	6.466.924.368	7.476.600.116	115,61
Uvoz	100.523.762	121.239.187	120,61	3.911.850.478	4.771.775.803	121,98
Bruto investicije samo u novu dugotrajnu imovinu	254.535.430	91.951.966	36,13	1.261.769.067	1.547.674.006	122,66
Prosječna mjesečna neto plaća po zaposlenom	5.357	5.668	105,81	5.150	5.490	106,60

Izvor: Financijska agencija / Hrvatska gospodarska komora, obrada autora

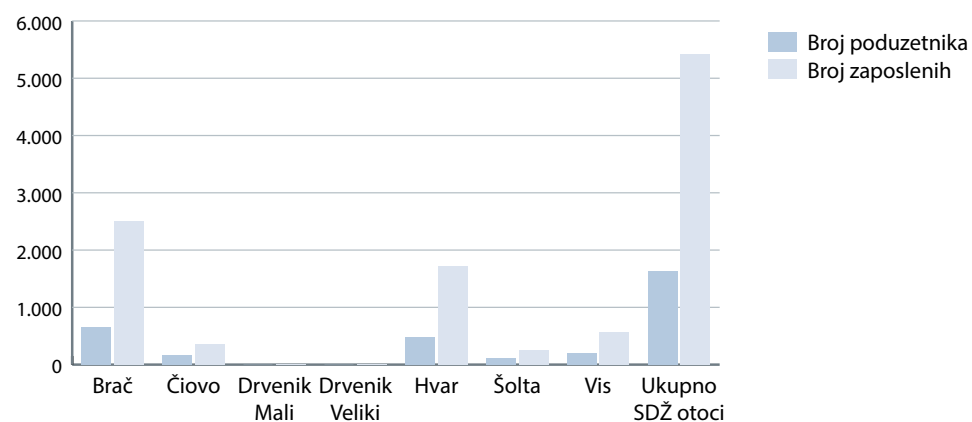
2021. godini dali su poduzetnici grada Hvara sa 631,9 milijuna kuna (24,2 % udjela u ukupnim prihodima otočnih područja) te poduzetnici u gradu Supetru (10,8 %) i Starom Gradu (7,8 %). Promatrajući poslovne rezultate na razini svakog otoka, vidljivo je da se otoci Brač i Hvar ističu pozitivnim financijskim rezultatima, konsolidirana dobit svih poduzetnika otoka Brača iznosila je 23,5 milijuna kuna, a hvarskih 44,4 milijuna kuna. Viški poduzetnici ukupno su ostvarili 2,4 mil. kn, dok su poduzetnici Šolte ostvarili pozitivan konsolidirani rezultat u iznosu od 11 mil. kn. Poduzetnici s Čiova, Drvenika Malog i Drvenika Velog ukupno su ostvarili gubitak razdoblja na razini svih poduzetnika u 2021. godini, dakle poduzetnici Čiova 12,2 milijuna kuna, poduzetnici Drvenika Malog 120 tisuća kuna te poduzetnici Drvenika Velog 150 tisuća kuna.

Grafikon 6: Konsolidirana dobit ili gubitak poduzetnika na otocima u Splitsko-dalmatinskoj županiji 2021.

Izvor: Financijska agencija / Hrvatska gospodarska komora, obrada autora

Promatrano na razini pojedinog otoka, najveći broj poduzetnika i zaposlenih registriran je na najnaseljenijem otoku Splitsko-dalmatinske županije, na otoku Braču. U osam jedinica lokalne samouprave otoka Brača (Bol, Milna, Nerežišća, Postira, Pučišća, Selca, Supetar i Sutivan) u 2021. godini, ukupno su 663 poduzetnika predala godišnje financijske izvještaje, a imali su 2514 zaposlenih. Iza otoka Brača, prema broju poduzetnika slijedi otok Hvar s 486 poduzetnika u četiri jedinice lokalne samouprave (Hvar, Jelsa, Stari Grad i Sućuraj) kod kojih su u promatranom razdoblju bila zaposlena 1723 radnika. Na trećem mjestu slijedi otok Vis, s 203 poduzetnika i 575 zaposlenih u dvije jedinice lokalne samouprave (Vis i Komiža). Otok Čiovo (općina Okrug te naselja Arbanija, Mastrinka, Slatine i Žedno) sa 171 poduzetnikom i 361 zaposlenikom zauzima četvrto mjesto promatrane rang ljestvice.

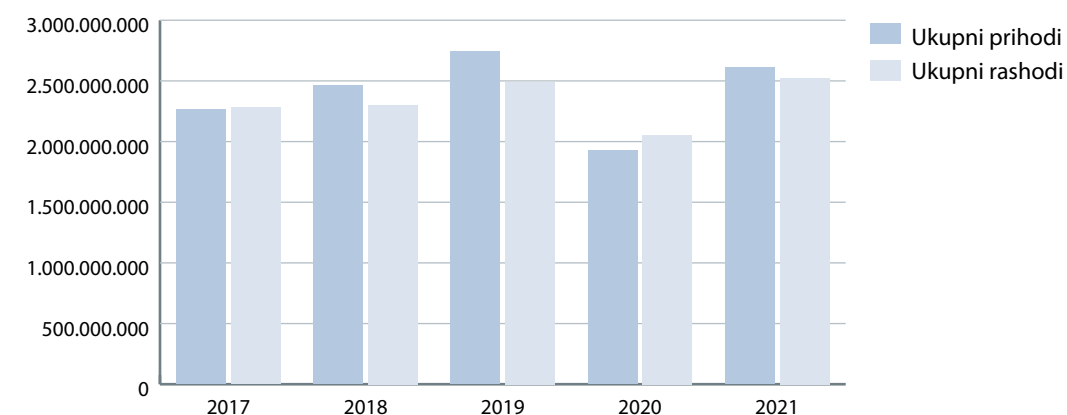
Grafikon 7: **Broj poduzetnika i zaposlenih kod poduzetnika na otocima u Splitsko-dalmatinskoj županiji u 2021.**

Izvor: Financijska agencija / Hrvatska gospodarska komora, obrada autora

Poduzetnici registrirani na otoku Šolti (općina Šolta) u 2021. godini, kojih je bilo 106, zapošljavali su 245 radnika. Naselja (otoci) Drvenik Mali s tri zaposlena i Drvenik Veliki s pet zaposlenih imali su po pet registriranih poduzetnika. Na otoku Braču najviše je zaposlenih u odnosu na broj poduzetnika, što je u prosjeku 3,8 radnika po poduzetniku, manje od podataka na razini Splitsko-dalmatinske županije (5,1) i Republike Hrvatske (6,7). Tvrtka Sardina d.o.o. s otoka Brača poduzetnik je s najvećim brojem zaposlenih svih splitsko-dalmatinskih otoka, u 2021. godini zapošljavala je 329 radnika (15. tvrtka u SDŽ-u po broju zaposlenih u 2021. godini). U razdoblju od 2017. do 2021. godine u kategorijama ukupnih prihoda i rashoda vidljive su oscilacije, pogotovo u 2020. godini kada dolazi do pada u obje kategorije, što je i jedina godina kada su ukupni prihodi pali ispod 2 mlrd. kuna, dok su rashodi bili blago iznad te granice. Godina u kojoj su ostvareni najviši prihodi i rashodi jest predpandemijska 2019. godina, dok je u posljednjoj promatranoj godini vidljiv oporavak i rast prihoda i rashoda, kada su ukupni prihodi iznosili 2,6 mlrd. kuna, a rashodi 2,5 mlrd. kuna.

Promatrajući kategoriju ukupnih prihoda na razini pojedinih otoka, najviše prihoda ostvarili su poduzetnici otoka Brača, gotovo 1,15 milijardi kuna, slijede odmah poduzetnici otoka Hvara, koji su u 2021. zabilježili 1,02 milijarde kuna. Najmanje prihoda ostvarili su poduzetnici na Drveniku Malom u iznosu od 319 tisuća kuna. Na popisu poduzetnika s najvišim prihodima u Splitsko-dalmatinskoj županiji sa sjedištem na nekom od splitsko-dalmatinskih otoka jest hvarska tvrtka Žuvela d.o.o., koja je tek 45. na spomenutom popisu, dok su odmah iza nje tvrtke Sardina d.o.o. i Sunčani Hvar d.d.

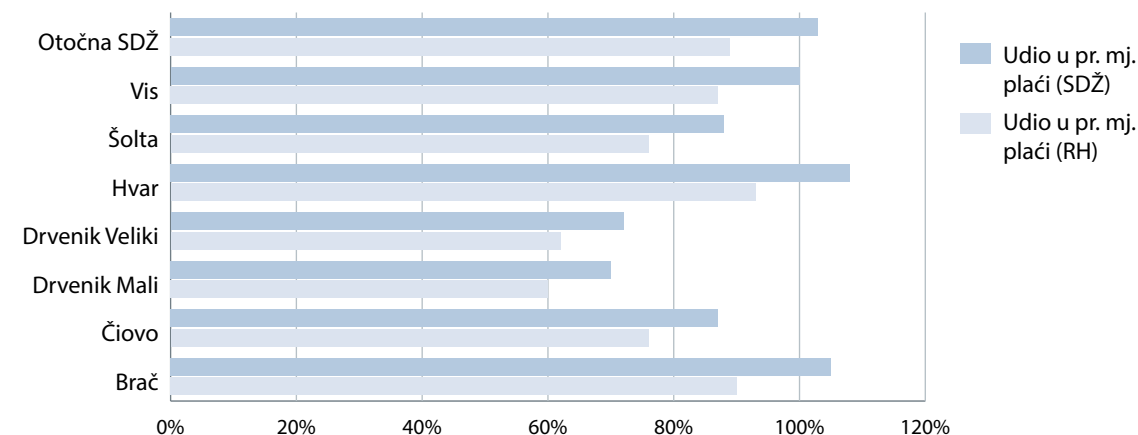
Prosječna mjesečna neto plaća obračunata kod poduzetnika analiziranih otočnih područja u SDŽ-u u 2021. godini iznosila je 5.668 kuna, odnosno 5,8 % više u odnosu na prethodnu godinu te čak 13,3 % u odnosu na 2017. godinu. Mjesečna neto plaća splitsko-dalmatinskih otočnih radnika viša je za 3,2 % u usporedbi s mjesečnom neto plaćom radnika u Splitsko-dalmatinskoj županiji

Grafikon 8: **Ukupni prihodi i prihodi po zaposlenom u 2021. godini na razini otoka u SDŽ-u**

Izvor: Financijska agencija / Hrvatska gospodarska komora, obrada autora

(5.490 kn), no niža 10,7 % u odnosu na RH podatke (6.350 kn) u 2021. godini. Na grafikonu ispod teksta prikazani su udjeli prosječnih mjesečnih plaća otočnih područja Splitsko-dalmatinske županije u prosječnim mjesečnim plaćama Splitsko-dalmatinske županije i Republike Hrvatske u 2021. godini. Prosječna mjesečna neto plaća na splitsko-dalmatinskim otocima čini 103 % prosječne mj. neto plaće u SDŽ-u te 89 % prosječne mj. neto plaće u RH u promatranoj godini.

Grafikon 9: **Udio prosječne mjesečne neto plaće po zaposlenom u 2021. g. na razini otoka u SDŽ-u u odnosu na prosječnu mjesečnu plaću po zaposlenom u SDŽ-u i RH**

Izvor: Financijska agencija / Hrvatska gospodarska komora, obrada autora

Najveća prosječna mjesečna neto plaća obračunata je kod poduzetnika na otoku Hvaru (5.917 kn), a slijede poduzetnici s otoka Brača (5.746 kn), otoka Visa (5.511 kn), otoka Šolte (4.825 kuna), otoka Čiova (4.796 kuna), dok su na samom začelju otoci Drvenik Veli (3.949 kuna) i Drvenik Mali (3.841 kuna), ujedno i jedini s prosjekom mjesečne neto plaće po zaposlenom ispod 4.000 kuna. Ako se promatraju prosječne mjesečne neto plaće na razini jedinica lokalne samouprave / naselja, najvišu plaću isplatili su poduzetnici općine Sutivan, u iznosu od 7.222 kuna, a najnižu poduzetnici naselja Drvenika Malog (3.841 kuna).

Analiza poduzetnika na otocima SDŽ-a prema veličini poduzetnika pokazala je kako su najbrojniji mikropoduzetnici s 95,1 % udjela u ukupnom broju poduzetnika, koji zapošljavaju 45,9 % od ukupnog broja zaposlenih. Kategorija malih poduzetnika najviše doprinosi ukupno ostvarenim prihodima (40 %), rashodima (31,2 %) te bruto investicijama samo u novu dugotrajnu imovinu (31,2 %) na otocima Splitsko-dalmatinske županije. Svojem poslovanjem u 2021. godini mikropo-

duzetnici najviše pridonose konsolidiranom financijskom rezultatu s ostvarenih 60,1 milijuna kuna dobiti, što je 87,3 % ukupnog rezultata. Sve navedene skupine poduzetnika iskazale su pozitivan konsolidirani financijski rezultat, osim skupine malih poduzetnika. Skupina malih poduzetnika prednjači u bruto investicijama u novu dugotrajnu imovinu s uloženi 39,6 milijuna kuna, što je 43,1 %.

U usporedbi s podacima Splitsko-dalmatinske županije, mogu se uočiti manja odstupanja u analizi po kriteriju veličine poduzetnika. Tako na razini Županije ima 91,8 % mikropoduzetnika, što je 3,3 postotnih poena manje u odnosu na otočne poduzetnike, a koji zapošljavaju 38,5 % zaposlenih u županiji, odnosno za 7,5 postotnih poena manje nego otočni poduzetnici. Mikropoduzetnici sudjeluju s 21,7 % prihoda u ukupnim prihodima, što je značajno manje od udjela malih otočnih poduzetnika u ukupnim prihodima (40 %). Mali poduzetnici u županiji u ukupnom broju imaju udio 7,4 % te 30,1 % u broju zaposlenih, što je više za 2,9 postotnih bodova kod broja poduzetnika, dok se udio u broj zaposlenih kreće na sličnoj razini (otoci SDŽ-a 29,6 %). Srednje velikih poduzetnika na razini županije ima 0,74 %, što je opet značajno više nego prema podacima za otoke SDŽ-a (0,43 %), ista kategorija poduzetnika u županiji zapošljava 21,2 %, a na otocima nešto manje, 18,3 %. U kategoriji velikih, opet su županijski podaci nešto viši, udio iznosi 0,13 %, što je veći udio u odnosu na otočne poduzetnike, koji bilježe samo 0,06 % velikih poduzetnika u strukturi ukupnog broja poduzetnika. Veliki poduzetnici su u 2021. godini zapošljavali 26,5 % zaposlenih, dok su veliki otočni poduzetnici zapošljavali značajno manje, tek 6,2 %. Na grafikonima ispod prikazani su udjeli u prihodima prema veličinama poduzetnika na razini Splitsko-dalmatinske županije i otoka SDŽ-a.

Tablica 9: Osnovni financijski podaci poslovanja poduzetnika otočnih područja u 2021. godini prema veličini

(iznosi u tisućama kuna, udjeli u %)

Opis	Ukupno	Mikro		Mali		Srednje veliki		Veliki	
		Iznos	Udio u uk. (%)	Iznos	Udio u uk. (%)	Iznos	Udio u uk. (%)	Iznos	Udio u uk. (%)
Broj poduzetnika	1.639	1.558	95,06 %	73	4,45 %	7	0,43 %	1	0,06 %
Broj zaposlenih	5.426	2.492	45,93 %	1.606	29,60 %	990	18,25 %	338	6,23 %
Ukupan prihod	2.608.552	1.043.242	39,99 %	795.075	30,48 %	628.271	24,09 %	141.965	5,44 %
Ukupni rashodi	2.522.760	971.703	38,52 %	805.663	31,94 %	603.662	23,93 %	141.733	5,62 %
Kons. fin. rezultat – dobit (+) ili gubitak (-) razdoblja	68.774	60.066	87,34 %	15.587	-	24.167	35,14 %	128.027	0,19 %
Uvoz	121.239	12.532	10,34 %	32.554	26,85 %	18.337	15,12 %	57.817	47,69 %
Bruto investicije samo u novu dug. imovinu	91.952	28.726	31,24 %	39.595	43,06 %	21.494	23,37 %	2.138	2,32 %

Izvor: Financijska agencija / Hrvatska gospodarska komora, obrada autora

Prema djelatnosti poduzetnika u 2021. godini djelatnost I – Djelatnost pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane bilježi najveći ukupan prihod (769,3 milijuna kuna), što predstavlja 29,5 % ukupnih prihoda svih otočnih područja u Splitsko-dalmatinskoj županiji. Slijede poduzetnici djelatnosti C – prerađivačka industrija s 578,4 milijuna kuna ili 22,2 %, potom slijede poduzetnici djelatnosti G – Trgovina na veliko i malo s 357,2 milijuna kuna, odnosno 13,7 % ukupnih prihoda svih gradova/općina otočnih područja. Među poduzetnicima u području djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane (I), po visini ostvarenih prihoda prvo je društvo Sunčani Hvar d. d. sa sjedištem u Hvaru (ujedno najviši prihodi u SDŽ-u u djelatnosti I). U prerađivačkoj industriji (C) tvrtka Žuvela d.o.o. ostvarila je najviše prihoda u promatranoj godini, a u djelatnosti trgovine na veliko i malo (G) najviši ukupni prihod ostvarilo je društvo Berica – Venera d.o.o. (Nerežišća).

Tablica 10: Osnovni financijski podaci poslovanja poduzetnika na otocima SDŽ-a u 2021. god. prema djelatnostima

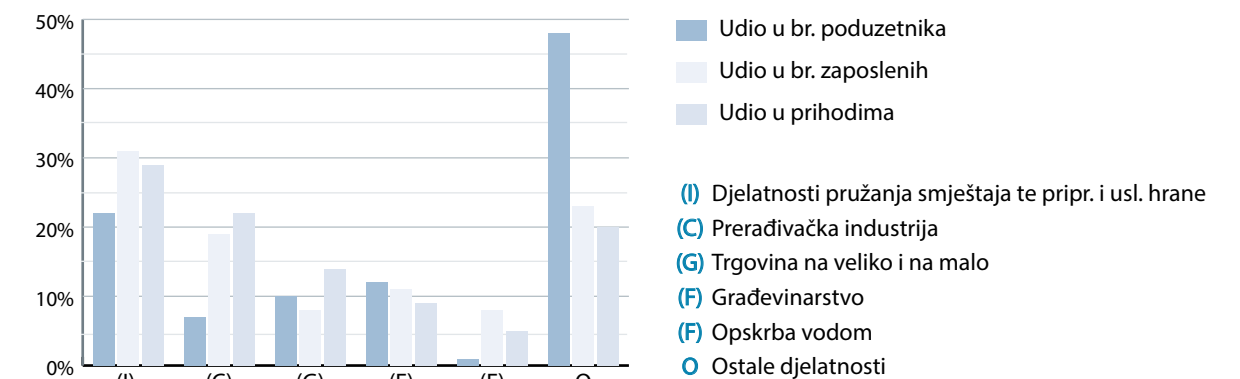
Područje djelatnosti	Broj poduzetnika	Broj zaposlenih	Ukupan prihod	Konsolidirani financijski rezul. – dobit (+) ili gubitak (-) razdoblja	Prosječna mjesečna neto plaća po zaposlenom
(I) Djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane	355	1.708	769.335.606	-7.140.965	6.310
(C) Prerađivačka industrija	121	1.049	578.412.171	37.214.736	5.569
(G) Trgovina na veliko i na malo; popravak motornih vozila i motocikala	163	418	357.205.894	9.102.041	5.282
(F) Građevinarstvo	200	585	233.429.195	2.141.785	5.083
(E) Opskrba vodom; uklanjanje otpadnih voda, gospodarenje otpadom te djelatnosti sanacije okoliša	15	423	136.407.770	3.225.533	6.408
Ostale djelatnosti	782	1.243	532.153.356	24.896.774	5.022
Ukupno	1.639	5.426	2.608.551.998	68.773.914	5.668

Izvor: Financijska agencija / Hrvatska gospodarska komora, obrada autora

Unutar spomenutih djelatnosti najveći je broj poduzetnika u djelatnosti I – Djelatnost pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane (355 poduzetnika), što je i očekivano s obzirom na geografski položaj poslovanja poduzetnika te sam status Republike Hrvatske kao atraktivne turističke destinacije. U istoj djelatnosti zaposlen je i najveći broj radnika (1708), odnosno 31,5 % od ukupnog broja zaposlenih. U djelatnosti C – Prerađivačka industrija poslovao je 121 poduzetnik koji je zapošljavao 19,3 % od ukupnog broja zaposlenih u svim djelatnostima otočnih gradova/općina te je unutar iste djelatnosti ostvaren najviši konsolidirani financijski rezultat – neto dobit u iznosu od 37,2 milijuna kuna.

U analizi svih djelatnosti najviša prosječna mjesečna neto plaća u 2021. godini, u iznosu od 6.868 kuna, obračunata je u djelatnosti (A) Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo, potom slijedi plaća obračunata u djelatnosti (E) Opskrba vodom, uklanjanje otpadnih voda, gospodarenje otpadom te djelatnosti sanacije okoliša sa 6.408 kn te prosječna mjesečna plaća u djelatnosti (I) Djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane sa 6.310 kuna, a to su ujedno i jedine tri djelatnosti s prosječnom plaćom na razini otočnog područja iznad 6 tis. kn.

Na grafikonu niže dan je prikaz udjela u ukupnom broju poduzetnika, ukupnom broju zaposlenih te ukupnim prihodima po djelatnosti za 2021. godinu na razini splitsko-dalmatinskih otoka. U prvih pet djelatnosti ostvareno je visokih 79,5 % prihoda, dok je u ostalim djelatnostima ostvareno tek 20,5 %.

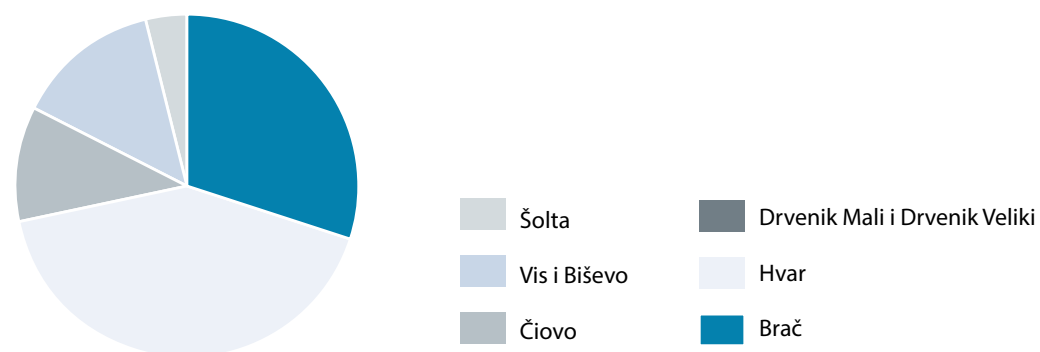

Grafikon 10: Udio rezultata u ukupnom broju poduzetnika, ukupnom broju zaposlenih te ukupnim prihodima otoka SDŽ-a prema djelatnosti u 2021. godini

Izvor: Financijska agencija / Hrvatska gospodarska komora, obrada autora

Na razini Splitsko-dalmatinske županije u 2021. godini najveći broj poduzetnika zabilježen je u djelatnosti trgovine na veliko i malo (G), njih 2627 (16,5 %), s najvećim brojem zaposlenih, njih 18.563 (2,9 %) i najvećim prihodima, gotovo 21 mlrd. kuna (4,9 %). Prema broju zaposlenih i prihodima slijedi prerađivačka djelatnost (C) s 14.437 zaposlenih i 10,5 mlrd. kn (broj poduzetnika je na petom mjestu s njih 1468). Treća djelatnost gledajući prihode jest građevinarstvo sa 7,9 mlrd. kn (udio 1,9 %), 11.469 zaposlenih (udio 14,2 %) te 2235 poduzetnika (14,1 %). Djelatnost pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane (I) u Splitsko-dalmatinskoj županiji na četvrtom je mjestu po visini ostvarenih ukupnih prihoda s 3,7 mlrd. kuna te 9751 zaposlenih kod 2192 poduzetnika. Zanimljiv je podatak da su ukupni prihodi otočnih poduzetnika u djelatnosti (I) ostvarili udio u prihodima na županijskoj razini u promatranoj djelatnosti od 20,8 %.

Podaci o poslovanju otočnih poduzetnika u djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane, u korelaciji s podacima vezanim za noćenja na otocima, pokazuju važnost turizma i njegovog dugogodišnjeg i stabilnog rasta na otocima u Splitsko-dalmatinskoj županiji. Na splitsko-dalmatinskim otocima zabilježeno je 4,2 milijuna⁹ noćenja u 2022. godini, gotovo 41 % više u odnosu na 2021. (pandemijsku) godinu, dok je u Županiji porast broja noćenja iznosio 27 % (17,3 mil.). Broj noćenja na otocima čini 24 % svih ostvarenih noćenja na godišnjoj razini u SDŽ-u, od čega je gotovo 93 % noćenja zabilježeno od stranih gostiju. U 2022. godini dolasci na otoke čine 21,57 % svih ostvarenih dolazaka u Županiji, što pokazuje da turisti prosječno ostvare veći broj noćenja na otocima nego u Županiji.¹⁰ U smještajnim kapacitetima otoka SDŽ-a u 2022. godini došlo je do porasta broja kreveta za 2,96 % (66.206), što je manje od stope rasta broja kreveta u Županiji koja je iznosila 4,01 % (247.164).¹¹ Smještajne kapacitete na SDŽ otocima najvećim dijelom čini privatni smještaj (gotovo 60 %)¹², dok se udjeli hotelskog smještaja i smještaja u kampovima ili odmaralištima razlikuju u pojedinim gradovima i općinama. Veliki udio privatnog smještaja uz hotele niske kategorije uobičajeno ne doprinosi razvoju cjelogodišnjeg turizma jer su takvi objekti najčešće prilagođeni za korištenje samo u toplim mjesecima. Turizam na otocima u Splitsko-dalmatinskoj županiji okarakteriziran je sezonalnošću, oko dvije trećine (68,14 %) ukupnih noćenja u 2022. godini zabilježeno je u srpnju i kolovozu, dok je taj udio na razini Splitsko-dalmatinske županije 61,20 %. Sezonska priroda ekonomskih i društvenih aktivnosti vezanih uz okoliš i prostor generiranih intenzivnim turističkim razdobljem predstavlja pritisak na otočnu infrastrukturu, posebno na vodoopskrbu i odvodnju te gospodarenje otpadom. Turizam je na otocima još uvijek najvećim dijelom usmjeren prvenstveno na prirodne resurse te kao takav nema visoku dodanu vrijednost, a masovni i sezonski turizam doprinosi neodrživom iskorištavanju resursa okoliša.

Grafikon 11: Broj obrta u radu (samo pretežita djelatnost) na otocima u Splitsko-dalmatinskoj županiji

Izvor: Baza podataka Obrtnog registra (2023.)

⁹ Izvor podataka TZ SDŽ, podaci se odnose na naselja Bol, Hvar, Jelsa, Komiza, Milna, Nerežišća, Okrug, Postira, Pučišća, Selca, Stari Grad, Sućuraj, Supetar, Sutivan, Šolta i Vis te naselja Drvenik Mali i Drvenik Veliki.

¹⁰ Izvor podataka TZ SDŽ, podaci se odnose na naselja Bol, Hvar, Jelsa, Komiza, Milna, Nerežišća, Okrug, Postira, Pučišća, Selca, Stari Grad, Sućuraj, Supetar, Sutivan, Šolta i Vis te naselja Drvenik Mali i Drvenik Veli.

¹¹ Izvor podataka TZ SDŽ, podaci se odnose na Bol, Hvar, Jelsa, Komiza, Milna, Nerežišća, Okrug, Postira, Pučišća, Selca, Stari Grad, Sućuraj, Supetar, Sutivan, Šolta i Vis.

¹² Izvor podataka TZ SDŽ, podaci se odnose na Bol, Hvar, Jelsa, Komiza, Milna, Nerežišća, Postira, Pučišća, Selca, Stari Grad, Sućuraj, Supetar, Sutivan, Šolta i Vis.

Prema bazi podataka Obrtnog registra¹³ broj obrta u radu sa sjedištem na otocima Splitsko-dalmatinske županije bio je 160, od toga je najveći broj na otoku Hvaru (67) i Braču (48). To čini gotovo 29 % obrta u Splitsko-dalmatinskoj županiji. Prema pretežitoj djelatnosti najviše je ima u djelatnosti usluživanja hrane i pića (46), proizvodnji prehrambenih proizvoda (35) te u trgovini na malo (31).

Tradicionalne djelatnosti na otocima država podupire kroz Zakon o otocima. Naime, člankom 35. Zakona o otocima prepoznata je važnost njegovanja tradicionalnih djelatnosti na otocima koje predstavljaju važan čimbenik gospodarskog razvoja i veliki potencijal otoka. Tradicionalne otočne djelatnosti koje se posebno izdvajaju zbog njihove specifičnosti su: uzgoj, selektivno i kontrolirano vađenje, obrada i konfekcioniranje koralja i spužvi, klesarstvo, jedrarstvo, proizvodnja ribarskih alata, lončarstvo, mala brodogradnja i tradicionalni obrti.

Poljoprivreda

Analizirajući podatke FINA-e i Hrvatske gospodarske komore, poljoprivredna proizvodnja na otocima Splitsko-dalmatinske županije predstavlja tek 3,96 % ukupne proizvodnje poduzetnika u djelatnosti poljoprivrede i ribarstva. Otoci su okarakterizirani manjkom obradivih površina koje čine samo 6 % ukupne površine, pri čemu se samo 44 % te površine obrađuje zbog nedostatka oborina. Stoga se na otocima pretežito uzgajaju mediteranske kulture koje su otpornije na sušu. Struktura poljoprivredne proizvodnje na otocima obilježena je uzgojem vinograda i maslinika, a maslinarstvo predstavlja značajnu granu poljoprivrede na otocima, uzgajajući čak polovicu maslinarskog fonda u Republici Hrvatskoj. No ograničenja u vidu usitnjenih i razdvojenih poljoprivrednih površina, nedostatka vode i neriješenih vlasničkih odnosa predstavljaju zapreku za intenziviranje poljoprivredne proizvodnje. Također, depopulacija i nedostatak mladih osoba koje bi se bavile poljoprivredom na otocima, kao i neriješeni vlasnički odnosi predstavljaju ograničenje za razvoj poljoprivrede na otocima.

Na 9 otoka u Splitsko-dalmatinskoj županiji u 2022. godini registrirana su 3.264 subjekta (obiteljsko gospodarstvo, obrta, samoopskrbno poljoprivredno gospodarstvo, trgovačko društvo, zadruga) u poljoprivredi. Od toga nešto više od 90 % čine obiteljska gospodarstva (2.964). Promatrajući strukturu vlasništva prema spolu, može se zaključiti kako su muškarci značajno zastupljeniji, sa 76 % te žene kao vlasnici takvih subjekata s 24 % udjela. Najveći broj poljoprivrednih subjekata zabilježen je na otoku Braču (1443), otoku Hvaru (1108) i otoku Visu (383). U Splitsko-dalmatinskoj županiji registrirano je 13.245, a u Republici Hrvatskoj 166.430 poljoprivrednih subjekata.¹⁴

Prema podacima Agencije za plaćanje u poljoprivredi, sukladno evidenciji uporabe poljoprivrednog zemljišta u digitalnom obliku – ARKOD, na otocima se u Splitsko-dalmatinskoj županiji obrađuje 5.395,72 ha zemljišta, što je 22,6 % obradivih zemljišta SDŽ-a (23.856,69 ha). Značajno je istaknuti kako je čak 53,4 % obradivih površina manje od 3 ha, odnosno radi se o 12.657 parcela, što čini udio od 78,2 % obradivih parcela na SDŽ otocima. Postoji tek 206 parcela veličine između 20 i 100 ha, dok parcele veće od 100 ha nisu registrirane na SDŽ otocima.

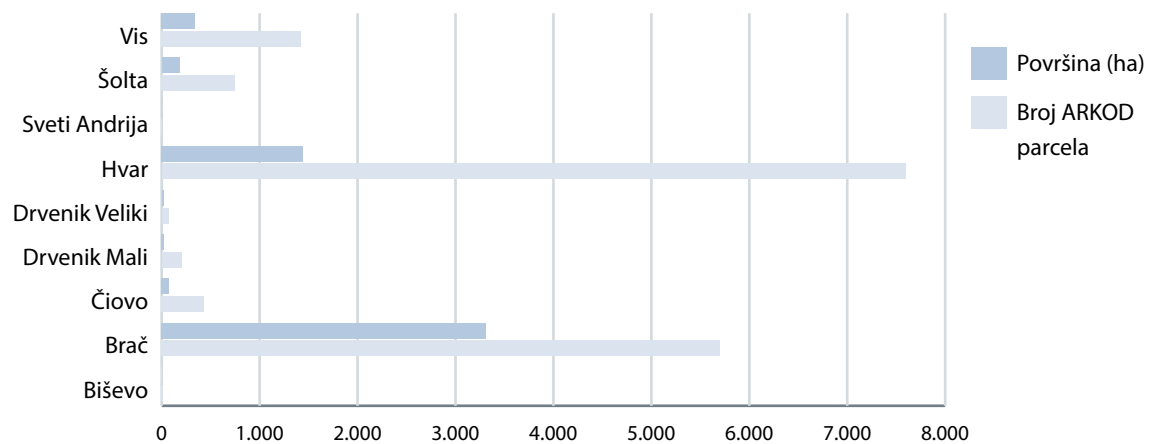
Ipak, prostor otoka nudi potencijal za razvoj ekološke poljoprivrede i proizvoda otočne poljoprivrede, s obzirom na očuvanost okoliša. Vrijednost poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda s otoka očituje se u činjenici da čak 10 od ukupno 29 poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda Republike Hrvatske, upisanih u registar zaštićenih oznaka izvornosti i zaštićenih oznaka zemljopisnog podrijetla Europske unije, dolazi s otoka.

Prostor otoka domicilno je područje velikog broja izvornih pasmina domaćih životinja, posebice ovaca, koza i magaraca. Povezivanje stočarstva s turističkom djelatnošću preko tradicijskih proizvoda značajno utječe na očuvanje izvornih pasmina i na razvoj otočnog gospodarstva. U strukturi otočnog stočarstva ističe se ovčarska proizvodnja koja je značajno razvijena na otoku Braču i koju je potrebno poticati jer ima pozitivan utjecaj na otočno gospodarstvo, zadržavanje stanovništva na otoku, očuvanje biološke ravnoteže, ali također i na smanjenje rizika od požara. Uz ovčarstvo, značajno je i pčelarstvo koje na otocima ima dugu tradiciju, a na čiji razvoj utječe povoljna mediteranska klima koja otočni med i druge pčelinje proizvode čini visokokvalitetnima.¹⁵

¹³ Pristupljeno 4. travnja 2023. (samo pretežita djelatnost)

¹⁴ Podaci iz Upisnika poljoprivrednika – 31. 12. 2022.

¹⁵ Nacionalni plan razvoja otoka 2021. – 2027.

Grafikon 12: **Broj ARKOD parcela i površina (ha) na otocima u Splitsko-dalmatinskoj županiji**
Izvor: Agencija za plaćanje u poljoprivredi (2023.)

Ribarstvo

Ribarstvo je gospodarski sektor koji osim ribolova obuhvaća sve povezane aktivnosti kao što su uzgoj i prerada, uključujući akvakulturu (marikulturu) te kao takav predstavlja važan izvor prihoda za obalna područja i otoke u Republici Hrvatskoj. Osim gospodarske važnosti, ribarstvo je dio tradicije i identiteta otočnih mjesta te se mnogi stanovnici bave obalnim ribolovom te rekreacijskim i sportskim ribolovom, kao dopunskom aktivnošću za vlastite potrebe. Površina mora nad kojom Republika Hrvatska ostvaruje puni suverenitet (teritorijalno more) i suverena prava (isključivi gospodarski pojas) približno je jednaka njezinoj kopnenoj površini. Sektor ribarstva (uključujući i prerađivačku industriju) značajno sudjeluje u izvozu prehrambenih proizvoda RH te pridonosi zapošljavanju na otocima. Stoga je važno poduzeti mjere za očuvanje i razvoj ovog sektora kako bi se osigurao održiv i stabilan razvoj ribarstva u Republici Hrvatskoj.¹⁶ Ulaskom Republike Hrvatske u EU, ribolovno more u Isključivom gospodarskom pojasu RH definirano je sukladno zajedničkoj ribarskoj politici EU kao zajedničko ribolovno more svih država članica. Značajan dio tog ribolovnog područja gravitira Splitsko-dalmatinskoj županiji. Izgradnjom ribarskih luka s logističkim sadržajima na vanjskim otocima, ribarstvo Splitsko-dalmatinske županije doprinijelo bi konkurentnosti SDŽ-a, prvenstveno u odnosu na talijanske ribare koji u tom dijelu Jadrana obavljaju ribolov s višestruko većim brojem ribarskih plovila.

U tablici ispod prikazani su najvažniji podaci o ribarskoj floti u kontekstu gospodarskog ribolova na splitsko-dalmatinskim otocima.

Tablica 11: **Ribarska flota – gospodarski ribolov**

GOSPODARSKI RIBOLOV			
Otok/segment	Gt ukupno	Snaga motora ukupno	Broj plovila
Brač	2.782,53	11.635,18	79
Čiovo	85,36	575,01	6
Drvenik Veli	7,22	75,76	3
Hvar	822,98	10.198,35	156
Šolta	6,83	80,04	6
Vis	439,20	5.810,72	83

Izvor: Ministarstvo poljoprivrede (2022.)

¹⁶ LAGUR – FLAG Brač

Mali obalni ribolov predstavlja značajan segment hrvatskog ribarstva, obuhvaćajući 3500 plovila, od kojih je više od 80 % locirano na jadranskim otocima, a na otocima SDŽ-a malo više od 15 %.

Tablica 12: **Ribarska flota – mali obalni ribolov**

MALI OBALNI RIBOLOV			
Otok/segment	Gt ukupno	Snaga motora ukupno	Broj plovila
Brač	125,92	1.243,45	137
Čiovo	56,47	656,32	60
Drvenik Veli	21,23	291,98	25
Hvar	179,36	1.513,61	192
Šolta	54,01	362,98	63
Vis	60,29	396,23	54

Izvor: Ministarstvo poljoprivrede (2022.)

Sukladno podacima Ministarstva poljoprivrede na otocima SDŽ-a nalazi se 14 iskrcajnih mjesta. U tabličnom prikazu vidljivi su podaci o iskrcaju i vrijednosti prodaje na navedenim iskrcajnim mjestima za 2021. i 2022. godinu.

Tablica 13: **Podaci o iskrcaju i vrijednosti prodaje za 2021. i 2022. godinu**

Iskrcajno mjesto	iskrcanj (kg) - 2021. godina	prodaja (kg) - 2021. godina	vrijednost prodaje (kn) - 2021. godina	iskrcanj (kg) - 2022. godina	prodaja (kg) - 2022. godina	vrijednost prodaje (kn) - 2022. godina
Supetar	658,120.00	655,516.00	2,721,399.94	886,037.08	861,389.80	4,097,642.24
Milna	559,177.99	565,402.50	2,121,873.35	237,301.40	222,179.00	1,036,465.96
Uvala Maslinova (o. Brač)	2,646,764.00	2,626,791.00	8,096,416.37	3,133,189.00	3,180,330.00	10,967,658.74
Bol	42,149.80	39,952.70	218,314.97	92,308.90	90,144.30	516,654.45
Sumartin	137,670.00	132,327.40	415,419.60	343,431.25	332,841.80	1,311,942.72
Pučišća	15,276.58	13,536.00	42,246.00	12,543.20	11,515.00	47,374.70
Hvar – Vira	539,872.30	525,392.02	6,787,383.62	648,763.45	613,399.89	8,362,942.39
Hvar	102,447.55	85,706.12	2,472,307.99	98,043.79	110,259.91	3,719,909.59
Sućuraj	30,227.00	26,879.20	433,346.72	16,752.70	12,915.35	323,101.65
Jelsa	3,694.90	675.00	15,089.50	2,687.80	842.00	13,820.00
Vrboska	21,824.80	19,688.10	368,216.45	23,351.45	20,996.05	431,482.50
Stari Grad	114,214.28	107,812.40	1,317,018.96	156,848.90	153,138.60	1,770,890.97
Komiža	266,120.62	242,890.13	9,732,559.54	271,672.46	261,015.63	12,483,407.17
Vis	340,292.60	331,398.65	4,890,359.20	309,421.26	292,720.60	4,596,435.04

Izvor: Ministarstvo poljoprivrede

Lokalne inicijative su, u kontekstu lokalnih akcijskih grupa u ribarstvu, jedinstveni alat za ribarske zajednice koji im omogućava da osmisle budućnost prilagođenu vlastitom području i lokalnim dionicima. U okviru provedbe Zajedničke ribarstvene politike (ZRP) i Integrirane

pomorske politike (IPP) Europske unije, osobiti naglasak stavljen je na održivi razvoj lokalnih područja. Prioritet 3 je temelj za održivi razvoj područja u kojima je ribarstvo jedna od važnijih gospodarskih grana.¹⁷ Takav pristup, temeljen na osobitostima određenog područja, pokazuje svjesnost o specifičnostima otočnih zajednica koje je potrebno razvijati promicanjem gospodarskog rasta, društvene uključenosti, stvaranja radnih mjesta i pružanja podrške zapošljavanju i mobilnosti radne snage, uključujući diversifikaciju aktivnosti u ribarstvu te prema ostalim sektorima pomorskog gospodarstva.

Prema provedenim istraživanjima FARNET-a (Fisheries Areas Network), neki od izazova s kojima će se otoci i njihovo stanovništvo suočiti u narednom razdoblju i na koje trebaju dati odgovor su: održivi prehrambeni sustavi; ublažavanje i prilagodba klimatskim promjenama; čišćenje mora (uključujući morski otpad); uravnoteženi ekosustavi i zaštita morske obale; biološke raznolikosti; razvoj poslovnih prilika, uključujući održivu akvakulturu i druge plave sektore rasta; mjesto za mlade u ribarstvu i široj zajednici; sigurni, kvalitetni poslovi i socijalna uključenost za sve; jača uloga u upravljanju i poboljšana slika o ribarstvu.

Marikultura

Marikultura je sastavni dio akvakulture koji predstavlja gospodarsku djelatnost reprodukcije i rasta morske i slatkovodne ribe i drugih vodenih organizama, te ima za cilj osigurati ekološki održivi gospodarski rast sektora ribarstva. Kako bi se kvalitetno upravljalo općenito ribarskom infrastrukturom kao i marikulturom, potrebno je odrediti: karakteristike ribarske flote i flote za uzgoj, veličinu potrebne obale, dinamiku njenog korištenja i potrebnu nadogradnju.¹⁸ Prema tako postavljenoj logici nužno je uspostaviti opsežno istraživanje trenutnog stanja u RH ribarstvu kako bi se definirao sustav održivog razvoja ribarstva i marikulture te u svezi s tim daljnje financiranje povezane infrastrukture i suprastrukture. Zbog svog potencijalnog pozitivnog doprinosa održivom regionalnom razvoju, marikultura je od strateškog značaja¹⁹ (kao dio akvakulture), ne samo za otoke već i za Splitsko-dalmatinsku županiju i Republiku Hrvatsku. Nacionalni plan razvoja akvakulture za razdoblje do 2027. ističe podatke o ukupnoj proizvodnji u akvakulturi na razini RH, pa tako ukupna proizvodnja prelazi 1 milijardu kuna, od čega se 955,4 mil. kn odnosi na morsku akvakulturu. U kontekstu uzgojnih površina po segmentima, podaci su dostupni na županijskim razinama. U Splitsko-dalmatinskoj županiji uzgojne površine za bijelu ribu iznose 116.977,41 m², za tunu 119.600,000 m², za školjkaše 45.440,41 m² te za hladnovodne vrste 21.046,00 m² (toplovodne vrste ne uzgajaju se u SDŽ-u).

Do sada je za Splitsko-dalmatinsku županiju izrađeno nekoliko stručnih podloga kojima se sagledavao i usmjeravao razvoj sektora marikulture na području županije. Jedan od sveobuhvatnijih dokumenta je, u kontekstu marikulture, *Studija korištenja i zaštite mora i podmorja na području SDŽ-a, s naglaskom na djelatnost marikulture, u multisektorskom kontekstu Integralnog upravljanja obalnim područjem*. U okviru Studije provedena je multikriterijska analiza temeljem koje su, uzimajući u obzir privlačnost i ranjivost prostora, određene najpogodnije zone za razvoj marikulture (uzgoj bijele ribe, školjkaša i velike plave ribe), u smislu u kojem ih je definirao Pravilnik o kriterijima i pogodnosti dijelova pomorskog dobra za uzgoj riba i drugih morskih organizama (NN 08/99, 56/02, 59/2012). Rezultati takvog istraživanja mogli bi odrediti smjernice sustavnog plana upravljanja sektorom ribarstva i marikulture. U svrhu implementiranja predložene strategije i dalje je upitna spremnost lokalnih jedinica i zajednica na izmjene prostornih planova koji bi se morali prilagoditi potrebama razvoja ribarskog sektora.²⁰

Studijom predložene zone na otocima SDŽ-a navedene su i prikazane u tablici kako slijedi:

Tablica 14: **Prijedlog zona marikulture na području otoka SDŽ-a po vrsti, okvirnom kapacitetu i položaju**

Ime zone	Glavna uzgojna vrsta	Okvirni kapacitet (t)*	Vrsta u poli-kulturi	Okvirni kapac. Vrste u polik* (t)*	Okvirni prostorni obuhvat (ha)
1) Zone više prirodne trofičnosti, potvrđene pogodnosti za uzgoj školjkaša (i drugih filtrirajućih organizama)					
Stipan Jaz (Z. Marina)	školjkaši	500	bijela riba	100	40
2) Zone pogodne za kavezni uzgoj ranijih razvojnih faza bijele ribe (i uzgoj filtrirajućih organizama u polikulturi u zoni kao proizvodnom području za uzgoj školjkaša), u zaklonjenijim područjima uvala, u područjima gdje je njihovo korištenje u namjenu kaveznog uzgoja u prethodnom razdoblju dokazalo njihovu prihvatljivost za okoliš, te uklopljenost u integralni lokalni razvoj					
Šešula (Šolta)	bijela riba	100	školjkaši	15	2
Vela Luka (Šolta)	bijela riba	100	školjkaši	15	2
Maslinova (Brač)	bijela riba	600	školjkaši	90	28
Vlaška (Hvar)	bijela riba	100	školjkaši	15	15
Duboka (Hvar)	bijela riba	100	školjkaši	15	7
Rasovatica (Hvar)	bijela riba	100	školjkaši	15	5
3) Zone pogodne za uzgoj velike plave ribe (i uzgoj filtrirajućih organizama u polikulturi u zoni kao proizvodnom području za uzgoj školjkaša; ili bijele ribe u polikulturi sa školjkašima) tehnologijom za polupučinski uzgoj, čija je pogodnost potvrđena provedenom procedurom Procjene utjecaja na okoliš, te njom propisanim praćenjem stanja okoliša tijekom uzgoja					
Kluda	velika plava riba	600	školjkaši	90	45
Orud	velika plava riba	300	školjkaši	45	25
Grška Vela (Brač)	velika plava riba	900	školjkaši	135	30
4) Zone većeg kapaciteta pogodne za uzgoj ribe tehnologijom za polupučinski uzgoj (i uzgoj filtrirajućih organizama u polukulturi u zoni kao proizvodnom području za uzgoj školjkaša)					
Kobiljak (Drvenički k. SZ)	bijela riba	900	školjkaši	135	70
Krušica (Drvenički k. JI)	bijela riba	900	školjkaši	135	50
Stinjiva (Šolta SZ)	riba	1200	školjkaši	180	100
Tanki ratac (Šolta SI)	riba	900	školjkaši	135	75
Maslinova polupučinska (Brač)	bijela riba	700	školjkaši	105	32
Smočiguizica (Hvar)	bijela riba	900	školjkaši	135	65
Veselje – Lozna (Brač)	riba	1500	školjkaši	225	90
Studena – Sumartin (Brač)	riba	1200	školjkaši	180	75
Duboka polupučinska (Hvar)	bijela riba	900	školjkaši	135	50
Rasovatica polupučinska (Hvar)	riba	1500	školjkaši	225	125

Izvor: Smjernice razvoja marikulture SDŽ-a (dokument u okviru projekta ARGOS, svibanj 2021.)

Zbog poboljšanja vrijednosti marikulture u ukupnom nacionalnom gospodarskom razvoju, postoji vrlo značajan pomak i napor u ispunjavanju zahtjeva sektora, a koji se poglavito trebaju i dalje odnositi na primarnu infrastrukturu. Pravilno pozicioniranje kapaciteta logističke infrastrukture tu je neizostavno. Najveća koncentracija uzgoja u SDŽ-u nalazi se na otoku Braču. Postoje i druga značajna mjesta za razvoj kapaciteta, ali nedostaje im logistička infrastruktura.²¹

Lovstvo

U sektoru lovstva nezavičajna divljač i invazivne vrste predstavljaju veliki izazov s obzirom na njihovo nekontrolirano širenje i štetno djelovanje na otocima. Potrebno je stoga efikasnije gosp-

²¹ Smjernice razvoja marikulture Splitsko-dalmatinske županije (dokument u okviru projekta ARGOS, svibanj 2021.)

¹⁷ Europski fond za pomorstvo, ribarstvo i akvakulturu (EFPR) 2021. – 2027.

¹⁸ Par i suradnici., 2007.

¹⁹ Zakon o akvakulturi (NN 130/17, 111/18, 144/20, 30/23)

²⁰ Smjernice razvoja marikulture Splitsko-dalmatinske županije (dokument u okviru projekta ARGOS, svibanj 2021.)

odarenje lovištima koje bi dovelo do smanjivanja šteta na poljoprivrednim kulturama. Isto tako, lovstvo ima potencijal ostvarivanja pozitivnih učinaka na gospodarski razvoj otoka u vidu razvoja lovnog turizma. Istaknuta razvojna potreba je učinkovitije upravljanje lovištima, a kao razvojni potencijal prepoznato je i korištenje svih potencijala divljači, lovstva, lovnog turizma te povezivanje poljoprivrednog, ribarskog, turističkog i IKT sektora.²² Na otocima SDŽ-a nalazi se osam aktivnih lovišta i isto toliko lovoovlaštenika.

Tablica 15: **Aktivna lovišta na otocima SDŽ-a**

Lovište	Lovoovlaštenik	Vrste divljači
XVII/143 "Brač"	LD "BRAČ" – Supetar	Svinja divlja, zec, fazan, jarebica kamenjarka, šljuka
XVII/17 "Vidova gora"	LD "VIDOVA GORA" Supetar	Muflon, jelen lopatar, svinja divlja, zec, fazan, jarebica kamenjarka, šljuka
XVII/144 "Hvar"	LU otoka Hvara "HVAR"	Svinja divlja, zec, fazan, jarebica kamenjarka, šljuka
XVII/13 - "Pelegrin"	FLORIANA PARK d.o.o. Split	Muflon, jelen lopatar, svinja divlja
XVII/102 "Vis"	LD "VIS"	Zec, fazan, šljuka
XVII/103 "Šolta"	LU "ŠOLTA" – Grohote	Svinja divlja, zec, fazan, jarebica kamenjarka, šljuka
XVII/105 "Čiovo"	LU "TROGIR"	Zec, fazan, šljuka
XVII/104 "Veli i Mali Drvenik"	Lovački savez ŽSD	Svinja divlja, čagalj

Izvor: Lovački savez SDŽ-a (2023.)

Zadrugarstvo

Zadrugarstvo, kao model udruživanja, pogodan je za one koji se žele ili moraju organizirati na tržištu, ali ne mogu to učiniti samostalno zbog nedostatka ulagačkog kapitala. To je posebno važno u poljoprivredi, gdje su organiziranje proizvodnje i distribucija ključni za opstanak na tržištu. Gospodarske mjere poticanja malih poljoprivrednih proizvođača na udruživanje u zadruge pružaju mogućnost planskog razvoja poljoprivrede i transparentnog poslovanja. Osim toga, ove mjere usmjeravaju poljoprivredne subjekte na otocima prema ozbiljnom tržišnom nastupu.

Na području Dalmacije postoji oko 400 zadruga koje okupljaju oko 8000 zadrugara i zapošljavaju oko 800 ljudi. Ribarske zadruge u Hrvatskoj primjer su uspješnog iskorištavanja potencijala zadruga. Nakon nekoliko godina motiviranja na udruživanje i organiziranog pristupa fondovima, ribarske zadruge danas su financijski naj snažnija zadružna djelatnost u Hrvatskoj.

Splitsko-dalmatinska županija prostorno ima najveći broj zadruga u Dalmaciji i na razini Hrvatske. Prva zadruga na ovom području osnovana je davne 1875. godine u Grohotama na Šolti kao Pčelarska zadruga. Od tada su osnovane mnoge zadruge u manjim mjestima, posebno po otocima, uglavnom kao Seoske zajmovne blagajne.

Na području Splitsko-dalmatinske županije zadruge se uglavnom bave poljoprivrednom djelatnošću (40 %), prvenstveno vinarstvom i uljarstvom, a zastupljena je i prerađivačka industrija (25 %). Na otocima u SDŽ-u djeluje oko 30 zadruga, od čega proizvodnih i funkcionalnih zadruga iz područja vinogradarstva i vinarstva te uljarstva na Braču sedam, Hvaru tri, Visu dvije i Šolti jedna.

U Splitsko-dalmatinskoj županiji zadruga kao poslovni oblik ima dokazani potencijal razvoja ruralnih mjesta na otocima, a što je potvrđeno brojnim primjerima. Stoga svakako treba predvidjeti modele podupiranja poslovnih projekata zadruga.²³

²² Prema Nacionalnom planu razvoja otoka 2021. – 2027.

²³ Zadružni savez Dalmacije

3.2.2. Dostupnost i stanje poslovne infrastrukture

Poduzetnička infrastruktura u Republici Hrvatskoj obuhvaća poduzetničke zone (infrastrukturno opremljena područja definirana prostornim planovima, namijenjena obavljanju određenih vrsta poduzetničkih, odnosno gospodarskih aktivnosti) i poduzetničke potporne institucije (razvojne agencije, poduzetnički centri, poslovni inkubatori, poduzetnički akceleratori, poslovni parkovi, znanstveno-tehnološki parkovi, centri kompetencija) koji omogućuju obavljanje poduzetničkih aktivnosti u standardiziranim uvjetima visoke infrastrukturne opremljenosti. Svi navedeni definirani su Zakonom o unapređenju poduzetničke infrastrukture (NN 93/13, 114/13). Zakonom o unapređenju poduzetničke infrastrukture ustrojen je Jedinostveni registar poduzetničke infrastrukture (JRPI) kao sistematizirana baza podataka o subjektima poduzetničke infrastrukture koja se vodi u Ministarstvu gospodarstva i održivog razvoja. Poduzetnička infrastruktura od iznimne je važnosti za otoke, zbog njihovih geografskih specifičnosti i relativne prometne izoliranosti od kopna, te može značajno pridonijeti razvoju otočnog gospodarstva, stvarajući adekvatne uvjete za rad poduzetnicima (bolja kvaliteta usluga za poduzetnike koje će pridonositi promjenama i tranziciji njihovog poslovanja prema nišama više dodane vrijednosti – prema Planu za industrijsku tranziciju Jadranske Hrvatske).

Poduzetničke zone

Poduzetničke zone su infrastrukturno opremljena područja definirana prostornim planovima, namijenjena obavljanju određenih vrsta poduzetničkih, odnosno gospodarskih aktivnosti. Sukladno JRPI-ju na otocima SDŽ-a postoje četiri aktivne poduzetničke zone koje su pokazane u tablici ispod.

Tablica 16: **Aktivne poduzetničke zone na otocima SDŽ-a sukladno JRPI-ju**

Redni broj	Jedinica lokalne samouprave	Naziv poduzetničke zone
1	Grad Stari Grad	Vrbanj
2	Grad Vis	Zlopolje
3	Grad Supetar	Žedno-Drage
4	Općina Postira	Ratac
5	Općina Nerežišća	Balun – Vrpoje ²⁴

Izvor: JRPI, obrada autora (2023.)

Na Braču, Čiovu, Hvaru i Visu postoje poduzetničke zone u pripremi kako slijedi:

- Općina Selca: Konopice
- Grad Supetar: Malačnica, Poje
- Općina Nerežišća: Žedno I, Žedno II, Dumanići, Donji Humac I, Donji Humac II
- Općina Pučišća: Petrade
- Općina Sutivan: Paklenica
- Općina Okrug: Rasove
- Grad Hvar: Stanišće-Martinovik
- Grad Stari Grad: Dolci
- Općina Jelsa: Gojdanja, Vrisna, Vrboska
- Grad Vis: Dol, Starine, Samogor, Parja
- Grad Komiža: Ravno.

Na otoku Braču u funkciji su zone u Supetru, Nerežišću, Postirama i Selcima, a u pripremi su zone u Pučišću i Sutivanu. Poduzetnička zona u Postirama svjedoči o suživotu turizma, poljoprivrede, ribarstva i prerađivačke industrije. Zona je omogućila preseljenje tvornice Sardina iz obalnog pojasa u zaleđe naselja. Osim nove tvornice Sardina, koja zapošljava stotinjak radnika, u zonu

²⁴ Poduzetnička zona završena je i aktivna, u JRPI-ju unesena greškom dva puta.

će se izmjestiti uljara, pekara i drugi servisni sadržaji. Poduzetnička, odnosno službeno Radna zona Ravno²⁵ nalazi se unutar granica obuhvata Urbanističkog plana uređenja radne zone Ravno. Zona još uvijek nije aktivna, odnosno u njoj se još uvijek ne obavljaju gospodarske aktivnosti zbog rješavanja imovinsko-pravnih odnosa s Republikom Hrvatskom za dio zemljišta unutar zone te ishoda građevinskih dozvola za projekte unutar zone. U Gradu Hvaru predviđeno je izdvojeno građevinsko područje poslovne namjene na području odlagališta otpada Stanišće-Martinovik, nakon zatvaranja i sanacije istog. U zoni Stanišće Martinovik, uz ostale sadržaje planira se terminal za pretovar otpada te reciklažno dvorište.

Poduzetničke potporne institucije

Poduzetničke potporne institucije primarno su usmjerene na provođenje programa usmjerenih na razvoj poduzetništva, posebice malih i srednjih poduzetnika, a čime posljedično doprinose i unapređenju poduzetničkog okružja na otocima SDŽ-a.

Poduzetničke potporne institucije dijele se na **razvojne agencije** (županijske, lokalne ili određene djelatnosti), **poduzetničke centre, poslovne inkubatore** (poduzetničke ili za nove tehnologije), **poduzetničke akceleratora, poslovne parkove, znanstveno-tehnološki parkove, centre kompetencija i slobodne zone**.

Na otocima SDŽ-a, sukladno Jedinstvenom registru poslovne infrastrukture (JRPI-ju), djeluje jedna aktivna poduzetnička potporna institucija:

- Poduzetnički centar – PC Aktiva – (PODUZETNIČKI CENTAR AKTIVA j.d.o.o. za lokalni razvoj i poticanje poduzetništva) u Supetru na otoku Braču.²⁶

Dodatno, Javna ustanova RERA S.D. za koordinaciju i razvoj Splitsko-dalmatinske županije upisana je kao županijska razvojna agencija u kontekstu poduzetničkih potpornih institucija prema JPRI-ju. U svrhu učinkovite koordinacije i poticanja regionalnog razvoja jedinica područne (regionalne) samouprave, Splitsko-dalmatinska županija osnovala je 2011. godine Javnu ustanovu RERA S.D. za koordinaciju i razvoj Splitsko-dalmatinske županije, koja obavlja poslove regionalnog koordinatora za Splitsko-dalmatinsku županiju.

U svojstvu regionalnog koordinatora JU RERA S.D. koordinira i potiče aktivnosti jedinica lokalne samouprave vezane uz regionalni razvoj te sudjeluje u pripremi i provedbi razvojnih projekata od strateškog značaja za područje županije. Aktivnostima na ovom području rada, JU RERA S.D. doprinosi razvoju uvjeta za jačanje konkurentnosti i realizaciju razvojnih potencijala Splitsko-dalmatinske županije, odnosno gospodarskom i društvenom rastu svih područja Županije.²⁷ Kao potpora svim institucionalnim razinama, radi obavljanja poslova organiziranja, pokretanja i koordiniranja planova i projekata važnih za održivi razvoj otoka koji se provode unutar iste obalno-otočne jedinice područne (regionalne) samouprave u sklopu regionalnih razvojnih agencija, odnosno regionalnih koordinatora zapošljavaju se i otočni koordinatori²⁸. Otočni koordinatori surađuju s MRRFEU-om na poslovima strateškog planiranja i obavljaju poslove u okviru propisanih poslova regionalnih koordinatora, isključivo za otočno područje koje obuhvaća otok ili skupinu otoka koji se nalaze u istoj županiji za koju je nadležan regionalni koordinatork te predstavljaju važnu poveznicu između lokalne, regionalne i nacionalne razine. Sukladno Odluci o broju otočnih koordinatork i obuhvatu otočnog područja za koje svaki otočni koordinatork obavlja propisane poslove (NN 38/19), za Splitsko-dalmatinsku županiju utvrđena su dva otočna koordinatork koje zapošljava regionalni koordinatork prema sljedećem obuhvatu otočnog područja:

- otočni koordinatork SDŽ-1: Šolta, Drvenik Veli, Drvenik Mali, Vis, Biševo, Čiovo
- otočni koordinatork SDŽ-2: Brač i Hvar.

²⁵ Osnovana temeljem Odluke Gradskog vijeća Grada Komiže od 06.09.2022. (Službeni glasnik Grada Komiže, br. 05/22).

²⁶ <https://gov.hr/hr/poduzetnicka-infrastruktura/1368>

²⁷ Zakon o regionalnom razvoju Republike Hrvatske (NN 147/14, 123/17, 118/18) uređuje ovlasti regionalnih koordinatork.

²⁸ Zakon o otocima (NN 116/18, 73/20, 70/21) uređuje poslove otočnih koordinatork.

3.2.3. Uvjeti za osnivanje i rad tvrtki na otocima

Suvremena informacijska i elektronska rješenja uvelike su olakšala poduzetnicima pokretanje poslovanja, kako u kontinentalnom dijelu Republike Hrvatske tako i na otocima. Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja pokrenulo je sustav START kojim je poduzetnicima omogućeno lakše osnivanje tvrtke i pokretanje poslovanja. Navedena platforma omogućava pokretanje poslovanja na daljinu i bez punomoćnika, unutar 3 – 5 dana te putem samo jednog elektroničkog postupka. S druge strane, *online* registracija obrta moguća je putem platforme E-obrti.

Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova Europske unije na temelju Programa dodjele potpora male vrijednosti otočnim poslodavcima za pokretanje gospodarskih aktivnosti i očuvanje radnih mjesta nastavlja s provođenjem mjere dodjele potpora male vrijednosti otočnim gospodarskim subjektima, a u svrhu poticanja konkurentnosti gospodarstva na otocima. Pozitivno ocijenjeni zahtjevi osiguravali su dodjelu do 120.000 kn poticaja u 2022. godini.

Korisnici potporu mogu ostvariti pod sljedećim uvjetima:

- da imaju sjedište na otocima
- da obavljaju djelatnost na otocima
- da radnici koje zapošljavaju imaju prebivalište na otocima
- da radnici koje zapošljavaju rade kod istog Korisnika potpora najmanje 12 mjeseci bez prekida od trenutka podnošenja Zahtjeva
- da udio vlasništva Republike Hrvatske, jedinice regionalne (područne) samouprave i jedinice lokalne samouprave u vlasničkoj strukturi korisnika nije veći od 50 %
- da nisu financijske institucije – banke, osiguravajuća društva, štedno-kreditne zadruge itd.

Ističu se neki od pozitivnih primjera potpora uslijed nepredviđenih situacija poput pandemije koronavirusa s ciljem očuvanja radnih mjesta i likvidnosti gospodarstvenika kojima je zabranjen rad Odlukom Stožera civilne zaštite RH:

Poduzetnički fond Grada Supetra za gospodarstvenike koji je omogućio:

- oslobađanje od plaćanja komunalne naknade
- oslobađanje od plaćanja naknade za korištenje javnih površina
- smanjenje iznosa akontacije na 10 % kod raspisivanja novog natječaja za javne površine
- oslobađanje od plaćanja zakupa gradskih prostora za vrijeme tijekom kojeg je zabranjen rad Odlukom Stožera civilne zaštite RH.

Grad Vis koji je omogućio gospodarstvenicima:

- privremeno oslobađanje plaćanja zakupa poslovnih prostora u vlasništvu/suvlasništvu Grada Visa zakupcima, tj. korisnicima poslovnih prostora
- oslobađanje od plaćanja komunalne naknade.

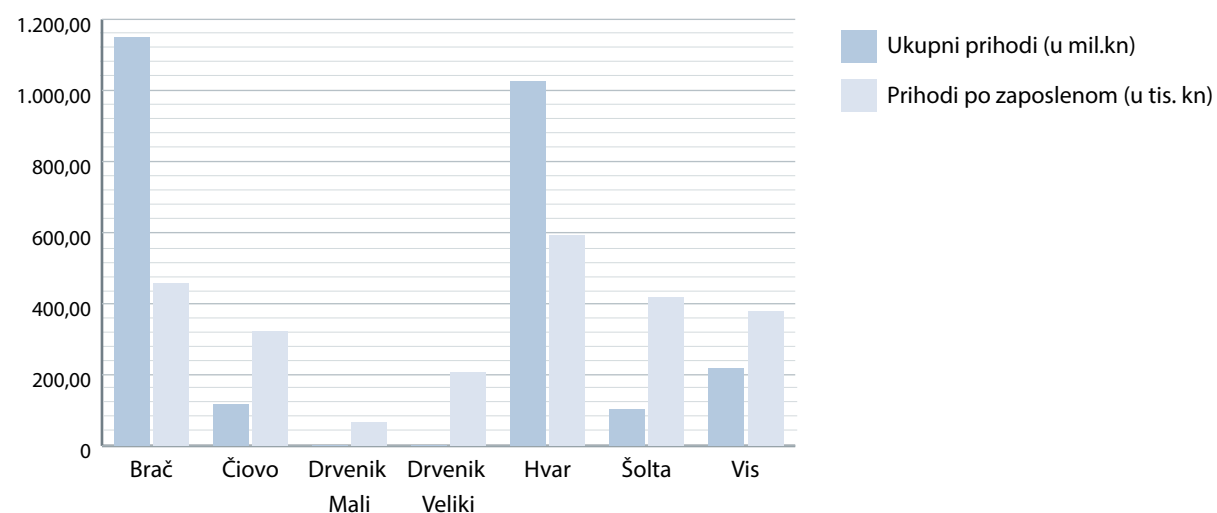
3.2.4. Konkurentnost tvrtki

Tvrtke na otocima često se susreću s određenim izazovima koji ih čine manje konkurentnima u odnosu na tvrtke na kopnu. Neki od ovih izazova uključuju više troškove prijevoza, manje tržište i ograničen pristup resursima i dobavljačima. Rezolucija Europskog parlamenta²⁹ prepoznaje da izoliranost otoka stvara strukturne probleme u smislu ovisnosti o pomorskom i zračnom prijevozu, javnim uslugama o kojima ovisi svakodnevni život europskih građana koji žive na otocima, što podrazumijeva dodatne troškove uvoza i izvoza robe i sirovina, uključujući energente, robe široke potrošnje i prijevoza putnika. Osim toga, manje domaće tržište, ograničen pristup stručnoj radnoj snazi, kao i manje prilike za rast i razvoj također mogu utjecati na konkurentnost tvrtki na otocima.

²⁹ Rezolucija Europskog parlamenta od 7. lipnja 2022. o otocima i kohezijskoj politici: trenutno stanje i budući izazovi (2021/2079(INI)).

Teritorijalna konkurentnost je sposobnost regije da ponudi atraktivno i održivo okruženje za život i rad poduzeća i stanovnika. EU regionalni indeks konkurentnosti³⁰ dostupan je samo na razini NUTS 2 regija, tako je isti za Jadransku Hrvatsku iznosio 77, a regija zauzima 183. od 234 mjesta, dok je po fazi razvijenosti Jadranska Hrvatska okarakterizirana kao manje razvijena regija.

U nedostatku podataka na razini otoka / jedinica lokalne samouprave / naselja obrazlažu se drugi pojedini ekonomski pokazatelji u nastavku. Produktivnost rada kao jedan od ključnih elemenata konkurentnosti (izražena kroz ukupne prihode po zaposlenom) može predstavljati količinu proizvoda ili usluga koje tvrtka proizvodi u određenom razdoblju po jedinici uloženog rada, resursa ili kapitala. Prema produktivnosti rada u 2021. godini, na prvom su mjestu poduzetnici otoka Hvara s ukupnim prihodom po zaposlenom od 593 tisuće kuna, a najviše zahvaljujući prihodu po zaposlenom kod poduzetnika u gradu Hvaru koji iznosi 719,8 tisuća kuna. Najniže prihode po zaposlenom bilježi otok Drvenik Mali s ukupnim prihodom po zaposlenom od 66,2 tisuća kuna. Na grafičkom prikazu ispod teksta dan je pregled ukupnih prihoda i produktivnosti po zaposlenom po otocima. Produktivnost rada po zaposlenom u Splitsko-dalmatinskoj županiji iznosila je 693,4 tisuće kuna, dok je ista na razini Republike Hrvatske iznosila 918,1 tisuću kuna.

Grafikon 13: Ukupni prihodi i prihodi po zaposlenom u 2021. na razini splitsko-dalmatinskih otoka

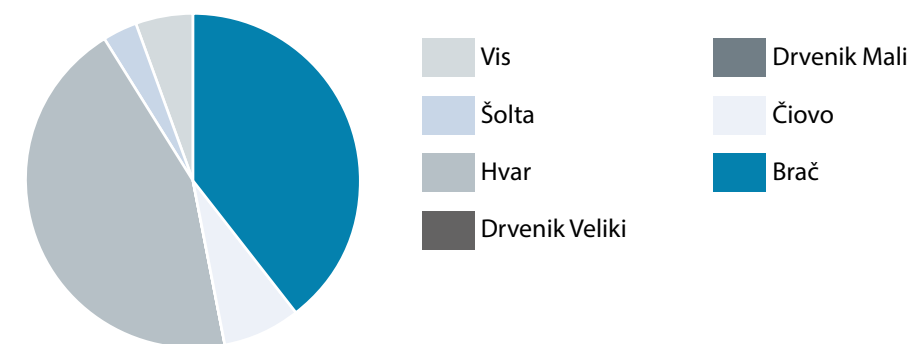
Izvor: Financijska agencija / Hrvatska gospodarska komora, obrada autora

Izvoz kao element poslovanja igra ključnu ulogu u jačanju konkurentnosti tvrtki. Izvoz omogućuje tvrtkama da prošire svoje tržište, povećaju svoje prihode i profit, smanje rizik od gubitka prihoda zbog neuspjeha na jednom tržištu, jačaju svoj brend na globalnoj razini i povećavaju efikasnost i produktivnost. Prema analiziranim financijskim podacima splitsko-dalmatinskih otočnih poduzetnika, zabilježeno je povećanje prihoda od prodaje u inozemstvu za 64,3 % (364,2 mil. kn), ali i povećanje uvoza za 20,6 % (121,2 mil. kn) u odnosu na prethodnu godinu. Poduzetnici otoka Brača najveći su izvoznici i uvoznici, s prihodima od prodaje u inozemstvu u iznosu od 263 milijuna kuna te uvozom u iznosu od 98 milijuna kuna.

U kontekstu konkurentnosti, investiranje u dugotrajnu imovinu može pomoći tvrtkama da povećaju učinkovitost, poboljšaju kvalitetu proizvoda ili usluga, poboljšaju imidž, privuku nove klijente i prilagode se promjenama u okruženju. Na dugoročne staze ovakva ulaganja mogu značajno doprinijeti poboljšanju konkurentnosti tvrtke. Bruto investicije samo u novu dugotrajnu imovinu na splitsko-dalmatinskim otocima bilježe smanjenje od 63,9 % u odnosu na 2020. godinu, u kojoj se može vidjeti da su poduzetnici grada Starog Grada (otok Hvar) zabilježili iznadprosječna ulaganja u novu dugotrajnu imovinu u iznosu od 161,4 mil. kn. U strukturi bruto

³⁰ RCI 2.0 sastoji se od 3 podindeksa „Osnovno“, „Učinkovitost“ i „Inovacija“ i od 11 stupova koji se odnose na različite aspekte konkurentnosti: „Institucije“, „Makroekonomska stabilnost“, „Infrastruktura“, „Zdravlje“, „Osnovno obrazovanje“, „Visoko obrazovanje, osposobljavanje i cjeloživotno učenje“, „Učinkovitost tržišta rada“, „Veličina tržišta“, „Tehnološka spremnost“, „Poslovna sofisticiranost“ i „Inovativnost“.

investicija, kako je prikazano na grafikonu, poduzetnici otoka Brača i Hvara dominantno predvide u investicijama; čak 84 % svih bruto investicija u dugotrajnu imovinu odnosi se na njih, promatrajući sedam otoka Splitsko-dalmatinske županije (na Drveniku Malom nisu zabilježene bruto investicije u dugotrajnu imovinu, dok na Drveniku Velom tek 747 kn). Na razini Županije u

Grafikon 14: Bruto investicije samo u novu dugotrajnu imovinu poduzetnika na otocima Splitsko-dalmatinske županije u 2021.

Izvor: Financijska agencija / Hrvatska gospodarska komora, obrada autora

2021. bruto investicije iznosile su 1,55 milijardi kuna, s porastom od 22,6 % u odnosu na prethodnu godinu. Bruto investicije u samo novu dugotrajnu imovinu na otocima u SDŽ-u čine tek nešto manje od 6 % županijskih bruto investicija.

U kontekstu jačanja konkurentnosti tvrtki na otocima treba istaknuti i program “Hrvatski otočni proizvod” koji promovira izvornost i zaštitu hrvatskih otočnih proizvoda kroz vizualno označavanje otočnih proizvoda oznakom “Hrvatski otočni proizvod”. Program ima za cilj pozicionirati otočne proizvode na domaćem i stranom tržištu te jačati identitet, prepoznatljivost i direktne veze s otokom. Od 2007. do 2022. godine, 351 otočnih subjekata ostvarilo je pravo označavanja za ukupno 1.265 proizvoda i proizvodnih linija s 26 otoka, od kojih su četiri iz Splitsko-dalmatinske županije (Brač, Hvar, Vis, Šolta). Upravo s područja Splitsko-dalmatinske županije dolazi najveći broj otočnih subjekata koji su stekli pravo označavanja oznakom HOP (101 proizvođač – 29 %), kao i najveći broj proizvoda / proizvodnih linija za koje su korisnici stekli pravo označavanja oznakom HOP (438 proizvoda – 35 %).

Na temelju utvrđenih globalnih trendova, razvojnih izazova i potencijala regionalnoga gospodarstva te u skladu s rezultatima procesa poduzetničkog otkrivanja, kao glavni fokus budućeg rasta i razvoja Jadranske Hrvatske, a time i otoka SDŽ-a kao sastavnog dijela Jadranske Hrvatske, odabrane su sljedeće prioritetne niše³¹ za koje je procijenjeno da mogu ostvariti najveću dodanu vrijednost te samim time u najvećoj mjeri pridonijeti povećanju regionalne konkurentnosti:

- plovila budućnosti – luksuzni obalni turizam
- pametno ribarstvo i akvakultura
- FutureFarma – farmaceutika budućnosti
- personalizirana medicina
- zdravstveni i wellness turizam
- hrana za zdravlje
- svježa hrana
- zelena gradnja i ekoproizvodi od drva i kamena
- zelene tehnologije za energiju i održivi okoliš
- zeleni/eko/ruralni turizam
- audiovizualna i filmska industrija

³¹ Plan za industrijsku tranziciju Jadranske Hrvatske.

- *gaming* – industrija videoigara
- poslovne usluge s intenzivnim znanjem – KIBS (Knowledge Intensive Business Services)
- IT rješenja i proizvodne tehnologije i modeli za industriju 4.0 i pametnu poljoprivredu
- SmartTech rješenja za pametne gradove i pametne otoke.

3.2.5. Stupanj digitalizacije

Digitalna transformacija odnosi se na uspostavljanje novih procesa i odnosa u gospodarstvu i društvu općenito korištenjem digitalnih, odnosno informacijskih i komunikacijskih tehnologija (kako bi se pružile brže, jeftinije, sigurnije i kvalitetnije usluge/proizvodi). Digitalizacija je jedno od rijetkih područja čija razvijenost nije uvjetovana geografskom izoliranošću, kojom su obilježeni otoci. Podaci o stupnju digitalizacije dostupni su na razini Republike Hrvatske.

Stanje digitalne spremnosti država članica Europske unije ocjenjuje se IMD (eng. International Institute for Management Development) ljestvicom i DESI indeksom (eng. Digital Economy and Society Indeks). Hrvatska se prema IMD ljestvici digitalne konkurentnosti u 2022. godini nalazi na 43. mjestu od 63 zemlje te bilježi pomak za 12. mjesta u usporedbi s 2021. godinom. Prema DESI indeksu za 2022. godinu, Hrvatska se nalazi na 21. mjestu od ukupno 27 država članica Europske unije te je ostvarila pad za dva mjesta u odnosu na prethodnu godinu.

Ističu se neki od zaključaka provedenih analiza po prioritetnim područjima prema Strategiji digitalne Hrvatske³² koji se mogu preslikati i na digitalizaciju otoka s obzirom na to da otočni dionici kao takvi ulaze u područje analize cijele Republike Hrvatske.

Digitalna tranzicija gospodarstva

- U pogledu Indeksa gospodarske i društvene digitalizacije – DESI (2022.), RH je u kategoriji “Integracija digitalne tehnologije” iznad bodovnog prosjeka zemalja EU-a, na središnjoj poziciji na listi među državama EU-a (na 14. mjestu od 27 zemalja).
- Među hrvatskim MSP-ovima njih 50 % ima barem osnovnu razinu digitalnog intenziteta, što je neznatno ispod prosjeka EU-a od 55 %.
- U primjeni IKT-a u svrhu okolišne održivosti 75 % poduzeća bilježi srednji/visok intenzitet zelenih mjera.
- Lošiji rezultati za potciljeve „Elektroničko dijeljenje informacija“ (24 %) i „Uporaba društvenih mreža u poslovne svrhe“ (24 %), što upućuje na slabije prihvaćanje vrlo naprednih i integriranih IT rješenja u radu poduzeća u RH.
- 29 % MSP-ova prodaje putem interneta (iznad prosjeka EU-a od 18 %).
- 35 % poduzeća upotrebljava rješenja u oblaku, 43 % upotrebljava e-račune, a 9 % upotrebljava disruptivne tehnologije utemeljene na umjetnoj inteligenciji (engl. AI).

Digitalna javna uprava

- Vrijednost DESI pokazatelja „Digitalne javne usluge“ porasla je s 33,4 (2016. godina) na 53,6 (2022. godina), čime se potvrđuje sazrijevanje digitalnih javnih usluga i upravnih postupaka u posljednjih pet godina (23. mjesto od 27 zemalja članica).
- Prema istraživanju eGovernment Benchmark za 2021., razina digitalizacije za javnu upravu (e-uprava) iznosi 61 % te se RH nalazi na 26. mjestu u Europi (od 36 zemalja pokrivenih studijom).

Razvoj širokopojsnih elektroničkih komunikacijskih mreža

- Prema zadnjim dostupnim vrijednostima DESI-ja (2022. godina) za područje povezivosti, Hrvatska zauzima 24. mjesto te je u ukupnom rezultatu i dalje ispod prosjeka EU-a.

³² Strategija digitalne Hrvatske za razdoblje do 2032.

Digitalne kompetencije i digitalna radna mjesta

- U potkomponenti DESI-ja pod nazivom „Ljudski kapital“ Hrvatska je na 9. mjestu među EU-27, što je bitan napredak u odnosu na 2021. godinu.
- 63 % građana, između 16. i 74. godine, posjeduje barem osnovne digitalne kompetencije (u odnosu na prosjek EU-a od 54 %), a 31 % pojedinaca posjeduje digitalne kompetencije na razini iznad osnovne (u odnosu na prosjek EU-a od 26 %).
- IKT stručnjaci čine relativno nizak postotak (3,6 %) radne snage u RH u usporedbi s prosjekom EU-a (4,5 %).
- Po pitanju broja žena među IKT stručnjacima, RH (21 %) je iznad EU prosjeka (19 %).

Prema izvješću Digitalne transformacije u Hrvatskoj za 2021., stanje digitalizacije hrvatskog gospodarstva u 2021. godini ocijenjeno je s prosječnom ocjenom 2,59 te je vidljiv blagi porast u odnosu na 2020. godinu kad je prosječna ocjena iznosila 2,52. Što se tiče stanja digitaliziranosti administracije javne uprave u Hrvatskoj, ispitanici su ponudu e-usluga za građane i pravne subjekte ocijenili s prosječnom ocjenom 2,78. Vidljiv je blagi porast u odnosu na 2020. godinu kad je prosječna ocjena iznosila 2,73, no, kao i kod ocjene stanja digitalizacije gospodarstva, radi se o vrlo maloj promjeni pri čemu ne bi bilo poželjno da u narednim godinama potencijalno dođe do stagnacije na ovom području. Istraživanje je pokazalo da su nedostatak vremena za provođenje digitalne transformacije te prevelik fokus na postojeće prioritete poslovanja najveće prepreke hrvatskih poduzeća u provedbi procesa digitalne transformacije.

U istraživanju Digitalne transformacije u Hrvatskoj 2021. ističu se mjere kojima Hrvatska može poboljšati okruženje za bržu digitalnu transformaciju gospodarstva i društva. Te su mjere sljedeće:

- digitalizacija javne uprave
- ulaganje u IT infrastrukturu
- digitalna izobrazba u školstvu
- usklađivanje zakonodavnog okvira s potrebama digitalizacije
- iskorištavanje sredstava za digitalizaciju dostupnih iz EU fondova.

Prema ciljevima Digitalnog kompasa³³, sva naseljena područja trebala bi biti pokrivena 5G mrežom do 2030. godine. Znatno unaprijeđenje dostupnosti mreža vrlo velikog kapaciteta u ruralnim područjima i na otocima dodatno se ističe kao prepoznata potreba/potencijal u Strategiji digitalne transformacije Hrvatske.³⁴

U ožujku 2017. izrađen je Plan razvoja širokopojsne infrastrukture – Razvoj infrastrukture širokopojsnog pristupa na području Nerežišća čija je svrha dati okvire i definirati pravila i odrednice provođenja izgradnje infrastrukture širokopojsnog pristupa internetu na području gradova Hvara, Komiže, Staroga Grada i Visa te općina Nerežišća, Bola, Jelse, Milne, Postira, Pučišća, Selca, Sućuraja, Sutivana i Šolte.³⁵ Dokumentacija je revidirana tijekom 2022. godine te vrijednost projekta iznosi oko 16 milijuna €, a u planu je ostvariti sufinanciranje kroz NPOO.

Na slici ispod prikazana je karta pokrivenosti mobilnim mrežama (4G i 5G signal) na otocima u Splitsko-dalmatinskoj županiji, gdje je vidljivo da je gotovo potpuna pokrivenost 3G/4G signalom, dok 5G signal točkasto pokriva dijelove otoka Hvara (područje grada Hvara) i dio općine Jelsa i općine Sućuraj na jugoistočnom dijelu obale u uvalama, točkasto na Drveniku Velom i na području otoka Čiovo (pretežito zapadni dio otoka). Razvidno je da veliki dijelovi otoka Hvara i Čiova te preostalih otoka Splitsko-dalmatinske županije nisu pokriveni 5G signalom, što je preduvjet za razvoj gospodarstva i javne uprave u smislu digitalizacije i digitalnih usluga.

³³ Europski pristup za digitalno desetljeće, čime su digitalne ambicije za 2030. godinu pretočene u konkretne zadatke.

³⁴ Strategija digitalne Hrvatske za razdoblje do 2032. / Razvojna potreba/potencijal 2.

³⁵ Nositeljstvo na projektu preuzela Općina Postira.

Slika 2: **Karta pokrivenosti mobilnim mrežama (4G i 5G) na otocima u Splitsko-dalmatinskoj županiji**

Izvor: Hrvatski telekom d.d. (2023.)

Ruralna i otočna područja dodatno su zbog svoje udaljenosti od velikih gradskih središta obilježena depopulacijom i većim udjelom starijeg stanovništva, stoga je digitalizacija ključ u transformaciji ruralnih i otočnih područja te konsolidaciji poljoprivrednog sektora na otocima. Europska unija snažno potiče mjere koje pridonose digitalizaciji i digitalnoj transformaciji jer želi održati i proširiti konkurentnost svoje industrije. To su prepoznali i JLS-ovi na otocima SDŽ-a te gotovo svaki JLS u svom provedbenom programu ističe mjere koje doprinose digitalnoj transformaciji. U nastavku je sažeti prikaz pojedinih mjera i aktivnosti koje su neke otočne jedinice lokalne samouprave navele kao mjere koje doprinose digitalnoj transformaciji EU-a sukladno provedbenim planovima:

- planiranje pametnih rješenja za upravljanje razvojem
- digitalizacija uprave i implementacija IKT rješenja i infrastrukture
- sustavno informiranje građana i posjetitelja
- unaprjeđenje i digitalizacija kulturnih resursa.

3.2.6. **Potencijal za razvoj inovacija i inovativnih proizvoda**

Pristup „pametne specijalizacije” (S3), s kojim se započelo u prethodnom financijskom razdoblju, postao je osnova za ulaganja u istraživanje i inovacije u okviru Europskog fonda za regionalni razvoj (ERDF). Isti se temelji na ideji da pametna specijalizacija povezuje sve razine vlasti, akademsku zajednicu, gospodarstvo i civilno društvo u osmišljavanju i provedbi dugoročne strategije rasta u određenom inovacijskom ekosustavu. Pametna specijalizacija također potiče međuregionalnu suradnju u prioritetima zajedničkog potencijala rasta. Olakšavanje prekograničnog pristupa i suradnja sudionika u istraživanju, inovacijama i industriji omogućuje razvoj proizvoda i dizajn procesa, što dovodi do novih lanaca vrijednosti diljem EU-a. Hrvatska će ažurirati svoje strategije istraživanja i inovacija (RIS3) kako bi nadogradila ono što je dosada razvila te implementirati poboljšanja regionalnih i nacionalnih inovacijskih ekosustava koji će se financirati putem ERDF-a. Posebna pozornost posvetit će se podršci regijama u industrijskoj tranziciji koje poduzimaju korake za proširenje svojih gospodarskih aktivnosti na inovativnija i održiva područja.

Europska komisija u okviru programa Digitalna Europa 2021. – 2027. predviđa i sufinanciranje uspostave i rada mreže Europskih digitalnih centara za inovacije (European Digital Innovation

Hubs – EDIH) diljem EU, a financijska omotnica za Republiku Hrvatsku za sufinanciranje 2 do 4 EDIH-a iznosila bi do 12,4 milijuna EUR.

Digitalni centri za inovacije (Digital Innovation Hubs – DIH) zamišljeni su kao potporna poduzetnička infrastruktura koja pruža podršku poduzećima, javnom sektoru i ostalim dionicima u procesu digitalizacije poslovanja, razvoju digitalnih vještina i posredovanju između pružatelja usluga u području novih tehnologija i korisnika u području umjetne inteligencije (Artificial Intelligence – AI), kibernetičke sigurnosti (Cyber Security) i računarstva visokih performansi (High Performance Computing – HPC).

Jadranska Hrvatska je sukladno izvješću Regional Innovation Scoreboard (2021.) ocijenjena kao Inovator u nastajanju + (Emerging inovator +), s povećanjem inovacijske aktivnosti od 23 %. Relativna snaga Jadranske Hrvatske leži u natprosječnim digitalnim vještinama (23 % iznad prosjeka EU-a), a najveća slabost leži u niskim ulaganjima poslovnog sektora u istraživanje i razvoj (samo 10 % prosjeka EU-a).

Istraživanje i razvoj nezaobilazni su pokretači inovacija, koji se mjere ulaganjima u područje istraživanja i razvoja kao udjela u nacionalnom bruto domaćem proizvodu. Prema podacima DZS-a³⁶ udio izdataka za istraživanje i razvoj (IR) u BDP-u Republike Hrvatske u 2021. iznosio je 1,27 % (5,46 milijardi kuna). Od toga je na istraživačko-razvojnu djelatnost utrošeno 5,5 milijardi kuna, što je za 15,5 % više u odnosu na prethodnu godinu. Od ukupnih sredstava za IR, najviše je utrošeno u poslovnom sektoru, 46,5 %. Slijedi visoko obrazovanje s 32,3 %, dok je najmanje sredstava utrošeno u državnome i privatnome neprofitnom sektoru, 21,1 %. Navedeni podaci za RH značajno su ispod prosjeka EU-a, koji je iznosio 2,27 % BDP-a (328 milijardi €), prema podacima EUROSTAT-a za 2021.

Republika Hrvatska kao članica Europske unije zaostaje prema drugim zemljama članicama u sektoru inovacija i gospodarske konkurentnosti. U cilju prevladavanja ovih nedostataka, Republika Hrvatska donosi niz strateških dokumenata: Strategija poticanja inovacija 2014. – 2020. (Narodne novine, 153/2014), Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije (Narodne novine, 124/2014), Industrijska strategija Republike Hrvatske 2014. – 2020. (Narodne novine, 126/2014), Strategija razvoja poduzetništva 2013. – 2020. (Narodne novine, 136/2013) i dr., u kojima se značajan naglasak stavlja na razvoj industrijskih i drugih vrsta inovacija i inovativnih procesa. U skladu s navedenim strateškim usmjerenjima predviđa se i reforma obrazovnog sustava koji treba bolje odgovoriti potrebama inovativnog gospodarstva.

Ulaganje u istraživanje i razvoj (R&D) predstavlja ključni pokretač inovacija, a inovacije su od strateške važnosti za rast i razvoj gospodarstva. Inovacije se definiraju kao stvaranje novih ideja, proizvoda ili procesa te njihovo uvođenje na tržište ili primjena u društvenom kontekstu. Inovacije poboljšavaju proizvodnju i proizvode, stvaraju nove tržišne niše te povećavaju produktivnost i konkurentnost gospodarstva. Ulaganje u istraživanje i razvoj potiče stvaranje novih tehnologija, proizvoda i procesa koji su u skladu s najnovijim trendovima u tehnologiji i potrebama tržišta. Kroz razvoj novih tehnologija i inovacija tvrtke stječu konkurentsku prednost na tržištu. Potrebe za novim tehnologijama i inovacijama otvaraju nove radne pozicije koje zahtijevaju visokokvalificirane radnike, a time doprinose rastu broja visokokvalificiranih radnih mjesta. Ulaganje u istraživanje i razvoj također ima važnu ulogu u poboljšanju društvenog i ekološkog razvoja. Inovativna rješenja mogu pomoći u rješavanju socijalnih i okolišnih problema, poboljšanju zdravlja ljudi te u stvaranju održivijeg gospodarstva. U konačnici, ulaganje u istraživanje i razvoj predstavlja ključni faktor za poticanje nacionalnog, time i otočnog gospodarskog rasta, poboljšanje životnih uvjeta te rješavanje društvenih i okolišnih problema.

3.2.7. **Upotreba novih tehnologija i međusobno povezivanje**

Napredne tehnologije koje se sve više integriraju u društvene i gospodarske aktivnosti obuhvaćaju internet stvari, umjetnu inteligenciju, poslove temeljene na analizi velikih skupova podataka, tehnologiju virtualne i proširene stvarnosti, 3D ispis, strojno učenje i robotiku te imaju mogućnost transformirati tradicionalne načine poslovanja i stvoriti nove proizvode, usluge i poslovne djelatnosti.³⁷

³⁶ Priopćenje: ISTRAŽIVANJE I RAZVOJ U 2021., Zagreb, 31. listopada 2022., Državni zavod za statistiku

³⁷ Strategija digitalne Hrvatske za razdoblje do 2032.

Strategija digitalizacije Hrvatske za razdoblje do 2032. godine u sljedećem desetljeću pretpostavlja primjenu naprednih tehnologija kao što su 5G/6G, umjetna inteligencija (engl. artificial intelligence – AI), strojno učenje (engl. machine learning), računarstvo u oblaku (engl. cloud computing), tehnologija velikih podataka (engl. Big data) i tehnologija lančanih blokova (engl. blockchain) u javnom i privatnom sektoru, ali i ostaje otvorena za implementaciju nekih budućih disruptivnih tehnologija koje će se pojaviti u promatranom periodu. Primjena navedenih naprednih tehnologija omogućit će kvalitetniju obradu i uporabu podataka što će zauzvrat doprinijeti učinkovitosti u radu javnih tijela, kreiranju javnih politika utemeljenih na podacima, personaliziranju javnih usluga, administrativnom rasterećenju, efikasnijoj komunikaciji javnih tijela i građana te boljim prilikama za suradnju javnog i privatnog sektora.

Prema zadnjim dostupnim vrijednostima DESI-ja (2022. godina) za područje povezivosti, Hrvatska zauzima 24. mjesto te je u ukupnom rezultatu i dalje ispod prosjeka EU-a, s time da se u proteklih godinu dana razlika u odnosu na prosjek EU-a znatno povećala. Vrijednost pokazatelja "Povezivost" (DESI)³⁸ u 2022. godini iznosila je 48,1, a cilj je 2032. dosegnuti vrijednost od 95,0. Prema navedenim DESI pokazateljima vidljivo je da Hrvatska i dalje znatno zaostaje u području korištenja nepokretnog širokopojsnog pristupa velikih brzina (100 Mbit/s i 1 Gbit/s) te u indeksu cijena širokopojsnog pristupa, s posebnim naglaskom na činjenicu da je zaostatak u pogledu cijena u proteklih godinu dana još porastao. Što se tiče pokazatelja pokrivenosti mrežama nove generacije (NGA – Next Generation Access), Hrvatska neznatno zaostaje za prosjekom EU-a, dok je zaostatak veći kod pokrivenosti mrežama vrlo velikog kapaciteta (VHCN – engl. Very High Capacity Networks). Hrvatska bilježi i značajniji zaostatak u pokrivenosti naseljenih područja 5G mrežama.³⁹

Brzi i ultrabrzi širokopojsni pristup ključni je čimbenik u razvijanju naprednih digitalnih usluga koje se oslanjaju na dostupnost, brzinu, pouzdanost i elastičnost fizičkih mreža. Razvoj brzih i ultrabrzih mreža otvara put pružanju inovativnijih usluga koje koriste sve veće brzine. Ulaganja u širokopojsnu infrastrukturu rezultirat će većom konkurentnošću i inovativnošću gospodarstva, omogućiti učinkovitiju i efikasniju javnu službu, te doprinijeti sveopćoj konkurentnosti i produktivnosti gospodarstva. Sljedeći ciljeve Digitalne agende za Europu u pogledu stvaranja jedinstvenog europskog digitalnog tržišta koje će brzim i ultrabrzim internetskim vezama i interoperabilnim aplikacijama donositi trajne gospodarske i društvene koristi, izgradit će se mreža koja minimalno mora omogućavati 3D usluge, koristiti skalabilne tehnologije okrenute budućnosti, povećavati kvalitetu digitalnih usluga uvođenjem naprednih usluga temeljenih na internetskom protokolu, smanjivati troškove održavanja.

Prema demografskoj analizi u prethodnim poglavljima ovog dokumenta, vidljivo je kako je udio starijeg stanovništva u otopnoj populaciji značajno izražen, a starije osobe općenito su manje sklone upotrebi novih tehnologija i rješenja. Stoga, izgradnja širokopojsne infrastrukture može odigrati značajnu ulogu dodatnog poticaja u kontekstu zadržavanju mlađeg, radno sposobnog stanovništva i privlačenju novog. Jedan od ključnih preduvjeta digitalizacije sveukupnog gospodarstva je postojanje modernih širokopojsnih elektroničkih komunikacijskih mreža koje omogućuju gigabitnu povezivost. Razvojem navedenih mreža stvorit će se preduvjeti za kontinuirani razvoj digitalnih usluga koje zahtijevaju vrlo velike brzine, kapacitete i pouzdanost prijenosa te različitih poslovnih modela. Isto tako, mreže koje omogućuju gigabitnu povezivost osigurati će kapacitete za eksponencijalni rast podatkovnog prometa, čime će građani i poduzeća biti u mogućnosti u potpunosti ostvariti koristi od novih digitalnih komunikacijskih usluga. Izgradnjom i razvojem mreža koje omogućuju gigabitnu povezivost do svih kućanstava u Hrvatskoj premostit će se digitalni jaz između urbanih i ruralnih područja Hrvatske, a što će doprinijeti ujednačenom regionalnom razvoju.⁴⁰

Posljednjih godina u Europi se promovira koncept „Pametnog sela“ ili „Pametnog otoka“. Iako se ovaj pojam veže uz digitalne tehnologije, pristup širokopojsnom internetu i 5G mreži, on je ipak mnogo više od toga. Definicija pametnih sela podrazumijeva automatizaciju i robotizaciju poljo-

privrede, ekonomiju dijeljenja (poput zajedničke uporabe poljoprivrednih strojeva, znane i kao „Strojni prsten“), kružnu ekonomiju, digitalne platforme koje mogu zamijeniti osnovne usluge (e-zdravlje, e-uprava, itd.), korištenje obnovljivih izvora energije, dopunske djelatnosti na poljoprivrednom gospodarstvu i brojne druge. Dakle, i razvojem ovog koncepta značajno će se doprinijeti uvođenju novih tehnologija na otoke SDŽ-a.⁴¹

3.2.8. Razvojne potrebe i potencijali – Gospodarstvo

RAZVOJNE POTREBE	RAZVOJNI POTENCIJALI
<ul style="list-style-type: none"> Osigurati poticajno i privlačno okruženje za razvoj malog i srednjeg poduzetništva (adekvatna infrastruktura, savjetodavna podrška) Osmišljavanje mjera poticanja razvoja malog i srednjeg poduzetništva i gospodarskih aktivnosti prilagođenih otocima Okrupnjavanje poljoprivrednih zemljišta te rješavanje imovinsko-pravnih odnosa i pitanja navodnjavanja u svrhu razvoja održive poljoprivrede Razvoj koncepta pametnog otoka i povezanih usluga, kroz uvođenje novih tehnologija Implementacija projekata širokopojsnog interneta u svrhu osiguranja digitalne pristupačnosti Jačanje stupnja digitalizacije poduzetnika, javnog sektora i građanstva Poticanje digitalne transformacije i primjene naprednih tehnologija Poticanje razvoja pametnog ribarstva uz unaprjeđenje ribarske infrastrukture i suprastrukture (osiguranje „hladnog“ lanca) Poticanje udruživanja gospodarstvenika (zadugarstvo, klasteri, regionalni lanci vrijednosti) Ravnomjerno raspoređen, cjelogodišnji turizam uz naglasak na razvoj specifičnih oblika turizma Proširivanje lokalne turističke ponude uvezivanjem poljoprivrede i turizma Razvoj poslovne infrastrukture (istraživanje i razvoj, PPI, <i>co-working</i> prostori, skladišni i poslovni prostori i sl.) Razvoj specifičnih mjera u nadležnosti JLS-ova koji mogu doprinijeti rješavanju problematike nedostatka smještajnih kapaciteta za radno stanovništvo Rješavanje imovinsko-pravnih odnosa s RH radi obavljanja gospodarskih aktivnosti radnih zona 	<ul style="list-style-type: none"> Potencijal prerađivačke industrije (tradicija, stručna znanja i brend proizvoda) Spremnost otočnih JLS-ova i Županije da potiču malo i srednje poduzetništvo te gospodarstvo u cjelini Trend povećane potražnje na tržištu za autentičnim (otočnim) proizvodima Iskustvo lokalnih poljoprivrednih gospodarstava u pružanju usluga u turizmu Sredstva namijenjena razvoju projekata širokopojsnog interneta i digitalnoj transformaciji gospodarstva (VFO) Planirana velika infrastrukturna ulaganja u razvoj ribarske luke Komiža i postojanje 14 ukrcajno/iskrcajnih lokacija Iskustvo postojećih oblika udruživanja (zadruga, LAG i FLAG) Postojeća turistička resursna osnova i atraktivnost destinacije Rastuća turistička potražnja za autentičnim proizvodima i iskustvima Atraktivnost destinacije za digitalne nomade u kontekstu poslovnog okruženja Dostupnost sredstava i osigurani preduvjeti (prostorno-planska dokumentacija) za razvoj poslovne infrastrukture Implementacija akcijskih planova po definiranim nišama (RLV) Plana industrijske tranzicije Jadranske Hrvatske Dostupnost još uvijek očuvanog ribolovnog mora u našem teritorijalnom moru te velikog dijela ribolovnog mora u našem Isključivom gospodarskom pojasu RH Sve veća potražnja za ekološkim poljoprivrednim proizvodima Potencijal za razvoj ekološke poljoprivrede i proizvoda otočne poljoprivrede, s obzirom na očuvanost okoliša Potencijal za razvoj otočnog stočarstva posebice ovčarstva

³⁸ Kategorija „Povezivost“ sastoji se od 10 potpokazatelja kojima se prate razvoj i pokrivenost nepokretnih i pokretnih mreža, korištenje usluga u nepokretnim i pokretnim mrežama, 5G spektar i cijene usluga širokopojsnog pristupa.

³⁹ Strategija digitalne Hrvatske za razdoblje do 2032.

⁴⁰ Strategija digitalne Hrvatske za razdoblje do 2032.

⁴¹ <https://www.otoci.eu/odrzivi-otoci-uloga-opg-ova-u-zelenoj-tranziciji-intervju-s-marinom-kukocem/>

3.3. Kulturna baština i usluge

- ✓ Od ukupno 1.567 nepokretnih, pokretnih i nematerijalnih kulturnih dobara upisanih u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske koja se nalaze u SDŽ, na otocima SDŽ se nalazi njih 548, odnosno 35 %.
- ✓ Od 4 upisana dobra na Popis svjetske baštine UNESCO s područja SDŽ, jedno se nalazi na otoku (Starogradsko polje na Hvaru); na pristupnoj listi UNESCO-a je i Pustinja Blaca, u sustavu UNESCO Geoparkova se nalazi i Geopark Viški arihipelag
- ✓ Od ukupno 15 zaštićenih nematerijalnih dobara RH uvrštenih na UNESCO-ov Popis nematerijalne baštine čovječanstva, njih 7 s područja SDŽ-a, od čega isključivo 2 pripadaju otoku Hvaru
- ✓ Jedno od tri najstarija kazališta u Europi (prvo javno) -> Hvar
- ✓ Od svih otoka RH otok Brač prednjači u pokrivenosti mrežom knjižnica, (5 knjiga na jednog stanovnika)

U ovom poglavlju kvalitativno i kvantitativno će se prikazati stanje materijalnih i nematerijalnih kulturnih dobara kao i dati popis i opis Institucija zaduženih za njihovo upravljanje. Nadalje, dat će se opis manifestacija bitnih za očuvanje kulturnog identiteta promatranog područja te će se opisati potencijal valorizacije kulturne baštine u ekonomskom i turističkom smislu.

Kulturna baština hrvatskih otoka predstavlja temelj njihovog prostornog i kulturnog identiteta. Antropogeni i prirodni uzorci povezani su u cjeline otočnih kulturnih krajolika koji se sastoje od povijesnih cjelina, pojedinačnih povijesnih građevina i sklopova, arheoloških nalazišta te očuvanih povijesnih agrarnih krajolika i prirodnih područja. Osim navedenih vrsta baštine, otoci obiluju i bogatstvom nematerijalne kulturne baštine koja se sastoji od vještina, instrumenata, predmeta, rukotvorina i prenosi se iz generacije u generaciju te je posebno važna jer pruža osjećaj otočnog identiteta i kontinuiteta života na otocima i promiče poštovanje za kulturnu raznolikost i ljudsku kreativnost. Otoci Splitsko-dalmatinske županije (SDŽ) nemaju nacionalnih parkova, no njihov udio vrijedne kulturne baštine je od velikog značaja.

3.3.1. Stanje materijalnih i nematerijalnih kulturnih dobara

Zaštićenost kulturnih dobara

Prema Pravilniku o obliku, sadržaju i načinu vođenja Registra kulturnih dobara Republike Hrvatske kulturna dobra mogu biti nepokretna (pojedinačna, kulturno-povijesna cjelina, kulturni krajolik/krajobraz), pokretna (pojedinačna, zbirka, muzejske zbirke) i nematerijalna (prakse, znanje, predstave, vještine, izrazi).

Od ukupno 1567 nepokretnih, pokretnih i nematerijalnih kulturnih dobara upisanih u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske koja se nalaze u SDŽ-u, na otocima SDŽ-a nalazi se njih 548, odnosno 35 %. Ovaj podatak, osim značajnog brojčanog udjela, govori o stupnju očuvanosti i vrijednosti otočne kulturne baštine, koji predstavlja glavni kriterij za utvrđivanje statusa kulturnog dobra i upis u Registar kulturnih dobara. Poseban položaj i status otoka, obilježja gradnje i podneblja te povezanost zajednice s tradicijom prepoznaju se kao glavni razlozi očuvanosti otočne kulturne baštine.

Pokretna kulturna dobra

Od 437 pokretnih kulturnih dobara iz Registra kulturnih dobara Republike Hrvatske s područja Splitsko-dalmatinske županije,⁴² 137 ih je na otocima. Otok Hvar broji ukupno 61 pokretno kulturno dobro, Brač 47, Vis 13, Čiovo 9, Šolta 6 i Drvenik Veli 1. Ostali otoci Splitsko-dalmatinske županije nemaju pokretna kulturna dobra koja su na popisu Ministarstva kulture.

Tablica 17: Popis pokretnih kulturnih dobara iz Registra kulturnih dobara RH s područja Splitsko-dalmatinske županije

Klasifikacija	Brač	Čiovo	Drvenik Veli	Hvar	Vis	Šolta
Sakralna/religijska zbirka	13	7	1	40	5	2
Zbirka arhivskog građiva	1	0	0	1	0	0
Sakralni/religijski predmet	8	1	0	8	4	4
Etnografska zbirka	2	0	0	3	0	0
Etnografski predmet	0	0	0	1	0	0
Primijenj. umjetnost/uporabni predmeti	2	1	0	0	0	0
Arhivski spis	1	0	0	0	0	0
Glazbeni instrument	13	0	0	2	2	0
Zbirka kulturno-povijesnih predmeta	2	0	0	2	0	0
Muzejski predmet	1	0	0	0	0	0
Likovna umjetnost	0	0	0	0	2	0
Arheološka zbirka	1	0	0	3	0	0
Arheološki nalazi/predmeti	1	0	0	0	0	0
Prijevozno sredstvo	1	0	0	0	0	0
Zbirka knjižnog građiva	1	0	0	1	0	0
Ukupno	47	9	1	61	13	6

Izvor: Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, obrada autora (2023.)

U tablici iznad, izrađenoj prema podacima Ministarstva kulture, razvidno je da su na Hvaru najbrojnije sakralne/religijske zbirke (npr. inventari, zbirke i pokretni predmeti u crkvama). Brač i Hvar imaju po jednu zbirku arhivskog građiva (arhivski dokumenti u Dominikanskom samostanu i Zbirka fotografija Procesije za Križen). Vis je jedini otok na kojem su registrirane umjetnine (slika „Modra špilja“ i dva brončana kipa Erosa), a inventar crkve sv. Jurja jedino je pokretno kulturno dobro popisano na Drveniku Velom. Na području grada Visa nalazi se 12 sakralnih objekata od kojih većina danas nije u funkciji, međutim predstavljaju veliku povijesnu i kulturnu važnost za otok Vis.

Nepokretna kulturna dobra

U Republici Hrvatskoj registrirano je ukupno 6148 nepokretnih i nematerijalnih kulturnih dobara, od čega je 1131 u SDŽ-u, a 411 na otocima Županije.

⁴² Podaci zaključno s 31.12.2022. godine.

Tablica 18: **Popis nepokretnih kulturnih dobara iz Registra kulturnih dobara RH s područja Splitsko-dalmatinske županije**

	Arheologija	Kulturni krajolik	Kulturno povijesna cjelina	Nematerijalna	Nepokretna pojedinačna	Ukupno
Republika Hrvatska	941	15	411	205	4554	6126
Splitsko-dalmatinska županija	185	5	88	41	811	1130
Otoci Splitsko-dalmatinske županije	79	4	31	12	300	411

Izvor: Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, obrada autora (2023.)

Kulturna baština otočnog područja Splitsko-dalmatinske županije na UNESCO-ovim popisima

Jedna od velikih komparativnih prednosti i razvojnih resursa otoka leži u činjenici da cijelo područje obiluje mnogobrojnim arheološkim lokalitetima i vrijednim nalazištima.

Od četiri lokaliteta **nepokretnih kulturnih dobara** na području Splitsko-dalmatinske županije koja su uvrštena na UNESCO-ovu listu zaštićene svjetske baštine, jedan je na otoku. **Starogradsko polje na Hvaru** upisano je na Popis svjetske baštine kao sedmo hrvatsko dobro u srpnju 2008. godine. Upisom na Popis svjetske baštine UNESCO-a potvrđena je visoka vrijednost kulturnog krajolika Starogradskog polja na otoku Hvaru, koji u gotovo neizmijenjenoj uporabi od vremena grčke kolonizacije, s kamenim suhozidima koji označavaju međe čestica, predstavlja najbolje očuvani grčki sistem podjele poljoprivrednoga zemljišta na Mediteranu. Nakon upisa Starogradskog polja na Listu svjetske baštine bilo je potrebno formirati Javnu ustanovu Agencija za upravljanje Starogradskim poljem, čiji su osnivači Ministarstvo kulture, Ministarstvo poljoprivrede, ribarstva i vodnog gospodarstva, Općina Jelsa i Grad Stari Grad. Primarni zadatak Agencije je usmjeriti različite interese (poljoprivrednika, vlasnika zemljišta, poduzetnika, arheologa, konzervatora, prostornih planera i lokalne zajednice) zajedničkom cilju – revitalizaciji i održivom razvoju Starogradskog polja.

Od ukupno 15 **zaštićenih nematerijalnih dobara** Republike Hrvatske uvrštenih na UNESCO-ov Popis nematerijalne baštine čovječanstva, njih sedam je s područja SDŽ-a od čega dva pripadaju otoku Hvaru i to *Procesija za Križen* i *Čipka od Agave*.

Procesija Za križen oblik je pasionske pobožnosti koji najsnažnije obilježava vjerski, društveni i kulturni identitet stanovništva središnjeg dijela Hvara. Ophodna je procesija koja u noći s Velikog četvrtka na Veliki petak povezuje Jelsu, Pitve, Vrisnik, Svirče, Vrbanj i Vrbosku. Osobitosti procesije su ukorijenjenost u zajednici, neprekinutost od prvog zapisa iz 17. stoljeća i pučki karakter. Hvarska čipka od agave specifična je po materijalu iz kojeg nastaje (agava) i vezana je isključivo uz benediktinski samostan u Hvaru koji održava tu tradiciju staru 130 godina.

Neizostavan sastavni dio kulturnog krajolika otoka predstavljaju suhozidne građevine. Umijeće suhozidne gradnje upisano je 2018. godine na UNESCO-ov **reprezentativni popis nematerijalne baštine čovječanstva**. Na ovom popisu nalazi se i **Mediteranska prehrana** na hrvatskom Jadranu, njegovoj obali, otocima i dijelu zaleđa koja se ističe autohtonošću kao i u ostalim zemljama na području Mediterana. Društvena, duhovna i materijalna sfera svakodnevnog života očituje se u običajima životnog i godišnjeg ciklusa, a ponajviše u običajima i obredima te govoru. **Klapsko pjevanje** na obali i otocima upisno je kao **važni nematerijalni čimbenik kulturnog identiteta**.

Na **pristupnoj listi UNESCO-a**, s koje se kulturna dobra nominiraju na Popis svjetske baštine, od tri hrvatska otoka jedan je na otoku SDŽ-a i to **Pustinja Blaca** na otoku Braču.

Institucije

Od tri kulturne ustanove koje su vlasništvo Županije, dvije su na otocima i to *Centar za kulturu Brač* i *Muzej hvarske baštine*. To su županijski proračunski korisnici i njihove se potrebe u skladu s mogućnostima financiraju u okviru posebnog Programa zaštite kulturne baštine.

Očuvanje kulturne baštine otoka Brača osnovna je djelatnost Centra za kulturu Brač koja se najviše ogleda kroz muzejsko-galerijsku djelatnost. Plan rada ponajviše se temelji na očuvanju, zaštiti i prezentaciji kulturne baštine kroz djelovanje tri muzeja Centra za kulturu Brač: *Muzeja otoka Brača* u Škripu, *Galerije umjetnina Branislav Dešković* u Bolu i muzeja *Pustinje Blaca* u Nerežišćima. Muzejski fundusi Centra za kulturu Brač zaštićena su kulturna dobra Republike Hrvatske, a smješteni su u povijesnim zgradama, također zaštićenim spomenicima kulture. Centar za kulturu općine Bol je samostalna kulturna javna ustanova koja revitalizira, osniva, objedinjuje i koordinira rad svih ustanova i udruga, te kulturnih destinacija i manifestacija na području Općine Bol. Djelatnost Centra obuhvaća koordinaciju ustanova i udruga, osnivanje zbirke, organizaciju rada radionica, izdavačku djelatnost itd.

Od značajnih planiranih projekata revitalizacije kulturne baštine ističe se planiranje novog postava Muzeja u kontekstu šireg projekta *Revitalizacija kulturno povijesne cjeline Škrip* čiji je nositelj Grad Supetar, a značajan je za cijeli otok Brač (slično kao i integrirani projekti kulturne baštine: "Sutivan – prijateljima vrata otvorena" s revitalizacijom ljetnikovca Jerolima Kavanjina i "Selca – kulturno srce Brača" s revitalizacijom Didolića dvora). Zasebno se u Škripu, unutar stare župne kuće, planira uspostava dviju zbirki – *Sakralna zbirka* i *Zbirka iseljeništva otoka Brača*. Drugi projekt ustanove naziva *Eko muzej Pustinja Blaca* ima za cilj obnovu i valorizaciju Pustinje Blaca kao spomenika nulte kategorije (pristupna lista RH za UNESCO), Blatačke kuće kao polazišne točke ekomuzeja smještenog u Nerežišćima, uvale Blaca, maslinika Torca i okolnog, šireg područja zaštićenog krajolika Doline Blaca. Osnovni cilj projekta *Eko muzej Pustinja Blaca* jest uspostavljanje mnogobrojnih resursa ovog jedinstvenog spomeničkog sklopa utemeljenog u iznimno vrijednom krajoliku s izuzetnim povijesnim, gospodarskim, umjetničkim i znanstvenim sadržajima i poticanje lokalne zajednice da identificira vlastite vrijednosti. Neophodno je i nadalje kontinuirano raditi na zaštiti spomeničkog sklopa kroz dodatna ulaganja na samome objektu, uz pomoć institucija Republike Hrvatske i EU fondova.

Muzej hvarske baštine, prvotno osnovan kao Historijski arhiv, obuhvaća muzejsku i djelatnost zaštite kulturnih dobara. Osnovna zadaća Muzeja je sakupljanje, čuvanje, izučavanje, dokumentiranje i prezentacija kulturnih i prirodnih dobara, te izdavačka djelatnost. U sastavu Muzeja je 14 muzejskih zbirki te Ljetnikovac Hanibala Lucića, Povijesno kazalište, Galerija suvremene umjetnosti "Arsenal", Arheološka zbirka i lapidarij. U prostorijama Muzeja (sjedišta u Ljetnikovcu H. Lucića) djeluje i Državni arhiv – Odjel Hvar. Ističe se da Muzej hvarske baštine planira projekt sanacije i rekonstrukcije crkve sv. Marka (sv. Marak) i izgradnju nove muzejske zgrade uz samu crkvu, za što je izrađena sva potrebna dokumentacija i ishodne građevinske dozvole. Projekt je usmjeren uspostavljanju ravnoteže između intenzivnog rasta standarda turističke infrastrukture i zabavnih sadržaja u odnosu na javni sektor, poglavito kulturne djelatnosti u Hvaru. Realizacijom projekta stvorit će se uvjeti za bolju disperziju kulturne ponude tijekom godine.

Grad Hvar proveo je projekt *Hvar – tvrđava kulture* koji predstavlja pretkorak u razvoju jedinstvenog integriranog programa objedinjene turističke valorizacije vrijedne i unikatne kulturne baštine grada Hvara. Naime, projektom je obuhvaćena izrada projektne dokumentacije za rekonstrukciju i obnovu tri kulturno-povijesna dobra, opremanje jednog kulturno-povijesnog dobra, te dodavanje novih sadržaja i funkcija predmetnim dobrima. Program promišlja i valorizira kulturnu baštinu grada Hvara u smjeru turizma i kulture, uvažavajući potrebe gospodarskog i društvenog života na otoku, pri tom imajući u vidu međunarodni prestiž te već izgrađenu sliku o značaju i važnosti grada Hvara.

Manifestacije

Jedinice lokalne samouprave na otocima SDŽ-a određuju financijska sredstva za zaštitu, razvoj i promicanje kulturne baštine i kulturnih sadržaja kroz organizaciju i provedbu kulturnih prire-

dbi, manifestacija, obilježavanje blagdana i obljetnica. U svojim provedbenim programima jedinice lokalne samouprave istakle su cilj povećanja broja kulturnih manifestacija za koje će se izdvajati sredstva iz proračuna.

Uz pomoć registriranih udruga, Vis ima posebnu infrastrukturu u kulturnom i manifestacijskom vidu djelovanja. Grad Hvar ima posebno bogatu kulturno-povijesnu baštinu, ali podjednako tako i visokorazvijenu tradiciju organiziranja društvenog života. Hvarske ljetne priredbe održavaju se kontinuirano od 1961. godine na povijesnim lokacijama grada Hvara. U Postirama na Braču, rodnom mjestu Vladimira Nazora, svake se godine održava prosvjetno-kulturna manifestacija „Nazorovi dani“ kojom se kroz odgojno-obrazovni rad s učenicima i studentima izučava, promiče i unapređuje hrvatski jezik, kao i književno djelo hrvatskoga pjesnika i književnika Vladimira Nazora. Festival „Croatia rediviva: Ča, Kaj, Što – baštinski dani“ hrvatska je pjesnička manifestacija u Selcima koja okuplja pjesnike svih hrvatskih narječja koja na književničkoj razini traju kao književni jezici. Festival čakavske riči održava se od 2009. godine. Danas učestale priredbe u gotovo svim bračkim mjestima, pa i onim najmanjim, pogotovo tijekom ljetne sezone, pridonose kulturnom životu Brača: likovne izložbe, znanstveni simpoziji, književne večeri bračke poezije u dijalektu, koncerti, kiparski susreti i drugo. Za izložbe i druga kulturna događanja često se, osim postojećih muzeja, galerija i knjižnica, koriste i prikladne kulturno-povijesne građevine.

3.3.1. Turistička valorizacija kulturne baštine otoka SDŽ-a

S obzirom na njene vrste, oblike i obilježja te kompatibilnost sa suvremenim shvaćanjima održivog razvoja, kulturna baština hrvatskih otoka, uz uvjet sustavnog i održivog upravljanja, predstavlja važan resurs lokalnog razvoja, a kao takva ističe se i u Deklaraciji o pametnim otocima.

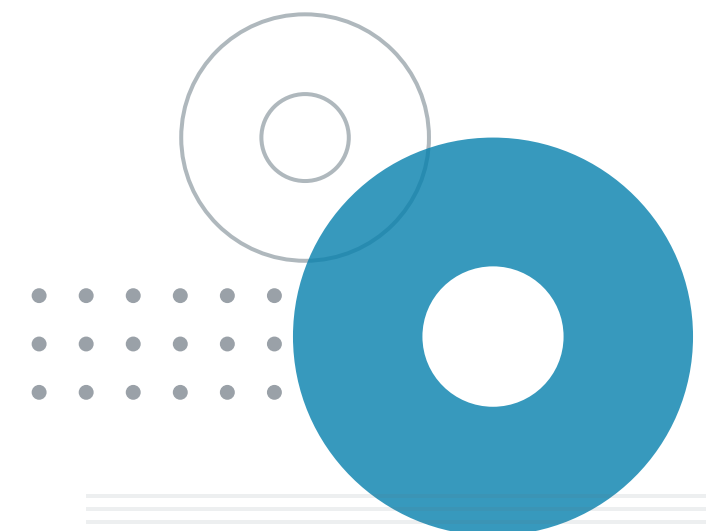
Kulturni potencijali otoka Splitsko-dalmatinske županije nisu u potpunosti prepoznati, iako je njihova kulturna ponuda raznolika, registrirana kulturna dobra brojna, a kulturni i umjetnički sadržaj autentičan. Kako navodi Provedbeni program Splitsko-dalmatinske županije 2022. – 2025., interes stranih turista za autentičnim sadržajima otoka u stalnom je porastu. S druge strane, vidljivo je slabo povezivanje kulture s drugim društvenim i gospodarskim djelatnostima. Nerijetki su primjeri doživljavanja baštine kao kulise za sezonski turizam, umjesto očuvanja i uređenja s ciljem dugoročne prepoznatljivosti kojom bi se kultura i turizam nadopunjavali i djelovali sinkronizirano. Značajnije razvojne potrebe u ovom području proizlaze iz važnosti očuvanja i revitalizacije kulturne baštine otoka, kako materijalne tako i nematerijalne, te očuvanja autentičnosti običaja i cjelovitosti jedinstvenih otočnih lokaliteta. Kao najvažniji razvojni potencijali ističu se poticanje kreativne industrije i umjetnosti te veće uključivanje kulturne baštine u turističku ponudu kroz suradnju s dionicima turističkog sektora.

Prema definiciji **kulturnog turizma**, ključni element koji razlikuje kulturne od ostalih turista je motivacija u kojoj prevladavaju kulturni sadržaji: kulturni turizam je putovanje osoba izvan stalnog mjesta boravka, motivirano (u potpunosti ili djelomice) interesom za ponudom u kulturi. Prema tipologiji kulturnog turizma, koja se prema stupnju motivacije turista dijeli na primarnu, usputnu ili slučajnu, može se zaključiti da kultura nije primarni motiv prilikom posjeta otocima SDŽ-a. Naglašavajući važnost kulturne komponente u turističkoj ponudi, uz postojeću dobro organiziranu turističku industriju potrebno je strateško planiranje razvoja kulturno-turističkih destinacija na otocima SDŽ-a, adekvatna investicija svih dionika u ključne kulturne resurse, osnaživanje kulturnog sektora u jedinicama lokalne samouprave, te sudjelovanje lokalnog stanovništva.

S ciljem nadogradnje i produblivanja već postojeće prepoznatljive atmosfere i imidža kulturno-turističke destinacije, imperativno je ulaganje u kulturne resurse i naglašavanje autentičnih elemenata kulture na otocima SDŽ-a. Strategija razvoja kulturnog turizma na otocima SDŽ-a mora razmotriti revitalizaciju postojećih ili izgradnju novih kulturnih atrakcija, planiranje novih i razvoj postojećih kulturnih događaja, stvaranje tematskih cjelina i sl.

3.3.2. Razvojne potrebe i potencijali – Kulturna baština

RAZVOJNE POTREBE	RAZVOJNI POTENCIJALI
<ul style="list-style-type: none"> • Nužnost obnove i održive valorizacije kulturne baštine i kulturno-turističkih lokacija; • Povećanje korištenja digitalnih alata u cilju prezentacije pokretne i nepokretne kulturne baštine; • Obnova postojećih i otvaranje novih muzeja te posjetiteljskih centara s ciljem interpretacije kulturne baštine; • Revitalizacija tradicionalnih umijeća i obrta, folklornih i gastronomskih običaja te baštinenje govora i otočnih dijalekata; • Informiranje lokalnog stanovništva o očuvanju kulturne baštine i običaja; • Razvoj kulturne i kreativne industrije na otocima; • Strateški pristup obnovi i osmišljavanju upravljanja kulturnom baštinom na otocima (utvrditi nosive kapacitete spomeničke baštine). 	<ul style="list-style-type: none"> • 35 % nepokretnih, pokretnih i nematerijalnih kulturnih dobara upisanih u Registar kulturnih dobara RH koja se nalaze u SDŽ-u na otočnom su području SDŽ-a; • Starogradske polje na Hvaru, Procesija za Križen i Čipka od Agave upisani su na Popis svjetske baštine UNESCO-a; Pustinja Blaca na otoku Braču nalazi se na pristupnoj listi; • Mediteranska prehrana i gradnja suhozida karakteristični za otoke SDŽ-a nalaze se na reprezentativnom popisu nematerijalne baštine čovječanstva; • Klapsko pjevanje na otocima prepoznato kao važni nematerijalni čimbenik kulturnog identiteta; • Iskustvo institucija koje djeluju u kulturi u provođenju aktivnosti očuvanja i revitalizacije kulturne baštine; • Spremnost JLS-ova na otocima SDŽ-a da odvajaju financijska sredstva za zaštitu, razvoj i promicanje kulturne baštine i kulturnih sadržaja kroz organizaciju i provedbu kulturnih priredbi, manifestacija, obilježavanje blagdana i obljetnica; • Velik broj postojećih autentičnih manifestacija te popularnost istih – autentičan kulturni i umjetnički sadržaj; • Prepoznatljiv imidž kulturno-turističke destinacije; • Sklonost otočnog stanovništva očuvanju otočnih običaja i dijalekata; • Dostupnost različitih izvora financiranja u domeni revitalizacije kulturne baštine; • Razvoj specifičnih oblika turizma vezanih za kulturnu baštinu (vjerski i kulturni turizam)

3.4. Zaštita prirode i okoliša

- ✓ Na SDŽ otocima nalaze se tri vrste zaštićenih kategorija: 7 spomenika prirode, 8 značajnih krajobrazu i 1 spomenik parkovne arhitekture (16 lokaliteta)
- ✓ Splitsko-dalmatinskoj županiji pripada 947.300 ha mora dakle 30 % teritorijalnog mora Republike Hrvatske (31.479 km², 3.147.900 ha) što je statistički određuje kao vodeću pomorsku županiju naše države
- ✓ Površina ekološke mreže Natura 2000 u SDŽ-u iznosi 280.164,37 ha (oko 20 % površine Splitsko-dalmatinske županije) od čega 180.882,53 ha pripada kopnenom dijelu, a 99.281,840 ha morskom dijelu
- ✓ 15 dobrovoljnih vatrogasnih društava i 1 vatrogasna postrojba na SDŽ otocima, 1.695 članova različitih kategorija (52 profesionalna vatrogasca)

U ovom poglavlju (a sukladno smjernicama) kvalitativno i kvantitativno će se prikazati obuhvat zaštićenih dijelova prirode, opisati prilagodba klimatskim promjenama kroz operativne kapacitete civilne zaštite i vatrogastva, dat će se prikaz planiranih mjera djelovanja u području prirodnih nepogoda, ostvarena i potrebna ulaganja u zelenu i plavu infrastrukturu i sl. s naglaskom na potrebe i potencijale područja.

3.4.1. Zaštićene prirodne vrijednosti

Zaštićene prirodne vrijednosti su prirodne vrijednosti proglašene zaštićenima od tijela utvrđenog Zakonom o zaštiti prirode (NN 80/13,15/18,14/19,127/19) upisane u upisnik zaštićenih prirodnih vrijednosti, a odnose se na zaštitne kategorije (strogi rezervati, nacionalni parkovi, posebni rezervati, parkovi prirode, regionalni parkovi, spomenici prirode, značajni krajobrazu, park-šume i spomenici parkovne arhitekture), zaštićene biljne, gljive i životinjske svojte uključujući mrtve primjerke divljih svojti zaštićenih na temelju Zakona o zaštiti prirode (NN 80/13,15/18,14/19,127/19) i međunarodnih ugovora, njihove dijelove i derivate, te zaštićene minerale i fosile. Zaštićenim područjima upravljaju javne ustanove koje obavljaju djelatnost zaštite, održavanja i promicanja zaštićenog područja u cilju zaštite i očuvanja izvornosti prirode, osiguravanja neometanog odvijanja prirodnih procesa i održivog korištenja prirodnih dobara, nadziru provođenje uvjeta i mjera zaštite prirode na području kojim upravljaju te sudjeluju u prikupljanju podataka u svrhu praćenja stanja očuvanosti prirode (monitoring). Na području Splitsko-dalmatinske županije tu funkciju obavlja Javna ustanova More i krš.

Zakonom o zaštiti prirode zaštićeno je 409 područja na ukupno 817.383,34 ha što čini 9,3 % ukupnog teritorija Republike Hrvatske. U Upisniku zaštićenih područja koje vodi nadležno Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja na području SDŽ-a nalaze se 44 zaštićena lokaliteta u četiri kategorije zaštite. Prema istom Upisniku na otocima Splitsko-dalmatinske županije nalazi se 16 zaštićenih lokaliteta u tri kategorije zaštite (spomenik prirode, značajni krajobraz, spomenik parkovne arhitekture), a što je prikazano u tablici ispod.

Tablica 19: Popis zaštićenih područja Splitsko-dalmatinske županije (otoci)

Redni broj	Naziv zaštićenog dijela prirode – lokalitet	Općina/Grad	Kategorije zaštite	Godina proglašenja
1.	Modra špilja na otoku Biševo	Grad Komiža	Spomenik prirode (geomorfološki)	1951.
2.	Brusnik	Grad Komiža	Spomenik prirode (geomorfološki)	1951.
3.	Otok Jabuka	Grad Komiža	Spomenik prirode (geomorfološki)	1958.
4.	Medvidina pećina na otoku Biševo	Grad Komiža	Spomenik prirode (geomorfološki)	1967.
5.	Špilja na otoku	Grad Vis	Spomenik prirode	1967.
6.	Koloč	Općina Nerežišća	Spomenik prirode (geomorfološki)	1986.
7.	Borić ⁴³ na krovu crkvice sv. Petra i Pavla	Općina Nerežišća	Spomenik prirode (rijetki primjerak drveća)	1969.
8.	Zlatni rat na Braču	Općina Bol	Značajni krajobraz	1965.
9.	Uvala Stiniva na otoku Visu	Grad Vis	Značajni krajobraz	1967.
10.	Otok Ravnik	Grad Vis	Značajni krajobraz	1967.
11.	Pakleni otoci	Grad Hvar	Značajni krajobraz	1968.
12.	Otok Šćedro	Općina Jelsa	Značajni krajobraz	1968.
13.	Otok Zečevo kod Vrboske	Općina Jelsa	Značajni krajobraz	1968.
14.	Vidova gora na otoku Braču	Općina Bol, Općina Nerežišća, Općina Postira	Značajni krajobraz	1970.
15.	Dolina Blaca	Općina Nerežišća	Značajni krajobraz	1986.
16.	Čempres (Cupressus sempervirens L.) u Hvaru	Grad Hvar	Spomenik parkovne arhitekture (pojedinačno stablo)	1948.

Izvor: Javna ustanova Krš i more (2023.)

Splitsko-dalmatinskoj županiji pripada 947.300 ha mora, dakle 30 % teritorijalnog mora Republike Hrvatske (31.479 km², 3.147.900 ha) što je statistički određuje kao vodeću pomorsku županiju naše države. Međutim svega 0,004 % morskog dijela županije spada u neku od kategorija zaštićenih područja što Splitsko-dalmatinsku županiju svrstava na posljednje mjesto po pitanju zaštićenog podmorja.

Površina ekološke mreže Natura 2000 u SDŽ-u iznosi 280.164,37 ha (oko 20 % površine Splitsko-dalmatinske županije) od čega 180.882,53 ha pripada kopnenom dijelu, a 99.281,840 ha morskom dijelu. Svi splitsko-dalmatinski otoci (dijelom ili u potpunosti) nalaze se unutar područja ekološke mreže RH koja predstavlja područje ekološke mreže Europske unije Natura 2000. Na Svjetskoj mreži geoparkova pri UNESCO-u nalazi se Geopark Viški arhipelag. Geopark Viški arhipelag obuhvaća područje otoka Visa, njemu pripadajućih okolnih otočića Biševa, Svetog Andrije, Brusnika, Jabuke i Palagruže. Zbog iznimne geološke, prirodne i kulturne baštine, Geopark Viški arhipelag je dio UNESCO-ove svjetske mreže geoparkova od 17. travnja 2019.

Spomenici prirode otoka Splitsko-dalmatinske županije

Spomenik prirode ili prirodna baština je element prirode koji je nekim aktom države stavljen pod zaštitu kako bi se očuvale njegove izvorne prirodne vrijednosti. Na području otoka Splitsko-dalmatinske županije spomenicima prirode su proglašeni: otok Brusnik, Modra špilja na otoku Biševo, otok Jabuka, Medvidina pećina na otoku Biševo, špilja na otočiću Ravnik (Vis), Koloč i Borić na krovu crkvice sv. Petra i Pavla u Nerežišćima.

Otok Brusnik – specifičan zbog svoje geološke, prirodne, kulturne i povijesne baštine. 1951. godine zaštićen je kao geološki spomenik prirode zbog magmatskog porijekla stijena od kojih je građen, što predstavlja rijetkost na Jadranu budući da su otoci Jadranskog mora građeni uglavnom od karbonatnih stijena – vapnenca i dolomita. Na otoku ima nekoliko endemskih vrsta među kojima je

⁴³ Crni bor Pinus nigricans Host.

najpoznatija brusnička crna gušterica. U sredini otoka nalazi se klanac s depresijom koju popunjava more što su komiški ribari iskoristili te napravili od priručnih većih oblutaka bazene s morskom vodom za čuvanje ulovljenih jastoga.

Otok Jabuka – nenaseljen otok vulkanske građe i specifičnog oblika visine cca 96 metara. Predstavlja stanište za ptičje vrste kao što su: galeb klaukavac, morski vranac, sivi sokol i Eleonorin sokol. Na otoku živi i endemična podvrsta krške gušterice *Podarcis mellisensis*. Uz Otok Brusnik, jedini je jadranski otok građen od magmatskih stijena.

Modra špilja na otoku Biševu – spomenik prirode za koji su karakteristični svjetlosni efekti koji nastaju prelamanjem sunčeva svjetla u moru. Zbog iznimne atraktivnosti predstavlja značajnu turističku atrakciju što znači i pojačani antropogeni pritisak te povećanu vjerojatnost ugroze.

Medvidina pećina na otoku Biševu – geomorfološki je značajna kao tipična špilja pučinskih otoka s morskim ulazom, a nastala radom valova i erozijom mekših stijena. Žalo unutar spilje je zabilježeno kao mjesto za razmnožavanje sredozemne medvjedice. Iako špilja nije zbog toga zaštićena, mogućnost boravka ove ugrožene vrste nameće nužnost posebne skrbi o ovom području.

Špilja na otoku Ravnik – Zelena špilja – otočić Ravnik pripada skupini od nekoliko otoka i hridi uz jugoistočnu obalu Visa u blizini sela Rukavac. Nije naseljen, a pokriven je uglavnom vegetacijom europske mediteranske makije uz primjese alepskog bora. Na njemu se gnijezde galebovi klaukavci i čiope. Otočić Ravnik zaštićen je u obliku značajnog krajobraza. Na zapadu njegove južne obale nalazi se Zelena špilja zaštićena kao geomorfološki spomenik prirode od 1967. godine. Naziv je dobila prema zelenkastom odsjaju mora koji je posljedica mnoštva zelenih algi.

Borić na krovu crkve u Nerežišćima (Pinus nigra) – Crni bor, visine oko 170 cm i starosti procijenjene na oko 150 do 200 godina, raste iz krova crkvice sv. Petra i Pavla u Nerežišćima na Braču. Radi se o čestoj i običnoj vrsti, a njegov patuljasti rast predstavlja svojevrsan kuriozitet kao prirodni bonsai i turističku atrakciju, ali nema značenja za prirodu i njezinu zaštitu.

Koloč u Nerežišćima – geomorfološki fenomen nastao erozijskim djelovanjem atmosferilija i korijena vegetacija na mekše dijelove stijenske mase, tako da su tvrdi dijelovi ostali u obliku kruga, sličnog nekada popularnom suhom pecivu, koje se u narodu nazivalo kolač.

Značajni krajobrazi otoka Splitsko-dalmatinske županije

Značajni krajobraz je prirodni ili kultivirani predjel velike krajobrazne vrijednosti i bioraznolikosti i/ili georaznolikosti, ili krajobraz očuvanih jedinstvenih obilježja karakterističnih za pojedino područje. Na području otoka Splitsko-dalmatinske županije nalaze se sljedeći značajni krajobrazi: Zlatni rat, Stiniva, otočić Ravnik, Pakleni otoci, Šćedro, otočić Zečevo, Vidova gora i Dolina Blaca.

Zlatni rat, Bol, otok Brač – jedinstven geomorfološki fenomen, nastao erozijom s Vidove gore i specifičnom konstelacijom morskih struja i valova. Osim samog izgleda, kuriozitet je i mobilnost, pomicanje vrha Rata, ovisno o strujama i vjetrovima. Temeljni fenomen je sam Rat, odnosno žal koji ga tvori. Prema nalazima Javne ustanove „More i krš“ sam fenomen za sada nije ugrožen. Postoji potencijalna mogućnost ugroženosti od daljnje urbanizacije zaleđa što bi moglo smanjiti dotok materijala s Vidove gore, te od eventualnih većih građevinskih zahvata u neposrednoj blizini u moru, koji bi mogli promijeniti režim morskih struja. Vrijednosti imaju i visoke, strme obale s obiju strana Rata, u čijim su podnožjima male plaže.

Stiniva – Vis – vjerojatno nekadašnja špilja kojoj se urušio strop, a nastala je djelovanjem mora. Takvih sličnih špilja ima još u okolnom području. Vrlo vizualno atraktivan geomorfološki fenomen. Ljeti atraktivno kupalište, što ovaj krajobraz čini osjetljivim na pojačani antropogeni pritisak.

Otočić Ravnik – otočić Ravnik pripada skupini od nekoliko otoka i hridi uz jugoistočnu obalu Visa u blizini sela Rukavac. Nije naseljen, a pokriven je uglavnom vegetacijom europske mediteranske makije uz primjese alepskog bora. Na njemu se gnijezde galebovi klaukavci i čiope. Otočić Ravnik zaštićen je u obliku značajnog krajobraza.

Pakleni otoci – Hvar – Pakleni otoci arhipelag su od 19 otoka i hridi pred gradom Hvarom. Pretežan vegetacijski pokrov su makija i alepski bor, pa otoci gledano iz zraka imaju karakterističnu zelenu boju. Šljunčane plaže su male i rijetke. Obale otoka vrlo su razvedene, što doprinosi njihovoj krajobraznoj ljepoti i atraktivnosti. Pakleni otoci nikad nisu funkcionirali kao samostalna

zajednica, već su uvijek bili naslonjeni na obližnji grad Hvar. Posljednjih desetljeća – zbog vlastite atraktivnosti i neposredne blizine značajnog turističkog centra Hvara – Pakleni otoci izloženi su velikom turističkom pritisku. Taj se pritisak najviše očituje kroz gradnju turističkih kapaciteta, te skoro nekontroliran nautički turizam, koji sidrenjem ugrožava podmorje.

Otok Šćedro – većinom je pod vegetacijom makije i alepskog bora i ta je vegetacija svakako raširenija nego nekad, dok je poljoprivreda bila intenzivnija – blaga ispaša, pa čak i uzgoj žitarica. Zaštićene uvale sjeverne strane su turistički atraktivne, a tu su uglavnom i naselja, danas u funkciji turizma, a sa svega nekoliko stanovnika. Preko otoka su probijeni protupožarni putovi. Postoje značajni arheološki nalazi u moru i na kopnu, te ruševna crkva i nekadašnji benediktinski samostan.

Otočić Zečevo – kod mjesta Vrboske na Hvaru, ime je vjerojatno dobio po nekad brojnoj populaciji zečeva, ali to je tek pretpostavka. Sam je otok u relativno očuvanom prirodnom stanju jer nije naseljen niti na koji drugi način korišten, osim ekstenzivnih turističkih posjeta radi kupanja. Osim nekoliko ugroženih biljnih vrsta u nižim kategorijama ugroženosti, vrijedi istaći neobičan položen oblik borova i druge vegetacije na sjevernoj strani otoka, što ukazuje na snažnu buru koja tu puše.

Vidova gora – Brač – Vidova gora je najviši vrh Brača i svih hrvatskih otoka. Značajni krajobraz obuhvaća šire područje od cca 1880 ha. Veći dio tog središnjeg bračkog platoa pokriven je autohtonom vegetacijom dalmatinskog crnog bora. Sastojina crnog bora je vrlo velika u usporedbi s drugim otocima što čini ovu bračku šumu čini jedinstvenom. Dobar dio šume zauzimaju i pašnjaci, na kojima je još uvijek razvijeno stočarstvo, u prvom redu ovčarstvo, mada ima goveda i konja. Za tradicijsko stočarstvo vezani su i staro pastirsko naselje Gažul, koje i danas održava tradiciju stočnog sajma, te lokaliteti Trolokve s trima obzidanim lokvama za napajanje stoke. Takve su lokve, pored praktične vrijednosti, ujedno i kulturno-povijesni lokaliteti, a važne su i za bioraznolikost. Na južnim padinama nekada se gnijezdila kolonija bjeloglavih supova.

Dolina Blaca – bujična dolina urezana u vapnenoj podlozi s kanjanskim liticama dubokim i do 200 metara. Vegetacija je manje-više europska mediteranska, uz što valja posebno istaći i vegetaciju stijena na liticama, predstavljenu kroz stenoendemičnu zajednicu portenšlagije i portenšlagova zvončića. Antropogeni element krajobraza nastao tradicijskom poljoprivredom, također krajobrazno vrijedan, danas je prilično beznačajan uslijed jako dugog razdoblja zapuštenosti poljoprivrede, a objektivno nije izgledno da će se u značajnijoj mjeri obnoviti. Zaštićeno područje uključuje i morsku uvalu, koja pripada ekološkoj mreži zbog naselja morske cvjetnice posidonije. Kulturni element je u cijelom zaštićenom području objektivno dominantan, kroz priču o jedinstvenom organiziranoj zajednici koja je stoljećima funkcionirala spojem tradicijskih poljoprivrednih djelatnosti i mudre unutarnje organizacije cjelokupnog života, a imala je i intenzivne međunarodne trgovačke, kulturne i znanstvene kontakte. Nekadašnje nastambe i cijeli sklop pripadajućih zgrada danas su organizirani kao muzej.

Spomenik parkovne arhitekture

Spomenik parkovne arhitekture je umjetno oblikovani prostor (perivoj, botanički vrt, arboretum, gradski park) koji ima estetsku, stilsku, umjetničku, kulturno-povijesnu i odgojno-obrazovnu vrijednost. Na području otoka Splitsko-dalmatinske županije postoji jedan spomenik parkovne arhitekture, čempres *Cupressus sempervirens* na otoku Hvaru. Starost ovoga čempresa procijenjena je na više od 500 godina, a nalazi se u dvorištu franjevačkog samostana u Hvaru. Osim velike starosti, stablo je specifično i po neobičnom bočno spljoštenom obliku svojih grana, a i cijeli je habitus uslijed velike starosti nsvakidašnjeg izgleda.

Ovi podatci o izuzetno vrijednoj bioraznolikosti obvezuju razvojne dionike na odgovorno planiranje infrastrukturnih projekata kako bi se spriječio nastanak nepovratnih promjena u prirodi. Također, nužno je kontinuirano raditi na podizanju svijesti o značaju očuvanja okoliša i prirode. Većinu problema okoliša stvaraju ljudi svojim djelovanjem, pa je očito da djelovati na uzrok problema u osnovi znači djelovati na ljude, odnosno na obrasce njihova ponašanja koji nisu ekološki održivi. Iako se ulažu značajniji naponi za očuvanje prirode, pojedine njezine sastavnice i dalje su ugrožene, a priroda je pod stalnim pritiskom ljudskih djelatnosti. Otoci se suočavaju s prirodnim prijetnjama (suše, požari, toplinski valovi, podizanje razine mora, olujna nevremena i dr.) i nega-

tivnim posljedicama na otočni prostor uslijed ljudskog djelovanja (prevelika izgradnja, onečišćenje okoliša neodgovornim odlaganjem otpada, neadekvatno zbrinjavanje otpadnih voda, otpad iz mora kao posljedica nautičkog turizma, ilegalno korištenje prirodnih resursa i sl.).

3.4.2. Prilagodba klimatskim promjenama kroz operativne kapacitete civilne zaštite i vatrogastva

Klimatske promjene već su vidljive po sve učestalijim ekstremnim klimatskim događajima kao što su olujna nevremena s naglim i ekstremnim oborinama i visokim valovima. Sustav civilne zaštite djeluje kroz preventivne i planske aktivnosti te kontinuirano razvija i jača spremnost sudionika i operativnih snaga civilne zaštite. Reagiranje operativnih snaga civilne zaštite nastavlja se na djelovanje žurnih službi i redovnih snaga jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave kada one svojim sposobnostima nisu u mogućnosti spriječiti nastanak i/ili razvoj velike nesreće i katastrofe.

Vatrogasna djelatnost, kao temeljni dio sustava zaštite i spašavanja, od neprijepornog je interesa za svaku društvenu zajednicu, pa tako i za Splitsko-dalmatinsku županiju te Republiku Hrvatsku u cjelini. Sustav vatrogastva reguliran je Zakonom o vatrogastvu („Narodne novine“ br. 125/19 i 114/22). Vatrogasna djelatnost, koju u Splitsko-dalmatinskoj županiji obavljaju dobrovoljne i profesionalne vatrogasne postrojbe te vatrogasne zajednice, zasniva se na nekoliko temeljnih aktivnosti:

- preventivne mjere zaštite od požara
- gašenje požara i spašavanje ljudi i imovine ugroženih požarom i eksplozijom
- pružanje tehničke pomoći u nezgodama i opasnim situacijama te obavljanje i drugih poslova u nesrećama, ekološkim i inim nesrećama
- osposobljavanje, usavršavanje i uvježbavanje vatrogasaca.

Na području Splitsko-dalmatinske županije registrirano je i djeluje pet vatrogasnih zajednica (jedna županijska i četiri gradske), šest javnih vatrogasnih postrojbi te 51 dobrovoljno vatrogasno društvo. Zbog veličine županijskog teritorija, a odlukom Vatrogasne zajednice, područje Splitsko-dalmatinske županije je organizirano u 13⁴⁴ vatrogasnih operativnih područja (OP), od čega se četiri nalaze na srednjodalmatinskim otocima (OP Šolta, OP Brač, OP Hvar i OP Vis).

U Splitsko-dalmatinskoj županiji na području Splitsko-dalmatinskih otoka djeluje 15 dobrovoljnih vatrogasnih društava (DVD) kako je prikazano u tablici ispod teksta.

Tablica 20: DVD-ovi koji djeluju na otocima Splitsko-dalmatinske županije

Otoci / DVD-ovi	Broj DVD-ova
Čiovo (Slatine i Okrug)	2
Šolta (Grohote)	1
Brač (Bol, Selca, Milna, Pučišća i Supetar)	5
Hvar (Stari Grad, Jelsa, Hvar i Sućuraj)	4
Vis (Komiža, Vis)	2
Drvenik Mali i Drvenik Veli (Trogir ⁴⁵)	1

Izvor: Vatrogasna zajednica Splitsko-dalmatinske županije (2023.)

U slučaju požara na otocima Drvenik Mali i Drvenik Veli odgovorna je Javna vatrogasna postrojba grada Trogira i DVD Trogir, dok je na Biševu odgovoran DVD Komiža. Značajno je naglasiti da je do 2022. godine izgrađeno pet novih vatrogasnih domova u Splitsko-dalmatinskoj županiji, od čega

⁴⁴ OP Trogir, 2. OP Kaštela, 3. OP Solin, 4. OP Split, 5. OP Omiš, 6. OP Makarska, 7. OP Sinj, 8. OP Imotski, 9. OP Vrgorac, 10. OP Šolta, 11. OP Brač, 12. OP Hvar i 13. OP Vis.

(Izvor: Izvješće o stanju zaštite od požara i stanju provedbe godišnjeg provedbenog plana unaprjeđenja zaštite od požara na području Splitsko-dalmatinske županije u 2021. godini s Prijedlogom zaključka o prihvatanju)

⁴⁵ DVD Trogir nadležan je i za dio područja otoka Čiova (Grad Trogir).

dva na otocima SDŽ-a i to u Supetru i Selcima, dok je u Bogomolju otvoren Općinski dom s prostorom za vatrogasce. Kao primjer dobre suradnje JLS-ova na području jačanja kapaciteta vatrogastva ističe se realizacija Projekta *Izgradnja zajedničkog vatrogasnog doma Dobrovoljnog vatrogasnog društva Supetar* Grada Supetra i općina Nerežišća, Postira i Sutivan. Cilj projekta izgradnje vatrogasnog doma je smanjenje rizika od požara na području Grada Supetra te Općine Postira, Općine Sutivan i Općine Nerežišća te povećanje sposobnosti za suzbijanje požara na predmetnom području.

DVD-ovi otoka Splitsko-dalmatinske županije imaju 600 operativnih članova, 340 ostalih članova, 52 profesionalna vatrogasaca, 141 izvršnog (djelatnog) člana i 178 pričuvnih članova⁴⁶. Pregled članstva u vatrogasnim postrojbama na otocima Splitsko dalmatinske županije opisan je u tablici ispod.

Tablica 21: Pregled članstva u vatrogasnim postrojbama na području Splitsko-dalmatinske županije (srednjodalmatinski otoci)

DVD	Vatrogas. mladeži	Vatrogasni podmladak	Izvršni član	Operat. član	Ostali članovi	Počasni članovi	Pomažući	Pričuvni	Profes. vatrogasac	Vatrogas. veteran
DVD BOL	16	32	23	40	13	0	0	1	7	0
DVD HVAR	23	0	16	77	159	0	11	94	6	1
DVD JELSA	6	0	11	55	12	2	5	48	4	6
DVD KOMIŽA	33	30	2	53	37	0	0	6	0	14
DVD MILNA	0	0	0	41	5	0	0	0	2	1
DVD OKRUK	7	5	6	20	0	0	9	0	9	0
DVD PUČIŠĆA	0	0	3	41	7	0	0	0	0	0
DVD SLATINE	14	21	3	30	9	0	0	5	9	0
DVD STARI GRAD	0	0	3	41	1	0	0	8	4	0
DVD SUĆURAJ	0	0	0	24	1	0	0	0	0	0
DVD SUPETAR	2	22	4	48	19	0	0	0	9	0
DVA ŠOLTA	14	21	67	34	17	1	0	15	0	0
DVD VIS	51	34	3	64	54	0	0	0	0	0
DVD SELCA	0	0	0	32	6	0	2	1	2	1

Izvor: VATRONet (2021.)

Osim spomenutih DVD-ova u gornjoj tablici, navode se i podaci za DVD Trogir koji raspolaže sa sljedećim snagama: 91 član, 4 profesionalna vatrogasca, 61 dobrovoljni operativni vatrogasac, 30 ostalih dobrovoljnih vatrogasaca i 5 vozila.⁴⁷

Prema podacima VZSDŽ-a svi operativni vatrogasci otočnog područja imaju propisanu stručnu spremu (profesionalci) ili razinu osposobljenosti (dobrovoljci), obavljen liječnički pregled prema važećim propisima te ispunjavaju sve propisane uvjete iz Zakona o vatrogastvu.

DVD-ovi s područja otoka Splitsko-dalmatinske županije raspolažu sa sljedećom temeljnom vatrogasnom opremom: 77 vozila za gašenje požara i spašavanje, 4 vozila za spašavanje s visina, 11 zapovjednih vozila i 13 vozila za prijevoz vatrogasaca. DVD-ovi s otočnog područja nemaju na raspolaganju: sanitetska vatrogasna vozila, vozila s opremom za zaštitu od opasnih tvari, specijalna vozila, letjelice i plovila. Prosječna starost vatrogasnih vozila javnih vatrogasnih postrojbi i

⁴⁶ Podaci ne sadržavaju podatke za DVD Trogir, s obzirom na to da njihovi članovi nisu zavedeni u bazi VATRONet.

⁴⁷ Izvor: DVD Trogir, travanj 2023.

dobrovoljnih vatrogasnih društava na području Splitsko-dalmatinske županije u 2018. godini bila je 22 godine, a danas je to 19 godina (primjenjivo i na otoke SDŽ-a).

Na promatranom otočnom području u 2020., 2021. i 2022. (I. – VI. mjeseca) godini daleko najviše požara bilo je na otoku Braču (463 požara), a slijede ga otok Hvar (162 požara), otok Šolta (39 požara) i otok Vis (38 požara).

Tablica 22: Broj intervencija na otocima u Splitsko-dalmatinskoj županiji 2020. – 2022.

Operativno područje Godina	BRAČ			HVAR			ŠOLTA			VIS			DRVENIK MALI I DRVENIK VELI			ČIOVO		
	2020.	2021.	2022.	2020.	2021.	2022.	2020.	2021.	2022.	2020.	2021.	2022.	2020.	2021.	2022.	2020.	2021.	2022.
Požari	220	125	118	71	56	35	16	19	4	13	10	15	1	1	/	26	22	/
Tehničke	181	268	85	107	95	48	5	12	0	9	7	8	0	0	/	0	0	/
Događaji s opasnim tvarima	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	/	0	0	/
Ostali događaji	123	2	1	20	7	0	18	0	0	2	0	0	1	0	/	0	0	/
Dislokacije	0	118	49	24	27	8	0	4	0	0	3	2	0	0	/	0	0	/
Broj događaja u OP-u	524	513	253	223	185	91	39	35	4	24	20	25	2	1	/	26	22	/

Izvor: E-hvz, aplikacija UVI

U dogovoru sa županijskim vatrogasnim zapovjednikom, sukladno Programu aktivnosti u provedbi posebnih mjera zaštite od požara od interesa za Republiku Hrvatsku, uspostavljaju se i sezonske vatrogasne postrojbe na otocima SDŽ-a kao i dislokacije. Prema istom Programu aktivnosti (2021.) uspostavljaju se sezonske vatrogasne intervencijske (SVIP) postrojbe na otocima:

- otok Brač sa sjedištem u Supetru – 10 pripadnika
- otok Hvar sa sjedištem u Jelsi – 6 pripadnika i 1 vozilo
- otok Vis sa sjedištem u gradu Visu – 8 pripadnika i 2 vozila.

Uspostavljaju se i sezonske dislokacije na otocima SDŽ-a i to:

- otok Hvar sa sjedištem u Sućurju – 3 vatrogasca i 1 vozilo
- otok Brač sa sjedištem u Bolu – 4 vatrogasca i 1 vozilo.

Potrebe otočnog područja SDŽ-a u području vatrogastva komplementarne su s onima istaknutim u Strategiji upravljanja rizicima od katastrofe do 2030. godine. Tako se kao potreba ističe nužnost poticanja jačanja kapaciteta sustava civilne zaštite na otocima i ulaganja u području prevencije kao i razvoj višesektorskih i međunarodnih projekata radi razvijanja novih sustava i rješenja te usvajanje novih sposobnosti u borbi protiv šumskih požara i ostalih prirodnih prijetnji. Operativni kapaciteti podizati će se izgradnjom i obnovom vatrogasnih domova i spremišta, nabavom vatrogasne opreme, tehnike i vozila, a u cilju prevencije ulagati će se u protupožarne sustave nadzora i uređenje požarnih putova, kao i unapređenje prognoze meteorološke opasnosti od šumskih požara i sustava upozorenja lokalnog stanovništva te domaćih i stranih turista na opasnost od požara raslinja. Posebna pažnja posvetit će se sanaciji terena nakon požara raslinja te pošumljavanju u što kraćem roku kako bi štete od erozije tla, koje nastaju zbog bujičnih poplava i odnošenja čestica tla vjetro, bile minimalne.

Planirane mjere djelovanja u području prirodnih nepogoda

Planirane mjere nadzora i djelovanja za otoke Županije odnose se na potres, poplavu (uspor), požare otvorenog tipa, sušu, ekstremne temperature (toplinski val), olujno i orkansko nevrijeme, snijeg i led, tuču i mraz.

Na otoku Braču sljedeći JLS-ovi imaju raspisane i usvojene dokumente kojima se utvrđuju mjere djelovanja u području prirodnih nepogoda:

- Općina Milna – Plan djelovanja u području prirodnih nepogoda za 2023. godinu
- Općina Selca – Plan zaštite i spašavanja i plan civilne zaštite godina
- Općina Sutivan – Plan djelovanja u području prirodnih nepogoda za 2021. godinu
- Općina Bol – Plan djelovanja u području prirodnih nepogoda za 2021. godinu
- Općina Pučišća – izrađene su mjere zaštite od elementarnih nepogoda i ratnih opasnosti – posebni uvjeti građenja
- Grad Supetar – Program javnih potreba u protupožarnoj i civilnoj zaštiti Grada Supetra za 2021. godinu
- Općina Postira – Procjena rizika od velikih nesreća 2018. godine
- Grad Supetar, Općine Nerežišća, Sutivan i Postira – Procjena rizika od velikih nesreća

Za otok **Šoltu** izrađen je Plan djelovanja civilne zaštite Općina Šolta 2021. godine.

Na otoku **Hvaru** sljedeći JLS-ovi imaju raspisane i usvojene dokumente kojima se utvrđuju mjere djelovanja u području prirodnih nepogoda:

- Općina Starigrad – Plan djelovanja u području prirodnih nepogoda za 2022. godinu
- Općina Sućuraj – izrađene su mjere zaštite od požara 2015. godine
- Općina Jelsa – Plan djelovanja u području prirodnih nepogoda 2022. godine
- Grad Hvar – Procjena zaštite od požara i na temelju te procjene izrađen je Plan zaštite od požara 2022.

Na otoku **Visu**, Grad Komiža je izradio Plan djelovanja civilne zaštite 2019. godine, te je u Službenom glasniku Grada Visa izrađen Godišnji plan djelovanja u području prirodnih nepogoda za područje Grada Visa 2019. godine. Za otok **Čiovo** u službenom glasniku Grada Trogira izrađena je Analiza stanja sustava civilne zaštite Grada Trogira za 2021. godinu i Godišnji plan razvoja sustava civilne zaštite grada Trogira za 2022. godinu. U Općini Okrug prihvaćeno je izvješće o stanju zaštite od požara za 2017. godinu. Analizom navedenih dokumenata dolazi se do zaključka da planovi djelovanja imaju vrlo slične preventivne mjere kao i mjere odgovora koje su zbog preglednosti prikazane u tablici ispod.

Tablica 23: Plan djelovanja u području prirodnih nepogoda

Prirodne nepogode	Preventivne mjere	Mjere odgovora
Potres	Protupotresno projektiranje i građenje građevina sukladno odgovarajućim tehničkim propisima i hrvatskim/europskim normama. Izgradnja sustava ranog upozoravanja. Edukacija i osposobljavanje operativnih snaga sustava civilne zaštite.	Uzbunjivanje i obavješćivanje, evakuacija, zbrinjavanje, sklanjanje, spašavanje, pružanje prve pomoći.
Poplava	Izrada nasipa, čišćenje vodotokova i kanala te mjere zaštite od poplava u prostorno-planskim dokumentima. Izgradnja sustava ranog upozoravanja. Edukacija i osposobljavanje operativnih snaga sustava civilne zaštite.	Uzbunjivanje i obavješćivanje, evakuacija, zbrinjavanje, sklanjanje, spašavanje, pružanje prve pomoći.

Prirodne nepogode	Preventivne mjere	Mjere odgovora
Požari otvorenog tipa	Osposobljavanje vatrogasnih snaga, opremanje, edukacija.	Uzbunjivanje i obavješćivanje, evakuacija, zbrinjavanje, sklanjanje, spašavanje, pružanje prve pomoći.
Suša	Izgradnja sustava za navodnjavanje. Planiranje priključenja OPG-ova na sustav za vodoopskrbu.	Obavješćivanje, zbrinjavanje, pružanje prve pomoći.
Ekstremne temperature (Toplinski val)	Pridržavanje uputa Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo te županijskog zavoda.	Uzbunjivanje i obavješćivanje, zbrinjavanje, pružanje prve pomoći.
Olujno i orkansko nevrijeme	Poštivanjem urbanističkih mjera u izgradnji objekata smanjit će se posljedice uzrokovane navedenim prirodnim uzrocima.	Uzbunjivanje i obavješćivanje, evakuacija, zbrinjavanje, sklanjanje, spašavanje, pružanje prve pomoći.
Snijeg i led	Preventivne mjere su redovito čišćenje prometnica, pločnika, pristupnih putova, zatim čišćenje snijega i leda s vozila prije uključivanja u promet te korištenje zimske opreme na vozilu i sl.	Uzbunjivanje i obavješćivanje, evakuacija, zbrinjavanje, sklanjanje, spašavanje, pružanje prve pomoći.
Tuča	U područjima gdje je pojavnost tuče češća, potrebno je planirati zaštitne mreže za trajne nasade i staklenike, odnosno izbjegavati izgradnju na tuču osjetljive strukture.	Uzbunjivanje i obavješćivanje, zbrinjavanje, sklanjanje, pružanje prve pomoći.
Mraz	Preventivne mjere svode se na usporavanje vegetacije odnosno usporavanje faze cvjetanja i sprječavanje snižavanja temperature na kritičnu točku.	Obavješćivanje, zbrinjavanje.

Izvor: Planovi djelovanja u području prirodnih nepogoda otočnih JLS-ova (2018. - 2022.)

Program financiranja ekološke mreže Natura 2000 donosi se na obrascu koji je propisala Europska komisija, a koji nosi naziv Prioritetni akcijski okvir (PAO) za mrežu Natura 2000 u Republici Hrvatskoj u skladu s člankom 8. Direktive Vijeća 92/43/EEZ o očuvanju prirodnih staništa i divlje faune i flore (Direktiva o staništima) koji će se uvrstiti u višegodišnji financijski okvir za razdoblje 2021. – 2027. godine. Jedna od prioritetnih aktivnih mjera održavanja i obnove ovih stanišnih tipova uključuje i osiguravanje dovoljnog broja ekološki prihvatljivih sidrišta na području rasprostranjenosti livada posidonije izvan trajnih sidrišta.

U sklopu postupka izmjene Prostornog plana Splitsko-dalmatinske županije izrađena je Studija sidrišta Splitsko-dalmatinske županije. Studija sidrišta stručna je podloga za dopune i izmjene, odnosno donošenje novog Prostornog plana Splitsko-dalmatinske županije. Unutar faze I analizirala se četrdeset i jedna (41) lokacija, od kojih se njih trideset (30) nalazi u obuhvatu ekološke mreže Natura 2000, a unutar faze II dvanaest (12) lokacija od kojih se njih deset (10) nalazi u obuhvatu ekološke mreže Natura 2000. Faza III Studije sidrišta iz 2021. godine analizira dodatnih devet (9) lokacija, od kojih se njih tri (3) nalaze u obuhvatu ekološke mreže Natura 2000 te se sve nalaze na prostoru otoka Splitsko-dalmatinske županije kako slijedi: otok Hvar (uvala Vlaka, Pakleni otoci; uvala Vela Milna; Uvala V. Zračće; uvala Pribinja; Zečvo), otok Čiovo (uvala Duboka; Saldun – Punta Rožac), otok Drvenik Veli (uvala Vela Rina) i otok Vis (uvala Ruda).

3.4.3. Ostvarena i potrebna ulaganja u zelenu i plavu infrastrukturu i sl. s naglaskom na potrebe i potencijale područja

Zelena infrastruktura je strateški planirana mreža prirodnih i poluprirodnih područja s ostalim ekološkim značajkama koje su planirane na način da pružaju široki spektar usluga ekosustava, a uključuje zelene prostore (ili plave, ako se radi o vodenim ekosustavima) i druge fizičke značajke u kopnenim (uključujući obalne) i morskim područjima. Pod zelenom infrastrukturom se ne misli samo na zelene prostore kao što su parkovi i otvoreni prostori, nego također na plavu infrastrukturu koja uključuje urbanu odvodnju i odvodne jarke, močvare, rijeke, potoke, bare, lokve, mrtvaje, kanale i njihove nasipe kao i ostale vodotoke. Zaštićena područja i područja ekološke mreže (Natura 2000) dio su zelene infrastrukture.

Posebno će se poticati ulaganja u zelenu infrastrukturu koju Europska komisija definira kao mrežu prirodnih, poluprirodnih područja i zelenih prostora koja pruža usluge ekosustava pri čemu se potiče dobrobit ljudi i kvaliteta života. Primjena zelene infrastrukture na otocima ostvarit će višestruke koristi: okolišne (očuvanje biološke raznolikosti, prilagodba klimatskim promjenama, poboljšanje kvalitete zraka, vode, tla), društvene (zdravlje ljudi, unaprjeđenje kvalitete života kroz provođenje slobodnog vremena na otvorenom, edukaciju) i gospodarske (ušteda u troškovima energije, stvaranje radnih mjesta, rast cijena nekretnina), čime će biti zadovoljen i koncept održivog razvoja. Osim zelenih prostora, zelena infrastruktura podrazumijeva i tzv. plavu infrastrukturu, koja uključuje urbanu odvodnju, akumulaciju slatkovodnih resursa i dr., te će se kao takva poticati kao jedna od prioritetnih opcija prilikom izgradnje ili rekonstrukcije vodnogospodarskih objekata, primjerice u vidu zelenih kazeta ili jama za odvodnju oborinskih voda te sustava prikupljanja kišnice koja se naknadno reciklirana može koristiti upravo za održavanje elemenata zelene infrastrukture na otocima, naročito u ljetnim mjesecima kada su prisutna sušna razdoblja s nedostatkom vode. Zelena infrastruktura sastoji se od širokog spektra različitih elemenata (u tablici ispod teksta) koji mogu djelovati u različitim razmjerima – od lokalnih elemenata kao što su živica ili zeleni krovovi, do čitavih funkcionalnih ekosustava poput netaknutih poplavnih šuma ili rijeka. Svaki od ovih elemenata može pridonijeti zelenoj infrastrukturi u urbanim, prigradskim i ruralnim područjima te unutar i izvan zaštićenih područja. (Izvor: Europska komisija 2013.)

Tablica 24: Komponente zelene infrastrukture

Element	Opis
Čvorišta	područja visoke vrijednosti i biološke raznolikosti, poput zaštićenih (Natura 2000) i nezaštićenih područja s važnim, zdravim i funkcionalnim ekosustavima
Koridori	obuhvaćaju prirodne elemente kao što su manji vodotoci, ribnjaci, živice ili šumovita područja
Obnovljena staništa	imaju ulogu ponovno povezati ili poboljšati postojeća prirodna područja
Buffer (tampon) zone	poboljšavaju opću ekološku kvalitetu i biološku raznolikost krajolika
Višenamjenske zone	koriste se na način da podržavaju višestruko korištenje na istom prostoru (npr. proizvodnja hrane i rekreacija)

Izvor: EC, 2013, prema BISE, n.d.

3.4.4. Razvojne potrebe i potencijali – Zaštita prirode i okoliša

RAZVOJNE POTREBE	RAZVOJNI POTENCIJALI
<ul style="list-style-type: none"> • Očuvanje autentičnosti jedinstvenih otočnih lokacija • Osigurati veći stupanj zaštite podmorja SDŽ-a • Poduzeti mjere koje za cilj imaju smanjenje negativnog antropogenog pritiska na zaštićene prirodne vrijednosti otoka SDŽ-a koje predstavljaju turističku atrakciju • Obnova i održiva uporaba prirodne baštine i područja pod Naturom 2000 • Očuvanje ugroženih i rijetkih stanišnih tipova i vrsta na otocima • Korištenje tehničko-tehnoloških rješenja ekoloških trajnih sidrišta adaptiranih za razne vrste staništa ekološke mreže Natura 2000 (umjesto betonskih bova) • Ulaganje u područja prevencije i protupožarne sustave nadzora i uređenje požarnih puteva • Izgradnja i obnova vatrogasnih domova i spremišta, nabava vatrogasne opreme, tehnike i vozila, obuka vatrogasaca • Razvoj višesektorskih međunarodnih projekata u svrhu razvijanja novih sustava i rješenja te usvajanja novih sposobnosti u borbi protiv šumskih požara i ostalih prirodnih prijetnji • Podizanje svijesti kroz informativna događanja, kampanje, edukacije, uključujući lokalnu zajednicu • Nužnost jačanja kapaciteta sustava civilne zaštite na otocima • Sanacije terena/područja nakon požara te pošumljavanje • Izrada prostornih planova nove generacije • Razvoj zelene i plave infrastrukture na otocima 	<ul style="list-style-type: none"> • Iskustvo nadležne županijske ustanove u provođenju mjera zaštite i nadzora • Velik udio očuvanih prirodnih lokaliteta (uključujući i nenaseljene otoke) • 16 lokaliteta zaštićenih područja u tri kategorije zaštite (spomenik prirode, značajni krajobraz, spomenik parkovne arhitekture) • Geopark Viški arhipelag dio je UNESCO-ove svjetske mreže geoparkova • Postojanje planova djelovanja u području prirodnih nepogoda, planova djelovanja civilne zaštite i slično na razini pojedinih JLS-ova • Predviđeni izvori financiranja za podizanje kapaciteta sustava zaštite od nepogoda • Iskustvo otočnih JLS-ova u implementaciji različitih projekata na temu zaštite prirode i okoliša • Postojanje 14 DVD-ova i nadležnog JVP-a i uspostavljenog sustava civilne zaštite u SDŽ-u • Postojanje strateških akata i podloge koje za cilj imaju zaštitu prirode i okoliša kao doprinos podizanju kvalitete lokalnih prostornih planova • Potencijal resursa za implementaciju projekata zelene i plave infrastrukture • Predviđeni izvori financiranja za razvoj zelene i plave infrastrukture

3.5. Čista energija, energetika, obnovljivi izvori energije

- ✓ **Otoci u SDŽ gotovo u potpunosti ovise o uvozu energije s kopna**
- ✓ **Na svim otocima ili započeo ili završen projekt implementacije obnove javne rasvjete**
- ✓ **Jedina sunčana elektrana na području Mediterana nalazi se na otoku Visu**
- ✓ **Bike-sharing sustav prisutan na većini otoka (izuzev Drvenika Velog i Drvenika Malog)**

Temeljna komponenta tranzicije energetskog sektora je povećanje energetske učinkovitosti, a značajan doprinos povećanju energetske učinkovitosti omogućuje izgradnja visokoučinkovitih kogeneracijskih postrojenja i integriranih dizalica topline. Najveći je izazov energetska obnova zgrada koja će zahtijevati angažiranje značajnih građevinskih resursa. Druga komponenta su obnovljivi izvori energije koji će potaknuti tranziciju od korištenja fosilnih goriva prema električnoj energiji. Važna sastavnica tog procesa je upotreba komercijalno isplative tehnologije.

Energetska tranzicija Splitsko-dalmatinske županije prepoznata je kao jedan od nužnih preduvjeta stvaranja zelene i otporne regije koja će se uspješno suočiti s izazovima klimatskih promjena. U ovom poglavlju, a sukladno smjernicama Nacionalnog plana razvoja otoka, prikazat će se na koji se način splitsko-dalmatinski otoci nose s izazovima ove relevantne teme. Važnost energetske tranzicije sadržana je i u ključnom strateškom dokumentu Europske unije, Europskom zelenom planu, koji obvezuje na promjenu paradigme. U okviru ovog posebnog cilja intenzivirat će se uporaba obnovljivih izvora energije (solarne energije, energije valova i vjetera, dizalica topline, energija mora i sl.), a industrijska će se postrojenja uvelike poticati na energetske tranziciju.

Otoci imaju velik prirodni potencijal za proizvodnju energije iz obnovljivih izvora zahvaljujući specifičnoj izloženosti jakom vjetru, djelovanju valova i sunčevoj toplini. U kontekstu proizvodnje energije iz obnovljivih izvora na otocima, s tendencijom osiguravanja njihove samodostatnosti, postoji nekoliko primjera među hrvatskim otocima, a primjer dobre prakse je i otok Vis. Također, na sve većem broju hrvatskih otoka postavljaju se punionice za električna vozila, što je značajan poticaj za čišći prijevoz na otocima uz korištenje prijevoznih sredstava na alternativna goriva.

U Deklaraciji o pametnim otocima ističe se nužnost poticanja otočnih zajednica na prelazak na čistu energiju, sa snažnim naglaskom na važnost uključivanja svih relevantnih dionika otočnog prostora, a prvenstveno na isticanje otočnog stanovništva kao osnovnog i glavnog sudionika energetske tranzicije. Europska komisija prepoznala je vrijednost energetske tranzicije europskih otoka što je vidljivo i kroz provedbu inicijative „Čista energija za EU otoke“ u kojoj sudjeluje čak 10 hrvatskih otoka (među njima su i dva otoka Splitsko-dalmatinske županije – Brač i Hvar), a u sklopu koje su navedeni otoci izradili svoje strategije energetske tranzicije na čistu energiju.

U tom kontekstu nužno je poticati provedbu/implementaciju postojećih tranzicijskih planova prema čistoj energiji, ali i poticati izradu i implementaciju mjera navedenih tranzicijskih planova za ostale otoke.

3.5.1. Glavni izazovi u opskrbi električne energije

Većina otoka Splitsko-dalmatinske županije nije autonomna u opskrbi energijom, već, kako je i navedeno u Nacionalnom planu razvoja otoka⁴⁸, ovisi o distribuciji iste s kopna putem podmorskih kabela od kojih su mnogi dotrajali pa njihova zamjena predstavlja velik infrastrukturni zahvat.

U 2022. godini započeo je projekt zamjene podmorskih 110 kV kabela na jadranskim otocima polaganjem podmorskog kabela između Postira na Braču i Dugog Rata. Projekt predstavlja početak ulaganja u prijenosnu i distribucijsku mrežu, u cilju jačanja kapaciteta za opskrbu otoka.

Dodatan izazov za sve otoke Splitsko-dalmatinske županije predstavlja povećana potražnja za električnom energijom u ljetnim mjesecima kada nerijetko dolazi do padanja napona i nestanka struje. Stoga je izražena potreba za novim rješenjima koja će zadovoljiti potrebe otočnog stanovništva i pružiti dodatnu sigurnost u opskrbi električnom energijom. U Nacionalnom planu razvoja otoka 2021. – 2027. ističe se potreba poticanja korištenja brownfield lokacija te investicija u zgradarstvu za proizvodnju energije iz obnovljivih izvora, a kako bi se sačuvale prirodne površine na otocima.

Slika 3: Kartografski prikaz dalekovoda koji spajaju otok s kopnom

Izvor: Prostorni plan Splitsko-dalmatinske županije

Napajanje električnom energijom otoka Brača odvija se podmorskim kabelima na relaciji Dugi Rat – Postira.⁴⁹ Osnovni dio sustava prolazi kroz Nerežišća, Postira i Supetar, a glavna transformatorska stanica nalazi se na području Općine Nerežišća 110/35 kV iz koje zračni vodovi idu prema Postirama te Milni. U općinama Bol, Milna, Postira i Pučišća nalaze se srednjonaponske trafostanice 35/10 kV. Sva električna energija koja se koristi na otoku dolazi s kopna jer Brač ne raspolaže vlastitim kapacitetima za proizvodnju električne energije. Tijekom ljetne turističke sezone energetska potrošnja je gotovo dvostruko veća u odnosu na zimsku potrošnju, što dovodi do problema s naponom električne energije zbog velikog uvoza energije s kopna. Vodeći se činjenicom da u ljetnoj sezoni ima najviše sunca, izgradnja solarne elektrane na otoku očekivana

⁴⁸ Nacionalni plan razvoja otoka 2021. – 2027.

⁴⁹ Područje otoka Brača 1955. godine pripojeno je Elektrodalmaciji d.d. polaganjem podmorskog kabela Dugi Rat – Postira, čime je započela elektrifikacija srednjodalmatinskih otoka.

je mjera kojom bi se smanjila ovisnost o energiji s kopna. Time bi se smanjili gubici u prijenosu jer bi se električna energija proizvodila na mjestu potrošnje. Iako postoji par zasebnih izoliranih sustava s fotonaponskim modulima, njihova je snaga zanemariva i koriste se isključivo u otočnom radu za potrebe objekata na kojima su postavljeni. Na otoku Braču predviđeno je nekoliko lokacija za izgradnju sunčanih elektrana. U rujnu 2022. godine započele su pripremne aktivnosti uklanjanja šume, grmlja i šiblja na lokaciji elektrane Gornji Humac ukupne snage 9,9 MW, za koju su izdane dvije građevinske dozvole (fazna izgradnja 5 + 4,9 MW). Za elektranu Pelegrin snage 9,9 MW izdana je 2021. godine lokacijska dozvola i u tijeku je priprema glavnih projekata za građevinsku dozvolu. Za elektranu Pučišća snage 19,99 MW u tijeku je postupak ocjene o procjeni utjecaja na okoliš. Za izgradnju kablenskog priključka od područja sunčane elektrane Gornji Humac do TS 35/10 u Pučišćima završeni su glavni projekti te se uskoro očekuje podnošenje zahtjeva za izdavanje građevinske dozvole.

Terensku jedinicu Trogir čine grad Trogir i Split (Slatine – otok Čiovo) te općine Okrug (otok Čiovo), Marina, Seget i Prgomet. Opskrba električnom energijom osigurava se iz TS 110/35/20(10) kV Trogir koja preko priključnih TS 35/10 kV napaja pojedine dijelove pogona. TS 35/10 kV Čiovo napaja otok Čiovo općinu Okrug, grad Trogir (Arbanija, Mastrinka) i Split (Slatine). Glavni smjer napajanja TS 35/10 kV Čiovo dolazi iz TS 110/35/20(10) kV Trogir, isto tako ima rezervno napajanje iz TS 35/10 kV Trogir. Uz to TS 35/10 kV Čiovo ima mogućnost rezervnog napajanja iz pravca TS 110/35 kV Nerežišća. Trafostanica TS 35/10 kV Čiovo već je sada preopterećena te je gorući problem budućeg napajanja postojećih i planiranih potrošača. Za zadovoljenje planirane potrošnje i pouzdanosti napajanja električnom energijom planira se izgradnja nove TS 35/10 kV Žedno. Od značajnijih investicija trenutno se radi na rekonstrukciji:

- TS 110/35/20(10) Trogir, konkretno 35 kV dijela postrojenja, gdje se postojeća oprema zamjenjuje novom i dodatno se ugrađuje 20(10) kV postrojenje u svrhu kvalitetnijeg napajanja potrošnje električne energije
- KB rasplet 35 i 20(10) kV Trogir – Marina gdje će se izgradnjom 35 kV kabela ostvariti 35 kV veze između TS 110/35/20(10) kV Trogir i TS 35/10 kV Marina
- KB rasplet 35 kV i 20(10) kV između TS 10/0.4 kV „Čiovo 13“ i TS 10/0.4 kV Okrug Gornji 10, gdje će se zamjenom postojeće dotrajale 35 i 10 kV KB te polaganjem dodatno novog 20(10) kV KB poboljšati pouzdanost elektroenergetske mreže na području Okruga Gornjeg i Okruga Donjeg.

Na području otoka Čiova postoji značajan broj zahtjeva za priključenje fotonaponskih elektrana na elektroenergetsku mrežu, ali isključivo se radi o elektranama snage manje od 20 kW.

Otok Drvenik Veli i Drvenik Mali napaja TS 35/10 kV Marina. Napajanje električnom energijom otoka Drvenik Velog izvedeno je novijim podmorskim kabelom tipa XHE 46/24 (zamjena starog kabela odrađena je 2020. godine). Otok Drvenik Mali povezan je podmorskim kabelom tipa XHE 46/24 iz KK Drvenik Veli 2 prema KK Drvenik Mali 2. U 2008. godini položen je novi podmorski kabel tipa XHE 46/24 iz TTS 20(10)/0,4 Drvenik Mali 3 prema GTS 20(10)/0,4 Vinišće 16 u svrhu povećanja pogonske sigurnosti. Izgradnja kablenske 20(10) kV veze Sevid i Vinišće završena je 2022. godine, čime je omogućeno dvostrano napajanje mjesta Sevid, i sigurnije napajanje otočne skupine Drvenik Veli i Drvenik Mali (no i dalje se bilježe duža isključenja struje u slučaju požara ili druge nepogode). Što se tiče fotonaponskih elektrana na otočnoj skupini Drvenik Veli i Drvenik Mali nema većih zahtjeva od 20 kW za priključenje na mrežu.

Osnovno napajanje otoka Hvara električnom energijom osigurava se iz trafostanice stanice 110/35 kV Stari Grad, koja je povezana s dalekovodom 110 kV Stari Grad – Nerežišća na Braču (uključivo i podmorski kabel od uvale Slatina – Brač do uvale Travna – Hvar i dalekovodom Stari Grad – Blato na Korčuli, uključivo i podmorski kabel od kablenske stanice na rtu Medvedbad – Hvar do uvale Prapatna – Korčula). Iako je količina energije naizgled dovoljna, problemi se javljaju uglavnom u napajanju središnjeg i istočnog dijela otoka, koji se napaja dalekovodom 10 kV Stari Grad – Sućuraj (prolazi teško pristupačnim terenom u duljini od 60 km). Česti su prekid u napajanju i izrazito veliki padovi napona kao posljedice atmosferskih pražnjenja ili velike izloženosti posolici. Rješenje problema je u izgradnji transformatorske stanice Bogomolje s na-

pajanjem preko postojećeg 35 kV podmorskog kabela (trenutno pod naponom 10 kV). U budućnosti, predviđa se i rezervno napajanje iz TS 35/10 (20) Brist. Osim toga, planira se izgradnja TS 35/10 kV Jelsa s napajanjem iz TS 110/35 kV Stari Grad preko postojećeg dalekovoda DV 35 kV (trenutno pod naponom 10 kV). Konačno, izgradnjom dalekovoda 35 kV Jelsa – Bogomolje, TS Bogomolje imala bi osigurano rezervno napajanje s otoka. Osim TS Bogomolje i Jelsa, predviđena je i izgradnja TS 110/x kV Hvar (koje će se međusobno povezati dalekovodima). U prostornom planu Splitsko-dalmatinske županije na području Hvara predviđene su tri lokacije za instalaciju sunčanih elektrana, ukupne snage 42 MW (područje grada Hvara te općina Jelsa i Sućuraj). Sunčana elektrana na području grada Hvara u fazi je razvoja raznih modela financiranja jer je želja uključiti građane u sam razvoj elektrane kroz skupno investiranje, dok je za preostale dvije izrada dokumentacije u procesu.

Za potrebe povezivanja otoka Šolte na sustav elektroopskrbe izgrađena je TS 35 kV u blizini naselja Grohote koja je s elektroenergetskom mrežom RH povezana podmorskim kabelima koji spajaju otok Šoltu s otokom Čiovom i otokom Bračem. Iz TS 35 kV Grohote preko 10 kV izvoda napaja se čitavo područje otoka, s izuzetkom turističkog naselja Livka koje će se napajati 10 kV podmorskom kabelom iz TS 35/10 kV Milna. Sukladno iznesenom, problem opskrbe električnom energijom na Šolti nije značajno izražen. Međutim, imajući u vidu trendove povećanja broja stanovnika i jačanja intenziteta izgradnje infrastrukture (stambene i turističke), ipak je potrebno jačanje opskrbnih kapaciteta. Planirana je izgradnja trafostanice u Stomorskoj na predjelu Pelegrin i Veli Dolac, pojačanje postojeće trafostanice u Rogaču (predio Banje) i pojačanje postojeće trafostanice u Gornjem Selu. Sukladno predviđenim trendovima povećanja potrošnje električne energije, bit će potrebno pojačati snagu u naselju Maslinica iz trafostanice Grohote, a za afirmiranje zone Šipova ističe se potreba izgradnje trafostanice u Maslinici. Prema planovima HEP-a sveobuhvatno rješenje opskrbe električne energije na Šolti predstavlja rekonstrukcija i pojačavanje iz 35 kV na 20 kV svih trafostanica i pojačavanje transformatora s 4 na 8 MW. Sukladno Prostornom planu uređenja na Šolti ne postoji polje ili zona predviđena za izgradnju sunčane elektrane. Međutim, predviđeno je ulaganje na naplavnim površinama javnih gustirni postavljanjem solara kako bi se anulirali troškovi javne rasvjete.

Otok Vis u sustav elektroopskrbe povezan je radijalno vezom Hvar – Vis, 35 kV podmorskim kabelom i vezom Hvar – Sv. Klement – Vis, 35 kV kabelom, ali iz iste TS 35/10 Stari Grad. Zbog veće udaljenosti od kopna i relativno više jedinične investicijske troškove u odnosu na druge otoke, na otoku Visu je došlo do dugogodišnjeg odlaganja investiranja u osnovni elektroenergetski sustav. Problemi u opskrbi električnom energijom javljali su se tijekom ljetnih mjeseci kada bi porasla potrošnja zbog povećanog broj turista i opće potrošnje električne energije. U recentnom razdoblju izvršeno je više projektnih ulaganja u elektroopskrbni lanac Visa, od čega se ističe polaganje podmorskih kabela Hvar – Pakleni otoci – Vis te Vis – Biševo, kao i polaganje 20-kilovoltnih kabela vodova Ravno Stupišće i Smokova. Problemi u opskrbi električnom energijom riješeni su izgradnjom sunčane elektrane Vis, koja se nalazi na zemljištu površine 5,5 hektara. Puštena je u rad u rujnu 2020. godine, a ima snagu 3,5 MW te ima kapacitet proizvodnje oko 5 milijuna kWh električne energije, što odgovara potrošnji oko 1600 kućanstava. S obzirom na to da su na otoku 1482 kućanstva, kapacitet elektrane premašuje evidentirani broj kućanstava. Izgradnjom elektrane otok Vis je dobio vlastiti izvor obnovljive energije i sigurnost u opskrbi električnom energijom. Uz elektranu se instalirao baterijski spremnik snage 1 MW i kapaciteta 1,44 MWh. Baterijski spremnik koristit će se za pružanje usluga uravnoteženja elektroenergetskog sustava te u svrhu očuvanja stabilnosti mreže na Visu (trenutno je u probnom radu). Glavna svrha baterijskog spremnika je akumulacija električne energije kad je proizvodnja na visokoj razini te isporuka energije kad je proizvodnja na nižim razinama. To je prva solarna elektrana na hrvatskim otocima, najveća u Hrvatskoj, ali i najveća sagrađena na otocima Mediterana.

U nastavku je dan prikaz trafostanica i kabela u nadležnosti Hrvatskog operatora prijenosnog sustava.

Tablica 25: Prikaz trafostanica i kabela u nadležnosti HOPS-a

	TS	Nap. nivo DV-a	Nadzemno-kabelski vod kojem kabel pripada	Ukupna duljina dalekovoda (km)	Duljina nadzemnog dijela dalekovoda (km)	Vrsta kabela	Duljina kabela dionice (km)	Napomena
Brač	TS 110/35kV Nerežišća	110 kV	D128 Dugi Rat – Nerežišća 1	13,3	4,9	podmorski	7,3	KS Dugi Rat – ZKS Postira
			D169 Dugi Rat – Nerežišća 2	14,2	5,9	podzemni	1,1	TS Dugi Rat – KS Dugi Rat ZKS Postira – KS Postira
			D153 Nerežišća – Stari Grad	9,3	14,8	podmorski/ podzemni	8,3	TS Dugi Rat – KS Lozna Mala
Hvar	TS 110/35kV Stari Grad	110 kV	D129 Stari Grad – Blato	38,3	22,0	podmorski	4,3	KS Slatina – KS Travna
						podzemni	0,2	
							16,0	KS Medvedbad – Prapatna (Korčula)
							0,3	

Izvor: Hrvatski operator prijenosnog sustava (2022.)

U nastavku je dan prikaz trafostanica i kabela u nadležnosti Hrvatske elektroprivrede d.d.

Tablica 26: Prikaz trafostanica i podmorskih kabela između kojih se nalaze navedene dionice u nadležnosti HEP-a

Kabelska veza	Pogonski napon	Dužina (m)
KB 10 i 20 kV		
Vinišće 7 – Drvenik Mali 3	10 kV	3.300
KK Drvenik Mali 2 – KK Drvenik Veliki 2	10 kV	2.182
KK Vinišće 8 – Drvenik Veliki 4	10 kV	3.457
TS 35/10 kV Čiovo – Trogir 1	10 kV	11,3
Pučišća – Pučišća 4	10 kV	320
Drvenik 8 – Sućuraj 3	20 kV	4.969
Hvar 7 – Palmižana	10 kV	3.022
Stupišće – Biševo 1	10 kV	5.004
Vis 4 – Fortica	10 kV	653
KB 30 i 35 kV		
TS 35/10 kV Trogir – TS 35/10 kV Čiovo	35 kV	378
TS 35/10 kV Čiovo – TS 35/10 kV Grohote	35 kV	9.320
TS 35/10 kV Grohote – TS 35/10 kV Milna	35 kV	3.335
TS 35/10kV Bol – KK 35 kV Smočiguzica	35 kV	4.221
TS 35/10 kV Podgora – TS 35/10 kV Bogomolje	35 kV	11.587
KK 35 kV Točila – TS 35/10 kV Vis	35 kV	21.155
KK 35 kV Točila – KK 35 kV Stenjalo	35 kV	18.425

Izvor: Hrvatska elektroprivreda d.d. (2022.)

3.5.2. Energetski obnovljena javna infrastruktura i ona koja zahtijeva energetsku obnovu

Energetska učinkovitost najdjelotvorniji je način postizanja ciljeva održivog razvoja, s obzirom na to da veća učinkovitost doprinosi smanjenju emisija štetnih plinova u okoliš, većoj industrijskoj konkurentnosti, otvaranju novih radnih mjesta i povećanju sigurnosti opskrbe energijom.

Na otoku Braču projekti energetske obnove javne infrastrukture su u različitim fazama. Brojčano gledajući, na otoku Braču realizirano je šest projekata energetske obnove javne infrastrukture, a isto toliko ih još čeka obnovu. Na području Grada Supetra energetski je obnovljen dječji vrtić i modernizirana javna rasvjeta.

U Općini Sutivan razvijen je projekt „Sutivan – prijateljima vrata otvorena“, u sklopu programa „Priprema i provedba integriranih razvojnih programa temeljenih na obnovi kulturne baštine“ koji sufinancira Europska unija iz EFRR-a⁵⁰ (projektna dokumentacija kompletirana, a građevinske dozvole izdane). U planu je aktiviranje kulturne baštine Kavanjinovi dvori (gospodarski i stambeni dio) i Magazin Ilić (zgrada koja se naslanja na Kavanjinove dvore) u društveno-kulturne svrhe.

U proračunu Općine Pučišća za 2023. godinu predviđena su sredstva za nužne zahvate obnove stolarije u svrhu energetske obnove zgrade Općine, što uključuje postavljanje unutarnje toplinske izolacije, izolacije krovšta i postavljanje dizalica topline (potrebna izrada projektne dokumentacije). Osim toga, izvedeno je kabliranje za javnu rasvjetu na području staze Put Lanterne, a u planu je da se u 2024. godini provede nabava za radove postavljanja ukupno 37 energetski učinkovitih rasvjetnih tijela.

Na području Općine Selca, na zgradama dječjeg vrtića i Općine zamijenjeni su svi prozori i vrata. Isto je napravljeno i na zgradi Narodni dom Sokolana, a u okviru EU poziva planira se rekonstrukcija, obnova i opremanje ostatka zgrade, uključujući ugradnju solarnih panela. Na zgradi Zadružnog doma Povlja stavljen je novi krov s izolacijom i zamijenjena je kompletna stolarija (nakon rješavanja pitanja vlasništva, planira se postavljanje solarnih panela). Projekt Didolića dvori spreman je za apliciranje na EU pozive, a projektni prijedlog podnesen je i na „Regionalna diversifikacija i specijalizacija hrvatskog turizma kroz ulaganja u razvoj turističkih proizvoda visoke dodane vrijednosti“ u okviru NPOO-a. U sklopu spomenutog projekta predviđena je rekonstrukcija, obnova i opremanje nekretnine, a sastavni dio zahvata su solarni paneli, solarne klupe i dva priključka za punjenje električnih vozila u Selcima.

Kad su u pitanju ostali projekti na otoku, rekonstruirana je i energetski obnovljena zgrada u kojoj se nalazi Općina Bol, a na području Općine Milna modernizirana je javna rasvjeta. U suradnji sa svim jedinicama lokalne samouprave Općina Nerežišća planira izgradnju sportske dvorane u zoni „Balun Vrpovje“ te obnovu malonogometnog igrališta u centru Nerežišća.

Na otoku Čiovu implementirana su tri projekta obnove javne infrastrukture.

Na razini Grada Trogira ugovorena je i započeta rekonstrukcija i implementacija sustava učinkovite javne rasvjete za dijelove otoka Čiova koji su pod upravom Trogira te otoke Drvenik Veli i Mali. Općina je Okrug na svom području obnovila javnu rasvjetu. Nadalje, na otoku Čiovu izvršena je energetska obnova dječjih vrtića Maslina i Morski konjić, a planira se realizacija projekta rekonstrukcije zgrade Timun u Arbaniji i njena prenamjena u društveni dom, kao i rekonstrukcija stare škole u Žednom i njena prenamjena u interpretacijski centar. Na području Okruga potrebno je obnoviti zgradu u kojoj su trenutno smješteni Općina, turistička zajednica, Vatrogasni Dom i komunalno poduzeće, a u Slatinama je neophodno obnoviti zgradu Mjesnog odbora Slatine, koja bi se prenamijenila u multifunkcionalni otočni centar.

Na otoku Hvaru je provedeno 10 projekata energetske obnove, a potencijal za obnovu ima još njih 16 na razini cijelog otoka.

U gradu Hvaru dovršen je projekt energetske obnove osnovne i srednje škole Hvar (zajednička zgrada) te modernizacija javne rasvjete, a tijekom 2023. godine planira se postavljanje fotonaponskog sustava na krovu zgrade vrtića (trenutno u fazi provedbe javne nabave). Osim nave-

denog, u zgradi Arsenala postavljena je dizalica topline. Grad Hvar u svom vlasništvu ne raspolaže velikim brojem objekata javne infrastrukture, no postoji nekoliko objekata koji su prikladni za energetsku obnovu, poput zgrade kolokvijalnog naziva Pčelica te stara škola u naselju Velo Grablje. Zaštićena pojedinačna kulturna dobra, kao što su tvrđave Fortica i Veneranda, zahtijevaju rekonstrukciju koja bi uključivala i energetsku obnovu na način koji je u skladu s propisima iz područja zaštite kulturnih spomenika.

Grad Stari Grad obnovio je otprilike 40 % javne rasvjete. Također, energetski su obnovljeni dječji vrtić Sardelice i osnovna škola Petar Hektorović, a u zgradi gradske uprave zamijenjena je stolarija. U okviru javne infrastrukture koja zahtijeva revitalizaciju i energetsku obnovu, na području Grada Starog Grada treba spomenuti sljedeće: zgrada bivšeg Doma kulture, zgrada Vinarije, zgrada Muzeja Starog Grada, zgrada Javne ustanove Agencija za upravljanje Starogradskim poljem, zgrada Grada Starog Grada, zgrada Gradske knjižnice i čitaonice te osnovna škola u Vrbnju u vlasništvu župe sv. Duha.

Na području Općine Jelsa energetski su obnovljene zgrade osnovne i srednje škole Jelsa (zajednička zgrada) u Jelsi, a u naselju Svirče zgrada osnovne škole i dječjeg vrtića, te je modernizirana javna rasvjeta. Na razini Općine Jelsa energetsku revitalizaciju zahtijevaju sljedeći objekti javne infrastrukture: zgrada Općine Jelsa u Jelsi, zgrada Muzeja Općine Jelsa, Zadružni dom u Vrboskoj u kojoj se nalaze uredi, vrtić i društvene prostorije, Kuća u Zavali, osnovna škola u Gdinju, čitaonica u Vrisniku te pučka škola u Pitvama.

U Općini Sućuraj dovršena je modernizacija javne rasvjete, a energetski je obnovljena zgrada Osnovne škole Ante Anđelinović.

Na otoku Šolti svi planirani projekti (osim obnove javne rasvjete koja je većim dijelom realizirana) vezani za energetsku obnovu javne infrastrukture u procesu su realizacije (u različitim fazama). Problem je većinom vezan uz nedostatak financijskih sredstava koji se nastoji riješiti prijavom na EU pozive za dodjelu bespovratnih sredstava. U 2013. godini na Šolti je obnovljeno otprilike 70 % javne rasvjete, odnosno uspostavljen je sustav energetski učinkovitije LED rasvjete. Projekt Rekonstrukcije, dogradnje i opremanja dječjeg vrtića Grohote započeo je s provedbenim aktivnostima (priprema dokumentacije za javnu nabavu), u okviru kojih je planirano postavljanje solara te dizalice topline. Napravljen je i projekt za Društveni dom u Gornjem Selu, u kojem je predviđeno postavljanje dizalice topline. Nadalje, dovršen je Glavni projekt za Centar za pomoć i brigu o starijim i nemoćnim osobama – Šolta u Srednjem Selu, unutar kojeg je planirano postavljanje solara i dizalice topline (projekt prijavljen u okviru NPOO-a). U Nečujmu se nalazi kuća Marka Marulića koju se planira obnoviti i prenamijeniti u kulturni centar. Na natječaj FZOEU⁵¹ prijavljen je projekt za obnovu stare škole u Grohotama kojim se želi napraviti izmjena krova, uređenje fasade i obnova stolarije. Na lokaciji Borovik nalazi se reciklažno dvorište i sortirница na kojoj su predviđeni solari, a napravljen je i idejni projekt za kompostanu i konačnu sanaciju deponija komunalnog otpada (u postupku rješavanje vlasništva čestica).

Na području otoka Visa (i Biševa) provedeno je sedam projekata energetske obnove javne infrastrukture, a još 16 projekata obnove u fazi je pripreme, čekanja izvora financiranja ili je u planu izrada dokumentacije.

U gradu Komiži 2019. godini izvršena je rekonstrukcija dijela javne rasvjete na području naselja Komiža. U 2020. godini završena je i u potpunosti zamijenjena javna rasvjeta novim LED rasvjetnim tijelima na području Komiže i otoka Biševa (novih 80 rasvjetnih tijela). Osim javne rasvjete, u potpunosti je realiziran projekt rekonstrukcije i energetske obnove vrtića. U 2022. godini na otoku Biševu izgrađen je i Centar za posjetitelje Modra Špilja (zgrada ima energetski certifikat). Na zgradi ambulante u Komiži u 2014. godini izvršena je zamjena vanjske stolarije i toplinska izolacija fasade. U okviru infrastrukture koja zahtijeva energetsku obnovu nalaze se Boćarska dvorana i Vatrogasni dom (nisu još započete aktivnosti).

U gradu Visu u potpunosti je izvršena rekonstrukcija zgrade osnovne škole i zgrade Srednje škole Antun Matijašević Karamaneo. U procesu je dogradnja i energetska obnova srednje ugostiteljske škole, a prva faza je završena. Završena je i energetska obnova Građevine 2. Donji Samogor.

⁵⁰ Europski fond za regionalni razvoj.

⁵¹ Fond za zaštitu okoliša i energetsku učinkovitost.

U okviru javne infrastrukture koja zahtijeva energetske obnovu nalaze se sljedeći projekti:

- modernizacija javne rasvjete (projekt izrađen i čeka se adekvatan poziv za financiranje)
- zgrada Dom Plisko polje (projekt je u fazi rješavanja imovinsko-pravnih odnosa neophodnih za provođenje investicije)
- zgrada Dom Podselje (projekt je u fazi rješavanja imovinsko-pravnih odnosa neophodnih za provođenje investicije)
- tvrđava Gospina baterija (projekt ima građevinsku dozvolu i čeka se adekvatan poziv za financiranje)
- Dom kulture Podstražje (projekt izrađen i čeka se adekvatan poziv za financiranje)
- Dom kulture Marine Zemlje (projekt je u fazi rješavanja imovinsko-pravnih odnosa neophodnih za provođenje investicije)
- crkva sv. Nikole u Dolu (obnova se radi po fazama u skladu s natječajima)
- energetska obnova Građevine 4. Gornji Samogor (projekt izrađen i čeka se adekvatan poziv za financiranje)
- energetska obnova Građevine 5. Gornji Samogor (projekt izrađen i čeka se adekvatan poziv za financiranje)
- energetska obnova Građevine 3. Gornji Samogor (projekt izrađen i čeka se adekvatan poziv za financiranje)
- energetska obnova Građevine 7. Donji Samogor (projekt izrađen i čeka se adekvatan poziv za financiranje)
- Kula Perasti (projekt ima građevinsku dozvolu i u fazi je prijave na poziv)
- zgrada Grada Visa (projekt izrađen i čeka se adekvatan poziv za financiranje)
- zgrada ex. Ribarnica (projekt je izrađen, dobivena su sredstva za financiranje, provedena je javna nabava i kreće se u realizaciju projekta).

3.5.3. Doprinosi niskougljičnom gospodarstvu

Sukladno Strategiji niskougljičnog razvoja⁵² jedan od općih ciljeva usmjeren je na postizanje održivog razvoja temeljenog na ekonomiji s niskom razinom ugljika i učinkovitom korištenju resursa. To će dovesti do postizanja gospodarskog rasta uz manju potrošnju energije i s više korištenja obnovljivih izvora energije. Mjere će provoditi svi sektori gospodarstva, počevši od energetike, prometa, industrije, zgradarstva, gospodarenja otpadom, poljoprivrede, turizma i usluga.

Na inicijativu otočnih jedinica lokalne samouprave i drugih dionika na otocima, s ciljem razvoja pametnih, uključivih i uspješnih otočnih zajednica za inovativnu i održivu Europu, 2017. godine potpisana je Deklaracija o pametnim otocima. Deklaracija ističe nužnost poticanja otočnih zajednica na prelazak na čistu energiju te naročito jačanje sinergije između energetike, transporta i informacijsko-komunikacijske tehnologije, uz uključivanje tema vezanih uz vodu i otpad. Jedna od glavnih odrednica pametnih otoka je smanjenje upotrebe fosilnih goriva, povećanje korištenja značajnih resursa obnovljivih izvora energije i energetske učinkovitosti. Cilj iskorištavanja obnovljivih izvora energije, odnosno sunca, vjetera, morskih struja i valova je niskougljični razvoj, kojem doprinosi i povećanje energetske učinkovitosti stambenih objekata (rasvjeta, grijanje, hlađenje) i infrastrukture (ulična rasvjeta, crpne stanice...). Posebno je naglašen potencijal otoka kao pilot-lokacije za razvoj integriranih rješenja kao što su proizvodnja energije iz otpada i energije vjetera i mora, korištenje energije proizvedene iz obnovljivih izvora energije u transportu i električnim vozilima ili pak za potrebe desalinizacije, a sve to iskorištavanjem sinergije između održive energije, otpada, vode i mobilnosti.⁵³

Sredinom 2020. godine Europska komisija je zajedno s 14 država članica Europske unije, među kojima je i Republika Hrvatska, potpisala Memorandum o razumijevanju za provedbu Deklaracije o čistoj energiji za EU otoke (Memorandum of Split), kao nastavak Deklaracije iz Vallete, kojem je cilj unaprijediti energetske tranzicije na otocima uz poštovanje specifičnosti svakog otoka te proširiti i ojačati

⁵² Strategija niskougljičnog razvoja Republike Hrvatske do 2030. s pogledom na 2050. godinu.

⁵³ Strategija niskougljičnog razvoja Republike Hrvatske do 2030. s pogledom na 2050. godinu.

suradnju između država članica. Dodatno, u Strategiji niskougljičnog razvoja ističe se kako je poželjno uspostaviti čvršću suradnju između otoka radi razmjene iskustava na započetim projektima te u politici razvoja hrvatskih otoka od strane nadležnog Ministarstva ugraditi ciljeve niskougljičnog razvoja.

U kontekstu niskougljičnog razvoja na lokalnoj razini, Strategija niskougljičnog razvoja ukazuje da je potrebno provesti niz mjera pri planiranju i izgradnji integralnih sustava u gradovima. To uključuje javni i ostali promet, zgradarstvo, komunalne sustave, autonomne sustave, obrazovne sustave, informacijsko-komunikacijske tehnologije (ICT), urbanizam, inovativna rješenja u raznim područjima i podizanje javne svijesti. Provedbom niskougljične strategije treba uspostaviti bolju povezanost i sinergijske učinke politika na državnoj razini i lokalnim razinama. Djelovanje se sve više pomiče na samostalnosti jedinica lokalnih samouprava i gradova. Ambicioznije inicijative kao što su ugljično neutralni otoci, gradovi i slično treba podržati. U tome je osobito važno povezivanje aktivnosti koje se provode u okviru međunarodne inicijative „Povelja gradonačelnika“, koncepta „pametnih gradova“ i „pametnih otoka“ te inovativnih platformi. Na lokalnoj razini dolazi do povezivanja mjera ublažavanja i prilagodbe klimatskim promjenama te je sinergija korištenja resursa najsnažnija.

U Planu tranzicije prema čistoj energiji otoka Brača podaci pokazuju da 54 % (35.371,7t CO₂) ugljičnog otiska otoka Brača ima izvor u prometu s otoka i na otok, stoga se nameće zaključak o nužnoj elektrifikaciji istoga u budućnosti. Na otoku Braču trenutno postoje četiri punionice za električna vozila, a u projekciji proračuna Općine Pučišća za 2024. godinu planira se postavljanje još jedne. Na području Pučišća, u sklopu prostora za gospodarenje otpadom koji je bivše odlagalište smeća, pokrenuta je privatna inicijativa da se vlastito građevno zemljište uredi za bioplinsko postrojenje. Na punktovima u Sumartinu i Povljima moguće je iznajmiti e-bike, a sustav je u privatnom vlasništvu. U općini Milna aktualno je postavljanje solarnih ćelija na lokalnim akumulacijama vode (pjovertima), ukupne površine 2,1 ha. Implementacija bike sharing sustava i sustav iznajmljivanja električnih bicikala planira se u nekoliko općina na otoku Braču.

Na otoku Čiovu postoji *bike sharing* sustav, a predviđeno je postavljanje terminala s biciklima i na dodatne lokacije. Trenutno se provodi projekt uređenja gradske plaže Šaldun u sklopu koje se gradi i šetnica. Pored toga, u izradi je idejni projekt za ishođenje lokacijske dozvole za rekonstrukciju državne ceste D126 i izgradnju šetnice i biciklističke staze s pripadajućom infrastrukturom (dionica od novog mosta do Slatina). Također, izrađena je dokumentacija za projekt šetnice, parkirališta i javnog parka u Trogiru od Madiracinog mula do ex Duhanke na Čiovu.

Na otoku Drveniku Velom u procesu je izrada projektne dokumentacije za uređenje šetnice od spomenika Majka Domovina do uvale Grabula, te od uvale Grabula prema zapadu (sveukupno dužine veće od jednog kilometra).

Prema podacima Tranzicijskog plana prema čistoj energiji otoka Hvara, emisija CO₂ za 2019. godinu na razini cijelog otoka iznosila je 8998 t u kontekstu električne energije, dok je procjena emisije u pomorskom prijevozu iznosila 20.635,37 t CO₂. Na otoku Hvaru trenutno postoje četiri punionice za električna vozila, a na području grada Hvara do ljeta 2023. godine planirana je izgradnja još pet punionica. *Bike sharing* sustav zasad je postavljen samo na području Staroga Grada, a Grad Hvar čeka rezultate natječaja za postavljanje istog. Sufinanciranje nabave pet električnih bicikala odobreno je Starome Gradu, dok Grad Hvar čeka rezultate natječaja za aplicirani projekt. U tijeku je javna nabava za projekt Geostaza, koji se implementira na području grada Hvara, dok su na području Staroga Grada i Starogradske polje uređene biciklističke staze, a tijekom 2023. godine obavljat će se radovi na cesti na poluotoku Kabel te će ona služiti i kao pješačko-biciklistička staza. Na području Općine Jelsa aktualan je projekt Staza bioraznolikosti Jelsa, čiji je cilj jačanje svijesti o zaštiti okoliša i prirode te očuvanju bioraznolikosti u ribarskim zajednicama.

Iako na otoku Šolti ne postoji polje ili zona definirana za izgradnju sunčane elektrane, potrebno je i predviđeno ulaganje na naplavnim površinama javnih gustirni postavljanjem solara kako bi se anulirali troškovi javne rasvjete. Predviđena je izgradnja električne punionice na prostoru reciklažnog dvorišta Borovik, a slijedom navedenog u tijeku je izrada projekta izgradnje trafostanice za tu zonu. S obzirom na izraženu turističku sezonalnost, javni sustav *bike sharinga* za potrebe Šolte ne pokazuje financijsku isplativost (cjelogodišnju), međutim takvi sustavi postoje na otoku kao dio privatne inicijative. Pored ostalog, kupljeno je i postavljeno po naseljima devet pametnih klupa.

Na otoku Visu, Grad Vis je s Hrvatskom udrugom za razvoj i primjenu vodikovih gorivih članaka "H₂ – Hydrogen Cell" pokrenuo projekte saniranja odlagališta otpada Wellington u Gradu Visu i proizvodnje vodika uplinjavanjem komunalnog i drugog otpada, proizvodnje vodika iz sunčane energije SE-a Vis i zaliha viške vode, ali i izgradnju punionice vodika za komunalna vozila, radne strojeve, automobile i osobna vozila na području Grada Visa. Hrvatska strategija za vodik do 2050. godine dala je smjernice za proizvodnju vodika iz više izvora, pri čemu treba voditi računa o mogućnosti skladištenja vodika kao prijenosnika i pohrane energije do trenutka potrebe i prijenosa na mjesto korištenja ili izvozne komponente na globalna tržišta, sve bez negativnog utjecaja na okoliš i bez štetnih emisija CO₂. Uz pomoć H₂, nakon razvrstavanja otpada, stakla, metala, plastike, papira i biootpada, suvremenom tehnologijom uplinjavanja, metodom ultravisoke temperaturne hidrolize organskog otpada iz dobivenog biosintetskog plina, izdvajat će se vodik. Proizvodnja vodika iz komunalnog i drugog otpada bit će dostatna za sva vozila na Visu, odnosno za nultu emisiju CO₂. Za navedeni projekt izrađene su studije predizvodljivosti.⁵⁴

U Gradu Visu postoji jedna punionica za električna vozila, a planira se izgradnja još jedne u naselju Rukavac. Od ostalih projekata može se izdvojiti i izgradnja novih pješačkih staza za koju je izrađena projektno-tehnička dokumentacija i čeka se adekvatan poziv za dodjelu bespovratnih sredstava.

U cilju smanjenja ugljičnog otiska, u Gradu Komiži su Smart City strategijom te Provedbenim programom Grada Komiže za mandatno razdoblje 2021. – 2025. predviđeni sljedeći projekti: nabava električnih bicikala i uspostava *bike sharing* sustava (uz pripadajuću infrastrukturu) te nabava električnih bicikala i *quadova* (Biševo). I u Komiži postoji jedna električna punionica, a predviđena je izgradnja još jedne punionice na području Komiže te jedna na otoku Biševu. Na području geoparka Viški arhipelag u 2022. godini realizirane su dvije tematske staze (Geostaza Biševo i Geostaza Put Polja), a planirana je realizacija još jedne geostaze. U planu je uređenje kolno-pješačke staze Draga (izrađena geodetska podloga te ishodaena lokacijska dozvola).

3.5.4. Razvojne potrebe i potencijali – Čista energija, energetika, OIE

RAZVOJNE POTREBE	RAZVOJNI POTENCIJALI
<ul style="list-style-type: none"> Smanjenje ovisnosti o električnoj energiji uvezenoj s kopna Provedba mjera kojima je cilj poboljšanje stupnja energetske učinkovitosti Smanjenje uporabe fosilnih goriva za grijanje, hlađenje i transport Poticanje smanjivanja ugljičnog otiska promoviranjem selektivnih oblika turizma (hiking, cikloturizam) na otocima Nužnost izrade i implementacije tranzicijskih planova prema čistoj energiji kao i monitoringa već postojećih Nužnost kontinuiranog povezivanja udjela električne energije dobivene iz obnovljivih izvora energije s ciljem smanjenja potrošnje fosilnih goriva Povećanje kapaciteta JLS-ova za izradu i implementaciju projekata energetske tranzicije Stvaranje pozitivnog odnosa prema tranziciji energetskog sektora na način da JLS-ovi bude promotori i edukatori ideja tranzicije te mobilizatori promjena 	<ul style="list-style-type: none"> Visoka insolacija Raspoloživost dostupnih sredstava za financiranje projekata energetske učinkovitosti i korištenja obnovljivih izvora energije Izgrađena sunčana elektrana na otoku Visu (najveća na otocima Mediterana) Iskustvo uspješno provedenih projekata energetskih obnova javne infrastrukture Značajan hidro potencijal i potencijal za proizvodnju električne energije iz nekonvencionalnih obnovljivih izvora energije Visoka faza spremnosti projekata izgradnje novih punionica električnih vozila Visoka faza spremnosti projekata uređenja sustava biciklističke infrastrukture Izražen interes lokalnog stanovništva na otocima za implementaciju mjera energetske učinkovitosti i korištenja obnovljivih izvora energije Postojanje tranzicijskih planova prema čistoj energiji i Akcijskog plana SECAP Brač te implementacija istih

⁵⁴ Proizvodnja i primjena vodika u prometu Grada Visa i Prijedlog za proizvodnju vodika uplinjavanjem otpada i prijedlog za izgradnju punionice vodika Parja – Rogačić grada Visa.

3.6. Ostala područja izvan obuhvata ITP-a važna za razvoj otoka

- ✓ Prema podacima MRRFEU-a iz 2021. godine na otocima djeluje 27 ugovorenih timova opće/obiteljske zdravstvene skrbi te 16 ugovorenih timova dentalne medicine.
- ✓ Prema evidenciji Ministarstva znanosti i obrazovanja iz 2023. godine, od 73 predškolske ustanove u Splitsko-dalmatinskoj županiji, 19 ih se nalazi na otocima (13 matičnih i 6 područnih).
- ✓ Ukupno sakupljena količina komunalnog otpada za 2021. godinu u sklopu javne usluge po otočnim JLS-ovima iznosi 20.995,95 tona što je udio od 11,48 % ukupno sakupljenog komunalnog otpada u SDŽ-u.
- ✓ Najveću gustoću cestovne mreže ima otok Čiovo 828 m/km², Vis 604 m/km², dok otok Brač ima najmanju gustoću cestovne mreže od 451 m/km². (prema podacima za 2019. godinu).

3.6.1. Zdravstvo

Primarna zdravstvena zaštita

Standard zdravstvenih usluga na otocima je ograničen, a pokrivenost primarnom zdravstvenom zaštitom nije ujednačena. Zdravstvena zaštita na otocima Splitsko-dalmatinske županije je pod ingerencijom Doma zdravlja Splitsko-dalmatinske županije, no njezina dostupnost nije ujednačena na svim otocima, a velik izazov predstavlja i nedostatak polikliničko-specijalističke službe izvan KBC-a Split. Zdravstvena zaštita na **primarnoj razini** pruža se kroz: opću/obiteljsku medicinu, zdravstvenu zaštitu predškolske djece, zdravstvenu zaštitu žena, patronažnu zdravstvenu zaštitu, zdravstvenu njegu u kući bolesnika, stomatološku zdravstvenu zaštitu (polivalentnu), higijensko-epidemiološku zdravstvenu zaštitu, preventivno-odgojne mjere za zdravstvenu zaštitu školske djece i studenata, laboratorijsku dijagnostiku, ljekarništvo i hitnu medicinsku pomoć. Osim ispostava Doma zdravlja, zdravstvenu zaštitu na otocima provode i ordinacije privatne prakse ugovorene s Hrvatskim zavodom za zdravstveno osiguranje. Rodilište ne postoji ni na jednom otoku jer ga nije moguće osigurati uzimajući u obzir mali broj poroda na otocima u odnosu na medicinsko-tehničke i kadrovske zahtjeve koja rodilište mora ispunjavati za siguran porod. U manjim mjestima u kojima nije predviđena uspostava ordinacije provodi se posebno organizirana zdravstvena zaštita tako da liječnik opće/obiteljske medicine prema unaprijed definiranim danima u tjednu dolazi u općinu (npr. liječnik jednom tjedno dolazi u Općinu Sućuraj). Za sve ostale djelatnosti koje nisu predviđene Mrežom javne zdravstvene službe ili nisu ugovorene zbog kadrovskih deficita, stanovnici otoka primorani su putovati do prve najbliže ustanove, na drugom otoku ili na kopnu.

Prema podacima MRRFEU-a iz 2021. godine na otocima djeluje 27 ugovorenih timova opće/obiteljske zdravstvene skrbi od kojih 11 na Braču (po jedan u Milni i Postirama, po dva u Bolu,

Pučišćima i Selcima, te tri u Supetru), 9 na Hvaru (jedan u Sućurju, dva u Starom Gradu i po tri u Hvaru i Jelsi), 4 na Visu (po dva u Visu i Komiži), 2 na Šolti i 1 na Čiovu (Općina Okrug). Na otocima SDŽ-a ukupno je 16 ugovorenih timova dentalne medicine, od kojih 6 na Braču (po jedan u Bolu, Postirama, Pučišćima i Selcima te dva u Supetru), 5 na Hvaru (jedan u Starom Gradu i po dva u Hvaru i Jelsi), 2 na Visu (po jedan u Komiži i Visu), te po jedan na Šolti i Čiovu (Općini Okrug). Od svih otoka SDŽ-a, samo Brač (Supetar) i Hvar (Hvar) imaju po jedan ugovoreni tim za medicinsku skrb predškolske djece. Po jedan ugovorni tim zdravstvene zaštite žena djeluje na Braču (Supetar), Hvaru (Hvar) i Visu (Vis). Na otocima Drvenik Mali i Drvenik Veli liječnik primarne zdravstvene zaštite nije trajno stacioniran, već isti dolazi jednom tjedno.⁵⁵ Osim Općine Sućuraj i Općine Nerežišća svi JLS-ovi imaju ljekarnu (privatnu ili u sustavu Ljekarni SDŽ-a).

Hitna medicinska pomoć

Kao sastavni dio primarne zdravstvene zaštite hitna medicinska pomoć je na području otoka SDŽ-a u nadležnosti Zavoda za hitnu medicinu Splitsko-dalmatinske županije (ZHM SDŽ) od 2011. godine, kada je hitna medicinska služba odvojena od domova zdravlja te su osnovani županijski zavodi. Na otocima SDŽ-a djeluju ispostave na Braču (Supetar, Pučišća), Hvaru (Hvar, Jelsa), te po jedan punkt pripravnosti na Šolti i Visu. Ovisno o mogućnostima i organizaciji Zavoda za hitnu medicinu, liječničku dužnost obavlja liječnik iz Zavoda ili liječnik opće prakse koji djeluje u gradu Visu. Ipak, postoje određene zapreke u pružanju cjelovite pomoći u spomenutim ispostavama (npr. Hitna pomoć u Jelsi nema rendgen i nema laboratorij, pa za sve dodatne medicinske pretrage stanovnici otoka odlaze u Split). Ovisno o situaciji za prijevoz hitnih pacijenata s otoka na kopno koriste se helikopteri, trajekti, brodovi ugovoreni za prijevoz hitnih pacijenata te brodovi obalne straže i lučke kapetanije i policijski patrolni čamci koji nisu prilagođeni za medicinski prijevoz. Hitni helikopterski transport unesrećenih tijekom transporta osigurava i pruža medicinsku pomoć te funkcionalno nadopunjuje postojeći sustav hitne medicinske pomoći kopnenim sredstvima. Budući da je helikopterska baza u Divuljama, omogućen je dolazak helikoptera do pacijenta na otoku za 20 do 30 minuta, a transport ozlijeđenog u bolnicu u roku od jednog sata. Prema podacima Ministarstva obrane (MORH), u 2022. godini od ZHM SDŽ-a zaprimljen je 501 zahtjev za hitnim zračnim medicinskim prijevozom (u ovaj broj ulazi 25 zahtjeva od Operativnog centra Civilne zaštite za prijevoz životno ugroženih pacijenata iz bolnice u bolnicu – 24 iz Dubrovnika i 1 za Zagreb). Od 330 letova hitnog helikopterskog medicinskog prijevoza na području SDŽ-a svi su bili na županijskim otocima i to 217 na Hvaru, 50 na Braču, 41 na Visu i 22 na Šolti. Usporedbe radi, na području Dubrovačko-neretvanske županije bilo je 167 takvih letova, a na području Zadarske županije 3.

Prema podacima Ministarstva mora, prometa i infrastrukture (MMPI RH), Lučka kapetanija Split je 2022. godine obavila 18 akcija hitnog medicinskog prijevoza na moru (bilo da se radilo o prijevozu pacijenata ili hitnih medicinskih timova) i to 6 na Visu, po 4 na Braču i Hvaru, 3 na Drveniku Velom i 1 na Šolti. Zavod za hitnu medicinu Splitsko-dalmatinske županije ima ugovore s privatnim prijevoznicima za ovu vrstu prijevoza, te su oni brojniji u odnosu na spomenuti kojeg bilježi Lučka kapetanija.

Kroz EU projekt Uspostave hitne pomorske medicinske službe brzim brodicama osigurat će se 6 specijaliziranih brodica za pružanje hitne medicinske pomoći od kojih će jedna biti stacionirana u Supetru, te 12 automatskih biokemijskih analizatora krvi koji će se rasporediti u 12 ispostava Zavoda za hitnu medicinu od kojih su 4 u Splitsko-dalmatinskoj županiji (Jelsa, Supetar, Šolta i Vis).

⁵⁵ Sukladno izravnom komentaru na tekst poglavlja Analize TS-a (dio Zdravstvo) od strane člana Otočnog partnerstva / radne skupine na II. sjednici, na opetovani zahtjev ugradnje komentara u tekst, dodaje se predmetna referenca kojom se navodi da liječnik obiteljske medicine ne dolazi na Drvenik Veli od siječnja 2023. godine.

Tablica 27: **Razina zdravstvene zaštite: Poliklinika**

Mjesto pacijenta	Broj prijema	Broj posjeta
Otok Brač	29.244	43.365
Čiovo	541	759
Drvenik Veli	681	1.042
Hvar	12.069	19.175
Šolta	4.860	7.747
Vis	5.722	8.627

Izvor: KBC Split, obrada autora (2021.)

Stanovništvo otoka usluge iz područja **sekundarne**, odnosno specijalističko-konzilijarne te **tercijarne** zdravstvene zaštite ostvaruje u Splitu. Prema evidenciji KBC-a Split za 2021. godinu zabilježeno je ukupno 69.962 prijema (bolničkih liječenja) i 104.565 posjeta (subspecijalistički pregledi, dijagnostika ili obrada nakon koje se pacijent otpušta) sa svih hrvatskih otoka. Od toga je 53.117 ili 76 % prijema i 80.715 ili 77 % posjeta s otoka SDŽ-a. KBC Split bilježi 29.244 prijema i 43.365 posjeta s otoka Brača, a 12.069 prijema i 19.175 posjeta s otoka Hvara.

Tablica 28: **Razina zdravstvene zaštite: Stacionar**

Mjesto pacijenta	Broj prijema	Broj posjeta
Otok Brač	1.308	2.039
Čiovo	19	29
Drvenik Veli	26	47
Hvar	676	1.096
Šolta	164	237
Vis	290	446

Izvor: KBC Split, obrada autora (2021.)

Problematika dijagnostike postala je aktualna proglašenjem pandemije uzrokovane koronavirusom koji je naglasio važnost dobivanja adekvatne medicinske skrbi i dijagnostike na otocima. Dodatni problem je i dostupnost patronažnih sestara, budući da zbog promjena koje se javljaju na zdravstveno-socijalnom području RH potrebe za patronažnom djelatnošću postaju sve veće i samim tim su neophodne promjene i ulaganje u patronažnu djelatnost u svim aspektima rada.

Telemedicina

Intenzivniji razvoj i primjena telemedicine eliminira barijere proizašle iz prometne izoliranosti otoka. U Republici Hrvatskoj telemedicinske usluge pružaju se na primarnoj, sekundarnoj i tercijarnoj razini zdravstvene zaštite, a paleta telemedicinskih usluga stalno se proširuje. Značaj korištenja telemedicine na otocima raste uzme li se u obzir sve veći nedostatak liječnika i medicinskog osoblja. Telemedicinski pristupni centri Supetar i Vis imaju rješenje za obavljanje kardiološke usluge, dok telemedicinski pristupni centar Hvar ima rješenje za pružanje kardioloških i radioloških usluga. U oba slučaja specijalistički telemedicinski centri ugovoreni su u KBC-u Split. U projektu „Telecordis“ koji je dio Nacionalnog plana oporavka i otpornosti Splitsko-dalmatinska županija će do kraja 2023. godine, uz gore navedene, dobiti i novi telemedicinski pristupni centar za kardiološke usluge na otoku Šolti. Kako bi se omogućilo neometano funkcioniranje i pružanje telemedicinskih usluga na otocima, važna su ulaganja u edukaciju, opremu, računalnu i komunikacijsku infrastrukturu, a posebno je potrebna adekvatna pokrivenost širokopojsnim internetom.

Promatrajući područje zdravstva i socijalne skrbi, ključno je istaknuti problematiku starenja lokalnog stanovništva, odnosno sve veći pritisak na ova područja u budućnosti promatrajući dobnu piramidu otoka SDŽ-a. Izumiranje postaje demografska perspektiva za više od četvrtine svih otočnih naselja, a novim trendovima emigracije može se primijeniti i na druga područja RH.

Razvojem suvremenog turizma i porastom društvene svijesti o zaštiti okoliša, otočje ponovno izbija u prvi plan kao jedan od najvrjednijih dijelova nacionalnog prostora. Potrebno je, u prvom redu, ojačati primarnu zdravstvenu zaštitu ulaganjima koja će omogućiti uspješnije preventivno djelovanje, širenje usluga te podizanje kvalitete skrbi kroz kontinuiranu edukaciju. Neophodno je unaprijediti punktove pripravnosti za hitnu medicinsku pomoć i jačati Dom zdravlja / ambulantu opće / obiteljske medicine i izvanbolničku specijalističku zdravstvenu zaštitu. Posebna pozornost treba biti posvećena dostupnosti medicinskih usluga, ali i za građane koji imaju specifične potrebe u korištenju zdravstvene i socijalne zaštite, uz modernizaciju zdravstvene i socijalne infrastrukture izgradnjom novih ili obnovom postojećih kapaciteta. Značajan problem predstavlja nedostatak pojedinih liječnika i medicinskog osoblja te liječničkih timova te se ovaj problem nameće kao jedna od važnijih potreba. Uočava se potreba rješavanja problema kvalitetne zdravstvene skrbi u ljetnim mjesecima kada je na otocima prisutno pet puta više ljudi, a tiče se zdravstvene sigurnosti turista i pružanja adekvatne medicinske skrbi. Perspektiva strateškog razvoja s osvrtom na revitaliziranje nekadašnjeg zdravstvenog turizma ostavlja brojne mogućnosti, ali zahtijeva ozbiljniju stratešku procjenu postojećih kapaciteta. Hitna medicinska pomoć već desetljećima teško opterećuje ustroj otočke zdravstvene zaštite. Prijevoz bolesnika dugotrajan je i neudoban, a za lošeg vremena nerijetko i neprovediv. Program otočke zdravstvene zaštite predviđa uklanjanje spomenutih poteškoća jačajući i telemedicinu, koja podrazumijeva pružanje liječničke pomoći bez ograničenja fizičke udaljenosti.

U Zaključku o stanju zdravstva u SDŽ-u s prijedlozima za poboljšanje, kojeg je donijela Županijska skupština u listopadu 2022. godine, potiče se razrada nacionalnih, regionalnih i lokalnih sustavnih načina poticanja rada i ostanka zdravstvenog kadra u područjima udaljenijima od većih centara, kao što su otoci. Također, istaknuto je da infrastrukturna, organizacijska, financijska i kadrovska održivost zdravstvenog sustava u Županiji podrazumijeva ostvarivanje partnerskog odnosa te suradnju svih dionika sustava na svim razinama. Pri tom se, kako se navodi u Zaključku, moraju uzeti u obzir specifičnosti Županije, kao što je slabija prometna povezanost otoka i ruralnih područja. Sukladno čl.2 Zaključka, pozivaju se Ministarstvo zdravstva, Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje, Hrvatski zavod za hitnu medicinu i sve ostale relevantne institucije da u suradnji s tijelima Županije, između ostalog, učine dodatne napore u osiguravanju optimalne dostupnosti laboratorijske, radiološke te druge specijalističko-konzilijarne zaštite na otocima.

3.6.2. Odgoj i obrazovanje

Rani i predškolski odgoj i obrazovanje

Prema evidenciji Ministarstva znanosti i obrazovanja iz 2023. godine, od 73 predškolske ustanove u Splitsko-dalmatinskoj županiji, 19 ih se nalazi na otocima (13 matičnih i 6 područnih). U cilju unaprjeđenja ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja otočni JLS-ovi ulažu u redovno poslovanje dječjih vrtića, te u izgradnju novih zgrada za rani i predškolski odgoj i obrazovanje. Glavni cilj takvih projekata je povećanje broja djece koja će biti obuhvaćena ranim i predškolskim odgojem i obrazovanjem.

Uz infrastrukturne zahvate izgradnje i opremanja novih objekata, razvojne potrebe obuhvaćaju i prilagodbu sadržaja i trajanja predškolskih programa po mjeri suvremenog života, kao i stvaranje poticajnog okruženja uvođenjem posebnih programa koji omogućavaju inkluziju djece s poteškoćama i potiču dodatni rad s darovitom djecom. Otočni JLS-ovi uspješno su prilagodili rani i predškolski odgoj i obrazovanje suvremenim potrebama djece i roditelja, pa svi vrtići nude desetosatni program. No treba povećati broj jasličkih skupina u vrtićima. Grad Hvar, Grad Vis, Općina Postira te Općina Sutivan neke su od malobrojnih općina koje nude uslugu jasličke skupine, te ih pohađaju i djeca iz susjednih općina. Određenim otočnim općinama (npr. Selca) potreban je novi prostor za dječji vrtić koji bi bio u skladu s brojem upisane djece i količinom predviđenih aktivnosti. S obzirom na povoljniju demografsku sliku, u usporedbi sa susjednim otočkim općinama te broju djece vrtićke dobi, kao i prostornim ograničenjima jedine ustanove za rani odgoj i obrazovanje u Starom Gradu, javlja se kontinuirana potreba za osiguranjem dodatnih usluga dječjeg vrtića „Sardelice“, a koje bi zadovoljile potrebe obitelji s djecom rane i predškolske dobi, s krajnjim

ciljem stvaranja preduvjeta za njihov ostanak i ugodno življenje u zajednici. Daljnjim ulaganjem u rani odgoj i obrazovanje na otocima SDŽ-a stvorit će se poticajno demografsko okruženje koje će unaprijediti kvalitetu života na otocima i stvoriti uvjete za ostanak mladih obitelji. Kao primjer dobre prakse navodi se projekt Općine Nerežišća “Izgradnja dječjeg vrtića u Nerežišćima” (započeo 2022.), a koji će osigurati kapacitete za 70 djece.

Osnovno i srednje obrazovanje

U Splitsko-dalmatinskoj županiji djeluje 101 osnovna škola, od čega je na otocima 15 matičnih i 10 područnih. U cilju poboljšanja uvjeta za učenje i kvalitete rada osnovnoškolske ustanove otočni JLS-ovi sufinanciraju redovno poslovanje škola i osiguravaju financijsku podršku učenicima i studentima kroz stipendije. Osiguranje uključivog i kvalitetnog obrazovanja te promovi-ranje mogućnosti cjeloživotnog učenja podrazumijeva stalno unaprjeđenje kvalitete obrazovanja kroz ulaganje u djelatnike i samu instituciju škole, a posebno kroz učenike i studente kojima takva financijska podrška omogućava ravnopravan pristup kvalitetnom obrazovanju. Tako JLS-ovi dodjeljuju stipendije darovitim srednjoškolskim učenicima i studentima, učenicima i studentima iz socijalno ugroženih obitelji i studentima poslijediplomskih studija. Prema Provedbenim programima 2022. – 2025. plan JLS-ova je povećati broj dodijeljenih stipendija u prosjeku za 10 %.

Osnovna škola „Milna“ ima status samostalne osnovne škole bez područnih odjeljenja. Pohađaju je učenici iz Milne, Ložišća i Bobovišća na Moru. Osnovnoj školi Supetar pripadaju područni razredni odjeli u Sutivanu i Nerežišćima u kojima se izvodi nastava za učenike od I. – IV. razreda. To je ujedno i najveća otočna škola na Braču te bilježi značajan porast broja učenika (izražena potreba za poboljšanjem infrastrukture i pripadajućeg okoliša). Od 2018. godine Općina Nerežišća osigurava za sve osnovnoškolce besplatne radne materijale (radne bilježnice, bilježnice, radni materijal za tehničku kulturu, likovne mape i sl.). Na području općine Bol djeluje Osnovna škola Bol koja radi kao samostalna škola bez područnih odjeljenja, a pohađaju je djeca iz Bola i Murvice. Osnovna škola Vladimira Nazora u Postirama održava nastavu za djecu iz naselja Postira, Dol, Škrip i Splitska, a odgojno-obrazovni program u školi odvija se u dvije smjene. Osnovna škola „Selca“ ima područnu školu u Sumartinu. Školu u Selcima trenutno pohađaju učenici iz Selca, Novog Sela, Sumartina i Povelje. U kontekstu razvojnih potreba škole u planu je renovacija dotrajalih dijelova škole u Selcima i područne škole u Sumartinu. Posljednje 3 godine Općina Selca osigurava besplatne radne bilježnice i ostali pomoćni materijal za svu djecu Osnovne škole Selca, a iz svojih sredstava uredila je prostore za četiri razreda u područnoj osnovnoj školi.

Osnovna škola “Grohote” jedina je škola na otoku Šolti te je za učenike iz ostalih 7 mjesta – Stomorska, Gornje Selo, Nečujam, Rogač, Srednje Selo, Donje Selo i Maslinica – organiziran prijevoz za dolazak i odlazak iz škole.

U gradu Hvaru osnovna i srednja škola dijele isti prostor, zgradu koja je izgrađena 1939. godine što je i najveće ograničenje s obzirom na organiziranje dodatnih sadržaja. Dakle, postoje prostorna ograničenja kao i potreba osuvremenjivanja knjižnice, informatičke učionice i sportske dvorane. Zbog prostornih ograničenja obrazovanje u Gradu Hvaru organizirano je tako da se programi osnovne i srednje škole odvijaju u suprotnim smjenama. Osnovna škola u Jelsi ima i područne škole u Svetoj Nedjelji, Svirču, Vrboskoj i Zastrazišću, dok matična škola u Starom Gradu ima područne u Dolu i Vrbanju.

Osnovna škola u Visu bilježi stalan pad broja učenika. Na području Grada Visa djeluje i srednja škola te kao i osnovna škola djeluje u jednosmjenskom radu.

Srednje škole

Od 442 srednje škole u Republici Hrvatskoj, 52 su u Splitsko-dalmatinskoj županiji, od čega 5 na otocima.

Na Braču djeluje Srednja škola „Bol“, Klesarska škola u Pučišćima, te Srednja škola „Brač“ u Supetru. Srednja škola u Bolu upisuje učenike u Opću gimnaziju, a nudi i različita zanimanja potrebna turizmu: turističko hotelijerski komercijalist, konobar i kuhar, te obrazovanje odraslih. Klesarska škola nudi dva programa, klesarski tehničar (u trajanju od 4 godine) i klesar (u trajanju od 3 go-

dine). Srednja škola u Supetru ima Opću gimnaziju, ali nudi i programe za hotelijersko-turističke tehničare, automehaničare, kuhare i frizere.

Program srednje škole provodi se u Hvaru i u područnoj školi u Jelsi, pod istim nazivom Srednja škola „Hvar“, a organizirana su četiri odjela: po jedno odjeljenje gimnazije, po jedno četverogodišnje odjeljenje hotelijerske struke i po jedno trogodišnje odjeljenje ugostiteljske struke – kuhari i konobari. Posljednje dvije školske godine u Izdvojenoj lokaciji u Jelsi otvorena su dodatna dva obrazovna programa: slastičar i agroturistički tehničar.

Srednja škola „Antun Matijašević Karamaneo“ u Visu obrazuje učenike u smjerovima Opća gimnazija, turističko-hotelijerski komercijalist, hotelijersko turistički tehničar i kuhar.

Učenički domovi su odgojno-obrazovne ustanove u djelatnosti srednjeg školstva u kojima se u sklopu odgojno-obrazovnog programa za učenike osigurava primjereni boravak (smještaj i prehrana) tijekom pohađanja srednjoškolskog obrazovanja. Na otocima SDŽ-a djeluju dva takva doma, a oba su na Braču. Klesarska škola posjeduje učenički dom u kojem je smještaj osiguran i obvezan za polaznike prvih razreda, a od 2018. godine u sastavu Srednje škole u Bolu također djeluje učenički dom.

Glazbena škola Josipa Hatzea izvodi nastavu nastavnog plana i programa u Postirama, Supetru, Bolu, Jelsi, Hvaru, Starom Gradu i Visu.

Visoko obrazovanje i znanost

Godine 2012. s radom je započeo Međunarodni sveučilišni centar VERN-Vis, plod suradnje Grada Visa i privatnog Sveučilišta VERN' u okviru VERN'ove "Otočne inicijative". Sveučilišni centar zamišljen je kao mjesto gdje će se susretati studenti, te akademski i poslovni stručnjaci iz cijelog svijeta, koji će iskusiti jedinstveni model studiranja u posebnom otočkom ambijentu, koji pruža brojne mogućnosti za nastavne i izvannastavne aktivnosti. Od siječnja 2021. godine Grad Vis postaje područnim centrom Instituta društvenih znanosti Ivo Pilar. S obzirom na to da je Sveučilište u Splitu započelo proces prostorne disperzije dijela sveučilišnog programa na području Splitsko-dalmatinske županije (primjerice: Grad Kaštela i Grad Makarska), postoji perspektiva da bi i otoci mogli dobiti mogućnost smještaja sveučilišnih programa, posebice onih koji su vezani uz turizam, ugostiteljstvo, održivi razvoj i slično.

3.6.3. Gospodarenje otpadom

Republika Hrvatska, kao članica Europske unije, u sklopu razvojne strategije Europa 2020. i EU Akcijskog plana razvoja kružnog gospodarstva podliježe ispunjavanju mjera i ciljeva koji su propisani za ostvarivanje koncepta kružnog gospodarstva. U skladu s tim Republika Hrvatska donijela je Plan gospodarenja otpadom Republike Hrvatske 2017. – 2022. (NN 1/2022, 3/2017) godine, u kojem su navedeni glavni ciljevi i obveze koje je potrebno postići do 2022. godine. Prema Planu, jedinice lokalne samouprave dužne su bile izraditi vlastite planove gospodarenja otpadom te izvješća o provedenim planovima na godišnjoj razini, odrediti lokacije odlagališta u prostornim planovima, provesti mjere za gospodarenje komunalnim otpadom te prikupiti i dostaviti podatke. Koncept održivog rasta i razvoja temelji se na promicanju ekonomije koja svoje resurse upotrebljava učinkovitije, zelenije i konkurentnije. Takav ekonomski model naziva se kružno gospodarstvo, kojem je jedan od temeljnih ciljeva svesti nastajanje otpada na najmanju moguću mjeru. Pritom se ne misli samo na otpad koji nastaje u proizvodnom procesu, već sustavno, tijekom čitavoga životnog ciklusa proizvoda i njegovih komponenti. Smanjenje nastanka otpada ostvaruje se politikom gospodarenja otpadom kojoj je cilj koristiti se otpadom kao vrijednim resursom.

Ukupno sakupljena količina komunalnog otpada u sklopu javne usluge po otočnim JLS-ovima iznosi 20.995,95 tona što je udio od 11,48 % ukupno sakupljenog komunalnog otpada u SDŽ-u. Na otocima SDŽ-a imamo pet aktivnih odlagališta otpada te u tabličnom prikazu vidimo količine komunalnog otpada prikupljene u 2021. godini po svakom odlagalištu.

Tablica 29: Pregled odloženog komunalnog otpada (otoci SDŽ-a)

Grad/općina	NAZIV odlagališta	Najbliže naselje	Ukupno odloženo komunalnog otpada (t) (podatak za 2021. g.)
ŠOLTA	Borovik	Grohote	804.10
SUPETAR	Kupinovica	Supetar	8,872.45
JELSA	Mala Prapatna (Prapatno)	Jelsa	3,046.30
HVAR	Stanišće	Hvar	4,982.30
VIS	Wellington	Vis	1,241.36

Izvor: Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja (2021.)

Količine odvojeno sakupljenih frakcija komunalnog otpada sakupljenih u okviru javne usluge s uključenim količinama komunalnog otpada preuzetih putem spremnika na javnoj površini za 2021. godinu.

Tablica 30: Pregled odvojenog otpada (otoci SDŽ-a)

JLS (grad/općina) sakupljanja otpada	Papir (t)	Plastika (t)	Staklo (t)	Metal (t)	Glomazni otpad (t)	Tekstil (t)	Biootpad (t)
Bol	46.56	9.74	44.62	6.48	0	0	0
Hvar	65.23	15.36	9.84	26.45	0	0	0.67
Jelsa	0	0	0	0	219.5	0	0
Komiža	0.5	0			2.8	0	0
Milna	0.83	0.2	1.45	0	0	0	0
Nerežišća	0	0	0	0	0	0	0
Okrug	7.35	17.06	19.14	0.32	37.79	0	0
Postira	14.74	0	0	0	0	0	0
Pučića	0.7	0.42	1.4	0	0	0	0
Selca	6.86	0	0	0	0	0	0
Stari Grad	29.6	5.16	15.7	5.92	0	6.07	0
Sućuraj	0	0	0	0	0	0	0
Supetar	2.74	0	0	0	2670	0	0
Sutivan	0	0	0	0	0	0	0
Šolta	37.23	2.6	0	0	180	0	0
Vis	23.12	0	0	0	0	2.6	0

Izvor: Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja (2021.)

Sukladno očevidniku reciklažnih dvorišta na otocima SDŽ-a postoji četiri reciklažna dvorišta i to: Grad Komiža (1), Općina Jelsa (2) i Stari Grad (1).

Planom razvoja Splitsko-dalmatinske županije za razdoblje 2022. – 2027. planirano je dovršenje izgradnje Županijskog centra za gospodarenje otpadom u Kladrnicama, općina Lećevica (jedan od ključnih strateških projekata). Svrha projekta jest unapređenje sustava cjelovitog i održivog gospodarenja otpadom u Splitsko-dalmatinskoj županiji. U centru će se prikupljati i obrađivati otpad koji nastaje na području Splitsko-dalmatinske županije (55 gradova i općina). Dio otpada nastao u blizini dopremat će se u CGO izravno, dok će se otpad iz udaljenijih dijelova Županije pretovarivati u pretovarnim stanicama (PS). Tri pretovarne stanice su predviđene i na otocima SDŽ-a (Vis, Brač i Hvar).

Slika 4: Prikaz prostorne disperzije pretovarnih stanica u sklopu sustava gospodarenja otpadom SDŽ-a

Izvor: Plan razvoja Splitsko-dalmatinske županije 2022. – 2027.

3.6.4. Pritisak na otočnu infrastrukturu i okoliš

Prometno povezivanje

U ovom poglavlju, a prema smjernicama Teritorijalne strategije, obrađivat ćemo područje pritiska na otočnu infrastrukturu i okoliš. Prometna dostupnost otoka nužan je preduvjet funkcionalne i fizičke integriranosti otočnog prostora s kopnom i otoka međusobno, kao jednog od temeljnih načela otočne i regionalne razvojne politike Republike Hrvatske. O važnosti prometne dostupnosti otoka dovoljno govori činjenica da su daleko najviše stope rasta broja stanovnika zabilježene na premoštenim otocima čija je prometna povezanost s kopnom jednostavna, neposredna i time višestruko brža zbog postojanja mosta. Nadalje, otoke karakteriziraju visoki troškovi života i ulaganja uvjetovani troškovima prijevoza, pogotovo na malim i udaljenim otocima. Kako bi se djelomično ublažili viši troškovi života otočana uvjetovani prometnom izoliranošću otoka te potaknula mobilnost, otočnom se stanovništvu omogućava korištenje povlaštene cijene prijevoza u javnom pomorskom i cestovnom prijevozu na otocima, a određenim kategorijama otočnog stanovništva omogućen je i besplatan prijevoz.

Pomorski promet

Pomorski prijevoz ima najznačajniju ulogu u otočnoj prometnoj strukturi i u najvećoj mjeri odnosi se na povezivanje otoka s kopnom. Održavanjem javnog obalnog linijskog pomorskog prometa osigurava se redovita povezanost naseljenih otoka s kopnom i naseljenih otoka međusobno, a sve u cilju zadovoljenja potreba otočnog stanovništva, stvaranja boljih uvjeta za život na otocima i poticanja gospodarskog razvitka. Državnim pomorskim linijama povezano je 45 otoka, uključujući i poluotok Pelješac.

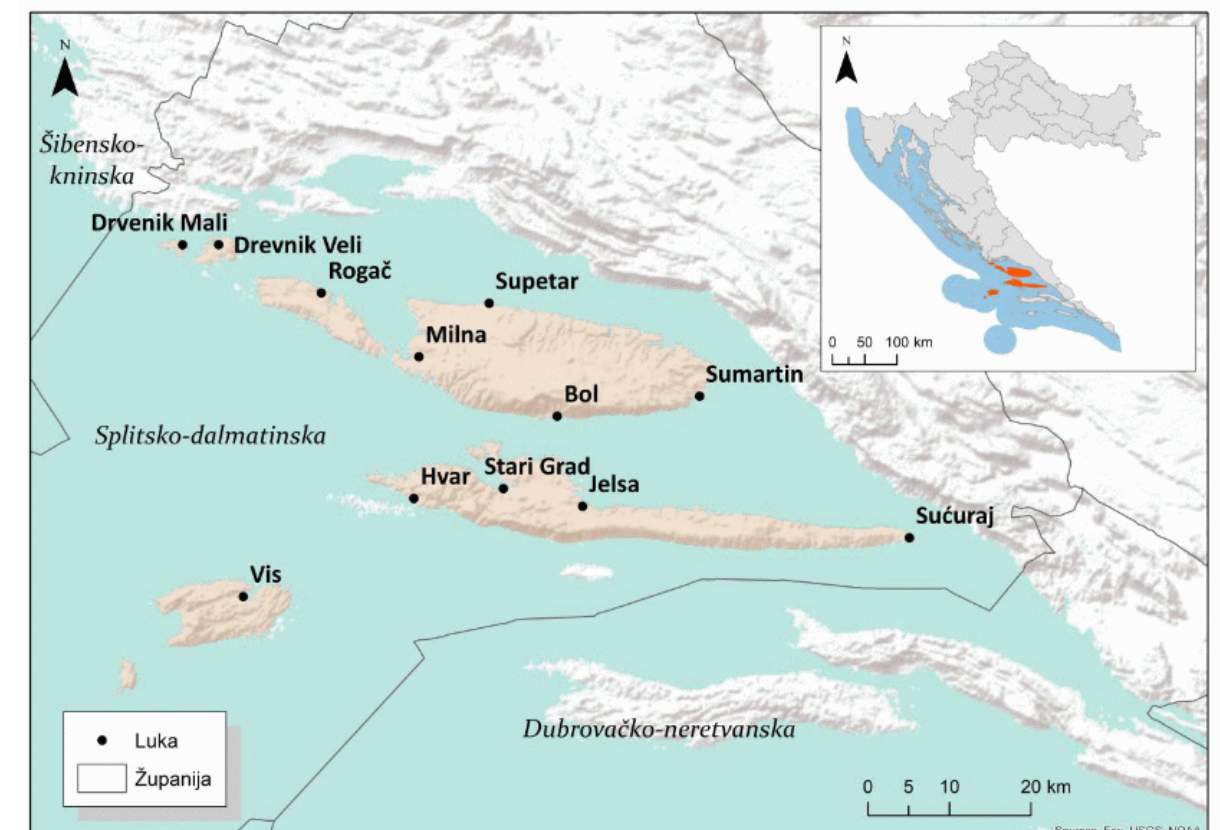
Prema podacima Agencije za obalni linijski pomorski promet (prosinac 2022. g.) u sustavu javnog prijevoza određeno je 50 državnih linija (24 trajektnih linija, 16 brzobrodskih linija i 10 klasičnih brodskih linija). U Splitsko-dalmatinskoj županiji uspostavljeno je 14 državnih linija (8 trajektnih linija, 5 brzobrodskih linija i 1 klasična brodska linija).

Tablica 31: Raspodjela državnih linija po županijama

	Državne trajektne linije	Državne brzobrodskih linije	Državne brodske linije
Republika Hrvatska	24	16	10
Splitsko-dalmatinska županija	8	5	1
Dubrovačko-neretvanska županija	5	4	2
Šibensko-kninska županija	1	1	2
Zadarska županija	6	6	3
Primorsko-goranska županija	5	3	2
Ličko-senjska županija	2	1	0
Istarska županija	0	1	0

Izvor: Agencija za obalni linijski pomorski promet (2022.)

Prema općim nalazima Nacionalnog plana razvoja otoka 2021. – 2027., brodska flota za linijski obalni prijevoz putnika je zastarjela i preskupa za održavanje te, uz visok udio cijene goriva u ukupnim troškovima prijevoza i značajne sezonske oscilacije, predstavlja najveći izazov brodskim prijevoznicima u redovitom pružanju usluge pomorskog prijevoza. Sve navedeno primjenjivo je i na flotu koja djeluje u Splitsko-dalmatinskoj županiji.

Slika 5: Srednjodalmatinski otoci i njihove prihvatne luke

Izvor: ESRI(2021)

Nadalje, za razliku od sjevernodalmatinskih otoka gdje postoji izrazita dominacija trajektnog međuotočnog povezivanja nekoliko otoka, na srednjodalmatinskom otočnom području prevladava izravno povezivanje jednog otoka s kopnom. Iznimka su jedino otoci Drvenik Veli i Drvenik Mali čije su luke udaljene 4,5 km zračne udaljenosti zbog čega je isplativije povezati ih s kopnom u jednoj trajektnoj liniji Drvenik Mali – Drvenik Veli – Trogir (Soline).

OTOK BRAČ – Trajektne veze do otoka Brača ostvaruju se iz dvaju kopnenih središta – Splita i Makarske. Povezanost otoka s kopnom na dnevnoj frekvenciji iznosi ukupno 13 puta u zimskom dijelu godine, a značajno se povećava u pred(post) sezoni i u samoj sezoni na 19, odnosno 23 puta (pojedinih danima tjednu i na 25 puta) dnevno. Primarno pomorsko prometno čvorište na otoku je luka Supetar, sekundarno trajektna luka Sumartin. Povezanost s kopnom brzobrodskom linijom Bol ostvaruje tijekom cijele godine, a pojedina otočna mjesta (Postira, Pučišća, Povlja i Milna) isključivo za vrijeme sezone (Izvor: Lokalna razvojna strategija, Lokalne akcijske grupe Brač do 2020. g.).

OTOK ŠOLTA – Jedino trajektno pristanište na otoku nalazi se u luci Rogač koja je uređena za prihvat trajekta, katamarana, a u sezoni turističkih brodova. U sklopu luke nalazi se i benzinska stanica. U luci Stomorska dio operativne obale uređen je za prihvat katamarana. Luke otvorene za javni promet na otoku Šolti su: Rogač, Nečujam, Stomorska i Maslinica. U lukama Stomorska i Maslinica te u dijelu luke Rogač, dio luka se koristi za privez plovila domicilnog stanovništva te dio s komercijalnim vezovima za prihvat nautičara (Izvor: Strategija razvoja općine Šolta do 2020. g.).

OTOK HVAR – Na području Grada Hvara nalazi se jedna luka od značaja za javni promet županije te za potrebe državnih tijela. Osim za potrebe javnog prometa, luka naselja Hvar u glavnoj turističkoj sezoni koristi se i kao privezište za jahte te kao pristan turističkih brodova, stoga bi se trebalo sustavno pristupiti rješavanju prometne prenapučenosti luke za vrijeme turističke sezone.

Osim toga, velik problem je što ova luka služi kao luka putničkog prometa bez mogućnosti ukrcaja/iskrcaja vozila zbog neodgovarajućeg uređenja operativne obale. Stoga su gosti pri dolasku vlastitim vozilima prisiljeni koristiti trajektno pristanište u Starom Gradu. Osim luke Hvar, na području Grada Hvara uređena je i jedna luka od lokalnog značaja u Uvali Vira u kojoj osim pristana manjih plovila postoji i mogućnost priveza ribarskih brodova. Glavna prometna luka otoka je Stari Grad, preko koje se odvija glavnina prijevoza putnika, automobila, robe i tereta na trajektnoj liniji Split – Stari Grad, dok se najfrekventnija povezanost odvija preko istočnog dijela otoka i luke Sućuraj na liniji Sućuraj – Drvenik, međutim znatno manjeg kapaciteta i značaja u prometnom povezivanju cjelokupnog otoka, poglavito njegova zapadnog dijela kao populacijskog i gospodarskog težišta. U Splitu su uspostavljene trajektne i katamaranske linije koje ga povezuju s otokom. Trajekti plove iz Splita za Stari Grad (prijevoz automobila), za Jelsu (katamaran) te za grad Hvar (katamaran). Osim iz Splita, na otok se može doći iz mjesta Drvenik (južno od Makarske), odakle plovi trajekt koji prevozi automobile, a povezan je s naseljem Sućuraj na Hvaru. Postoje i sezonske međunarodne trajektne linije iz Italije; Ancona – Hvar i Pescara – Hvar, kao i dužobalna linija od Rijeke do Dubrovnika koja pristaje u Hvaru. Otok Hvar također je povezan trajektnim linijama s otocima poput Korčule, Brača i Visa (Izvor: Strategija razvoja Grada Hvara do 2020. g.).

OTOK VIS – Pomorske veze otoka Visa s kopnom (i otokom Hvarom) ostvaruju se preko županijske luke otvorene za javni promet u gradu Visu – katamaranskom brzom vezom i trajektima. Promet s kopnom i u okvirima otoka ključan je element za funkcioniranje viškoga društvenog i gospodarskog sustava. Prometna povezanost otoka Visa s kopnom danas se ostvaruje jedinih raspoloživim načinom prijevoza – pomorskim prijevozom (izuzev interventnoga zračnog prijevoza helikopterom). U sustavu javnoga linijskog pomorskog prijevoza otok Vis pripada splitskom plovnom području. Kombinacija prirodnih i izgrađenih elemenata čini osnovu pomorske infrastrukture grada Visa, koja uključuje zaštićene luke i uvale s neizgrađenim i izgrađenim

komponentama koje omogućuju funkcioniranje pomorskog prometa. Problem trajektne luke očituje se u nedostatku lučkih kopnenih površina, tako da se tijekom turističke sezone cjelokupan promet vozila s otoka Visa usmjerenih na trajekte (uključujući čekanje vozila na ukrcaj) odvija na gradskim ulicama i javno-prometnim površinama u luci, što u vremenima ukrcaja i iskrcaja vozila iz trajekta znatno otežava ostali kolni i pješački gradski promet na tom dijelu rive, smanjuje turističku atraktivnost destinacije te povećava nezadovoljstvo lokalnog stanovništva i stacioniranih gostiju (Izvor: Razvojna strategija za Grad Vis do 2020. g.). U izradi je projektna dokumentacija za novu luku otvorenu za javni promet Parja-Rogačić, za luku nautičkog turizma (marina) i poduzetničku zonu Parja-Rogačić, u kojoj je predviđena i *offshore* punionica vodika brodova za srednji Jadran.

OTOK ČIOVO – Na otoku Čiovu u ljetnim mjesecima postoje brodske linije koje prevoze putnike s otoka Čiova na kopno. Postoji više prijevoznika, a prvi je „Bura line“ koji iz naselja Slatine, koje administrativno pripada gradu Splitu, vozi za Split i Trogir. Drugi prijevoznik povezuje naselja Arbaniju i Mastrinku s Trogirom i obratno te sukladno redu vožnje u ljetnim mjesecima prometuje svaki sat. Okrug Gornji također je povezan s gradom Trogirom, a linije su češće tijekom ljetnih mjeseci. Otok Čiovo nije povezan s drugim susjednim otocima.

DRVENIK VELI I DRVENIK MALI – Na otoku Drvenik Mali je luka Borak koja se koristi povoljnim područjem neznatno uvučeno dijela obale na sjeveroistoku otoka s pristaništima za lokalnu brodsku/trajektnu vezu te za druga manja ribarska i turistička plovila. Na ostalim dijelovima otoka nema pristaništa, pa niti manjih valobrana (mulova) ili organiziranih privezišta jer je najveći dio obale izložen vjetrovima i valovima. Do otoka se može doći *taxi* brodom ili trajektom koji vodi do glavnog sela Drvenik. Na otoku Drveniku Velom postoji jedno aktivno pristanište gdje pristaju trajekti (prijevoz putnika i vozila) te je otok povezan s Trogirom i Drvenikom Malim. Na prostoru stare vojarne postoji još jedno pristanište koje nije u uporabi.

OTOK BIŠEVO – Otok Biševo povezan je brodom s Komižom (Vis). Komiža (Vis) – Mežuprat (Biševo) – Salbunara (Biševo) – Porat (Biševo).

Cestovni promet

Cestovni prijevoz u RH odvija se na ukupno 23 otoka i poluotoku Pelješcu na kojima je prema podacima iz 2020. godine razvrstano ukupno 702 km državnih cesta, 400 km županijskih cesta i 507 km lokalnih cesta. Na otocima također postoji 3471 km nerazvrstanih cesta u koje se ubrajaju ceste unutar naselja koje povezuju njegove dijelove i pristupne ceste do gospodarskih građevina i poljoprivrednih zemljišta izvan naselja te su stoga važne za život i rad lokalnog stanovništva (Izvor: Nacionalni plan razvoja otoka 2021. – 2027.).

Nerazvrstane ceste u vlasništvu su jedinica lokalne samouprave pa njihovo održavanje predstavlja značajno opterećenje za lokalne proračune. Javni cestovni prijevoz postoji na većim otocima i karakterizira ga loša organizacija, stariji vozni park i visoka cijena karata (za otočno stanovništvo koje ne ostvaruje pravo na besplatan prijevoz) pa u novije vrijeme postaje neisplativ, a otočno stanovništvo sve se više okreće prijevozu osobnim vozilima. Temeljem Zakona o otocima država potiče otočni javni cestovni prijevoz omogućavajući besplatni prijevoz za djecu do navršene 8. godine života, učenike, studente, umirovljenike i osobe starije od 65. godina te osobe s invaliditetom i osobe koje su u pratnji osoba s invaliditetom. Pravo na besplatan javni otočni cestovni prijevoz imaju i građani koji nisu otočani, ako su učenici ili studenti koji se školuju odnosno studiraju na otoku ili su korisnici domova za starije i nemoćne osobe (Izvor: Nacionalni plan razvoja otoka 2021. – 2027.).

U tablici je prikazana dužina cesta na srednjodalmatinskim otocima. Dužina državnih cesta je 192,4 km, županijskih cesta je 154,3 km i lokalnih cesta je 93,9 km.

Tablica 32: **Ceste otoka u Splitsko-dalmatinske županiji**

	DRŽAVNE CESTE (km)	ŽUPANIJSKE CESTE (km)	LOKALNE CESTE (km)
ČIOVO	8.2	8.5	6.8
ŠOLTA	20.2	5.4	1.6
BRAČ	67.4	87	17
HVAR	76.5	43.5	44.3
VIS	20.1	9.9	24.2

Izvor: NN 41/2022

Prema Državnom zavodu za statistiku gustoća cestovne mreže (ukupna dužina cesta / geografska površina) u Splitsko-dalmatinskoj županiji u 2021. godini je 573 m/km², dok je gustoća cestovne mreže za srednjodalmatinske otoke za 2019. godinu opisana u tablici. Najveću gustoću cestovne mreže ima otok Čiovo 828 m/km², Vis 604 m/km², dok otok Brač ima najmanju gustoću cestovne mreže od 451 m/km².

Tablica 33: Gustoća cestovne mreže

OTOCI (2019. godina)	GUSTOĆA CESTOVNE MREŽE (m/km ²)
BRAČ	451
ČIOVO	828
HVAR	553
ŠOLTA	472
VIS	604

Izvor: NN 17/2020

OTOK BRAČ – Cestovni promet na području Brača odvija se putem državnih, županijskih i lokalnih cesta. Na otoku Braču nalaze se tri državne ceste (D113, D114, D115), ukupne dužine 67,4 kilometara. Mrežu županijskih prometnica čini 10 cesta ukupne dužine 87 kilometara. Lokalnih cesta na području Brača je osam, a njihova ukupna dužina je 17 kilometara. Također, postoji mreža nerazvrstanih prometnica koje su u nadležnosti općina i gradova. Nerazvrstane ceste, uključujući poljske i šumske putove na otoku, predstavljaju značajni potencijal koji je, osim s prometnog aspekta, nužno aktivirati i radi gospodarskog razvoja, jer je uočeno kako prolazak ovakvih putova aktivira poljoprivredna gospodarstva te površine poljoprivrednog zemljišta u njihovoj blizini. Također, županijskim prostornim planom određeni su prometni cestovni prioriteti, čija je realizacija ključna s aspekta prometnog i gospodarskog otočnog razvitka. Kvaliteta cesta važan je element kvalitete otočnog života jer osigurava naseljenost, gospodarski napredak te prometnu povezanost. Cijene javnog prijevoza relativno su visoke i povezanost mjesta javnim prijevozom na otoku, s obzirom na postojeći raspored vožnji, nije zadovoljavajuća. Usluge *taxi* službe dostupne su u svim većim mjestima na području Brača, ali cijene *taxi* usluga su vrlo visoke (Izvor: Lokalna razvojna strategija, Lokalne akcijske grupe Brač do 2020. g.).

OTOK ŠOLTA – Cestovni promet na otoku Šolti odvija se putem državnih, županijskih i lokalnih cesta. Na otoku Šolti nalaze se dvije državne ceste (D111 i D112) ukupne dužine 20,2 kilometara. Mrežu županijskih prometnica čine dvije ceste ukupne dužine 5,4 kilometara. Samo je jedna lokalna cesta na otoku Šolti dužine 1,6 kilometara. Glavna otočna cesta povezuje Stomorsku – Gornje Selo – Grohote – Rogač – Srednje Selo – Donje Selo i Maslinicu te cestovnim priključkom i turističko naselje Nečujam. Konfliktnu točku ove prometnice predstavlja prolaz kroz općinsko središte – Grohote, gdje se promet odvija kroz uske krivudave naseljske ulice bez pješačkih staza, s objektima do ruba same ceste, što čini velike prepreke u odvijanju prometa i životu samog mjesta. Usko grlo današnje prometnice predstavlja i dio prometnice Rogač – Grohote koja prolazi kroz samo središte mjesta Rogač. Stupanj sadašnje izgrađenosti cestovnih prometnica u velikoj mjeri zadovoljava potrebe otoka. Najveći problemi su spomenuti neriješeni pristup trajektnoj luci Rogač

i prolaz kroz središte Grohota. Zbog ovih je razloga potrebno dobro preispitati planirana rješenja. Za potrebe poljodjelske proizvodnje i osiguranje potpunijeg korištenja poljoprivrednog zemljišta planirana je mreža gospodarskih putova, uglavnom korištenjem postojećih putova uz nužno proširenje i poboljšanje trase radi odvijanja gospodarskog prometa (poljoprivreda i zaštita od požara), koja je u znatnoj mjeri i izgrađena. U sezoni je u svim mjestima, a naročito u obalnim, izražen problem prometa u mirovanju, odnosno parkiranja i prometnih zagušenja. Poseban problem predstavljaju promet, zaustavljanje i zadržavanje vozila u obalnim mjestima koji stvara zagušenost i narušava vizualni doživljaj primorskih mjesta te smanjuje turističku privlačnost. Stoga bi bilo nužno izvršiti novu regulaciju prometa, pristupiti uređenju parkirališnih prostora i izgraditi zamjenske prometnice za nužnu komunikaciju i pristup, ovisno o prostornim mogućnostima (Izvor: Strategija razvoja općine Šolta do 2020. g.).

OTOK HVAR – Cestovni promet na području otoka Hvara odvija se putem državnih, županijskih i lokalnih cesta. Na otoku Hvaru nalazi se jedna državna cesta (D116) dužine 76,5 kilometara. Mrežu županijskih prometnica čini osam cesta ukupne dužine 43,5 kilometara. Lokalnih cesta na području Hvara je 11, a njihova ukupna dužina je 44,3 kilometara. Otokom Hvarom prolazi jedna državna cesta, a to je državna cesta D116 Hvar – Milna – Stari Grad (trajektna luka) – Sućuraj s pripadajućom zaobilaznicom Grada Hvara. Uočeno je nekoliko problema povezanih s prometnicama na području Grada Hvara. Prvo, županijska cesta Ž6252 od posebne važnosti za Brusje i Velo Grablje nije dovoljno široka što je čini nepogodnom za autobusni promet te bi trebalo napraviti rekonstrukciju, a što je i predviđeno Prostornim planom uređenja Grada Hvara. Drugo, prometna povezanost Grada Hvara s ostatkom otoka značajno će se poboljšati i izgradnjom nove ceste Dubovica – Sv. Nedilja čija je gradnja planirana u PPUG-u Hvar i za koju su postupci ishoda dozvola i izrade izvedbenih projekata u tijeku. U PPUG-u Hvara planirana je i izgradnja lokalne ceste D116 (tunel Dubovica) – Sv. Nedilja te su utvrđene dvije trase u istraživanju, a izgradnjom ove ceste dodatno će se unaprijediti prometna povezanost Grada Hvara (Izvor: Strategija razvoja Grada Hvara do 2020. g.).

OTOK VIS – Cestovni promet na području otoka Visa odvija se putem državnih, županijskih i lokalnih cesta. Na otoku Visu nalazi se jedna državna cesta (D117) ukupne dužine 20,1 kilometara. Postoji samo jedna županijska cesta ukupne dužine 9,9 kilometara. Lokalnih cesta na području Visa je šest, a njihova ukupna udaljenost je 24,2 kilometara. Glavna cestovna prometnica na otoku je ona koja najkraćom vezom spaja dva grada na otoku, Vis i Komižu (Ž-6212), a potom cesta Vis – Podselse – Dračevo Polje – Podhumlje – Podšpilje – Komiža (D-117). Modernizacijom glavne ceste Vis – Komiža prilično je dobro riješena cestovna povezanost tih dvaju gradova, ali su neke lokalne ceste prilično uske i na nekim potezima je kolnik dosta oštećen. Naročito je to istaknuto na potezu prema Milni gdje je cesta neprimjereno uska. U tom smislu nužna je sanacija takvih cestovnih dionica. Sekundarni pravci cestovnog povezivanja otoka su lokalnog karaktera i odnose se na veze sa sjevernom i jugoistočnom obalom, a uključuju i ceste/ulice u navedenim gradovima i naseljima (Izvor: Razvojna strategija za Grad Vis do 2020. g.). Prostornim planom Grada Visa planirana je prometnica koja povezuje Grad Vis i Grad Komižu s novom lukom otvorenom za javni promet i lukom nautičkog turizma.

OTOK ČIOVO – Cestovni promet na području otoka Čiova odvija se putem državnih, županijskih i lokalnih cesta. Na otoku Čiovo nalazi se jedna državna cesta (D126) ukupne dužine 8,2 kilometara. Mrežu županijskih prometnica čine dvije ceste ukupne dužine 8,5 kilometara. Na području Čiova postoje dvije lokalne ceste, a njihova ukupna udaljenost je 6,8 kilometara. Prometna infrastruktura jedna je od važnih sastavnica razvoja određenog naselja. Otok Čiovo nema povoljnu prometnu infrastrukturu. Većina cesta nema kolnike, čak ni proširenje uz asfalt, a velik broj njih je uzak i nepregledan. To stvara velike probleme u ljetnim mjesecima kada turisti moraju hodati po cesti i time ugrožavaju vlastitu sigurnost, a i sigurnost vozača. Također, velik broj ulica nije prilagođen za odvijanje prometa u dva smjera što otežava cirkulaciju prometa. Osim gužvi koje nastaju u tako uskim ulicama, velik problem predstavlja i nedostatak parkirnih mjesta ili javnih garaža u ljetnim mjesecima. Većina turista dolazi cestovnim putem, osobnim automobilima koje nemaju gdje parkirati. Uz to, nekolicina ulica nema uspostavljen

javnu rasvjetu, a na cijelom otoku jedino naselje Okrug Gornji ima šetnicu. Gradnjom novog mosta i prilaznih cesta na otoku, cestovna infrastruktura se poboljšala i olakšala kretanje vozila, no potrebna su još brojna ulaganja. Nepovoljna prometna infrastruktura Čiova rezultat je stihijske, neplanske turističke gradnje koja nije uzela u obzir izgradnju uređenog prometnog sustava. Kuće su se gradile uz samu obalu ne ostavljajući dovoljno prostora za izgradnju većih i preglednijih cesta.

OTOCI DRVENIK VELI I DRVENIK MALI – Na otoku Drvenik Mali nije dozvoljeno prometovanje automobilima i ima asfaltirane ceste. Tek odnedavno postoji samo asfaltirana cesta od nekoliko stotina metara na potezu Borak – uvala Velika Rina. Sve ostalo čine šumski putevi ili kozje staze, a to je ono što čini posebnost ovog otoka. Na otoku Drveniku Velom odvija se prometovanje cestovnih vozila te Grad Trogir vrši ulaganja na poboljšanju cestovne infrastrukture koja se u trenutnom stanju okarakterizira kao nezadovoljavajuća. Izražen problem u prometovanju na Drveniku Velom (kao i na Drveniku Malom) predstavlja visok broj neregistriranih vozila te teretnih vozila neprilagođenih postojećim prometnicama, čime se ugrožava sigurnost stanovnika otoka i sam okoliš.

Zračni promet

Putnički zračni promet na otocima je organiziran u zračnoj luci na otoku Braču. Heliodromi na otocima primarno služe u svrhu hitne medicinske skrbi kako bi se osigurao prijevoz hitnih pacijenata helikopterima do bolničkih centara na kopnu.

OTOK BRAČ – Zračni promet na otoku obavlja se preko zračne luke Brač, smještene na Veškom polju u općini Pučišća, na 541 metar nadmorske visine. Ukupna površina zračne luke Brač je oko 400 000 metara četvornih, dužine uzletno-sletne staze od 1320 metara i širine od 30 metara. Zračno pristanište opremljeno je za prihvat i otpremu manjih komercijalnih putničkih zrakoplova (kapaciteta do 100 sjedećih mjesta). Otvorena je tijekom cijele godine, no *charter* promet odvija se isključivo ljeti. Zračne veze ostvaruju se preko aerodroma Split. Javni prijevoz do zračnog pristaništa nije organiziran. *Taxi* služba na raspolaganju je po pozivu za vrijeme otvorenosti zračne luke. Zbog velike nadmorske visine na kojoj je zračna luka smještena, te blizine najvišeg vrha otoka Brača (Vidova gora), u danima visoke naoblake i kiše moguća je pojava magle i loše vidljivosti. Trenutno je u izradi dokumentacija za produljenje uzletno-sletne staze za 500 metara, čime bi se otvorila mogućnost slijetanja zrakoplova Airbus A-319 i A-320. Za proširenje djelatnosti potrebno je predvidjeti izgradnju pratećih sadržaja. Postojeći interventni heliodromi na otoku Braču nalaze se u Selcima, Pražnicama i Milni.⁵⁶

OTOK ŠOLTA – U sustavu zračnog prometa u Grohotama se nalazi interventni heliodrom. Prema planu Splitsko-dalmatinske županije, planira se i izgradnja male zračne luke sportsko-turističkog karaktera, južno od Gornjeg Sela.⁵⁷

OTOK VIS – U ovom razvojnom trenutku otoka Visa nužno je modernizirati i kvalitetno cestovno povezati postojeće heliodrome, odnosno razmotriti potrebu za izgradnjom novih, kako bi se sredstva mogla koncentrirati na one postojeće. Postojeći interventni heliodrom otoka Visa nalazi se na lokaciji Šupurine. Povezivanje Visa hidroavionima čini se realnijom varijantom od izgradnje novog aerodroma pa bi ovaj način povezivanja trebao imati prioritet pred izgradnjom novog aerodroma. Svakako treba razmotriti i izgradnju sportskog aerodroma s obzirom na postojanje prostornih preduvjeta (Izvor: Razvojna strategija za Grad Vis do 2020. g).

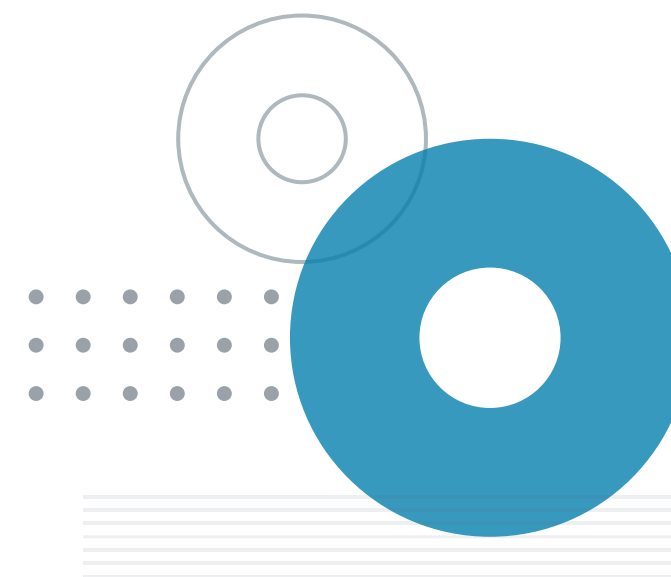
OTOK HVAR – Na području otoka Hvara postoji sportski aerodrom. Nalazi se 1,2 km istočno od Starog Grada. Na otoku Hvaru postoje tri heliodroma koji se pretežno koriste u svrhu hitne medicinske pomoći, a to su: heliodrom „Smokovik“, heliodrom „Palmižana“ i heliodrom „Jelsa“. Planirani interventni heliodromi na Hvaru su u Gradu Hvaru, Bogomolju, Starom Gradu (Pasika), Jelsi i na Sv. Klementu, uvala Palmižana. Prema Nacrtu programa održivog razvitka otočne skupine Hvar (PORO HVAR) iz 2005. spominje se kako prostorni plan Splitsko-dalmatinske županije predviđa

⁵⁶ Lokalna razvojna strategija, Lokalne akcijske grupe Brač do 2020.

⁵⁷ Strategija razvoja općine Šolta do 2020.

izgradnju zračne luke na lokaciji Plošnik koja bi trebala imati kategoriju 2C (prema preporukama ICAO-a) s dužinom slijetne staze 1400 m, širine 30 m, s ukupnom površinom zračne luke 486.000 m². Osim toga u istom dokumentu spominje se i izgradnja sportskog uzletišta u općini Sućuraj na lokaciji Grabak u ukupnoj površini 20 – 25 ha (Izvor: Strategija razvoja Grada Hvara do 2020. g.).

OTOCI DRVENIK MALI I DRVENIK VELI⁵⁸ – Na području otoka Drvenika Malog postoji interventni heliodrom dostupan 24 h u svrhu hitne medicinske pomoći, koji je opremljen za noćno slijetanje helikoptera, a isti je pušten u rad 2021. godine. Na području otoka Drvenika Velog postoji interventni heliodrom dostupan 24 h u svrhu hitne medicinske pomoći, koji je opremljen za noćno slijetanje helikoptera, a isti je pušten u rad 2020. godine. Oba heliodroma investicija su Grada Trogira, kao nadležne jedinice lokalne samouprave.

⁵⁸ Sukladno izravnom komentaru na tekst poglavlja Analize TS-a (dio Cestovni promet), od strane člana Otočnog partnerstva / radne skupine na II. sjednici, na opetovani zahtjev ugradnje komentara u tekst, dodaje se predmetna referenca kojom se navodi da na Drveniku Velikom trajekt pristaje na rivi koja je navedena kao prometnica D8 te da automobili prometuju, ali da na otoku nema prometnica, nego samo vatrogasnih putova i nerazvrstanih cesta. Dodatno, član naglašava da su se umjesto prometnica asfaltirali vatrogasni putovi i izražava zabrinutost u vezi toga zbog odsustva građevinske dozvole.

**PODRUČJA ULAGANJA
TS-a**

Područja ulaganja TS-a kao operacije prioritizirana su na način da pokrivaju specifične potrebe otoka koje su lokalnog karaktera te koje povezuju više tema s potencijalom njihove integracije na programskoj i projektnoj razini (vidi poglavlje 5. OPIS INTEGRIRANOG PRISTUPA RJEŠAVANJU UTVRĐENIH RAZVOJNIH POTREBA I POTENCIJALA). U ovoj cjelini navode se prihvatljive vrste ulaganja i ciljne skupine te se prikazuju vrijednosti ostvarenja prema zadanim pokazateljima ostvarenja, odnosno pokazateljima rezultata, po pojedinom području ulaganja. Za pokazatelje rezultata u zasebnim tablicama dodatno je prikazana metodologija izračuna istih, uz poveznicu sa zadanim pokazateljem ostvarenja.⁵⁹ Radi preglednosti podataka, Obrazac za izradu TS-a sastavni je dio ove Teritorijalne strategije (zaseban prilog).

4.1. Održivo upravljanje, očuvanje i korištenje otočnog prostora

Navedeno područje uključuje:

- Ulaganja u uspostavu i unaprjeđenje sustava nadzora i praćenja radi smanjenja rizika od požara, s posebnim naglaskom na jačanje kapaciteta i operativne spremnosti vatrogastva te financiranje protupožarnih prosjeka i putova, nabavu vatrogasnih vozila, kao i obnovu i opremanje vatrogasnih domova.
- Ulaganja u uspostavu i unaprjeđenje sustava nadzora i praćenja radi smanjenja rizika od katastrofa, s posebnim naglaskom na ulaganje u jačanje kapaciteta i operativne spremnosti civilne zaštite.
- Ulaganja iz područja plave infrastrukture koja uključuju mjere zaštite i obnove ugroženih i rijetkih stanišnih tipova i vrsta, postavljanje ekološki prihvatljivih sidrišta na područjima mreže Natura 2000 i izvan nje, akcije čišćenja morskih i obalnih staništa od otpada antropogenog porijekla, obnova lokvi i sl., a sve u skladu s mjerama PAO-a za mrežu Natura 2000.
- Ulaganja iz područja zelene infrastrukture koja uključuju mjere zaštite, obnove i održive upotrebe prirodne baštine i područja koja se nalaze u mreži Natura 2000, ali i izvan tih područja, te očuvanja ugroženih i rijetkih stanišnih tipova i vrsta na otocima, zatim restauraciju parkova i šuma s ciljem povećanja njihove bioraznolikosti, izgradnju i obnovu suhozida i sl.

Ciljane skupine: JLPRS, vatrogasne službe, civilna zaštita, javne ustanove i tvrtke, civilno društvo, stanovnici otoka.

Tablica 34: **Pokazatelji ostvarenja i rezultata te ukupni procijenjeni trošak operacije – Održivo upravljanje, očuvanje i korištenje otočnog prostora**

Pokazatelj ostvarenja	Ciljna vrijednost pokazatelja ostvarenja za 2024.	Ciljna vrijednost pokazatelja ostvarenja za ukupno razdoblje ts-a	Pokazatelj rezultata	Ciljna vrijednost pokazatelja rezultata za ukupno razdoblje ts-a	Uk. Procijenjeni trošak provedbe operacije iz itp-a (eur)
RCO28 Područje obuhvaćeno mjerama zaštite od šumskih požara (mjerna jedinica: ha)	15.003	34.805	RCR36 Stanovništvo koje ostvaruje koristi od mjera zaštite od šumskih požara <i>Polazna vrijednost: 0</i>	14.134	11.176.470,59 EUR
RCO24 Ulaganja u nove ili poboljšane sustave za praćenje katastrofa, pripravnost, odgovor i upozorenje na njih u slučaju prirodnih katastrofa (mjerna jedinica: EUR)	100.000	800.000	RCR37 Stanovništvo koje ostvaruje koristi od mjera zaštite od prirodnih katastrofa povezanih s klimatskim promjenama (osim poplava ili šumskih požara) <i>Polazna vrijednost: 0</i>	3.534	
RCO26 Zelena infrastruktura izgrađena za prilagodbu klimatskim promjenama (mjerna jedinica: ha)	0,54	4,44	RSR 5.2.2. Stanovništvo koje ima pristup novoj ili poboljšanoj zelenoj infrastrukturi na otocima <i>Polazna vrijednost: 0</i>	17.668	

⁵⁹ Preuzeto iz Integriranog teritorijalnog programa 2021. – 2027.: Pokazatelji ostvarenja za *Specifični cilj: RSO5.2. Poticanje integriranog i uključivog društvenog i gospodarskog razvoja, lokalnog razvoja u području okoliša, kulture, prirodne baštine, održivog turizma i sigurnosti u područjima koja nisu urbana (EFR)*.

Tablica 35: Metodologija prikupljanja podataka za pokazatelj rezultata RCR36

Relevantni fond	Europski fond za regionalni razvoj
Kod pokazatelja	RCR36
Naziv pokazatelja	Stanovništvo koje ostvaruje koristi od mjera zaštite od šumskih požara
Kod pokazatelja i skraćeni naziv	RCR36: Pop. koristi od zaštite od požara
Mjerna jedinica	Osobe
Vrsta pokazatelja	Pokazatelj rezultata
Početna (referentna) vrijednost (na razini svih otoka)	0
Referentna godina	2021.
Pojašnjenje i pretpostavke za ciljnu vrijednost 2029. (otoci SDŽ-a)P	14.134
Aktivnost programa	Ova programska aktivnost uključuje ulaganja u uspostavu i unaprjeđenje sustava nadzora i praćenja radi smanjenja rizika od požara, s posebnim naglaskom na jačanje kapaciteta i operativne spremnosti vatrogastva.
Metodologija i troškovi (sukladno metodologiji MRRFEU-a)	Pokazatelj je vezan uz RCO28. Prema zadnjem popisu stanovništva, na otocima Splitsko-dalmatinske županije živi 35.336 stanovnika. S obzirom na to da će aktivnosti zaštite od požara sukladno analiziranim potrebama i metodologiji MRRFEU-a obuhvatiti 40 % otočnog područja u RH, procjenjuje se da će 40 % otočnog stanovništva SDŽ-a ostvarivati koristi od mjera zaštite od požara, odnosno 14.134 otočnih stanovnika.
Nadležna institucija	Splitsko-dalmatinska županija

Tablica 36: Metodologija prikupljanja podataka za pokazatelj rezultata RCR37

Relevantni fond	Europski fond za regionalni razvoj
Kod pokazatelja	RCR37
Naziv pokazatelja	Stanovništvo koje ostvaruje koristi od mjera zaštite od prirodnih katastrofa povezanih s klimatskim promjenama (osim poplava ili šumskih požara)
Kod pokazatelja i skraćeni naziv	RCR37: Pop. koristi od prirodne katastrofe (klima)
Mjerna jedinica	Osobe
Vrsta pokazatelja	Pokazatelj rezultata
Početna (referentna) vrijednost (na razini svih otoka)	0
Referentna godina	2021.
Pojašnjenje i pretpostavke za ciljnu vrijednost 2029. (otoci SDŽ-a)	3.534

Relevantni fond	Europski fond za regionalni razvoj
Aktivnost programa	Ova programska aktivnost obuhvaća uspostavu i unaprjeđenje sustava nadzora i praćenja radi smanjenja rizika od katastrofa, s posebnim naglaskom na ulaganje u jačanje kapaciteta i operativne spremnosti civilne zaštite.
Metodologija i troškovi (sukladno metodologiji MRRFEU-a)	Pokazatelj je vezan uz RCO24. Po zadnjem popisu stanovništva, na otocima Splitsko-dalmatinske županije živi 35.336 stanovnika. S obzirom na to da će aktivnosti zaštite od požara sukladno analiziranim potrebama i metodologiji MRRFEU-a obuhvatiti 10 % otočnog područja u RH, procjenjuje se da će 10 % otočnog stanovništva SDŽ-a ostvarivati koristi od mjera zaštite od prirodnih katastrofa, odnosno 3.534 otočnih stanovnika.
Nadležna institucija	Splitsko-dalmatinska županija

Tablica 37: Metodologija prikupljanja podataka za pokazatelj rezultata RSR5.2.2

Relevantni fond	Europski fond za regionalni razvoj
Kod pokazatelja	RSR5.2.2
Naziv pokazatelja	Stanovništvo koje ima pristup novoj ili poboljšanoj zelenoj infrastrukturi na otocima
Kod pokazatelja i skraćeni naziv	RSR5.2.2 Stanovništvo s pristupom zelenoj infrastrukturi na otocima
Mjerna jedinica	Osobe
Vrsta pokazatelja	Pokazatelj rezultata
Početna (referentna) vrijednost (na razini svih otoka)	0
Referentna godina	2021.
Pojašnjenje i pretpostavke za ciljnu vrijednost 2029. (otoci SDŽ-a)	17.668
Aktivnost programa	Ova programska aktivnost uključuje ulaganja u razvoj zelene i plave infrastrukture radi očuvanja prirode i okoliša, zaštitu prirodne baštine, samoodrživog upravljanja javnim zelenim površinama/prostorima na otocima te poboljšanja prilagodbe klimatskim promjenama.
Metodologija i troškovi (sukladno metodologiji MRRFEU-a)	Pokazatelj je vezan uz RCO26. Po zadnjem popisu stanovništva, na otocima Splitsko-dalmatinske županije živi 35.336 stanovnika. S obzirom na to da će aktivnosti zaštite od požara sukladno analiziranim potrebama i metodologiji MRRFEU-a obuhvatiti polovicu otočnog područja u RH, procjenjuje se da će 50 % otočnog stanovništva SDŽ-a ostvarivati pristup novoj ili poboljšanoj zelenoj infrastrukturi, odnosno 17.668 otočnih stanovnika.
Nadležna institucija	Splitsko-dalmatinska županija

Tablica 38: **Mjere i rok za provedbu operacije – Održivo upravljanje, očuvanje i korištenje otočnog prostora**

Pokazatelj ostvarenja	Mjera za provedbu operacije	Svrha provedbe mjere	Rok provedbe mjere
RCO28	<i>Promicanje prilagodbe na klimatske promjene, sprečavanje rizika i otpornosti na katastrofe (M2)</i>	<p>Svrha mjere jest izgraditi i osposobiti učinkovit sustav civilne zaštite i povećati otpornost Splitsko-dalmatinske županije na klimatske promjene. Mjera obuhvaća programe/projekte/aktivnosti:</p> <ul style="list-style-type: none"> izgradnja i stavljanje u punu funkciju Centra za naprednu obuku za vatrogastvo i civilnu zaštitu u Vučevici nastavak provedbe aktivnosti koje za cilj imaju jačanje kapaciteta vatrogasnih snaga za intervencije u zaštiti okoliša na području SDŽ-a potpora aktivnostima HGSS-a daljnje jačanje prekogranične suradnje na području brzog i koordiniranog odgovora na prirodne i druge nesreće programima Interrega podrška aktivnostima obrazovanja o prevenciji, planiranju i upravljanju katastrofama i velikim nesrećama svih sudionika sustava zaštite i spašavanja 	prosinac 2029.
	<i>PR SDŽ 2022. – 2027.; Prioritet 3. Zelena i resursno učinkovita županija održive infrastrukture; Posebni cilj 3.1. Zaštita okoliša i prirode i stvaranje otpornosti na klimatske promjene i prirodne katastrofe</i>	<ul style="list-style-type: none"> unapređenje mogućnosti odgovora, spremnosti i sposobnosti timova civilne zaštite na sve vrste izvanrednih situacija izgradnja učinkovitog sustava javnog alarmiranja stanovništva u slučaju većih nesreća i katastrofa jačanje spremnosti operativnih snaga za otklanjanje posljedica u slučaju iznenadnog onečišćenja mora i voda jačanje spremnosti operativnih snaga za otklanjanje posljedica u slučaju kemijske, biološke, radiološke i nuklearne izvanredne situacije provođenje vježbi zaštite i spašavanja koje oponašaju uvjete velikih izvanrednih situacija izrada strategije prilagodbe na klimatske promjene Splitsko-dalmatinske županije implementacija projekata koji za cilj imaju prilagodbu na klimatske promjene implementacija mjera Zajedničkog akcijskog plana energetske održivosti razvoja i prilagodbe klimatskim promjenama otoka Brača (SECAP BRAČ), kao primjera dobre prakse, kao i izrada i implementacija planova i za druga područja itd. 	
RCO24	<i>Promicanje prilagodbe na klimatske promjene, sprečavanje rizika i otpornosti na katastrofe (M2)</i>	<p>Svrha mjere jest izgraditi i osposobiti učinkovit sustav civilne zaštite i povećati otpornost Splitsko-dalmatinske županije na klimatske promjene. Mjera obuhvaća programe/projekte/aktivnosti:</p> <ul style="list-style-type: none"> izgradnja i stavljanje u punu funkciju Centra za naprednu obuku za vatrogastvo i civilnu zaštitu u Vučevici nastavak provedbe aktivnosti koje za cilj imaju jačanje kapaciteta vatrogasnih snaga za intervencije u zaštiti okoliša na području SDŽ-a potpora aktivnostima HGSS-a daljnje jačanje prekogranične suradnje na području brzog i koordiniranog odgovora na prirodne i druge nesreće programima Interrega, podrška aktivnostima obrazovanja o prevenciji, planiranju i upravljanju katastrofama i velikim nesrećama svih sudionika sustava zaštite i spašavanja unapređenje mogućnosti odgovora, spremnosti i sposobnosti timova civilne zaštite na sve vrste izvanrednih situacija izgradnja učinkovitog sustava javnog alarmiranja stanovništva u slučaju većih nesreća i katastrofa 	prosinac 2029.

Pokazatelj ostvarenja	Mjera za provedbu operacije	Svrha provedbe mjere	Rok provedbe mjere
	<i>PR SDŽ 2022. – 2027.; Prioritet 3. Zelena i resursno učinkovita županija održive infrastrukture; Posebni cilj 3.1. Zaštita okoliša i prirode i stvaranje otpornosti na klimatske promjene i prirodne katastrofe</i>	<ul style="list-style-type: none"> jačanje spremnosti operativnih snaga za otklanjanje posljedica u slučaju iznenadnog onečišćenja mora i voda jačanje spremnosti operativnih snaga za otklanjanje posljedica u slučaju kemijske, biološke, radiološke i nuklearne izvanredne situacije provođenje vježbi zaštite i spašavanja koje oponašaju uvjete velikih izvanrednih situacija izrada strategije prilagodbe na klimatske promjene Splitsko-dalmatinske županije implementacija projekata koji za cilj imaju prilagodbu na klimatske promjene implementacija mjera Zajedničkog akcijskog plana energetske održivosti razvoja i prilagodbe klimatskim promjenama otoka Brača (SECAP BRAČ), kao primjera dobre prakse, kao i izrada i implementacija planova i za druga područja itd. 	
RCO26	<i>Vrednovanje, zaštita, očuvanje i održivo korištenje prirodnih resursa (M1)</i> <i>PR SDŽ 2022. – 2027.; Prioritet 3. Zelena i resursno učinkovita županija održive infrastrukture; Posebni cilj 3.1. Zaštita okoliša i prirode i stvaranje otpornosti na klimatske promjene i prirodne katastrofe</i>	<p>Svrha mjere jest stvoriti preduvjete za očuvanje prirodnih resursa i osigurati kontinuirani sustav praćenja stanja prirode i okoliša u Splitsko-dalmatinskoj županiji. Mjera obuhvaća programe/projekte/aktivnosti:</p> <ul style="list-style-type: none"> razvoj i podrška projekata koji za cilj imaju valorizaciju prirodne baštine izrada planova upravljanja zaštićenim područjima i ekološkom mrežom NATURA 2000 sustavno praćenje učinkovitosti upravljanja zaštićenim područjima i prirodnim vrijednostima edukacija uprave za provođenje i primjenu odredbi prostorno-planske dokumentacije i izdavanje dopuštenja za korištenje prirodnim resursima podrška akcijama koje podižu razinu obrazovanja, informiranosti i svijesti javnosti o biološkoj, krajobraznoj i geološkoj raznolikosti podrška suradnji između organizacija civilnog društva i javnog i gospodarskog sektora poticanje mjera zaštite voda i šuma poticanje mjera zaštite zraka i tla izrada Programa ublažavanja, prilagodbe klimatskim promjenama i zaštite ozonskog sloja Splitsko-dalmatinske županije poticanje zajedničkih mjera u pogledu smanjivanja buke i onečišćenja zraka, što podrazumijeva i sustavni pristup praćenja buke okoliša u zonama najvišeg intenziteta (prometna, industrijska čvorišta), a posebno na rubovima urbanih lokacija (koje graniče s industrijom) 	prosinac 2029.

4.2. Unaprjeđenje poslovne i javne infrastrukture na otocima

Navedeno područje uključuje:

- Ulaganja u poslovnu infrastrukturu i podršku, poput izgradnje ili obnove poslovnih zona i poduzetničkih potpornih institucija (npr. inkubatora i *co-working* prostora), s ciljem diverzifikacije ekonomske strukture na otocima, stvaranja povoljnih uvjeta za osnivanje i rad tvrtki na otocima i njihovu veću konkurentnost te međusobno povezivanje.
- Ulaganja u unaprjeđenje društvenih sadržaja na otocima i uključivanje lokalne zajednice kroz revitalizaciju javno-društvene infrastrukture na otvorenom i zatvorenom te ostale infrastrukture namijenjene javnoj uporabi, poput obnove i opremanja infrastrukture za djelovanje pružatelja socijalnih usluga u zajednici i organizacija civilnog društva te uređenja i obnove drugih javnih prostora na kojima se građani okupljaju, zadržavaju i borave (uključujući trgove, ulice, parkove, sportsko-rekreativnu infrastrukturu otvorenog i zatvorenog tipa i sl.).

Ciljane skupine: gospodarski subjekti i poduzetnici, pružatelji i korisnici javnih usluga, JLP(R)S, javne ustanove i javne tvrtke, civilno društvo, stanovnici otoka.

Tablica 39: **Pokazatelji ostvarenja i rezultata te ukupni procijenjeni trošak operacije – Unaprjeđenje poslovne i javne infrastrukture na otocima**

Pokazatelj ostvarenja	Ciljna vrijednost pokazatelja ostvarenja za 2024.	Ciljna vrijednost pokazatelja ostvarenja za ukupno razdoblje ts-a	Pokazatelj rezultata	Ciljna vrijednost pokazatelja rezultata za ukupno razdoblje ts-a	Uk. Procijenjeni trošak provedbe operacije iz itp-a (eur)
RCO15 Kapacitet stvorene inkubacije (mjerna jedinica: broj MSP-ova)	0	41	RCR18 MSP-ovi koji se koriste uslugama inkubatora jednu godinu nakon stvaranja inkubatora	20	12.352.941,18 EUR
			<i>Polazna vrijednost: 0</i>		
RSO 5.2.1. Stvoreni ili regenerirani prostori na otocima (mjerna jedinica: m ²)	884	6.842	RSR 5.2.1. Stanovništvo koje ima pristup novoj ili poboljšanoj socijalnoj infrastrukturi	19.435	
			<i>Polazna vrijednost: 0</i>		

Tablica 40: **Metodologija prikupljanja podataka za pokazatelj rezultata RCR18**

Relevantni fond	Europski fond za regionalni razvoj
Kod pokazatelja	RCR18
Naziv pokazatelja	MSP-ovi koji se koriste uslugama inkubatora jednu godinu nakon stvaranja inkubatora
Kod pokazatelja i skraćeni naziv	RCR18: MSP-ovi koji se koriste uslugama inkubatora jednu godinu nakon stvaranja inkubatora
Mjerna jedinica	Poduzeća
Vrsta pokazatelja	Pokazatelj rezultata
Početna (referentna) vrijednost (na razini svih otoka)	0
Referentna godina	2021.
Pojašnjenje i pretpostavke za ciljnu vrijednost 2029. (otoci SDŽ-a)	20
Aktivnost programa	Ova programska aktivnost doprinosi održivosti otoka i otočnog stanovništva ulaganjem u poslovnu infrastrukturu i podršku s ciljem stvaranja povoljnih uvjeta za osnivanje i rad tvrtki na otocima i njihovu veću konkurentnost, digitalizaciju tvrtki, otključavanje potencijala za razvoj inovacija i inovativnih proizvoda korištenjem novih tehnologija te međusobno povezivanje.
Metodologija i troškovi (sukladno metodologiji MRRFEU-a)	Pokazatelj je vezan uz RCO15. Uzevši u obzir naučene lekcije već izgrađenih poduzetničkih potpornih institucija, raspon novih inkubacija varira od 4 do 20 po objektu. Sukladno analiziranim potrebama i metodologiji MRRFEU-a očekuje se da će u svakom od ukupno 2 objekta maksimalan kapacitet inkubacije biti 20 poduzeća, no prve godine od završetka projekta procjenjuje se da će broj poduzeća koja koriste uslugu inkubatora dosegnuti polovicu od maksimalnog kapaciteta (10 poduzeća po inkubatoru).
Nadležna institucija	Splitsko-dalmatinska županija

Tablica 41: **Metodologija prikupljanja podataka za pokazatelj rezultata RSR5.2.1.**

Relevantni fond	Europski fond za regionalni razvoj
Kod pokazatelja	RSR 5.2.1.
Naziv pokazatelja	Stanovništvo koje ima pristup novoj ili poboljšanoj socijalnoj infrastrukturi
Kod pokazatelja i skraćeni naziv	RSR 5.2.1. Stanovništvo koje ima pristup novoj ili poboljšanoj socijalnoj infrastrukturi
Mjerna jedinica	Osobe
Vrsta pokazatelja	Pokazatelj rezultata
Početna (referentna) vrijednost (na razini svih otoka)	0
Referentna godina	2021.
Pojašnjenje i pretpostavke za ciljnu vrijednost 2029. (otoci SDŽ-a)	19.435

Relevantni fond	Europski fond za regionalni razvoj
Aktivnost programa	Za održivost otoka naročito je važno poticati unaprjeđenje društvenih sadržaja i uključivanje u lokalnu zajednicu kroz revitalizaciju javno-društvene infrastrukture na otvorenom i zatvorenom i objekata namijenjenih javnoj uporabi i djelovanju organizacija civilnog društva te javnu sportsko-rekreacijsku infrastrukturu. Svugdje gdje je to moguće, pri provedbi ove aktivnosti, prioritet će se dati revitalizaciji već postojećih građevina ili aktivacijom brownfield lokacija.
Metodologija i troškovi (sukladno metodologiji MRRFEU-a)	Pokazatelj je vezan uz RSO 5.2.1. Po zadnjem popisu stanovništva, na otocima Splitsko-dalmatinske županije živi 35.336 stanovnika. S obzirom na to da će aktivnosti revitalizacije javno-društvene infrastrukture, sukladno analiziranim potrebama i metodologiji MRRFEU-a, obuhvatiti 55 % otočnog područja u RH, procjenjuje se da će 55 % otočnog stanovništva SDŽ-a ostvarivati koristi od implementacije predmetnih aktivnosti, odnosno 19.435 otočnih stanovnika.
Nadležna institucija	Splitsko-dalmatinska županija

Tablica 42: **Mjere i rok za provedbu operacije – Unaprjeđenje poslovne i javne infrastrukture na otocima**

Pokazatelj ostvarenja	Mjera za provedbu operacije	Svrha provedbe mjere	Rok provedbe mjere
RCO15	Jačanje kapaciteta poduzetničkih potpornih institucija uz razvoj novih usluga i infrastrukture (M4) <i>PR SDŽ 2022. – 2027.; Prioritet 1. Konkurentno i otporno gospodarstvo; Posebni cilj 1.2. Jačanje malog i srednjeg poduzetništva i poduzetničkog okruženja</i>	Svrha je mjere jačanje kapaciteta postojećih poduzetničkih potpornih institucija i stvaranje uvjeta za razvoj nove i proširivanje postojeće poslovne infrastrukture i uvođenje novih usluga. Mjera obuhvaća programe/projekte/aktivnosti: <ul style="list-style-type: none"> • uvođenje novih usluga poduzetničkih potpornih institucija (PPI) za potporu MSP-ovima u svim fazama poslovanja • poboljšavanje kompetencija zaposlenika poduzetničkih potpornih institucija • poboljšavanje postojeće poslovne infrastrukture, opreme i povezanih poslovnih usluga koje se pružaju MSP-ovima • stvaranje nove poslovne infrastrukture, opreme i povezanih poslovnih usluga • nastavak provedbe županijskog Programa jačanja poduzetničkih kompetencija SDŽ-a (potpora poduzetničkim potpornim institucijama i potpora organizaciji međunarodnih konferencija i stručnih skupova na temu suvremenih tehnologija) itd. 	prosinac 2029.
RSO5.2.1	Podizanje kvalitete i održivosti komunalnog sustava (M1) <i>PR SDŽ 2022. – 2027.; Prioritet 3. Zelena i resursno učinkovita županija održive infrastrukture; Posebni cilj 3.2. Održivi razvoj infrastrukturnih sustava</i>	Svrha je mjere povećavanje komunalnog standarda u Splitsko-dalmatinskoj županiji. Mjera obuhvaća potporu programima/projektima/aktivnostima gradnje novih, rekonstrukcije postojećih i/ili opremanje objekata komunalne infrastrukture, kao što su: <ul style="list-style-type: none"> • nerazvrstane ceste • javne prometne površine na kojima nije dopušten promet motornih vozila • javna parkirališta • javne garaže • javne zelene površine • građevine i uređaji javne namjene • javna rasvjeta • groblja i krematoriji na grobljima • građevine namijenjene obavljanju javnog prijevoza itd. 	

4.3. **Valorizacija kulturne baštine i razvoj kulturnih usluga na otocima**

Navedeno područje uključuje:

- Ulaganja u fizičku obnovu i revitalizaciju objekata kulturne baštine te kulturno-turističkih lokacija, valorizaciju i digitalizaciju pokretne kulturne baštine otoka, poput muzejskih i knjižničnih zbirki, organizaciju raznih događanja s ciljem promocije kulturne baštine i lokalnih običaja i informiranja lokalnog stanovništva o očuvanju kulturne baštine i običaja, očuvanje tradicionalnih umijeća, obrta i običaja koji su najizloženiji preobrazbi ili nestanku, a sve s ciljem očuvanja otočnog identiteta.

Ciljne skupine: JLP(R)S, javne ustanove i javne tvrtke, gospodarski subjekti, civilno društvo, kulturne ustanove, stanovnici otoka, turisti i turističke zajednice.

Tablica 43: **Pokazatelji ostvarenja i rezultata te ukupni procijenjeni trošak operacije – Valorizacija kulturne baštine i razvoj kulturnih usluga na otocima**

Pokazatelj ostvarenja	Ciljna vrijednost pokazatelja ostvarenja za 2024.	Ciljna vrijednost pokazatelja ostvarenja za ukupno razdoblje ts-a	Pokazatelj rezultata	Ciljna vrijednost pokazatelja rezultata za ukupno razdoblje ts-a	Uk. Procijenjeni trošak provedbe operacije iz itp-a (eur)
RCO77 Broj kulturnih i turističkih lokacija za koje je primljena potpora (mjerna jedinica: broj kulturnih i turističkih lokacija)	0	5	RCR77 Posjetitelji kulturnih i turističkih lokacija za koje je pripremljena potpora <i>Polazna vrijednost: 0</i>	25.000	11.058.823,53 EUR

Tablica 44: Metodologija prikupljanja podataka za pokazatelj rezultata RCR77

Relevantni fond	Europski fond za regionalni razvoj
Kod pokazatelja	RCR 77
Naziv pokazatelja	Posjetitelji kulturnih i turističkih lokacija za koje je primljena potpora
Kod pokazatelja i skraćeni naziv	RCR77 Posjetitelji kulturnih i turističkih znamenitosti
Mjerna jedinica	Posjetitelji / godina
Vrsta pokazatelja	Pokazatelj rezultata
Početna (referentna) vrijednost (na razini svih otoka)	0
Referentna godina	2021.
Pojašnjenje i pretpostavke za ciljnu vrijednost 2029. (otoci SDŽ-a)	25.000
Aktivnost programa	Kroz ovu programsku aktivnost potiče se obnova materijalnih kulturnih dobara na otocima poput pojedinačnih građevina, kulturno-povijesnih cjelina, arheoloških nalazišta i ostale nepokretne kulturne baštine te valorizacija i digitalizacija pokretne kulturne baštine otoka, poput muzejskih i knjižničnih zbirki. Za očuvanje otočnog identiteta važno je poticati tradicionalna umijeća i obrte, folklorne i gastronomske običaje te baštinstvo govora i otočnih dijalekata koji su najizloženiji preobrazbi ili nestanku. Kulturna baština ima i svoju gospodarsku komponentu te predstavlja mogućnost za ekonomsku valorizaciju kroz poduzetništvo temeljeno na kulturnoj baštini te razvoj kulturne i kreativne industrije i turizma.
Metodologija i troškovi (sukladno metodologiji MRRFEU-a)	Pokazatelj je vezan uz RCO77. Prema statistici posjećenosti hrvatskih muzeja, od 145 najposjećenijih muzeja u RH, na otocima ih je bilo 10 s ukupno 78.700 posjetitelja u 2019. godini, odnosno prosječno 7.870 posjetitelja po muzeju. S obzirom na to da je moguće da neke od tih lokacija nisu bile prethodno valorizirane ni u kulturnom ni u turističkom smislu, očekuje se prema procjeni iz metodologije MRRFEU-a prosječna posjećenost od 5.000 posjetitelja godišnje po lokaciji, za ukupno 5 lokacija (sukladno prethodno analiziranim potrebama).
Nadležna institucija	Splitsko-dalmatinska županija

Tablica 45: Mjere i rok za provedbu operacije – Valorizacija kulturne baštine i razvoj kulturnih usluga na otocima

Pokazatelj ostvarenja	Mjera za provedbu operacije	Svrha provedbe mjere	Rok provedbe mjere
RCO77	<p>Obnova, valorizacija i održivo korištenje kulturne baštine (M6)</p> <p><i>PR SDŽ 2022. – 2027.; Prioritet 4. Zdrav, aktivan i kvalitetan život Splitsko-dalmatinske županije; Posebni cilj 4.1 Povećana i uravnotežena kvaliteta života stanovnika Splitsko-dalmatinske županije</i></p>	<p>Svrha mjere valorizacija je očuvanje i zaštita kulturno-povijesne baštine Splitsko-dalmatinske županije. Primjeri programa/projekata i aktivnosti:</p> <ul style="list-style-type: none"> • utvrđivanje potreba za obnovom kulturne i povijesne baštine i prioritizacija potreba obnove • izrada katastra kulturne baštine Splitsko-dalmatinske županije • priprema projektno-tehničke dokumentacije za prijavu projekata na natječaje vezane za valorizaciju kulturne baštine • obnova i rekonstrukcija kulturnih znamenitosti i baštine i izgradnja prateće infrastrukture • oživljavanje, zaštita i održivo korištenje nematerijalnom kulturnom baštinom u svrhu promicanja identiteta, društvene i ekonomske kohezije • daljnji razvoj projekata koji promoviraju storytelling metodu zaštite nematerijalne baštine • promocija kulturne baštine IKT-om • obnova objekata tradicijske arhitekture • podrška projektima koji za cilj imaju očuvanje sakralne baštine • potpora radu izdavačke djelatnosti u SDŽ-u • potpora programima međuregionalne (uključivo i prekogranične) suradnje u valorizaciji zajedničke kulturne baštine • razvoj i implementacija projekata turističke valorizacije kulturne baštine (povezivanje kulturnog i turističkog sektora) • podrška jačanju kapaciteta institucija koje se bave očuvanjem kulturne baštine za korištenje sredstvima EU-a / nacionalnim sredstvima itd. 	prosinac 2029.

4.4. Promicanje energetske učinkovitosti na otocima

Navedeno područje uključuje:

- Ulaganja u cjelovitu energetska obnovu više javnih zgrada unutar istog naselja ili otoka, uz primjenu jednog ili više pametnih i energetski učinkovitih rješenja na javnim površinama u tom naselju/otoku te proizvodnju primarne energije iz obnovljivih izvora kako bi se omogućila veća sigurnost u opskrbi električnom energijom i smanjila energetska ovisnost otoka. Aktivnosti poticanja energetske učinkovitosti na otocima bit će usklađene s donesenim strategijama energetske tranzicije otoka.

Ciljne skupine: JLP(R)S, javne ustanove i javne tvrtke, gospodarski subjekti i stanovnici otoka.

Tablica 46: **Pokazatelji ostvarenja i rezultata te ukupni procijenjeni trošak operacije – Promicanje energetske učinkovitosti na otocima**

Pokazatelj ostvarenja	Ciljna vrijednost pokazatelja ostvarenja za 2024.	Ciljna vrijednost pokazatelja ostvarenja za ukupno razdoblje ts-a	Pokazatelj rezultata	Ciljna vrijednost pokazatelja rezultata za ukupno razdoblje ts-a	Uk. Procijenjeni trošak provedbe operacije iz itp-a (eur)
RCO19 Javne zgrade s poboljšanim energetskim svojstvima (mjerna jedinica: m ²)	2.616	21.787	RCR26 Godišnja potrošnja primarne energije (u MWh) <i>Polazna vrijednost: 6.832,88 MWh (na SDŽ otocima)</i>	4.783,02	7.058.823,53 EUR

Tablica 47: **Metodologija prikupljanja podataka za pokazatelj rezultata RCR26**

Relevantni fond	Europski fond za regionalni razvoj
Kod pokazatelja	RCR26
Naziv pokazatelja	Godišnja potrošnja primarne energije
Kod pokazatelja i skraćeni naziv	RCR26 Energija
Mjerna jedinica	Megavatsat/godina
Vrsta pokazatelja	Pokazatelj rezultata
Početna (referentna) vrijednost (na razini svih otoka)	17.500,00
Referentna godina	2020.
Pojašnjenje i pretpostavke za ciljnu vrijednost 2029. (otoci SDŽ-a)	4.783,02
Aktivnost programa	Kroz ovu programsku aktivnost potiče se ulaganje u energetske učinkovitost javne infrastrukture i obnovu javnih zgrada te korištenje mjera za poticanje niskougljičnog razvoja na otocima.
Metodologija i troškovi (sukladno metodologiji MRRFEU-a)	Pokazatelj je vezan uz RCO19. Polazna vrijednost pokazatelja procijenjena je uz pretpostavku da će prosječna projektirana potrošnja primarne energije prije energetske obnove odgovarati prosječnoj vrijednosti iz projekata koji su ugovoreni u okviru OPKK 2014. – 2020. (280 kWh/m ²) za zgrade javnog sektora. Ciljna vrijednost pokazatelja procijenjena je uz uvjet ostvarenja 30 % smanjenja projektirane potrošnje primarne energije nakon energetske obnove. Vrijednosti su iskazane u MWh/godini. Projektirana potrošnja primarne energije prije i nakon obnove bit će poznata po ugovaranju projekata, uvidom u glavni projekt. Sukladno Zakonu o gradnji i Direktivi EPBD, dokaz ušteda je glavni projekt i izvješće nadzornog inženjera da je projekt izrađen u skladu s glavnim projektom. Za potrebe procjene uzeti su podaci o metrima četvornim iz prikupljenih projekata (11.790,80 MWh/god za 42.110 m ²), što je umanjeno za 42,05 % (6.832,88 MWh/god za 21.787 m ²) prema procjeni o mogućnosti sufinanciranja oko 57,95 % projekta (u domeni promicanja energetske učinkovitosti), imajući u vidu dostupnu alokaciju, a potom umanjeno za 30 %, što predstavlja projekciju iznosa s prosječnom očekivanom uštedom.
Nadležna institucija	Splitsko-dalmatinska županija

Tablica 48: **Mjere i rok za provedbu operacije – Promicanje energetske učinkovitosti na otocima**

Pokazatelj ostvarenja	Mjera za provedbu operacije	Svrha provedbe mjere	Rok provedbe mjere
RCO19	Povećavanje energetske učinkovitosti i korištenja obnovljivih izvora energije javne infrastrukture (M1) <i>PR SDŽ 2022. – 2027.; Prioritet 3. Zelena i resursno učinkovita županija održive infrastrukture; Posebni cilj 3.3. Energetska tranzicija Županije</i>	Svrha mjere jest povećati energetske učinkovitosti i uporabu OIE javnih infrastrukturnih sustava Splitsko-dalmatinske županije. Mjera obuhvaća programe/projekte/aktivnosti: <ul style="list-style-type: none"> izrada Akcijskog plana prelaska na čistu energiju Splitsko-dalmatinske županije i implementacija mjera koje za cilj imaju povećavanje EU i uporabe OIE javne infrastrukture, osnivanje i implementacija rada regionalne energetske agencije (Dalmatinska energetska agencija / DEA) potpora projektima energetske i sveobuhvatne obnove zgrada javne namjene i kulturne baštine izrada energetske pregleda i identifikacija problema prekomjerne potrošnje zgrada u vlasništvu Županije potpora projektima koji za cilj imaju povećavanje i modernizaciju energetske učinkovitosti javne rasvjete implementacija Programa za sustavno gospodarenje energijom na području SDŽ-a, odnosno mjera Poticanja smanjivanja potrošnje energije i svjetlosnog zagađenja javne rasvjete organizacija i sufinanciranje promotivnih aktivnosti itd. 	prosinac 2029.

**OPIS INTEGRIRANOG
PRISTUPA RJEŠAVANJU
UTVRĐENIH RAZVOJNIH
POTREBA I POTENCIJALA**

Opisom srednjoročnih razvojnih potreba i potencijala identificirane su ključne odrednice ITP teme kako slijedi: DRUŠTVO, GOSPODARSTVO, KULTURNA BAŠTINA I USLUGE, ZAŠTITA PRIRODE I OKOLIŠA I ČISTA ENERGIJA, ENERGETIKA, OBNOVLJIVI IZVORI. Integrirani teritorijalni program za otoke obilježava multitematski i multisektorski pristup otočnom razvoju, što znači da mjere koje će biti podržane u okviru ITP-a trebaju biti međusobno povezane i međuovisne u pogledu postizanja zajedničkih ciljeva otočnog razvoja. Kombiniranjem ulaganja iz različitih sektora moguće je odgovoriti na složene izazove otočnog područja uz poštivanje utvrđenih razvojnih potreba i potencijala koje treba što kvalitetnije integrirati/objediniti. Takva multisektorska ulaganja mogu se provoditi na jednoj lokaciji ili na više lokacija u otočnom području kako bi se doprinijelo rješavanju jednog ili više problema s kojima se otoci suočavaju. Integrirani pristup definiran u narednom tekstu usklađen je sa Specifičnim ciljem ITP-a: RS05.2. *Poticanje integriranog i uključivog društvenog i gospodarskog razvoja, lokalnog razvoja u području okoliša, kulture, prirodne baštine, održivog turizma i sigurnosti u područjima koja nisu urbana.*

5.1. Zaključci utvrđenih razvojnih potreba i potencijala područja TS-a

Analiza razvojnih potreba ukazala je na nužnost daljnjeg ulaganja u komunalnu infrastrukturu na području svih naseljenih otoka Splitsko-dalmatinske županije, a u svrhu povećanja ukupne kvalitete života otočnog stanovništva. Za istim ulaganjima postoji snažan interes lokalne samouprave i lokalne zajednice u cjelini, a poglavito u odnosu na iskustvo u provedbi od strane JLS-ova. Istome svjedoči i činjenica da je u bazi projekata prikupljenih za potrebe izrade NPRO-a visok udio projekata komunalne infrastrukture, što dodatno potkrjepljuju i provedbeni programi u smislu poveznice s lokalnim proračunom. Socijalna kohezija izraženija je na otocima nego u urbanim sredinama te se potreba očituje u izgradnji ili uređenju različitih prostora na kojima se građani okupljaju, zadržavaju i/ili borave (trgovi, ulice, parkovi, sportsko-rekreativna infrastruktura na otvorenim i zatvorenim prostorima i slično). Analiza razvojnih potreba i potencijala pokazala je zainteresiranost lokalnog stanovništva za većom dostupnosti društvenih i sportskih sadržaja (kvalitativno i kvantitativno) pa povezana ulaganja mogu značajno poboljšati infrastrukturnu društvenu osnovu. Ovoj infrastrukturi pribrajamo i različitu javno-društvenu infrastrukturu kojoj je potrebna obnova/revitalizacija ili prenamjena u svrhu privođenja svrsi (primjerice društveni domovi ili zapušteni zadružni domovi). Gotovo svako veće naselje na otoku posjeduje objekt društvene namjene koji je kroz povijest služio kao mjesto susreta/druženja ili gospodarske aktivnosti na razini otoka. Potencijal tih objekata nužno je reaktivirati u skladu s potencijalima udruga civilnog društva kao „upraviteljima“ javnih prostora. Društveni aspekt razvoja poprilično je širok, ali nužno je spomenuti da su analizom istaknute i potrebe ulaganja u daljnji razvoj prometne infrastrukture (održiva mobilnost), odnosno povećanje dostupnosti socijalnih usluga na otocima Splitsko-dalmatinske županije, s naglaskom na deinstitutionalizaciju.

Prepoznati potencijali u domeni gospodarstva na otocima Splitsko-dalmatinske županije očituju se prvenstveno u tradiciji, stručnim znanjima i aktivnom „brendu“ proizvoda (prerađivačka industrija – prerađa riba ili kamenoklesarstvo) te trendu povećane potražnje na tržištu za autentičnim (otočnim) proizvodima. Iako je turizam, dominantna gospodarska grana na otocima Splitsko-dalmatinske županije, još uvijek okarakteriziran izraženom sezonalnošću, izvjestan je napredak ostvaren u pogledu osiguranja poticajnog i privlačnog okruženja za razvoj malog i srednjeg poduzetništva. S obzirom na niz povezanih djelatnosti s turizmom kao gospodarskom granom, očekuje se u kratkoročnom periodu doprinosi ravnomjernije raspoređenog, cjelogodišnjeg turizma uz naglasak na razvoj specifičnih oblika turizma (proširivanje lokalne turističke ponude povezivanjem poljoprivrede i turizma). Na većim otocima uz postojeće poslovne zone bilježi se potreba za razvojem poslovne infrastrukture (poduzetničke potporne institucije, *co-working* prostori, skladišni i poslovni prostori i sl.) s ciljem diversifikacije ekonomske strukture na otocima, stvaranja povoljnijih uvjeta za osnivanje i rad tvrtki na otocima i njihovu veću konkurentnost te međusobno povezivanje. Očekivana ulaganja u poduzetničku infrastrukturu doprinosit će *Planu industrijske tranzicije Jadranske Hrvatske* (dalje u poglavlju: Plan) koji je nastao kao rezultat zajedničke inicija-

tive Ministarstva regionalnoga razvoja i fondova Europske unije te sedam županija NUTS-2 regije Jadranske Hrvatske. Plan apostrofiraju prioritetne sektore/niše na čiji će razvoj biti stavljen naglasak u nadolazećem razdoblju (Regionalni lanci vrijednosti: Plavi rast, Zdravlje, Pametne industrije, Zeleni rast, Uslužni sektor visoke dodane vrijednosti). Mjere unutar Posebnog cilja 1.1 Stvaranje konkurentnog, održivog i resursno učinkovitog gospodarstva temeljenog na znanju (matični dokument Plan razvoja Splitsko-dalmatinske županije 2022. – 2027.) snažno su vezane za razvojne smjerove utvrđene Planom industrijske tranzicije, a one su:

- širenje i difuzija inovacija poticanjem strateških partnerstva za inovacije i razvoj inovacijskih klastera u prioritetnim nišama
- promicanje poduzetništva i ulaganja privatnog sektora jačanjem regionalnog ekosustava i poticanjem rasta i razvoja inovativnih *start-upova* i MSP-ova u prioritetnim nišama
- priprema za poslove u budućnosti razvojem pametnih vještina za industrijsku tranziciju prema nišama veće dodane vrijednosti, podržavanjem prijelaza na niskougljično i kružno gospodarstvo digitalnom i zelenom tranzicijom te promicanjem inkluzivnog rasta (horizontalne teme).

Nadalje, u sferi gospodarstva očekuje se snažan pozitivan utjecaj daljnje implementacije projekata širokopojasnog interneta u svrhu osiguranja digitalne pristupačnosti, što će posredno dovesti do jačanja stupnja digitalizacije poduzetnika, javnog sektora i građanstva (opća digitalna transformacija). Također, implementacija ovakvih projekata osigurat će preduvjete za razvoj koncepta pametnog otoka i povezanih usluga (uvođenje novih tehnologija). Navedeno predstavlja sponu društvene i gospodarske komponente te uz poštivanje specifičnosti otoka može povezati otočne cjeline u jedinstvenu virtualnu zajednicu.

U segmentu kulturne baštine uočen je snažan razvojni potencijal, kako na polju materijalne tako i na polju nematerijalne baštine koja je već sada prepoznata na nacionalnom i EU nivou. Prepoznatljiv imidž kulturno-turističke destinacije većine otoka Splitsko-dalmatinske županije potrebno je ojačati ulaganjima u fizičku obnovu i revitalizaciju kulturne baštine te kulturno-turističkih lokacija, kao i u valorizaciju i digitalizaciju pokretne kulturne baštine otoka. Ulaganjima u fizičku obnovu i osiguranje infrastrukturne osnove izravno se utječe na gospodarstvo i lokalno tržište rada, potiče se revitalizacija tradicionalnih umijeća i obrta, folklornih i gastronomskih običaja te baštinenje govora i otočnih dijalekata što dovodi do višestruke društvene koristi (socijalna kohezija). U domeni industrijske tranzicije može se očekivati razvoj kulturne i kreativne industrije unutar različitih niša poput luksuznog obalnog turizma, poslovnih usluga s intenzivnim znanjem – KIBS (*Knowledge Intensive Business Services*), audiovizualne i filmske industrije, zdravstvenog i *wellness* turizma, zelenog/eko/ruralnog turizma itd. Analiza proračuna otočnih JLS-ova, kao i njihovih provedbenih programa, ističe spremnost JLS-ova na otocima Splitsko-dalmatinske županije na izdvajanje financijskih sredstava za zaštitu, razvoj i promicanje kulturne baštine i kulturnih sadržaja kroz organizaciju i provedbu kulturnih priredbi, manifestacija i slično, što osigurava predanost cilju očuvanja otočnog identiteta i jačanja društvene kohezije na otocima.

Kako bi se postiglo održivo upravljanje, očuvanje i korištenje otočnog prostora, prioritet je integrirati ulaganja u razvoj zelene i plave infrastrukture zajedno s ulaganjima u jačanje kapaciteta i operativne spremnosti protiv prirodnih katastrofa uzrokovanih klimatskim promjenama. Analizom razvojnih potreba i potencijala na području zaštite okoliša, visoki potencijal (ujedno i izazov) predstavlja razmjerno velik udio očuvanih prirodnih lokaliteta (bez obzira na stupanj zaštite) te prateće iskustvo nadležne županijske ustanove, ali i otočnih DVD-ova u provođenju mjera zaštite i nadzora. Utvrđena je nužnost ulaganja u izgradnju i obnovu vatrogasnih domova i spremišta, nabava vatrogasne opreme te tehnike i vozila na području gotovo svih otočnih jedinica lokalne samouprave te integracija vatrogasne djelatnosti s ostalim službama sigurnosti (Hrvatska gorska služba za spašavanje, Lučka uprava Splitsko-dalmatinske županije, Centar 112, MUP RH, Hitna pomoć i slično). Uz nadzor nad okolišem, nužno je povećati vrijednost za očekivana visoka infrastrukturna ulaganja i povezati nadzor s aspektom sigurnosti (posebno civilna zaštita). Izradom prostornih planova nove generacije očekuje se povećanje koncentracije zelene i plave infrastrukture što će sinergijski, uz provođenje općih mjera Prioritetnog akcijskog okvira (PAO) za mrežu NATURA 2000, doprinijeti općem očuvanju jedinstvenog prirodnog otočnog prostora i podmorja.

U sklopu zasebnih mjera nadzora praćenja učinka klimatskih promjena očekuje se ulaganje u sustave praćenja porasta razine mora i pratećeg plavljenja. Sve promjene u otočnom ekosustavu uslijed prirodnih katastrofa suša, poplava ili požara nužno je pratiti kao i prevenirati dugoročan nepovoljan utjecaj na okoliš i ljude. U području plave infrastrukture, u suradnji s ribarskim lokalnim akcijskim grupama, očekuje se komplementarnost i sinergija s područjima ribarstva i plave ekonomije, u skladu sa Zajedničkom ribarstvenom politikom EU-a i Integriranom pomorskom politikom Europske unije. U sklopu zelene infrastrukture očekuje se provedba postojeće i izrada nove Strategije zelene urbane obnove na razini jedinica lokalne samouprave u svrhu znatnog doprinosa provedbi Programa razvoja zelene infrastrukture u urbanim područjima za razdoblje 2021. – 2030. godine. Očekuje se integracija rješenja za ostvarenje ciljeva razvoja zelene infrastrukture (i integracija *Nature-Based Solutions* koncepta), unaprjeđenja kružnog gospodarenja prostorom i zgradama, ostvarenje ciljeva energetske učinkovitosti, prilagodbe klimatskim promjenama (razvoj otpornosti na klimatske rizike) te jačanja otpornosti na rizike.

Područje čiste energije, energetike i obnovljivih izvora energije predstavlja ključni razvojni element otoka Splitsko-dalmatinske županije, preciznije koncept smanjenja ovisnosti o električnoj energiji uvezenoj s kopna. Utvrđene razvojne potrebe upućuju na nužnost provedbe mjera kojima je cilj poboljšanje stupnja energetske učinkovitosti te nužnost kontinuiranog povezivanja udjela električne energije dobivene iz obnovljivih izvora energije s ciljem smanjenja potrošnje fosilnih goriva. Visoka insolacija i korištenje energije mora predstavljaju snažan potencijal za razvoj sustava obnovljivih izvora energije. Najbolji primjer integriranosti između različitih područja ulaganja u sklopu ITP-a za otoke jest istovremeno ulaganje u energetska učinkovitost i poticanje korištenja obnovljivih izvora energije prilikom revitalizacije ili izgradnje objekata javne namjene. Stoga, sve mjere energetske učinkovitosti mogu predstavljati horizontalni pristup, odnosno biti uključene u sva infrastrukturna ulaganja. Isto osigurava primjenu koncepta Pametnog otoka, odnosno na taj način potiče razvoj pametnih, održivih i energetski neovisnih otoka u skladu s inicijativom „Čista energija za EU otoke“. Upravo postojanje tranzicijskih planova prema čistoj energiji za otoke Hvar i Brač pruža snažnu osnovu za značajnija ulaganja u područje čiste energije. U konačnici, pruža se prilika za stvaranjem pozitivnog odnosa prema tranziciji energetskog sektora na način da JLS-ovi budu promotori i edukatori ideja tranzicije te mobilizatori promjena.

U svrhu ostvarenja integriranog pristupa rješavanju utvrđenih otočnih problema, definiraju se određeni preduvjeti kako slijedi:

• **Preduvjet 1.: Ekonomske, socijalne i ekološke poveznice između planiranih područja ulaganja**

Kako je objašnjeno u ranijem tekstu, svaka od pet ITP tema s aktivnostima raspoređenim u područjima ulaganja ima svoje međusobne poveznice koje se na primjeru pojedinog ulaganja jasno mogu uočiti. Svaka društvena/socijalna komponenta može nositi ekonomsku strukturu kao izravnu ili neizravnu posljedicu ulaganja, dok se ekološkom aspektu pristupa horizontalno u dijelu energetske učinkovitosti, odnosno vertikalno u odnosu na stupanj zaštite područja otoka na kojem se odvija ulaganje. Sve su predviđene aktivnosti procijenjene kao kompatibilne s DNSH načelom (Načelo „Ne nanosi bitnu štetu“; prema smjernicama Mehanizma za oporavak i otpornost).

• **Preduvjet 2.: Komplementaran set aktivnosti koje su prihvatljive za financiranje iz drugih fondova, osim Europskog fonda za regionalni razvoj**

Intervencije različitih fondova kao sinergijski učinak u financijskom smislu jako su važan čimbenik integriranosti jer osiguravaju kontinuirani izvor financiranja odabranih tematskih prioriteta, odnosno područja ulaganja. Primjerice, prema utvrđenim potrebama, kroz Europski fond za regionalni razvoj u ITP-u financirat će se ulaganja u društvenu i javnu infrastrukturu, čime će se stvoriti infrastrukturni preduvjeti za djelovanje organizacija civilnog društva i ostalih otočnih dionika čije će aktivnosti biti moguće financirati iz Europskog socijalnog fonda. Očekuje se učinak komplementarnih ulaganja iz Nacionalnog plana za oporavak i otpornost, komponente 1. Gospodarstvo, gdje se predviđa poticanje energetske učinkovitosti, toplinarstva i obnovljivih izvora energije za dekarbonizaciju energetskog sektora i korištenje vodika i novih tehnologija.

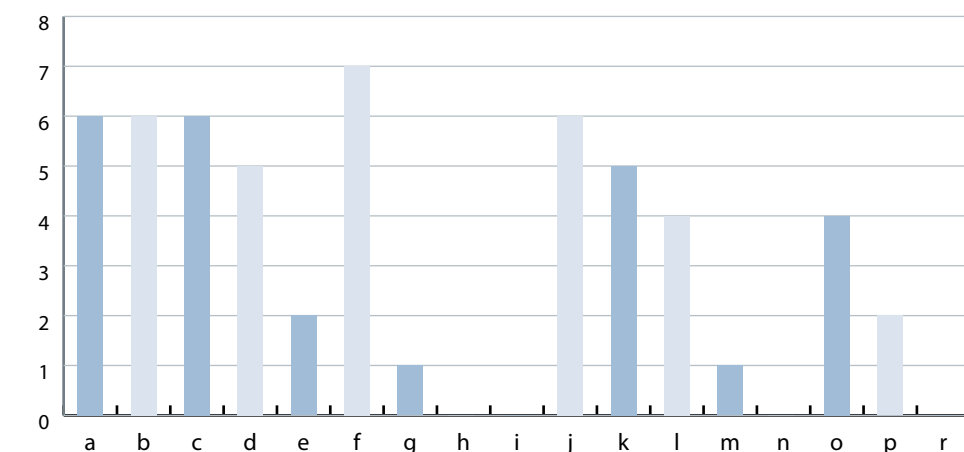
• **Preduvjet 3.: Razmjena iskustava među otocima i otočnim dionicima**

Integriranost sadrži i element partnerskog pristupa, kako aktivno na primjeru provedbe zajedničkog projekta, tako i na razini cijelog TS-a u smislu praćenja provedbe. Razmjena iskustava, znanja i vještina važan je dio procesa, poglavito na razini međutočne suradnje.

• **Preduvjet 4.: Cjelovit i integriran razvoj otočnog prostora**

Otočni prostor sa svojim razvojnim specifičnostima kroz integrirani pristup rješavanju problema dobiva snažan zamah i nudi dugoročnu podlogu za integrirani razvoj svih otoka Splitsko-dalmatinske županije (poštujući specifičnost razvoja pojedinog otoka).

Kako je spomenuto u poglavlju Uvod TS-a, izrađivači su proveli prethodno istraživanje prema ispitanicima – lokalnim koordinatorima svih 18 otočnih jedinica lokalne samouprave Splitsko-dalmatinske županije. Dio upitnika odnosio se i na pitanje integriranog pristupa rješavanju problema, pa je tako na pitanje „Mogu li lokalno planirani projekti doprinijeti integriranom pristupu?“ 15 ispitanika odgovorilo pozitivno. Visok postotak pozitivnih odgovora ponudio je izrađivaču oslonac u smislu postavljanja modela integriranosti i primjena na razini ulaganja/aktivnosti/projekta. U smislu teme, lokalni su koordinatori zamoljeni da navedu do tri (3) programska područja (prema NPRO-u) u kojima očekuju korištenje alata integriranog pristupa rješavanju problema. Na grafikonu ispod teksta vidljiv je veći broj odgovora na područjima koja nisu tema ITP-a za otoke (prometno povezivanje, vodoopskrba ili gospodarenje otpadom), ali je uočeno i da se dovoljan broj odgovora odnosi i na teme koje su predmet financiranja: zaštita prirode i okoliša, kultura i očuvanje kulturne baštine, čista energija, energetika, obnovljivi izvori energije, ublažavanje i prilagodba klimatskim promjenama, socijalna skrb itd.

a prometno povezivanje	j kultura i očuvanje kulturne baštine
b vodoopskrba i odvodnja	k predšk. odgoj, obrazovanje i znanost
c gospodarski razvoj i poduzetništvo	l čista energija, energetika, OIE, ublažavanje i prilagodba
d demografska obnova	m socijalna skrb
e poljoprivreda, ribarstvo i lovstvo	n razvoj civilnog društva
f gospodarenje otpadom	o turizam
g zdravstvena zaštita i razvoj telemedicine	p stambeno zbrinjavanje
h el. komunikacijske mreže velikih brzina	r zaštita i korištenje malih povr. nastanjenih i nenastanjenih otoka i otočića
i zaštita prirode i okoliša	

Grafikon 15: **Rezultati anketnog istraživanja**

Izvor: Anketno istraživanje otočnih koordinatora (studeni 2022.)

Posebnu zanimljivost u smislu povratne informacije lokalnih dionika činio je zahtjev za prijedlozi- ma i sugestijama za projektnim idejama koje bi mogli doprinositi povećanju korištenja alata inte- griranog načina rješavanja problema i razvijanju svijesti o otočnoj politici. Izdvajamo nekolicinu odgovora kako slijedi:

- „Povećanje razine dostupnosti zdravstvene zaštite na otocima zbog ograničenog kapaciteta stručnih osoba za rad na otocima.“
- „Treba poticati udruživanje sličnih projektnih ideja na razini više JLS-ova na otocima na razini otoka.“
- „Bogate zemlje daju poticaje za život u ruralnim dijelovima (SAD – Aljaska, Norveška – otoci, Novi Zeland – otoci).“

Iz gore navedenih odgovora, odnosno tvrdnji lokalnih dionika razvidna je razmjerna upućenost u integrirani pristup kao koncept rješavanja problema, kao i na prisutnost različitog mišljenja o promjenama (lokalno vs. nacionalno).

Slijedom prethodne informacije te participativnog uključenja lokalnih dionika u Radnu skupinu / otočno partnerstvo izrađivač nudi tri osnovna modela integriranog pristupa kao smjernice nos- iteljima budućih projekata – otočnim jedinicama lokalne samouprave. Isti su modeli rangirani prema razini ostvarene integriranosti, gdje model pod rednim brojem 1. ostvaruje niži rang inte- griranosti, a model pod rednim brojem 3. ostvaruje najviši rang integriranosti. Modeliranje inte- griranog pristupa služi isključivo kao smjernica i/ili inspiracija lokalnim dionicima za povezivanje rješavanja svojih lokalnih problema. Svaki model objašnjen je na primjeru jednog ulaganja, kon- kretno ulaganja u rekonstrukciju vatrogasnog doma, kako bi dionici lakše mogli prepoznati razlike između predloženih modela.

5.2. Modeli integriranog pristupa

Model 1. – Integriranost po ključu samostalnog doprinosa više pokazatelja ostvarenja / područja ulaganja

Opis: Ulaganje jednog prijavitelja (JLS s područja jednog otoka) doprinosi ostvarenju više različitih pokazatelja rezultata iz različitih područja ulaganja.

Primjer: Ulaganje u rekonstrukciju zgrade vatrogasnog doma čija je operativna nadležnost na području jednog JLS-a doprinosi pokazatelju RCO28 Područje obuhvaćeno mjerama zaštite od šumskih požara (Održivo upravljanje, očuvanje i korištenje otočnog prostora) i pokazatelju RCO19 Javne zgrade s poboljšanim energetske svojstvima (Poticanje energetske učinkovitosti i korišten- je obnovljivih izvora energija na otocima).

Model 2. – Integriranost po ključu funkcije / operativnog dijeljenja projektnih aktivnosti

Opis: Ulaganje jednog prijavitelja (JLS s područja jednog otoka) u suradnji s partnerom (JLS s po- dručja istog ili susjednog otoka) obuhvaća područje više JLS-ova po ključu funkcije ulaganja gdje se ostvaruje doprinos ulaganja prijavitelja na područje partnera (uz uvjet višestrukog doprinosa različitim pokazateljima ostvarenja).

Primjer: Ulaganje u rekonstrukciju zgrade vatrogasnog doma čija je operativna nadležnost na po- dručju više JLS-ova na području istog otoka (ili susjednog otoka ako ulaganje obuhvaća i aktivnost praćenja i nadzora na području dijeljenog morskog teritorija), gdje se opet može očekivati dopri- nos i više od dva pokazatelja ostvarenja (unutar više područja ulaganja).

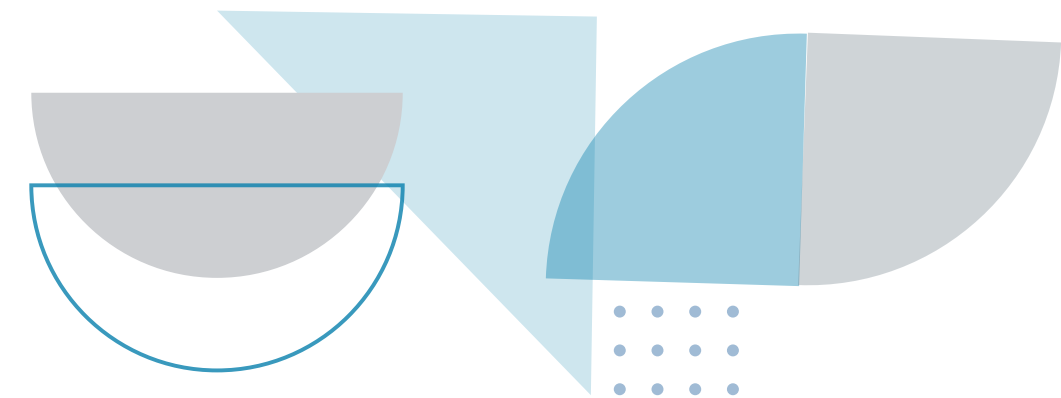
Model 3. – Integriranost po ključu povezivanja tematskih ulaganja

Opis: Zajednička provedba tematskih ulaganja na području više JLS-ova (na istom ili različitim otocima) gdje se očekuje multipliciran doprinos istim pokazateljima ostvarenja (unutar istih ili različitih područja ulaganja).

Primjer: Provedba ulaganja u rekonstrukciju zgrada vatrogasnih domova na području više JLS-ova (na istom ili više otoka), odnosno zajednički projekt jačanja otpornosti na požare i druge nepogode (ako su uključene i druge službe spašavanja ili civilna zaštita) gdje svaki partner/JLS provodi pro- jekt samostalno u smislu provedbe, ali se rezultati ostvarenja multipliciraju s obzirom na to da su identični za svako pojedino ulaganje.

Zaključno, nastavno na navedene preduvjete integriranosti navode se povezani mrežni učinci in- tegriranosti koji se očekuju unutar predloženih/preporučenih modela 2. i 3. kako slijedi⁶⁰:

- **Transfer znanja i iskustva među partnerima** (iskustvo u provedbi EU projekata pojedinih JLS- ova, iskustvo na području teme ulaganja i slično)
- **Osigurani drugi izvori financiranja** (primjerice prema utvrđenim potrebama, kroz EFRR u ITP-u financirati ulaganja u društvenu i javnu infrastrukturu, čime će se stvoriti infrastruk- turni preduvjeti za djelovanje organizacija civilnog društva i ostalih otočnih dionika čije će aktivnosti biti moguće financirati iz ESF+-a)
- **Poticanje i dugoročno unaprjeđenje otočnog dijaloga** (suradnja među različitim otocima).

⁶⁰ Model 1. se isključuje iz ovog zaključka jer podrazumijeva samo jednog prijavitelja.

**OPIS SUDJELOVANJA
PARTNERA U PRIPREMI
TS-a**

Teritorijalna strategija usmjerena je prema jačanju regionalnog gospodarstva razvojem pametnih i održivih otoka, stoga dionici Radne skupine / otočnog partnerstva predstavljaju vrlo važan element u procesu pripreme, donošenja, ali i provedbe Teritorijalne strategije.

Uključivanje sveobuhvatnog partnerstva i višerazinskog upravljanja u skladu su s institucionalnim i pravnim okvirom države članice te predviđeni člankom 8. CPR-a (*Common Provisions Regulation*). Splitsko-dalmatinska županija, kao nositelj izrade dokumenta, uspostavila je Radnu skupinu / otočno partnerstvo koji sudjeluju u cjelokupnom procesu izrade, donošenja te u nastavku i praćenja ishoda postavljenih ciljeva. Proces uspostave Radne skupine / otočnog partnerstva koordiniran je od strane Javne ustanove RERA S.D. za koordinaciju i razvoj Splitsko-dalmatinske županije (JU RERA S.D.) te Ministarstva regionalnog razvoja i fondova Europske unije (MRRFEU).

Partnerski pristup integriran je od samog početka u procesu izrade TS-a jer se na taj način osiguralo vrijeme nužno za izgradnju partnerskih odnosa, koji su preduvjet izvedivosti i održivosti intervencija, uz osnovno načelo da partnerstvo treba biti što je više moguće uključivo i otvoreno.

Radna skupina / otočno partnerstvo sudjeluju u procesu pripreme, izrade i donošenja TS-a te će se njihov rad nastaviti kroz praćenje zadanih ciljeva i očekivanih ishoda tijekom provedbe TS-a. Svi članovi radne skupine / otočnog partnerstva ravnopravni su u iznošenju vlastitih stavova pri donošenju odluka.

6.1. Uspostava Radne skupine / otočnog partnerstva

Sukladno Smjernicama nadležnog Ministarstva regionalnog razvoja i fondova EU, uspostavljena je Radna skupina / otočno partnerstvo, čiji su članovi imenovani 15. veljače 2023. godine Odlukom Župana Splitsko-dalmatinske županije, a temeljem članka 13. i 27. Zakona o regionalnom razvoju (NN 147/14, 123/17, 118/18), članka 39. Statuta Splitsko-dalmatinske županije („Službeni glasnik Splitsko-dalmatinske županije“, broj 11/09, 7/10, 10/10, 2/13, 126/17, 35/18, 125/19, 22/20) i Odluke o pokretanju postupka dopune Plana razvoja Splitsko-dalmatinske županije za razdoblje od 2022. – 2027. (Klasa: 024-01/22-0002/0247, Urbroj: 2181/1-01-22-0001) od 19. prosinca 2022. godine.

Predstavnici Radne skupine / otočnog partnerstva imenovani su na prijedlog regionalnog koordinatora, JU RERA S.D. Prijedlog članova Radne skupine / otočnog partnerstva prethodno je dostavljen Ministarstvu regionalnog razvoja i fondova Europske unije, koje je izvršilo provjeru o primjerenoj zastupljenosti dionika iz svih relevantnih područja čije je sudjelovanje obvezno prilikom izrade i provedbe TS-a. Uz danu suglasnost MRRFEU-a, uspostavljena je Radna skupina / otočno partnerstvo u predloženom sastavu. Prilikom formiranja Radne skupine / otočnog partnerstva vodilo se računa o stručnosti članova te o njihovoj ravnomjernoj zastupljenosti po svim temama od značaja u okviru ITP-a.

Dakle, sastav Radne skupine / otočnog partnerstva uključuje članove kako slijedi: predstavnika nositelja izrade TS-a (Splitsko-dalmatinska županija); po jednog predstavnika svakog JLS-a na otocima ili onog koji obuhvaća otoke; predstavnike javnog tijela čijim su djelokrugom zastupljene teme razvoja otoka obuhvaćene ITP-om; predstavnike gospodarskog sektora koji djeluju na otocima odnosno doprinose razvoju otoka; predstavnike socijalnih partnera koji djeluju na otocima odnosno doprinose razvoju otoka; predstavnike organizacija civilnog društva čijim su djelokrugom zastupljene teme razvoja otoka obuhvaćene ITP-om; stručnjake koji djeluju u istraživačkim organizacijama i/ili sveučilištima čijim su djelokrugom zastupljene teme razvoja otoka obuhvaćene ITP-om.

Odabrane institucije koje su potencijalni ključni dionici otočnog razvoja na području Splitsko-dalmatinske županije prepoznate su i kao bitni suradnici u procesu pripreme, izrade i donošenja Teritorijalne strategije te predlažu člana i zamjenu člana Radne skupine / otočnog partnerstva koji pak predstavljaju tu instituciju/organizaciju.

U sastav Radne skupine / otočnog partnerstva na razini obalno-otočne županije Splitsko-dalmatinske županije uključeni su članovi i zamjene članova sljedećih institucija/organizacija (35):

- Splitsko-dalmatinska županija
- Javna ustanova RERA S.D. za koordinaciju i razvoj Splitsko-dalmatinske županije
- Općina Bol
- Općina Milna
- Općina Nerežišća
- Općina Postira
- Općina Pučišća
- Općina Selca
- Grad Supetar
- Općina Sutivan
- Grad Hvar
- Općina Jelsa
- Grad Stari Grad
- Općina Sućuraj
- Općina Šolta
- Grad Split
- Općina Okrug
- Grad Trogir
- Grad Komiža
- Grad Vis
- Vatrogasna zajednica Splitsko-dalmatinske županije
- Centar za kulturu Brač
- Muzej hvarske baštine
- LAG Brač
- LAG Škoji
- Udruga Pokret otoka
- Građanska inicijativa za razvoj otoka Drvenika Velog, ZIRONA.org
- Centar za socijalnu skrb Brač – Supetar
- Centar za socijalnu skrb – Podružnica Vis
- Hrvatski zavod za zapošljavanje, područna služba Split
- Sardina d.o.o., Postira (otok Brač)
- Nardum d.o.o., Arbanija (otok Čiovo)
- Sveučilište u Splitu
- Dalmatinska energetska agencija (DEA)
- Javna ustanova „More i krš“

Radna skupina / otočno partnerstvo broji 35 članova i 29 zamjena. Svi dionici pozvani su na otvorenu komunikaciju, izražavanje mišljenja kao i mogućnost interveniranja u sam dokument putem predviđenih obrazaca za slanje komentara/sugestija/prijedloga izmjena.

Sastav Radne skupine / otočnog partnerstva za cilj je imao pokriti sve potrebe i potencijale otočnog područja u županiji, a minimalno vezano uz spomenute indikativne operacije ITP-a za otoke. Kako bi se osigurao *bottom-up* pristup rješavanju lokalnih problema otočnog područja, implementirana je preporuka da se predstavnici lokalne zajednice uključe u što većoj mjeri, pogotovo oni predstavnici koji su upoznati s potrebama i potencijalima otočnog područja te koji raspolazu znanjem i praktičnim iskustvom u projektima i inicijativama usmjerenima k razvoju otoka.

6.2. Rad i zadaće Radne skupine

/ otočnog partnerstva

Radna skupina / otočno partnerstvo sudjeluju u procesu pripreme, izrade i donošenja TS-a te će se njihov rad nastaviti praćenjem zadanih ciljeva i očekivanih ishoda tijekom provedbe TS-a. Članovi Radne skupine / otočnog partnerstva sudjeluju u ključnim fazama izrade TS-a s naglaskom na rješavanje sljedećih ključnih pitanja:

- definiranje razvojnih potreba i potencijala
- definiranje mjera koje doprinose operacijama ITP-a za otoke te
- definiranje modela integriranog pristupa rješavanju utvrđenih razvojnih potreba.

Radna skupina / otočno partnerstvo ima predsjednika/cu i zamjenika/cu predsjednika/ce koji ga/je zamjenjuje u slučaju spriječenosti. Zamjenik/ca predsjednika ima sva prava i dužnosti predsjednika/ce. Predsjednik/ca i zamjenik/ca Radne skupine / otočnog partnerstva imenuje Župan u sklopu iste Odluke o imenovanju članova radnog tijela. Predsjednik/ca i zamjenik/ca mogu biti opozvani i ponovno imenovani odlukom Župana.

Dužnosti predsjednika/ce (zamjenika/ce predsjednika) Radne skupine / otočnog partnerstva su:

- predlaganje dnevnog reda sjednice putem regionalnog koordinatora
- sazivanje sjednica Radne skupine / otočnog partnerstva putem regionalnog koordinatora
- predsjedava i rukovodi sjednicama Radne skupine / otočnog partnerstva
- potpisuje dokumente izradene od strane Radne skupine / otočnog partnerstva te ovjerava zapisnike s održanih sjednica
- ostalo po potrebi rada Radne skupine / otočnog partnerstva.

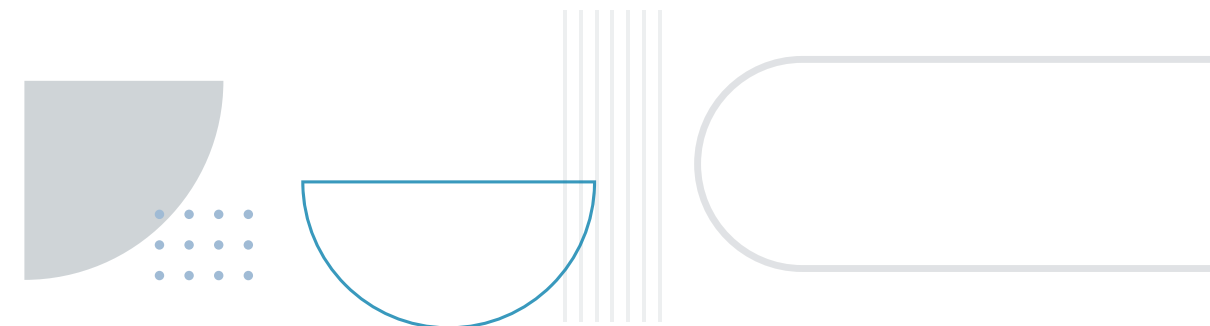
Radna skupina / otočno partnerstvo donosi odluke na sjednicama glasovanjem natpolovičnom većinom nazočnih članova. U slučaju istog broja glasova za i protiv, odlučuje glas Predsjednika.

Održavanje sjednica Radne skupine / otočnog partnerstva u procesu izrade i donošenja TS-a odvijalo se uživo, kako slijedi:

- I. sjednica (osnivačka) održana je 24. veljače 2023. godine na kojoj je usvojen Poslovnik o radu, predstavljen hodogram izrade dokumente te je predstavljena Analiza stanja (Razvojne potrebe i potencijali područja po zadanim ITP temama)
- II. sjednica održana je 5. svibnja 2023. godine na kojoj je usvojena Analiza stanja proizašla temeljem zaprimljenih komentara radne skupine te je predstavljen drugi dio dokumenta odnosno poglavlja: „Područja ulaganja TS-a“, „Opis integriranog pristupa rješavanju utvrđenih razvojnih potreba i potencijala područja“ i „Financijski okvir“.
- III. sjednica održana je 12. lipnja 2023. godine na kojoj je usvojen sam dokument Teritorijalne strategije čime se upućuje na usvajanje na predstavničko tijelo Županije, Županijsku skupštinu Splitsko-dalmatinske županije po dobivanju prethodne suglasnosti MRRFEU-a.

Dana 31. srpnja 2023. godine elektronskim putem svim članovima i zamjenama članova Radne skupine/ otočnog partnerstva dostavljena je ažurirana verzija usvojenog dokumenta u kojoj su izvršene posljednje izmjene oko usklađivanja iznosa alokacija bespovratnih sredstava za područje Splitsko-dalmatinske županije, što je uslijedilo nakon objave Poziva na sudjelovanje obalno-otočnih županija u provedbi Integriranog teritorijalnog programa 2021. – 2027. na otocima i pripremu teritorijalnih strategija od strane Ministarstva regionalnog razvoja i fondova Europske unije. Zaključno sa 7. kolovoza 2023. godine prikupljena je suglasnost radne skupine/otočnog partnerstva te je dokument upućen u proceduru javnog savjetovanja u trajanju od 30 dana. Savjetovanje je trajalo od 17. kolovoza do 17. rujna 2023. godine na službenoj web stranici nositelja izrade: www.dalmacija.hr, te na dokument nije pristigla nijedna primjedba. Predsjednik Radne skupine/otočnog partnerstva potvrdio je suglasnost otočnog partnerstva Zaključkom od 19. rujna 2023. godine (Klasa: 030-01/23-0001/31; Urbroj: 2181/1-02-23-1), čime se dokument TS-a podnosi MRRFEU-u na suglasnost.

JU RERA S.D. vodila je zapisnike na sjednicama, s bitnim sadržajem iz kojeg su proizašli određeni prijedlozi ili zaključci. Nacrta zapisnika dostavljeni su svim članovima Radne skupine / otočnog partnerstva u roku od 10 radnih dana od održane sjednice. Članovi te sjednice bili su dužni sva opažanja, zaključke, ideje, preporuke i napomene dostaviti JU RERA S.D. elektroničkim putem u roku od 5 radnih dana od zaprimanja nacrta zapisnika. Konačna verzija zapisnika šalje se članovima Radne skupine / otočnog partnerstva u roku od 30 radnih dana nakon održavanja sjednice. Konačna verzija odobrava/usvaja se na sljedećoj sjednici Radne skupine / otočnog partnerstva, te se objavljuje na službenim web-stranicama JU RERA S.D. (<http://www.rera.hr/stranice/teritorijalna-strategija-razvoja-otoka-sdz/>).

7.

FINANCIJSKI OKVIR

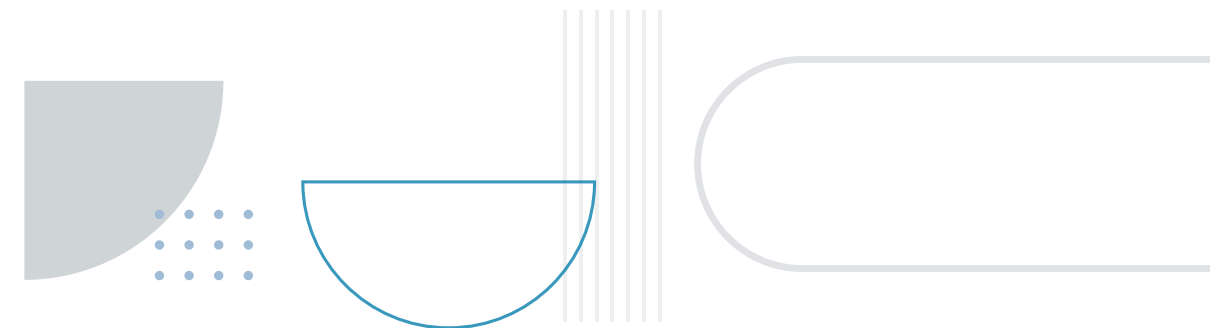
Financijski okvir daje prikaz financijskih pretpostavki za provedbu operacija u cjelokupnom razdoblju provedbe TS-a. U ovom dijelu ističe se ukupna raspodjela planiranih financijskih sredstava po operacijama, koja je istovjetna podacima iz tabličnog predloška TS-a.

Tablica 49: **Financijske pretpostavke za provedbu operacija**

Naziv operacije	Mjera	Ukupan procijenjeni trošak provedbe operacije iz ITP-a	Procijenjeni trošak provedbe mjere iz ITP-a (bespovratna sredstva – 85%)	Procijenjeni trošak provedbe mjere u EUR iz ITP-a (vlastito sufinanciranje – 15%)		Procijenjeni trošak provedbe mjere (županijski proračun, osim ITP-a)	Procijenjeni trošak provedbe mjere (drugi izvori financiranja, osim ITP-a i županijskog proračuna)	Referenca na stavku u županijskom proračunu za financiranje mjere	Referenca na ostale planirane izvore financiranja mjere
		A	B	C		D	E		
Održivo upravljanje, očuvanje i korištenje otočnog prostora	Promicanje prilagodbe na klimatske promjene, sprečavanje rizika i otpornosti na katastrofe (Pokazatelj ostvarenja RCO28)	7.294.117,65 EUR	6.200.000,00 EUR	1.094.117,65 EUR		563.857,68 EUR	264.893,08 EUR	A500103 Civilna zaštita SDŽ A500104 Vatrogasni domovi A500101 Vatrogasna zajednica SDŽ A500102 Gorska služba spašavanja	Ostali programi i fondovi EU-a (izuzev ITP-a za otoke), državni proračun te proračun JLS-a
	Promicanje prilagodbe na klimatske promjene, sprečavanje rizika i otpornosti na katastrofe (Pokazatelj ostvarenja RCO24)	941.176,47 EUR	800.000,00 EUR	141.176,47 EUR		484.486,41 EUR	806.337,12 EUR	A602004 Plan zaštite od požara A700001 Zaštita mora, morske obale i okoliša	Ostali programi i fondovi EU-a (izuzev ITP-a za otoke), državni proračun te proračun JLS-a
	Vrednovanje, zaštita, očuvanje i održivo korištenje prirodnim resursima (Pokazatelj ostvarenja RCO26)	2.941.176,47 EUR	2.500.000,00 EUR	441.176,47 EUR		481.634,91 EUR	2.879.026,87 EUR	A602002 Uređenje objekata, nabava i održavanje opreme K600001 Izrada dokumentacije iz područja zaštite okoliša i prirode A600002 Pripremni poslovi za EU projekte A600001 Podizanje razine svijesti o okolišu i klimatskim promjenama A302011 Ispitivanje kakvoće mora, vodovodnih voda, zraka i razine buke A600201 Zelena tranzicija – edukacija A600202 Zeleni krovovi i fasade A600203 Revitalizacija "Brownfield" područja A600204 Revitalizacija opožarenih područja	Ostali programi i fondovi EU-a (izuzev ITP-a za otoke), državni proračun te proračun JLS-a
Unaprjeđenje poslovne i javne infrastrukture na otocima	Jačanje kapaciteta poduzetničkih potpornih institucija uz razvoj novih usluga i infrastrukture (Pokazatelj ostvarenja RCO15)	2.117.647,06 EUR	1.800.000,00 EUR	317.647,06 EUR		111.600,00 EUR	770.752,94 EUR	A900210 Pripremni poslovi za provođenje EU projekata	Ostali programi i fondovi EU-a (izuzev ITP-a za otoke), državni proračun te proračun JLS-a
	Podizanje kvalitete i održivosti komunalnog sustava (Pokazatelj ostvarenja RSO 5.2.1.)	10.235.294,12 EUR	8.700.000,00 EUR	1.535.294,12 EUR		392.760,00 EUR	14.477.345,88 EUR	A600308 Komunalno opremanje i održavanje A600307 Priprema EU projekata JLS-a A600311 Trgovi i tržnice A600312 Parkirališta i javne površine	Ostali programi i fondovi EU-a (izuzev ITP-a za otoke), državni proračun te proračun JLS-a
Valorizacija kulturne baštine i razvoj kulturnih usluga na otocima	Obnova, valorizacija i održivo korištenje kulturnom baštinom (Pokazatelj ostvarenja RCO77)	11.058.823,53 EUR	9.400.000,00 EUR	1.658.823,53 EUR		977.688,98 EUR	53.409.014,00 EUR	T902015 Interreg IT - TAKE IT SLOW A402003 Zaštita i održavanje kulturnih dobara A402002 Uređenje objekata, nabava i održavanje opreme K402001 Eko muzej Pustinja Blaca	Ostali programi i fondovi EU-a (izuzev ITP-a za otoke), državni proračun te proračun JLS-a
Poticanje energetske učinkovitosti i korištenje obnovljivih izvora energija na otocima	Povećavanje energetske učinkovitosti i korištenja obnovljivim izvorima energije javne infrastrukture (Pokazatelj ostvarenja RCO19)	7.058.823,53 EUR	6.000.000,00 EUR	1.058.823,53 EUR		1.047.424,21 EUR	2.247.338,80 EUR	A400102 Energetska obnova objekata u školstvu K140002 Ugradnja fotonaponskih sustava K302002 Instaliranje solarnih fotonaponskih elektrana na ustanovama u zdravstvu K303001 Instaliranje solarnih fotonaponskih elektrana na DZSN K400110 Instaliranje solarnih fotonaponskih elektrana na školama	Ostali programi i fondovi EU-a (izuzev ITP-a za otoke), državni proračun te proračun JLS-a

Za provedbu mjera održivog otočnog razvoja putem TS-a u financijskom razdoblju 2021. - 2027. u okviru ITP-a, za otoke je osigurana alokacija od 150 milijuna EUR koje je planirano dodijeliti kroz bespovratna sredstva. Indikativna raspodjela sredstava iz ITP-a za otoke po obalno-otočnim županijama je dana unutar *Poziva na sudjelovanje obalno-otočnih županija u provedbi Integriranog teritorijalnog programa 2021.-2027. na otocima i pripremu teritorijalnih strategija* (objavljeno 30. lipnja 2023. godine na web stranicama MRRFEU-a). Splitsko-dalmatinska županije temeljem iste indikativne alokacije ostvarila je ukupno **35.400.000,00 eura bespovratnih sredstava**, te je u odnosu na istu alokaciju postavljen financijski okvir.

Raspodjela sredstava može biti izmijenjena po završetku provedbe spomenutog Poziva, ovisno o pravovremenosti i potpunosti prijave svake županije.

OKVIR ZA PRAĆENJE
TS-A

Ovo poglavlje daje uvid u odgovornosti svih dionika provedbe TS-a, način i dinamiku praćenja provedbe TS-a te obveze izvještavanja u okviru ITP-a.

U provedbu TS-a bit će uključeni sljedeći dionici: MRRFEU, Središnja agencija za financiranje i ugovaranje programa i projekata Europske unije (SAFU), Splitsko-dalmatinska županija kao nositelj provedbe TS-a (Jedinica za provedbu TS-a), Otočno partnerstvo i Koordinacijski odbor ITP-a.

MRRFEU ima funkciju Upravljačkog tijela (dalje u tekstu: UT) za provedbu ITP-a, dok ulogu Posredničkog tijela za provedbu operacija obavlja SAFU. Funkcije obaju tijela definirane su čl. 6 st. 1 i čl. 9 st. 1 Uredbe o tijelima u sustavu upravljanja i kontrole za provedbu programa iz područja teritorijalnih ulaganja i pravedne tranzicije za financijsko razdoblje 2021. – 2027. (Narodne novine, broj 96/2022). MRRFEU u svojstvu UT-a za provedbu ITP-a priprema i objavljuje pozive na dodjelu bespovratnih sredstava, dok SAFU kontrolira i odobrava korisnikove zahtjeve za nadoknadom sredstava temeljem Ugovora o dodjeli bespovratnih sredstava.

Splitsko-dalmatinska županija uspostavlja Jedinicu za provedbu TS-a kao operativno tijelo koje će biti odgovorno za koordinaciju provedbe TS-a. Jedinicom za provedbu TS-a upravljat će voditelj, a njen zadatak će biti administrativna i tehnička podrška vezana uz operativnu provedbu TS-a sukladno zadanom planu provedbe TS-a. Suradivat će i komunicirati s potencijalnim prijaviteljima projekata, korisnicima ugovora, Otočnim partnerstvom, stručnjacima i relevantnim tijelima koji su uključeni u provedbu TS-a te drugom zainteresiranom javnošću. Jedinica za provedbu TS-a zaprimat će projektne prijedloge s područja otoka unutar županije prije prijave na poziv te ih predstavljati Otočnom partnerstvu radi dobivanja suglasnosti na iste. Također, organizirat će sastanke i poticati konzultativni proces prilikom provedbe TS-a sa svim tijelima/dionicima koji sudjeluju u provedbi TS-a te usko suradivati s MRRFEU-om, sudjelovati u radu Koordinacijskog odbora ITP-a i izvještavati o provedbi TS-a.

Uloga Otočnog partnerstva nastaviti će se i u provedbi TS-a. Otočno partnerstvo imat će aktivnu ulogu u praćenju provedbe TS-a koje će mu biti omogućeno kroz periodično izvještavanje od strane Jedinice za provedbu TS-a. Otočno partnerstvo pratit će napredak u provedbi TS-a, davati suglasnost na značajnije izmjene TS-a, davati suglasnost na projektne prijedloge zaprimljene od strane Jedinice za provedbu TS-a te predlagati poboljšanja u načinu provedbe TS-a. Predstavljat će stavove otočnih dionika oko najvažnijih pitanja vezanih uz provedbu TS-a. Radom Otočnog partnerstva osigurava se kontinuirana zastupljenost i informiranost otočnih dionika o napretku provedbe sukladno principima dobrog upravljanja.

U svrhu praćenja, nadzora i usmjeravanja provedbe ITP-a uspostaviti će se Koordinacijski odbor ITP-a. Koordinacijski odbor sačinjavat će predstavnici MRRFEU-a, SAFU-a te predstavnika županija i Jedinica za provedbu TS-a. Ulogu Tajništva Koordinacijskog odbora ITP-a obavljat će MRRFEU. Koordinacijski odbor ITP-a sastajat će se jednom godišnje, a po potrebi i češće, pri čemu će se očitovati na dostavljene izvještaje o provedbi TS-a te moguće prijedloge izmjena TS-a. Primarna zadaća Koordinacijskog odbora ITP-a je pratiti napredak provedbe TS-ova, donositi zaključke o uspješnosti provedbe i aktivnostima koje je potrebno poduzeti kako bi se osiguralo efikasno postizanje ciljeva TS-ova i ITP-a u cjelini.

Praćenje provedbe TS-a obavlja se s ciljem provjere je li stvarna provedba TS-a u skladu s predviđenim planom provedbe te hoće li prethodno postavljen skup ciljeva biti ispunjen u planiranom opsegu i vremenu. Praćenje provedbe TS-a obuhvaća financijski i fizički napredak provedbe TS-a, mjeren kroz doprinos pokazateljima ostvarenja i rezultata.

Za teritorijalne strategije, praćenje provedbe i izvještavanje provodit će se na trima razinama:

- Projektna razina – Korisnik (potpisnik ugovora) prema Posredničkom tijelu za provedbu operacija (SAFU). Izvještavanje na ovoj razini definirano je ugovorom o dodjeli bespovratnih sredstava.
- Razina TS-a – Jedinica za provedbu TS-a je obveznik izvještavanja o provedbi TS-a prema Otočnom partnerstvu i MRRFEU
- Programska razina – MRRFEU izvještava o napretku ITP-a prema Europskoj komisiji.

Jedinica za provedbu TS-a zadužena je za prikupljanje podataka o provedbi TS-a, i to na razini pojedinačnih projekata/ugovora. Korisnici ugovora redovno obavještavaju Jedinicu za provedbu TS-a o stanju projekata. Usporedno, o provedbi projekata sukladno potpisanom Ugovoru, Korisnici izvještavaju i SAFU. Temeljem povratnih informacija Korisnika, Jedinica za provedbu TS-a kontinuirano prikuplja podatke te ih sistematizira dvaput godišnje, kroz dva šestomjesečna izvješća. Jedinica za provedbu TS-a šestomjesečna izvješća dostavlja na suglasnost Otočnom partnerstvu, a zatim, uz suglasnost Otočnog partnerstva, na uvid i odobrenje MRRFEU-u. MRRFEU po primitku izvješća organizira sastanke Koordinacijskog odbora ITP-a.

Praćenje provedbe TS-a, pravila i rokovi izvještavanja te format i sadržaj izvješća bit će detaljnije uređeni Sporazumom o provedbi TS-a.

POPIS SLIKA

Slika 1: Područje Splitsko-dalmatinske županije.	10
Slika 2: Karta pokrivenosti mobilnim mrežama (4G i 5G) na otocima u Splitsko-dalmatinskoj županiji.	52
Slika 3: Kartografski prikaz dalekovoda koji spajaju otok s kopnom.	74
Slika 4: Prikaz prostorne disperzije pretovarnih stanica u sklopu sustava gospodarenja otpadom SDŽ-a.	89
Slika 5: Srednjodalmatinski otoci i njihove prihvatne luke.	91
Izvori fotografija (osim ako je navedeno): AdobeStock	

POPIS TABLICA

Tablica 1: Pregled zaprimljenih odgovora otočnih JLS-ova.	6
Tablica 2: Popis otoka, otočića i hridi u Splitsko-dalmatinskoj županiji.	12
Tablica 3: Popis otočnih JLS-ova s pripadajućim naseljima u SDŽ-u.	16
Tablica 4: Popis otoka/otočića sa specifičnim položajem i nadležnim JLS-om.	16
Tablica 5: Broj stanovnika prema spolu i ukupno na otocima u SDŽ-u.	18
Tablica 6: Ukupan broj aktivnih udruga na otocima SDŽ-a.	30
Tablica 7: Broj udruga prema području djelovanja na otocima SDŽ-a.	31
Tablica 8: Osnovni financijski podaci poslovanja poduzetnika otočnih područja i svih poduzetnika u SDŽ-u u 2021.	33
Tablica 9: Osnovni financijski podaci poslovanja poduzetnika otočnih područja u 2021. godini prema veličini.	36
Tablica 10: Osnovni financijski podaci poslovanja poduzetnika na otocima SDŽ-a u 2021. god. prema djelatnostima.	37
Tablica 11: Ribarska flota – gospodarski ribolov.	40
Tablica 12: Ribarska flota – mali obalni ribolov.	41
Tablica 13: Podaci o iskrcaju i vrijednosti prodaje za 2021. i 2022. godinu.	41
Tablica 14: Prijedlog zona marikulture na području otoka SDŽ-a po vrsti, okvirnom kapacitetu i položaju.	43
Tablica 15: Aktivna lovišta na otocima SDŽ-a.	44
Tablica 16: Aktivne poduzetničke zone na otocima SDŽ-a sukladno JRPI-ju.	45
Tablica 17: Popis pokretnih kulturnih dobara iz Registra kulturnih dobara RH s područja Splitsko-dalmatinske županije.	57
Tablica 18: Popis nepokretnih kulturnih dobara iz Registra kulturnih dobara RH s područja Splitsko-dalmatinske županije.	58
Tablica 19: Popis zaštićenih područja Splitsko-dalmatinske županije (otoci).	63
Tablica 20: DVD-ovi koji djeluju na otocima Splitsko-dalmatinske županije.	66
Tablica 21: Pregled članstva u vatrogasnim postrojbama na području Splitsko-dalmatinske županije (srednjodalmatinski otoci).	67
Tablica 22: Broj intervencija na otocima u Splitsko-dalmatinskoj županiji 2020. – 2022.	68
Tablica 23: Plan djelovanja u području prirodnih nepogoda.	69
Tablica 24: Komponente zelene infrastrukture.	71
Tablica 25: Prikaz trafostanica i kabela u nadležnosti HOPS-a.	77
Tablica 26: Prikaz trafostanica i podmorskih kabela između kojih se nalaze navedene dionice u nadležnosti HEP-a.	77
Tablica 27: Razina zdravstvene zaštite: Poliklinika.	84
Tablica 28: Razina zdravstvene zaštite: Stacionar.	85
Tablica 29: Pregled odloženog komunalnog otpada (otoci SDŽ-a).	88
Tablica 30: Pregled odvojenog otpada (otoci SDŽ-a).	89
Tablica 31: Raspodjela državnih linija po županijama.	90

Tablica 32: Ceste otoka u Splitsko-dalmatinske županiji.	93
Tablica 33: Gustoća cestovne mreže.	93
Tablica 34: Pokazatelji ostvarenja i rezultata te ukupni procijenjeni trošak operacije – Održivo upravljanje, očuvanje i korištenje otočnog prostora.	101
Tablica 35: Metodologija prikupljanja podataka za pokazatelj rezultata RCR36.	102
Tablica 36: Metodologija prikupljanja podataka za pokazatelj rezultata RCR37.	102
Tablica 37: Metodologija prikupljanja podataka za pokazatelj rezultata RSR5.2.2.	103
Tablica 38: Mjere i rok za provedbu operacije – Održivo upravljanje, očuvanje i korištenje otočnog prostora.	104
Tablica 39: Pokazatelji ostvarenja i rezultata te ukupni procijenjeni trošak operacije – Unaprjeđenje poslovne i javne infrastrukture na otocima.	106
Tablica 40: Metodologija prikupljanja podataka za pokazatelj rezultata RCR18.	107
Tablica 41: Metodologija prikupljanja podataka za pokazatelj rezultata RSR5.2.1.	107
Tablica 42: Mjere i rok za provedbu operacije – Unaprjeđenje poslovne i javne infrastrukture na otocima.	108
Tablica 43: Pokazatelji ostvarenja i rezultata te ukupni procijenjeni trošak operacije – Valorizacija kulturne baštine i razvoj kulturnih usluga na otocima.	109
Tablica 44: Metodologija prikupljanja podataka za pokazatelj rezultata RCR77.	110
Tablica 45: Mjere i rok za provedbu operacije – Valorizacija kulturne baštine i razvoj kulturnih usluga na otocima.	111
Tablica 46: Pokazatelji ostvarenja i rezultata te ukupni procijenjeni trošak operacije – Promicanje energetske učinkovitosti na otocima.	112
Tablica 47: Metodologija prikupljanja podataka za pokazatelj rezultata RCR26.	112
Tablica 48: Mjere i rok za provedbu operacije – Promicanje energetske učinkovitosti na otocima.	113
Tablica 49: Financijske pretpostavke za provedbu operacija.	130

POPIS GRAFIKONA

Grafikon 1: Pregled zastupljenosti projektnih aktivnosti provedbenih programa prema operacijama/područjima ulaganjima ITP-a za otoke.	6
Grafikon 2: Pregled programskih područja NPRO 2021. – 2027. u odnosu na provedbene programe otočnih JLS-ova.	7
Grafikon 3: Broj stanovnika na otocima u SDŽ-u.	17
Grafikon 5: Usporedba dobnih skupina na otocima SDŽ-a, u SDŽ-u i u RH.	18
Grafikon 4: Dobne skupine na otocima SDŽ-a.	18
Grafikon 6: Konsolidirana dobit ili gubitak poduzetnika na otocima u Splitsko-dalmatinskoj županiji 2021.	33
Grafikon 7: Broj poduzetnika i zaposlenih kod poduzetnika na otocima u Splitsko-dalmatinskoj županiji u 2021.	34
Grafikon 8: Ukupni prihodi i prihodi po zaposlenom u 2021. godini na razini otoka u SDŽ-u.	35
Grafikon 9: Udio prosječne mjesečne neto plaće po zaposlenom u 2021. g. na razini otoka u SDŽ-u u odnosu na prosječnu mjesečnu plaću po zaposlenom u SDŽ-u i RH.	35
Grafikon 10: Udio rezultata u ukupnom broju poduzetnika, ukupnom broju zaposlenih te ukupnim prihodima otoka SDŽ-a prema djelatnosti u 2021. godini.	37
Grafikon 11: Broj obrta u radu (samo pretežita djelatnost) na otocima u Splitsko-dalmatinskoj županiji.	38
Grafikon 13: Ukupni prihodi i prihodi po zaposlenom u 2021. na razini splitsko-dalmatinskih otoka.	48
Grafikon 14: Bruto investicije samo u novu dugotrajnu imovinu poduzetnika na otocima Splitsko-dalmatinske županije u 2021.	49
Grafikon 15: Rezultati anketnog istraživanja.	119

TERITORIJALNA STRATEGIJA JEDINICE PODRUČNE (REGIONALNE) SAMOUPRAVE

NOSITELJ IZRADE DOKUMENTA: Splitsko-dalmatinska županija

ROK VAŽENJA TS-a: prosinac 2029.

Popis mjera za provedbu operacija jedinice područne (regionalne) samouprave/ JP(R)S																			
NAZIV OPERACIJE	Pokazatelj ostvarenja	"Početna vrijednost pokazatelja ostvarenja"	"Ciljna vrijednost pokazatelja ostvarenja za 2024."	"Ciljna vrijednost pokazatelja ostvarenja za ukupno razdoblje teritorijalne strategije"	Pokazatelj rezultata	"Početna vrijednost pokazatelja rezultata"	"Ciljna vrijednost pokazatelja rezultata za ukupno razdoblje teritorijalne strategije"	"Ukupan procijenjeni trošak provedbe operacije iz ITP-a"	"Mjera za provedbu operacije"	Svrha provedbe mjere	"Rok provedbe mjere (mjesec, godina)"	Nadležnost za provedbu mjere	Procijenjeni trošak provedbe mjere iz ITP-a (bespovratna sredstva)	Procijenjeni trošak provedbe mjere u EUR iz ITP-a (vlastito sufinanciranje)	Procijenjeni trošak provedbe mjere (županijski proračun, osim ITP-a)	Procijenjeni trošak provedbe mjere (drugi izvori financiranja, osim ITP-a i županijskog proračuna)	Referenca na stavku u županijskom proračunu za financiranje mjere	Referenca na ostale planirane izvore financiranja mjere	
Održivo upravljanje, očuvanje i korištenje otočnog prostora	R0028 Područje obuhvaćeno mjerama zaštite od šumskih požara	0	15.003	34.805	R0R36 Stanovništvo koje ostvaruje koristi od mjera zaštite od šumskih požara	0	14.134	11.176.470,59 EUR	"Promicanje prilagodbe na klimatske promjene, sprečavanje rizika i otpornosti na katastrofe (PR SDŽ 2022. - 2027.; Prioritet 3. Zelena i resumo učinkovita županija održive infrastrukture; Posebni cilj 3.1. Zaštita okoliša i prirode i stvaranje otpornosti na klimatske promjene i prirodne katastrofe)"	"Svrha mjere jest izgraditi i osposobiti učinkovit sustav civilne zaštite i povećati otpornost Splitsko-dalmatinske županije na klimatske promjene. Mjera obuhvaća programe/projekte/aktivnosti: - izgradnja i stavljanje u punu funkciju Centra za naprednu obuku za vatrogastvo i civilnu zaštitu u Vučevici - nastavak provedbe aktivnosti koje za cilj imaju jačanje kapaciteta vatrogasnih snaga za intervencije u zaštiti okoliša na području SDŽ-a - potpora aktivnostima HGSS-a - daljnje jačanje prekogranične suradnje na području brzog i koordiniranog odgovora na prirodne i druge nesreće programima Interrega, podrška aktivnostima obrazovanja o prevenciji, planiranju i upravljanju katastrofama i velikim nesrećama svih sudionika sustava zaštite i spašavanja - unapređenje mogućnosti odgovora, spremnosti i sposobnosti timova civilne zaštite na sve vrste izvanrednih situacija	- izgradnja učinkovitog sustava javnog alarmiranja stanovništva u slučaju većih nesreća i katastrofa - jačanje spremnosti operativnih snaga za otklanjanje posljedica u slučaju iznenadnog onečišćenja mora i voda - jačanje spremnosti operativnih snaga za otklanjanje posljedica u slučaju kemijske, biološke, radiološke i nuklearne izvanredne situacije - provođenje vježbi zaštite i spašavanja koje oponašaju uvjete velikih izvanrednih situacija - izrada strategije prilagodbe na klimatske promjene Splitsko-dalmatinske županije - implementacija projekata koji za cilj imaju prilagodbu na klimatske promjene - implementacija mjera Zajedničkog akcijskog plana energetski održivog razvoja i prilagodbe klimatskim promjenama otoka Brača (SECAP BRAČ), kao primjera dobre prakse, kao i izrada i implementacija planova i za druga područja itd."	prosinac, 2029.	Splitsko-dalmatinska županija	6.200.000,00 EUR	1.094.117,65 EUR	563.857,68 EUR	264.893,08 EUR	A500103 Civilna zaštita SDŽ A500104 Vatrogasni domovi A500101 Vatrogasna zajednica SDŽ A500102 Gorska služba spašavanja	Ostali programi i fondovi EU (izuzev ITP-a za otoke), državni proračun te proračun JLS
	R0024 Ulaganja u nove ili poboljšane sustave za praćenje katastrofa, pripravnost, upozorenje i odgovor na njih u slučaju prirodnih katastrofa	0	100.000,00	800.000,00	R0R37 Stanovništvo koje ostvaruje koristi od mjera zaštite od prirodnih katastrofa povezanih s klimatskim promjenama (osim poplava ili šumskih požara)	0	3.534		"Promicanje prilagodbe na klimatske promjene, sprečavanje rizika i otpornosti na katastrofe (PR SDŽ 2022. - 2027.; Prioritet 3. Zelena i resumo učinkovita županija održive infrastrukture; Posebni cilj 3.1. Zaštita okoliša i prirode i stvaranje otpornosti na klimatske promjene i prirodne katastrofe)"	"Svrha mjere jest izgraditi i osposobiti učinkovit sustav civilne zaštite i povećati otpornost Splitsko-dalmatinske županije na klimatske promjene. Mjera obuhvaća programe/projekte/aktivnosti: - izgradnja i stavljanje u punu funkciju Centra za naprednu obuku za vatrogastvo i civilnu zaštitu u Vučevici - nastavak provedbe aktivnosti koje za cilj imaju jačanje kapaciteta vatrogasnih snaga za intervencije u zaštiti okoliša na području SDŽ-a - potpora aktivnostima HGSS-a - daljnje jačanje prekogranične suradnje na području brzog i koordiniranog odgovora na prirodne i druge nesreće programima Interrega, podrška aktivnostima obrazovanja o prevenciji, planiranju i upravljanju katastrofama i velikim nesrećama svih sudionika sustava zaštite i spašavanja - unapređenje mogućnosti odgovora, spremnosti i sposobnosti timova civilne zaštite na sve vrste izvanrednih situacija	- izgradnja učinkovitog sustava javnog alarmiranja stanovništva u slučaju većih nesreća i katastrofa - jačanje spremnosti operativnih snaga za otklanjanje posljedica u slučaju iznenadnog onečišćenja mora i voda - jačanje spremnosti operativnih snaga za otklanjanje posljedica u slučaju kemijske, biološke, radiološke i nuklearne izvanredne situacije - provođenje vježbi zaštite i spašavanja koje oponašaju uvjete velikih izvanrednih situacija - izrada strategije prilagodbe na klimatske promjene Splitsko-dalmatinske županije - implementacija projekata koji za cilj imaju prilagodbu na klimatske promjene - implementacija mjera Zajedničkog akcijskog plana energetski održivog razvoja i prilagodbe klimatskim promjenama otoka Brača (SECAP BRAČ), kao primjera dobre prakse, kao i izrada i implementacija planova i za druga područja itd."	prosinac, 2029.	Splitsko-dalmatinska županija	800.000,00 EUR	141.176,47 EUR	484.486,41 EUR	806.337,12 EUR	A602004 Plan zaštite od požara A700001 Zaštita mora, morske obale i okoliša	Ostali programi i fondovi EU (izuzev ITP-a za otoke), državni proračun te proračun JLS
	R0026 Zelena infrastruktura izgrađena za prilagodbu klimatskim promjenama	0	0,54	4,44	RSR 5.2.2. Stanovništvo koje ima pristup novoj ili poboljšanoj zelenoj infrastrukturi na otocima	0	17.668		"Vrednovanje, zaštita, očuvanje i održivo korištenje prirodnim resursima (PR SDŽ 2022. - 2027.; Prioritet 3. Zelena i resumo učinkovita županija održive infrastrukture; Posebni cilj 3.1. Zaštita okoliša i prirode i stvaranje otpornosti na klimatske promjene i prirodne katastrofe)"	"Svrha mjere jest stvoriti preduvjete za očuvanje prirodnih resursa i osigurati kontinuirani sustav korištenja stanja prirode i okoliša u Splitsko-dalmatinskoj županiji. Mjera obuhvaća programe/projekte/aktivnosti: - razvoj i podrška projekata koji za cilj imaju valorizaciju prirodne baštine - izrada planova upravljanja zaštićenim područjima i ekološkom mrežom NATURA 2000 - sustavno praćenje učinkovitosti upravljanja zaštićenim područjima i prirodnim vrijednostima - edukacija uprave za provođenje i primjenu odredi prostorno-planske dokumentacije i izdavanje dopuštenja za korištenje prirodnim resursima - podrška akcijama koje podižu razinu obrazovanja, informiranosti i svijesti javnosti o biološkoj, krajobraznoj i geološkoj raznolikosti - podrška suradnji između organizacija civilnog društva i javnog i gospodarskog sektora - poticanje mjera zaštite voda i šuma - poticanje mjera zaštite zraka i tla - izrada Programa ublažavanja, prilagodbe klimatskim promjenama i zaštite ozonskog sloja Splitsko-dalmatinske županije	- poticanje zajedničkih mjera u pogledu smanjivanja buke i onečišćenja zraka, što podrazumijeva i sustavni pristup praćenja buke okoliša u zonama najvišeg intenziteta (prometna, industrijska čvorišta), a posebno na rubovima urbanih lokacija (koje graniče s industrijom) - poticanje mjera zaštite podmorja i ribolovnih resursa - poticanje i promicanje zaštite prirode i razvijanje svijesti o potrebi zaštite prirode u odgoju i obrazovanju - sufinanciranje programa i projekata udruga zaštite okoliša i prirode (edukacije o važnosti očuvanja okoliša, akcije prikupljanja starog papira i kartona, uređenje školskih vrtova i dr.) - projekti protupožarne zaštite i održivog upravljanja resursima šumskih zemljišta - korištenje obnovljivim izvorima energije u poljoprivrednim gospodarstvima, posebno u vidu iskoristavanja poljoprivrednog i šumskog otpada - analiza postojećeg stanja i izrada modela praćenja stanja u okolišu - nabavka suvremene opreme za praćenje stanja okoliša: zrak, voda, more i tlo itd."	prosinac, 2029.	Splitsko-dalmatinska županija	2.500.000,00 EUR	441.176,47 EUR	481.634,91 EUR	2.879.026,87 EUR	A602002 Uređenje objekata, nabava i održavanje opreme K600001 Izrada dokumentacije iz područja zaštite okoliša i prirode A600002 Pripremni poslovi za EU projekte A600001 Podizanje razine svijesti o okolišu i klimatskim promjenama A302011 Ispitivanje kakvoće mora, vodovodnih voda, zraka i razine buke A600201 Zelena tranzicija - edukacija A600202 Zelene krovovi i fasade A600203 Revitalizacija 'Brownfield' područja A600204 Revitalizacija opoženih područja	Ostali programi i fondovi EU (izuzev ITP-a za otoke), državni proračun te proračun JLS
Unapređenje poslovne i javne infrastrukture na otocima	R0015 Kapacitet stvorene inkubacije	0	0,00	41	R0R18 MSP-ovi koji se koriste uslugama inkubatora jednu godinu nakon stvaranja inkubatora	0	20	12.352.941,18 EUR	"Jačanje kapaciteta poduzetničkih potpornih institucija uz razvoj novih usluga i infrastrukture (PR SDŽ 2022. - 2027.; Prioritet 1. Konkurentno i otporno gospodarstvo; Posebni cilj 1.2. Jačanje malog i srednjeg poduzetništva i poduzetničkog okruženja)"	"Svrha mjere jačanje je kapaciteta postojećih poduzetničkih potpornih institucija i stvaranje uvjeta za razvoj nove i proširivanje postojeće poslovne infrastrukture i uvođenje novih usluga. Mjera obuhvaća programe/projekte/aktivnosti: - uvođenje novih usluga poduzetničkih potpornih institucija (PPI) za potporu MSP-ovima u svim fazama poslovanja - poboljšavanje kompetencija zaposlenika poduzetničkih potpornih institucija	- poboljšavanje postojeće poslovne infrastrukture, opreme i povezanih poslovnih usluga koje se pružaju MSP-ovima - stvaranje nove poslovne infrastrukture, opreme i povezanih poslovnih usluga - nastavak provedbe županijskog Programa jačanja poduzetničkih kompetencija SDŽ-a (potpora poduzetničkim potpornim institucijama i potpora organizaciji međunarodnih konferencija i stručnih skupova na temu suvremenih tehnologija) itd."	prosinac, 2029.	Splitsko-dalmatinska županija	1.800.000,00 EUR	317.647,06 EUR	111.600,00 EUR	770.752,94 EUR	A900210 Pripremni poslovi za provođenje EU projekata	Ostali programi i fondovi EU (izuzev ITP-a za otoke), državni proračun te proračun JLS
	R0011 Stvoreni ili regenerirani prostori na otocima	0	884	6.842	RSR 5.2.1. Stanovništvo koje ima pristup novoj ili poboljšanoj socijalnoj infrastrukturi	0	19.435		"Podizanje kvalitete i održivosti komunalnog sustava (PR SDŽ 2022. - 2027.; Prioritet 3. Zelena i resumo učinkovita županija održive infrastrukture; Posebni cilj 3.2. Održivi razvoj infrastrukturnih sustava)"	"Svrha mjere povećavanje je komunalnog standarda u Splitsko-dalmatinskoj županiji. Mjera obuhvaća potporu programima/projektima/aktivnostima gradnje novih, rekonstrukcije postojećih i/ili opremanje objekata komunalne infrastrukture, kao što su: - nerazvrstane ceste - javne prometne površine na kojima nije dopušten promet motornih vozila - javna parkirališta	- javne garaže - javne zelene površine - građevine i uređaji javne namjene - javna rasvjeta - groblja i krematoriji na grobljima - građevine namijenjene obavljanju javnog prijevoza itd."	prosinac, 2029.	Splitsko-dalmatinska županija	8.700.000,00 EUR	1.535.294,12 EUR	392.760,00 EUR	14.477.345,88 EUR	A600308 Komunalno opremanje i održavanje A600307 Priprema EU projekata JLS A600311 Trgovi i tržnice A600312 Parkirališta i javne površine	Ostali programi i fondovi EU (izuzev ITP-a za otoke), državni proračun te proračun JLS
Valorizacija kulturne baštine i razvoj kulturnih usluga na otocima	R0077 Broj kulturnih i turističkih lokacija za koje je primljena potpora	0	0	5	R0R77 Posjetitelji kulturnih i turističkih lokacija za koje je pripremljena potpora	0	25.000	11.058.823,53 EUR	"Obnova, valorizacija i održivo korištenje kulturnom baštinom (PR SDŽ 2022. - 2027.; Prioritet 4. Zdrav, aktiv i kvalitetan život Splitsko-dalmatinske županije; Posebni cilj 4.1. Povećana i uravnotežena kvaliteta života stanovnika Splitsko-dalmatinske županije)"	"Svrha mjere valorizacija je, očuvanje i zaštita kulturno-povijesne baštine Splitsko-dalmatinske županije. Primjeri programa/projekata i aktivnosti: - utvrđivanje potreba za obnovom kulturne i povijesne baštine i prioritetizacija potreba obnove - izrada katastra kulturne baštine Splitsko-dalmatinske županije - priprema projektno-tehničke dokumentacije za prijavu projekata na natječajne vezane za valorizaciju kulturne baštine - obnova i rekonstrukcija kulturnih znamenitosti i baštine i izgradnja prateće infrastrukture - održavanje, zaštita i održivo korištenje nematerijalnom kulturnom baštinom u svrhu promicanja identiteta, društvene i ekonomske kohezije - daljnji razvoj projekata koji promoviraju storytelling metodu zaštite nematerijalne baštine	- promocija kulturne baštine IKT-om - obnova objekata tradicijske arhitekture - podrška projektima koji za cilj imaju očuvanje sakralne baštine - potpora radu izdavačke djelatnosti u SDŽ-u - potpora programima međuregionalne (uključivo i prekogranične) suradnje u valorizaciji zajedničke kulturne baštine - razvoj i implementacija projekata turističke valorizacije kulturne baštine (povezivanje kulturnog i turističkog sektora) - podrška jačanju kapaciteta institucija koje se bave očuvanjem kulturne baštine za korištenje sredstvima EU-a / nacionalnim sredstvima itd."	prosinac, 2029.	Splitsko-dalmatinska županija	9.400.000,00 EUR	1.658.823,53 EUR	977.688,98 EUR	53.409.014,00 EUR	T902015 Interreg IT - TAKE IT SLOW A402003 Zaštita i održavanje kulturnih dobara A402002 Uređenje objekata, nabava i održavanje opreme K402001 Eko muzej Pustinja Blaca	Ostali programi i fondovi EU (izuzev ITP-a za otoke), državni proračun te proračun JLS
Poticanje energetske učinkovitosti i korištenje obnovljivih izvora energija na otocima	R0019 Javne zgrade s poboljšanim energetske svojstvima	0	2.616	21.787	R0R26 Godišnja potrošnja primarne energije	6.832,88	4.783,02	7.058.823,53 EUR	"Povećavanje energetske učinkovitosti i korištenja obnovljivim izvorima energije javne infrastrukture (PR SDŽ 2022. - 2027.; Zelena i resumo učinkovita županija održive infrastrukture; Posebni cilj 3.3. Energetska tranzicija županije)"	"Svrha mjere jest povećati energetske učinkovitosti i uporabu OIE javnih infrastrukturnih sustava Splitsko-dalmatinske županije. Mjera obuhvaća programe/projekte/aktivnosti: - izrada Akcijskog plana prelaska na čistu energiju Splitsko-dalmatinske županije - implementacija mjera koje za cilj imaju povećavanje EU i uporabu OIE javne infrastruktureosnivanje i implementacija rada regionalne energetske agencije (Dalmatinska energetska agencija / DEA) - potpora projektima energetske i sveobuhvatne obnove zgrada javne namjene i kulturne baštine	- izrada energetskih pregleda i identifikacija problema prekomjerne potrošnje zgrada u vlasništvu županije - potpora projektima koji za cilj imaju povećavanje i modernizaciju energetske učinkovitosti javne rasvjete - implementacija Programa za sustavno gospodarenje energijom na području SDŽ-a, odnosno mjera Poticanja smanjivanja potrošnje energije i svjetlosnog zagađenja javne rasvjete - organizacija i sufinanciranje promotivnih aktivnosti itd."	prosinac, 2029.	Splitsko-dalmatinska županija	6.000.000,00 EUR	1.058.823,53 EUR	1.047.424,21 EUR	2.247.338,80 EUR	A400102 Energetska obnova objekata u školstvu K140002 Ugradnja fotonaponskih sustava K302002 Instaliranje solarnih fotonaponskih elektrana na ustanovama u zdravstvu K303001 Instaliranje solarnih fotonaponskih elektrana na DZSN K400110 Instaliranje solarnih fotonaponskih elektrana na školama	Ostali programi i fondovi EU (izuzev ITP-a za otoke), državni proračun te proračun JLS
													35.400.000,00 EUR	6.247.058,82 EUR	4.059.452,19 EUR	74.854.708,70 EUR			

PRILOG 2

IZVJEŠĆE O PROVEDENOM SAVJETOVANJU SA ZAINTERESIRANOM JAVNOŠĆU

Naslov dokumenta	Prijedlog Teritorijalne strategije razvoja otoka Splitsko-dalmatinske županije - dopune Planu razvoja Splitsko-dalmatinske županije 2022. - 2027.
Stvaratelj dokumenta, tijelo koje provodi savjetovanje	Upravni odjel gospodarstvo, EU fondove i poljoprivredu Splitsko-dalmatinska županija
Cilj i glavne teme savjetovanja	<p>Sukladno Zakonu o otocima („Narodne novine“, broj 116/18, 73/20 i 70/21), Zakonu o sustavu strateškog planiranja i upravljanja razvojem („Narodne novine“, broj 123/17) i Zakonu o regionalnom razvoju Republike Hrvatske („Narodne novine“, broj 147/14, 123/17 i 118/18) i Uredbi o zajedničkim odredbama (Common Provisions Regulation EU 2021/1060), Radna skupina/Otočno partnerstvo (tijelo relevantnih otočnih dionika s područja otoka Splitsko-dalmatinske županije imenovano od strane Župana Splitsko-dalmatinske županije; prema Odluci o uspostavi radne skupine/otočnog partnerstva za izradu dopune PR SDŽ 2022. – 2027.; Klasa: 081-01/23-0002/0067; Urbroj: 2181/1-02-23-0001) usvojila je Teritorijalnu strategiju razvoja otoka Splitsko-dalmatinske županije - dopunu Planu razvoja Splitsko-dalmatinske županije za srednjoročno razdoblje do 2027. godine. Nositelj izrade dopune Plana razvoja Splitsko-dalmatinske županije 2022.- 2027. godine je Splitsko-dalmatinska županija, a koordinator izrade regionalni koordinator Javna ustanova RERA S.D. za koordinaciju i razvoj Splitsko-dalmatinske županije.</p> <p>Teritorijalna strategija razvoja otoka Splitsko-dalmatinske županije – dopuna Plana razvoja Splitsko-dalmatinske županije 2022.- 2027. srednjoročni je akt strateškog planiranja od značaja za otočno područje Splitsko-dalmatinske županije, čije je donošenje jedan od glavnih preduvjeta za provedbu Integriranog teritorijalnog programa 2021. – 2027. za otoke. Izradom Teritorijalne strategije pruža se potpora integriranom teritorijalnom razvoju koji se provodi u okviru ITP-a za otoke, Posebnog cilja 5(ii) „Poticanje integriranog i uključivog lokalnog društvenog i gospodarskog razvoja, lokalnog razvoja u području okoliša, kulture, prirodne baštine, održivog turizma i sigurnosti u područjima koja nisu urbana“. Dopunom Planu razvoja Splitsko-dalmatinske županije utvrđuje se srednjoročna vizija, prioriteti i ciljevi razvoja otočnog područja Splitsko-dalmatinske županije te drugi obvezujući elementi sadržaja srednjoročnih akata strateškog planiranja na razini obalno-otočnih županija propisani Smjernicama za izradu Teritorijalnih strategija od strane Ministarstva regionalnog razvoja i fondova Europske unije, a koji proizlaze iz Uredbe o zajedničkim odredbama (Common Provisions Regulation EU 2021/1060), inicijative koja podupire integrirani pristup teritorijalnom razvoju. Javno savjetovanje provodi se s ciljem prikupljanja mišljenja, primjedbi i prijedloga javnosti o Teritorijalnoj strategiji razvoja otoka Splitsko-dalmatinske Županije - dopune Planu razvoja Splitsko-dalmatinske županije 2022. - 2027.</p>
Datum dokumenta	kolovoz 2023.

Je li nacrt bio objavljen na internetskim stranicama ili na drugi odgovarajući način?	DA / službena internetska stranica Splitsko-dalmatinske županije www.dalmacija.hr	
Ako jest, kada je nacrt objavljen, na kojoj internetskoj stranici i koliko vremena je ostavljeno za savjetovanje?	Savjetovanje trajalo je od 17. kolovoza do 17. rujna 2023. na službenoj web stranici: www.dalmacija.hr - 30 dana	
Ako nije, zašto?	/////	
Koji su predstavnici zainteresirane javnosti dostavili svoja očekivanja?	////////////////////////////////////	
ANALIZA DOSTAVLJENIH PRIMJEDABA: Prihvaćene primjedbe Primjedbe koje nisu prihvaćene i obrazloženje razloga za neprihvaćanje	Na ovaj dokument nije bilo dostavljena niti jedna primjedba .	
Troškovi provedenog savjetovanja	Provedba internetskog savjetovanja nije iskazivala dodatne financijske troškove.	
Tko je i kada izradio izvješće o provedenom savjetovanju?	Ime i prezime: Bernarda Kuliš Ivan Samardžija	Datum: 18. rujna 2023.

Projekt Tehnička pomoć JU RERA S.D. – "Savjetom do fondova" financiran je sredstvima Europske unije iz Operativnog programa "Konkurentnosti i kohezija", Europskog fonda za regionalni razvoj.